

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΟΣΜΙΔΗΣ

ΤΕΚΜΗΡΙΑ

ΑΠΟ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ 1941-1945

Από την Αθήνα στο Λονδίνο
με την εξόριστη κυβέρνηση:
ένας υπάλληλος της Τράπεζας
της Ελλάδος αφηγείται

Εισαγωγή-μεταγραφή-σημειώσεις:
Λντζελα Καραπάνου

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ 1941-1945

Από την Αθήνα στο Λονδίνο
με την εξόριστη κυβέρνηση:
ένας υπάλληλος της Τράπεζας
της Ελλάδος αφηγείται

ΤΕΚΜΗΡΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ

Υπεύθυνος σειράς: Ανδρέας Κακριδής

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΟΣΜΙΔΗΣ

ΤΕΚΜΗΡΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ 1941-1945

Από την Αθήνα στο Λονδίνο
με την εξόριστη κυβέρνηση:
ένας υπάλληλος της Τράπεζας
της Ελλάδος αφηγείται

Εισαγωγή-μεταγραφή-σημειώσεις:
Άντζελα Καραπάνου

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

Επιστημονική επιμέλεια: Ανδρέας Κακριδής

Γλωσσική επιμέλεια: Χριστίνα Λιναρδάκη, Ευτυχία Παναγιώτου

Γραφιστικός σχεδιασμός: Νίκος Δουγέκος, Έφη Παναγιωτίδη

Φωτογραφία εξωφύλλου: Παναγιώτης Παναγάκης

Εκτύπωση και βιβλιοδεσία: Ίδρυμα Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών της Τράπεζας της Ελλάδος, Τμήμα Εκτύπωσης Ειδικών Προϊόντων

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης

Ελ. Βενιζέλου 21, 102 50 Αθήνα

Τηλ.: 210 320 3562

ISBN: 978-960-7032-94-2 (print)

ISBN: 978-618-5536-44-2 (online)

<https://doi.org/10.52903/ccrd.d1.2019>

© Σεπτέμβριος 2019 – ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρώτη ανατύπωση: Μάιος 2022

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	ix
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	xiii
Γενικό ιστορικό πλαίσιο, 1941-1944	xv
Ο Σωκράτης Κοσμίδης και το ημερολόγιό του	xxiv
Η έκδοση του ημερολογίου	xxxvi
Ευχαριστίες	xli
Βιβλιογραφία	xlii
ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ	1
1941	3
1942	76
1943	130
1944	159
1945	200
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	205

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τον Μάρτιο του 1987, η χήρα ενός υπαλλήλου της Τράπεζας της Ελλάδος ανηφόρισε τις μαρμάρινες σκάλες του Μεγάρου της Παλαιάς Βουλής που στεγάζει την Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος. Κουβαλούσε μαζί της μια στοίβα χαρτιά που προορίζονταν για το Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων· επρόκειτο για σημειώματα και έγγραφα που είχε διασώσει ο άνδρας της από την περίοδο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Ανάμεσα στις υπουργικές αποφάσεις και τα υπηρεσιακά τηλεγραφήματα ήταν και ένα μικρό, δερματόδετο σημειωματάριο, γεμάτο πυκνές ημερολογιακές εγγραφές: το προσωπικό καταφύγιο ενός τραπεζικού υπαλλήλου που στη διάρκεια του πολέμου βρέθηκε να ακολουθεί την εξόριστη ελληνική κυβέρνηση στην περιπετειώδη διαδρομή της από την Αθήνα έως το Λονδίνο.

Ο Σωκράτης Κοσμίδης ήταν ένας από τους τρεις υπαλλήλους της Τράπεζας της Ελλάδος που δέχθηκαν να ακολουθήσουν την Διοίκηση της Τράπεζας και την κυβέρνηση Τσουδερού στο εξωτερικό. Διέφυγε από την Κρήτη για την Αίγυπτο, μαζί με τον Βασιλιά και τη συνοδεία του· ταξίδεψε μέχρι τη Νότια Αφρική, όπου είχαν καταλήξει τα αποθέματα του ελληνικού χρυσού, για να συνεχίσει έως το Λονδίνο, όπου εγκαταστάθηκε μέχρι το τέλος του πολέμου. Υπηρέτησε παράλληλα ως γραμματέας του Πρωθυπουργού και υπάλληλος του Υπουργείου Οικονομικών, υπεύθυνος για τη διεκπεραίωση των οικονομικών υποχρεώσεων της κυβέρνησης. Καθημερινά, από το γραφείο του περνούσαν δεκάδες έγγραφα για τη χρηματοδότηση των ενόπλων δυνάμεων στη Μέση Ανατολή, τον επισιτισμό ή την εκμίσθωση του ελληνόκτητου εμπορικού στόλου.

Τα βράδια γυρνούσε σπίτι και συμπλήρωνε το ημερολόγιό του. Εκεί εμφανίζε και ένα άλλο πρόσωπο: το πρόσωπο ενός ανθρώπου μειλίχιου και εγκρατούς, με χιούμορ και οξυδέρκεια· ενός ανθρώπου ευαίσθητου, που υπέφερε από αϋπνίες και αγωνιούσε για τους

δικούς του στην Ελλάδα. Αλλά και ενός ανθρώπου που συνέχιζε τη ζωή του, γνώριζε νέους τόπους και ανθρώπους, συζητούσε, διάβαζε, μάθαινε και παρατηρούσε.

Οι δύο όψεις του ανθρώπου αποτελούν ένα από τα πλέον ελκυστικά χαρακτηριστικά του ημερολογίου, το οποίο ανακάλυψε, μετέγραψε και σχολίασε η ιστορικός Άντζελα Καραπάνου. Μέσα από τις σελίδες του, οι αναγνώστες μεταφέρονται στα χρόνια του πολέμου και απολαμβάνουν το άρωμα και την ατμόσφαιρα της εποχής. Την ίδια στιγμή, συμπάσχουν με τον ημερολογιογράφο στις προσωπικές του αγωνίες, οι οποίες διαπερνούν τις σελίδες και τον χρόνο, εμπλουτίζοντας την ιστορική μαρτυρία με προσωπικά στοιχεία.

Αναγνωρίζοντας τη συνάφεια του ημερολογίου με την ιστορία της Τράπεζας της Ελλάδος, το Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης φρόντισε να ψηφιοποιήσει το σύνολο του Αρχείου Κοσμίδη και να εντάξει το ημερολόγιο στην εκδοτική σειρά «Τεκμήρια από το Ιστορικό Αρχείο». Εκ μέρους της Τράπεζας της Ελλάδος, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος, που επέτρεψε την αναπαραγωγή του αρχειακού υλικού και παραχώρησε το δικαίωμα έκδοσης του ημερολογίου.

Ανδρέας Κακριδής

Επιστημονικός Υπεύθυνος του Ιστορικού Αρχείου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Άντζελα Καραπάνου

Ιστορικός

Γενικό ιστορικό πλαίσιο, 1941-1944

Ο θάνατος του Ιωάννη Μεταξά στα τέλη Ιανουαρίου του 1941, εν μέσω ακόμη της ελληνοϊταλικής αναμέτρησης, δημιούργησε πολιτικό κενό και πυροδότησε σειρά πολιτικών εξελίξεων, που αφορούσαν κυρίως το είδος της κυβέρνησης που θα έπρεπε να συγκροτηθεί, καθώς και την επιλογή του νέου πρωθυπουργού. Με απόφαση του βασιλιά Γεωργίου Β', πρωθυπουργός ορίστηκε ένα «μη πολιτικό πρόσωπο», ο Διοικητής της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος Αλέξανδρος Κορυζής, ο οποίος όμως στις 18 Απριλίου 1941 αυτοκτόνησε υπό το βάρος της πιθανότητας μιας συνθηκολόγησης του ελληνικού στρατού με τις επιτιθέμενες γερμανικές δυνάμεις. Τρεις μέρες μετά, η πρωθυπουργία ανατέθηκε από τον Βασιλιά στον πρώην Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος Εμμανουήλ Τσουδερό. Η επιλογή του βενιζελικού πολιτικού υπήρξε μία πρώτη κίνηση αποστασιοποίησης του Γεωργίου Β' από το μεταξικό καθεστώς και παράλληλα μια λύση αποδεκτή από την αγγλική πλευρά.¹

Τις επόμενες ημέρες, η είσοδος των γερμανικών στρατευμάτων στην Αθήνα, στις 27 Απριλίου 1941, επισφράγισε με τον πιο δραματικό τρόπο την έναρξη μιας πολύπαθης περιόδου για τον ελληνικό λαό και τη χώρα, που σύντομα βρέθηκε σε καθεστώς «τριπλής» (γερμανικής, ιταλικής, βουλγαρικής) κατοχής. Οι εξελίξεις που ακολούθησαν ήταν ραγδαίες: συγκρότηση της πρώτης κατοχικής κυβέρνησης του Γεωργίου Τσολάκογλου (29.4.1941) και

1. Βλ. Παπαστράτης (2007), σελ. 203-204.

ταυτόχρονη απόφαση για άμεση αποχώρηση της νόμιμης πολιτικής ηγεσίας από την Ελλάδα. Η ενέργεια αυτή είχε ήδη συζητηθεί από τη στιγμή που άρχισε να διαφαίνεται η προοπτική κατάρρευσης του μετώπου. Μάλιστα, ο τόπος εγκατάστασης είχε αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης μεταξύ Βρετανών και Ελλήνων ιθυνόντων. Τόσο η Κύπρος όσο και η Παλαιστίνη, ακόμη και η Κένυα, αν και συζητήθηκαν, απορρίφθηκαν για διάφορους λόγους και επιλέχθηκε τελικά το Λονδίνο, που αποτελούσε άλλωστε την έδρα και πολλών άλλων εξόριστων ευρωπαϊκών κυβερνήσεων.² Η εγκατάσταση όμως εκεί καθυστέρησε αρκετούς μήνες και μεσολάβησαν ενδιάμεσοι σταθμοί, με πρώτο την Κρήτη.

Ανάλογα με την κυβέρνηση κινήθηκε και η ηγεσία της Τράπεζας της Ελλάδος, η οποία ήταν θεσμικά επιφορτισμένη με την ταμειακή διαχείριση του δημοσίου και τη διάσωση των αποθεμάτων χρυσού και συναλλάγματος της χώρας. Με απόφαση του Διοικητή της Τράπεζας Κυριάκου Βαρβαρέσου, 20 τόνοι χρυσού σε ράβδους και νομίσματα, συσκευασμένοι σε 314 κιβώτια, μεταφέρθηκαν με αντιτορπιλικά του Πολεμικού Ναυτικού στην Κρήτη και αποθηκεύθηκαν στο Υποκατάστημα Ηρακλείου, όπου υπήρχαν ασφαλή χρηματοκιβώτια. Στην Τράπεζα παρέμειναν μόνο μερικές εκατοντάδες χιλιάδες δραχμές για την αντιμετώπιση των πλέον επείγουσών αναγκών, όπως ήταν οι πληρωμές των δημοσίων υπαλλήλων.

Παράλληλα, στις 22 Απριλίου ο Διοικητής της Τράπεζας, ο Υποδιοικητής της Γεώργιος Μαντζαβίνος και οι υπάλληλοι Αριστείδης Λαζαρίδης, Μίνωας Λεβής και Σωκράτης Κοσμίδης αναχώρησαν για την Κρήτη και εγκαταστάθηκαν στα Χανιά, όπου λειτούργησε η Τράπεζα κατά το σύντομο διάστημα παραμονής της κυβέρνησης στο νησί. Ταυτόχρονα, με μία από τις πρώτες νομοθετικές ενέργειες της κυβέρνησης Τσουδερού αποφασίστηκε, μεταξύ άλλων, η αλλαγή της καταστατικής έδρας της Τράπεζας, ώστε αυτή να συμπίπτει με την εκάστοτε έδρα της νόμιμης ελληνικής κυβέρνησης.³ Η εξέλιξη αυτή υπήρξε απαραίτητη

2. Βλ. Χατζηβασιλείου (2000), σελ. 73-74.

3. Α.Ν.3004/7.5.1941.

προϋπόθεση για να μπορέσει η εξόριστη Διοίκηση της Τράπεζας, νομιμοποιημένη, να επιτελέσει την αποστολή της στο εξωτερικό, κυρίως σε ό,τι αφορούσε τη διαχείριση των συναλλαγματικών διαθεσίμων που βρίσκονταν κατατεθειμένα σε κεντρικές τράπεζες συμμαχικών χωρών, δηλαδή πρωτίστως στην Τράπεζα της Αγγλίας και την Ομοσπονδιακή Τράπεζα των Ηνωμένων Πολιτειών.

Πολύ σύντομα προέκυψε επιτακτική ανάγκη φυγάδευσης του χρυσού από την Κρήτη σε πιο ασφαλή προορισμό. Έτσι, στις 13 Μαΐου 1941 ξεκίνησε το δύσκολο ταξίδι της μεταφοράς, με πρώτο σταθμό την Αλεξάνδρεια, όπου ο χρυσός τοποθετήθηκε προσωρινά στο θησαυροφυλάκιο της Εθνικής Τράπεζας της Αιγύπτου. Στη συνέχεια, μετά την υπέρβαση διαφόρων νομικών θεμάτων που προέβαλε η αιγυπτιακή κυβέρνηση, ο χρυσός μεταφέρθηκε – με ειδικά μέτρα ασφαλείας – μέσω του Σουέζ στο Ντέρμπαν της Νοτίου Αφρικής και κατόπιν στο Γκέρμιστον, όπου μετατράπηκε σε ράβδους, για να καταλήξει στην Πρετόρια, όπου φυλάχθηκε στα θησαυροφυλάκια της South African Reserve Bank.⁴

Η εξόριστη κυβέρνηση μετά την Κρήτη μετέβη επίσης στην Αίγυπτο, αρχικά στην Αλεξάνδρεια και κατόπιν στο Κάιρο. Η ήδη εκδηλωμένη απροθυμία τής τυπικά ουδέτερης αιγυπτιακής κυβέρνησης να φιλοξενήσει την κυβέρνηση Τσουδερού επέσπευσε την τελική εγκατάσταση στο Λονδίνο. Τελευταίος ενδιάμεσος σταθμός υπήρξε η Νότιος Αφρική, απ' όπου, μετά από σύντομη παραμονή (7 Ιουλίου - 25 Αυγούστου 1941), η αποστολή αναχώρησε για την Αγγλία. Η άφιξη στο Λονδίνο τον Σεπτέμβριο του 1941, μετά από ένα ακόμη πολυήμερο και περιπετειώδες ταξίδι, σηματοδότησε την έναρξη μιας δύσκολης περιόδου, καθώς μια σειρά θεμάτων απαιτούσε ιδιαίτερους χειρισμούς και αποτελεσματικές λύσεις.

Το γενικό πλαίσιο της κυβερνητικής πολιτικής σκιαγραφούσαν οι θέσεις που είχε διατυπώσει ο πρωθυπουργός στο υπόμνημά του προς τον βασιλιά καθ' οδόν για τη Νότιο Αφρική στις 4 Ιουλίου 1941.

4. Για την περιπέτεια μεταφοράς του χρυσού, βλ. ενδεικτικά Βενέζης (1955), σελ. 242-250· Κούκουνας (2012), σελ. 39-44· Μίνως (1990), σελ. 5-7· Συλλογικό (1978), σελ. 174-176.

Σύμφωνα με αυτό, κύριοι άξονες της πολιτικής του ήταν η άσκηση εξωτερικής πολιτικής με στόχο τη μεταπολεμική ικανοποίηση των εθνικών διεκδικήσεων, η αναδιοργάνωση των Ενόπλων Δυνάμεων και, τέλος, η διαχείριση της μεταπολεμικής πολιτικής κατάστασης.⁵

Παράλληλα όμως με τους γενικούς αυτούς στόχους, υπήρχαν ζητήματα άμεσης προτεραιότητας που σχετίζονταν με τη συγκυρία του πολέμου και απαιτούσαν δραστικές λύσεις. Από αυτά, το σημαντικότερο ήταν η κάλυψη των ποικίλων οικονομικών υποχρεώσεων.⁶

Η μεγαλύτερη οικονομική επιβάρυνση για την κυβέρνηση ήταν οι στρατιωτικές δαπάνες, λόγω της συμμετοχής των Ενόπλων Δυνάμεων στον συμμαχικό αγώνα. Τα πλοία του Πολεμικού Ναυτικού είχαν καταφύγει στην Αίγυπτο, η ελληνική αεροπορία είχε ενταχθεί στη βρετανική RAF και πολλοί Έλληνες αξιωματικοί και στρατιώτες, αφού διέφυγαν από την Ελλάδα, κατατάχθηκαν στο Στρατηγείο Μέσης Ανατολής. Με αυτά τα δεδομένα, οι απαιτήσεις για τον εξοπλισμό, τη διαβίωση και τις αμοιβές του προσωπικού ήταν δυσβάστακτες.

Λύση στο πρόβλημα έδωσε η ελληνοβρετανική στρατιωτική συμφωνία της 9ης Μαρτίου 1942 που επιμέρισε το κόστος μεταξύ των δύο πλευρών, με την ελληνική κυβέρνηση να αναλαμβάνει μόνο τη μισθοδοσία, επιβάρυνση που όμως παρέμενε δυσανάλογη συγκριτικά με τους περιορισμένους πόρους της.

Ανάλογο θέμα, άμεσης μάλιστα προτεραιότητας, για λόγους πρωτίστως ανθρωπιστικούς, ήταν και ο επισιτισμός της χώρας, ζήτημα που όμως παρουσίαζε ιδιαίτερες δυσχέρειες. Ο ναυτικός αποκλεισμός της Ελλάδας ως στρατηγική επιλογή των συμμαχικών δυνάμεων εναντίον όλων των υπό κατοχή χωρών είχε δημιουργήσει σημαντικό πρόβλημα, που επιδεινώθηκε δραματικά τον

5. Γενικά για την κυβερνητική πολιτική του Ε. Τσουδερού στο διάστημα των πρωθυπουργιών του (1941-1944), βλ. Διβάνη (1991)· Δρίτσα (2012), σελ. 305-331· Παπαστράτης (2007), σελ. 202-232· Χατζηβασιλείου (2000), σελ. 73-81. Για την προσωπική τοποθέτηση του Τσουδερού και σημαντικά έγγραφα της περιόδου, βλ. Τσουδερού (επιμ.) (1990).

6. Για τις προκλήσεις και την οικονομική πολιτική της εξόριστης κυβέρνησης, βλ. Κακριδής (2017), σελ. 185-214.

χειμώνα του 1941. Συνακόλουθα, ο ανεφοδιασμός της προϋπέθετε την άμεση αντιμετώπιση δυσκολιών, όπως η άρση του αποκλεισμού, η εξεύρεση πόρων για την αγορά προμηθειών και η διασφάλιση του τρόπου και των μέσων μεταφοράς.⁷

Τελικά, μετά από έντονα διαβήματα, επίμονες διπλωματικές προσπάθειες αλλά κυρίως μετά την οξύτατη ανθρωπιστική κρίση που επέφερε ο λιμός του χειμώνα του 1941, οι Σύμμαχοι πείστηκαν να χαλαρώσουν τον ναυτικό αποκλεισμό και να επιτρέψουν στον Διεθνή Ερυθρό Σταυρό την οργάνωση αποστολών βοήθειας στην Ελλάδα με τουρκικά και σουηδικά πλοία. Τη δαπάνη για την αντιμετώπιση του σοβαρού αυτού ζητήματος επιφορτίστηκε κατά κύριο λόγο η ελληνική κυβέρνηση, παρά τη συμβολή συμμαχικών και άλλων φιλικών χωρών.

Κοινωνικό πρόβλημα με οικονομική διάσταση αποτελούσε και η ανάγκη περιθάλψης μεγάλου αριθμού προσφύγων που είχαν διαφύγει από την κατεχόμενη Ελλάδα και ζούσαν σε στρατόπεδα στην Τουρκία, την Κύπρο και τη Μέση Ανατολή. Η τελική λύση της κάλυψης των εξόδων από τις εθελοντικές εισφορές της ελληνοαμερικανικής φιλανθρωπικής οργάνωσης Greek War Relief Association υπήρξε αναμφισβήτητα ιδιαίτερα ανακουφιστική για την κυβέρνηση.

Τέλος, στις υπέρογκες οικονομικές υποχρεώσεις της κυβέρνησης εντασσόταν και η κάλυψη των εξόδων για τη μισθοδοσία της διοίκησης, συμπεριλαμβανομένων των διπλωματικών και προξενικών υπηρεσιών.

Απέναντι στον όγκο των απαιτήσεων, τα έσοδα της κυβέρνησης προέρχονταν κυρίως από τη φορολόγηση της εμπορικής ναυτιλίας. Ο ζωτικός αυτός τομέας της ελληνικής οικονομίας υπήρξε καθοριστικός, για τον πρόσθετο λόγο ότι εξαιτίας του πολέμου μέρος του στόλου επιτάχθηκε από την ελληνική κυβέρνηση και εκμισθώθηκε στο βρετανικό δημόσιο για τις ανάγκες των πολεμικών

7. Για το θέμα του επισιτισμού, βλ. ενδεικτικά Hourmouzios (1943)· Τσουδερός (1946)· Hionidou (2006).

μεταφορών, ενώ όσα πλοία εξαιρέθηκαν από τη διαδικασία εκμισθώθηκαν από τους ιδιοκτήτες τους στην ελεύθερη αγορά, με αποτέλεσμα την αύξηση των συναφών φορολογικών εσόδων. Παρ' όλα αυτά, οι συγκεκριμένοι πόροι δεν επαρκούσαν για τις αυξημένες ανάγκες, ενώ η προσφυγή στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας θα υπονόμει τις οικονομικές προοπτικές της μεταπολεμικά και έπρεπε να αποφευχθεί.

Σε αυτό το ζοφερό περιβάλλον, η συνεργασία της Τράπεζας της Ελλάδος με την κυβέρνηση Τσουδερού υπήρξε πολύ στενή σε όλο το διάστημα του πολέμου. Αν και το μεγαλύτερο μέρος των λειτουργιών της δεν ήταν εφικτό να ασκηθεί, η Τράπεζα τόσο με τους μηχανισμούς της όσο και με το δυναμικό της υπήρξε αρωγός της κυβέρνησης σε πολλά επίπεδα.

Κατ' αρχάς, λειτουργώντας με τον θεσμικό της ρόλο ως ταμίας του Δημοσίου, συνέβαλλε στη διαχείριση των δημόσιων οικονομικών σε συνθήκες μειωμένων εσόδων και υπέρογκων δαπανών. Παράλληλα, ουσιαστική ήταν η συνδρομή της ως συμβούλου της κυβέρνησης στις διεθνείς οικονομικές διασκέψεις και ως εκπρώπου της στις διεθνείς επιτροπές που συγκαλούνταν με στόχο τη διευθέτηση της μεταπολεμικής διεθνούς κατάστασης σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο. Καίριας σημασίας ήταν επίσης η τοποθέτηση στο Υπουργείο Οικονομικών στελεχών της Τράπεζας, του Κυριάκου Βαρβαρέσου ως Υπουργού (1941-1943) και του Γεωργίου Μαντζαβίνου ως Υφυπουργού (1943-1944). Σχετικό σημειολογικό ενδιαφέρον έχει και το γεγονός ότι Τράπεζα και Υπουργείο Οικονομικών συστεγάζονταν ουσιαστικά σε ένα γραφείο απέναντι από το Hyde Park.⁸

Από τα υπόλοιπα θέματα που έπρεπε να διαχειριστεί η εξόριστη κυβέρνηση, κρίσιμος για το μέλλον της μεταπολεμικής Ελλάδας ήταν ο τρόπος άσκησης εξωτερικής πολιτικής. Μέσα στη συγκυρία του πολέμου και με δεδομένους από την αρχή τους εθνικούς

8. Για τα οικονομικά της περιόδου και τη λειτουργία της Τράπεζας της Ελλάδος στη διάρκεια του πολέμου, βλ. Κακριδής (2017), σελ. 151-236· Συλλογικό (1978), σελ. 171-233· Ψαλιδόπουλος (2014), σελ. 143-159.

ανταγωνισμούς και τις αλληλοσυγκρουόμενες προσδοκίες των εμπλεκόμενων χωρών, ήταν απαραίτητη η ισχυροποίηση της διαπραγματευτικής θέσης της χώρας. Οι εθνικές διεκδικήσεις και το πλαίσιο δράσης της κυβέρνησης διατυπώθηκαν στις αρχές Ιουλίου του 1941 σε υπόμνημα που υπέβαλε ο Τσουδερός στον Βασιλιά Γεώργιο. Ως μέσο δε ενίσχυσης της θέσης της Ελλάδας προβαλλόταν η συνέχιση του αγώνα και η έμπρακτη συμμετοχή των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων στη συμμαχική προσπάθεια, στοιχεία που θα μεγιστοποιούσαν το ήδη σημαντικό ηθικό πλεονέκτημα που είχε δημιουργήσει η σθεναρή αντίσταση των Ελλήνων. Ανάλογα αποτελέσματα υποστηριζόταν ότι θα είχε η εξασφάλιση συμμαχιών με ισχυρές χώρες, ιδιαίτερα δε με τη Βρετανία στην οποία ήταν εξαρχής προσανατολισμένη η κυβέρνηση Τσουδερού, όχι όμως πάντα χωρίς κλυδωνισμούς. Όσο για τις εδαφικές επιδιώξεις, εστιάζονταν κατ' αρχάς στην προσάρτηση της Βόρειας Ηπείρου, της Αδριανούπολης και της Ανατολικής Θράκης, της Κύπρου και των Δωδεκανήσων και στην επαναχάραξη της βόρειας μεθοριακής γραμμής με τρόπο που θα εξασφάλιζε την ελληνική επικράτεια από τις απειλές των γειτόνων της. Παράλληλα, υπήρχε το αίτημα για κατοχύρωση του δικαιώματος ομαδικής μετανάστευσης Ελλήνων σε αποικίες της Βορείου Αφρικής και για μετατροπή της Κωνσταντινούπολης σε ελεύθερο κράτος, με συμμετοχή της Ελλάδας στη διοίκησή της.⁹

Η κυβέρνηση Τσουδερού, παρά τις προσπάθειές της, δεν πέτυχε στη διάρκεια της θητείας της αποτελέσματα ανάλογα των προσδοκιών της, για λόγους συχνά ανεξάρτητους από τις προθέσεις της. Οι όροι που τελικά διαμορφώθηκαν απέδωσαν τη στιγμή των διαπραγματεύσεων περιορισμένα οφέλη στην Ελλάδα.

Στον στρατιωτικό τομέα, στόχος ήταν η οργάνωση των ενόπλων δυνάμεων ώστε να συμβάλουν αξιόμαχα στον συμμαχικό αγώνα. Την ευθύνη αυτή ανέλαβε την άνοιξη του 1942 ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος, Αντιπρόεδρος της κυβέρνησης, ο οποίος άμεσα προχώρησε σε ευρεία αναδιοργάνωση του στρατού στη

9. Βλ. Σβολόπουλος (2000), σελ. 89-93.

Μέση Ανατολή.¹⁰ Πολεμική δράση ανέλαβαν επίσης το Πολεμικό Ναυτικό και η Αεροπορία, με σημαντικές μάλιστα επιτυχίες. Η αναμφισβήτητη αυτή συνεισφορά πολλαπλασίαζε τα ερείσματα της ελληνικής πλευράς για τις μελλοντικές διαπραγματεύσεις, αλλά σύντομα υπονομεύθηκε από τις πολιτικές έριδες που επηρέασαν και τις ένοπλες δυνάμεις.¹¹

Σε πολιτικό επίπεδο, μία από τις κομβικές επιδιώξεις του Τσουδερού ευθύς εξαρχής ήταν η υπέρβαση των προβλημάτων που δημιουργούσε η περιορισμένη νομιμοποίηση της εξουσίας του. Προς την κατεύθυνση αυτή, ο Τσουδερός επιχείρησε τη μέγιστη δυνατή στήριξη του πολιτικού κόσμου μέσα από τη συμμετοχή στην κυβέρνηση του στελεχών από ένα ευρύ φάσμα, ενώ παράλληλα επιδίωξε από νωρίς την «απομεταξοποίηση» της. Η απόφαση αυτή διαφάνηκε ήδη στον πρώτο ανασχηματισμό, που έγινε στις 2 Ιουνίου 1941, λίγες μέρες μετά την άφιξη στην Αίγυπτο, με την απομάκρυνση στελεχών του προηγούμενου καθεστώτος, και βεβαιώθηκε εκ νέου στους ανασχηματισμούς που ακολούθησαν. Την ίδια πρόθεση μαρτυρούσε επίσης η Συντακτική Πράξη της 4ης Φεβρουαρίου 1942 που καταργούσε τα διατάγματα της 4ης Αυγούστου, τα οποία είχαν αναστείλει την ισχύ του Συντάγματος του 1911.

Ανάλογη προσπάθεια αποστασιοποίησης από το μεταξικό καθεστώς έγινε και στον χώρο του στρατού, με πρώτη ενέργεια την επάνοδο στο στράτευμα ενός πλήθους φιλελεύθερων απότακτων αξιωματικών, που είχαν διωχθεί τη δεκαετία του 1930.

Σε άμεση συνάρτηση με το θέμα ήταν και η διαχείριση της σχέσης με τον Βασιλιά Γεώργιο, αλλά και η μορφή του πολιτεύματος. Ο Τσουδερός, παρά τη στάση του Γεωργίου Β' απέναντι στο μεταξικό καθεστώς, επέλεξε να τον στηρίξει και να μεταθέσει το πολιτειακό θέμα για τη μετά την Απελευθέρωση εποχή, προκειμένου να μην απειληθεί περισσότερο η εθνική ενότητα σε μια ιδιαίτερα κρίσιμη για τη χώρα χρονική στιγμή.

10. Για τη συμβολή του Παναγιώτη Κανελλόπουλου στην αναδιοργάνωση του στρατού και τη συμμετοχή του στις πολιτικές εξελίξεις των επόμενων ετών, βλ. Κανελλόπουλος (1977).

11. Βλ. Σακελλαρόπουλος (2004).

Παρ' όλα αυτά, με την πάροδο του χρόνου οι έντονες πολιτικές ζυμώσεις που θα προκύψουν, θα δυναμιτίσουν το πολιτικό κλίμα και θα επαναφέρουν στο προσκήνιο με νέο πρόσωπο τις εντάσεις του Εθνικού Διχασμού. Ο πολιτικός ανταγωνισμός, οι αντιθέσεις και οι φιλοδοξίες εκπροσώπων του ελληνικού πολιτικού κόσμου, καθώς και η εμφάνιση νέων πολιτικών δυνάμεων, συνδεδεμένων με τις αντιστασιακές οργανώσεις που είχαν συγκροτηθεί και κυρίως με το ΕΑΜ, θα αποδειχθούν οι κύριοι παράγοντες της έντασης, προοιωνιζόμενοι σε μεγάλο βαθμό την εμφύλια διαμάχη που θα ακολουθήσει. Οποσδήποτε καθοριστικός υπήρξε και ο ρόλος της Βρετανίας ως κύριου συμμάχου της Ελλάδας. Η κυβερνητική κρίση που θα εκδηλωθεί ήδη από την άνοιξη του 1942 θα είναι μόνο η αρχή μιας περιόδου με έντονες διαβουλεύσεις, συχνές κυβερνητικές αλλαγές και πολιτική αστάθεια. Στη δίνη μάλιστα αυτής της κρίσης, η κυβέρνηση την άνοιξη του 1943 θα αναγκαστεί να επιστρέψει στο Κάιρο, ενώ στο Λονδίνο θα παραμείνει έως την Απελευθέρωση μόνο η Διοίκηση της Τράπεζας. Το ξέσπασμα του κινήματος της Μέσης Ανατολής, τον Απρίλιο του 1944, με εκτεταμένα επεισόδια σε πολεμικά πλοία και μονάδες του στρατού, εκτός από την άμεση παραιτήση της κυβέρνησης Τσουδερού, θα έχει πρόσθετες επιπτώσεις.

Προσωρινή αντιστροφή του διχαστικού κλίματος θα επιφέρει το πανεθνικό συνέδριο που συγκλήθηκε τον Μάιο του 1944 στον Λίβανο, με στόχο τον σχηματισμό ενιαίας κυβέρνησης. Σε αυτό έλαβαν μέρος εκπρόσωποι της εξόριστης κυβέρνησης, των αστικών πολιτικών κομμάτων, των κυριότερων αντιστασιακών οργανώσεων (ΕΑΜ, ΕΔΕΣ, ΕΚΚΑ), του ΚΚΕ και της ΠΕΕΑ (Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης), που είχε συγκροτηθεί με πρωτοβουλία του ΕΑΜ τον Μάρτιο του 1944.

Το επιδιωκόμενο κλίμα συναίνεσης υπονόμευαν οι αντιθέσεις σχετικά με τον βαθμό συμμετοχής του ΕΑΜ στο κυβερνητικό σχήμα, τη δημιουργία και τον έλεγχο ενιαίου στρατού μετά τον πόλεμο και φυσικά το θέμα της επιστροφής και του ρόλου του Βασιλιά. Η υπογραφή του τελικού κειμένου του Συνεδρίου («Εθνικόν Συμβόλαιον») και ο σχηματισμός κυβέρνησης υπό τον

Γεώργιο Παπανδρέου σήμανε την προσωρινή επίτευξη ομόνοιας. Πολύ σύντομα, ωστόσο, το κλίμα τορπιλίστηκε εκ νέου λόγω ενστάσεων της εαμικής πλευράς. Τελικά, μετά από τρεις μήνες κλυδωνισμών, στις 15 Αυγούστου 1944 συγκροτήθηκε η νέα κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας του Γεωργίου Παπανδρέου. Στις 26 Σεπτεμβρίου 1944 η υπογραφή της συμφωνίας της Καζέρτας καθόρισε το πλαίσιο δράσης όλων των εμπλεκόμενων δυνάμεων για τον συντονισμό του αγώνα ενόψει της διαφαινόμενης απελευθέρωσης της Ελλάδας.¹²

Η αποχώρηση των γερμανικών δυνάμεων από την πρωτεύουσα στις 12 Οκτωβρίου και η επιστροφή της εξόριστης κυβέρνησης έξι μέρες αργότερα δεν σηματοδότησαν για την Ελλάδα την ομαλή μετάβαση από τον πόλεμο στην ειρήνη. Σύντομα η μάχη για την εξουσία ξέσπασε αδυσώπητη και η σύγκρουση του Δεκεμβρίου προμηνούσε τον εμφύλιο πόλεμο που ακολούθησε, βάζοντας τη χώρα σε νέο κύκλο αιματηρών μαχών και πολιτικής ανωμαλίας.

Τις δύσκολες μέρες της πολύχρονης αυτής περιπέτειας και των σχετικών πολιτικοκοινωνικών ζυμώσεων και εξελίξεων, όπως βιώθηκαν στο περιβάλλον της εξόριστης ελληνικής εξουσίας, διασώζει στο ημερολόγιό του ο υπάλληλος της Τράπεζας της Ελλάδος Σωκράτης Κοσμίδης.

Ο Σωκράτης Κοσμίδης και το ημερολόγιό του

Ο Σωκράτης Κοσμίδης γεννήθηκε το 1898 στη Σμύρνη.¹³ Ήταν γιος του Φίλιππου Ιω. Κοσμά και της Όλγας Νικ. Μαρσέλου και είχε επτά αδέρφια. Ήταν εγγεγραμμένος στο μητρώο αρρένων Σκύρου της επαρχίας Ευβοίας,¹⁴ προφανώς τόπο καταγωγής της οικογένειάς του.

12. Για το Συνέδριο του Λιβάνου και τη συμφωνία της Καζέρτας, βλ. ενδεικτικά Παπαστράτης (2007), σελ. 235-243· Χατζηβασιλείου (2000), σελ. 83-86.

13. Αρχείο Σ. Κοσμίδη, Πιστοποιητικό βάπτισης, Σμύρνη 14.1.1899. Βλ. εικόνα 1.

14. Στο ίδιο, Βεβαίωση ταυτότητας, Αθήνα 1.11.1940. Βλ. εικόνα 4.

Φοίτησε στην ανεξάρτητη τετρατάξια Εμπορική Σχολή της Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης, από όπου πήρε το απολυτήριό του πριν από τη Μικρασιατική Καταστροφή. Μετά την κατάρρευση του μετώπου τον Αύγουστο του 1922, διέφυγε μέσω Μουδανιών στην Ελλάδα¹⁵ και πιθανόν μετά την εγκατάστασή του τροποποίησε το επίθετό του σε Κοσμίδης.

Το 1923 προσελήφθη στην Εθνική Τράπεζα και μετά την έναρξη λειτουργίας της Τράπεζας της Ελλάδος, τον Μάιο του 1928, εντάχθηκε στο δυναμικό της ως βοηθός λογιστή.

Με την έναρξη του πολέμου κινητοποιήθηκε για να στηρίξει με τον τρόπο του την εθνική προσπάθεια, παραχωρώντας το διαμέρισμά του για τις ανάγκες του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού και διαθέτοντας μέρος του μισθού του στην Επιτροπή Πανελληνίου Εράνου υπέρ των Εθνικών Αναγκών.¹⁶

Τον Απρίλιο του 1941, κλήθηκε από τη Διοίκηση της Τράπεζας να συμμετάσχει στην αποστολή μεταφοράς του ελληνικού χρυσού εκτός της κατεχόμενης Ελλάδας. Τα επόμενα χρόνια, ακολουθώντας τη διαδρομή της εξόριστης ελληνικής κυβέρνησης και της Διοίκησης της Τράπεζας, εργάστηκε σε όλους τους σταθμούς της πορείας αυτής και επέστρεψε στην Ελλάδα τον Ιανουάριο του 1945. Συνέχισε να εργάζεται στην Τράπεζα ως τμηματάρχης πλέον, μετά την προαγωγή του ήδη από τον Μάιο του 1941.¹⁷

Για την «άνευ όρων και άνευ ενδοιασμών» απόφασή του να λάβει μέρος «στην δυσχερή και πλήρη κινδύνων και αβεβαιότητας αποστολή»,¹⁸ ο Κοσμίδης τιμήθηκε το 1941 από τον Βασιλιά Γεώργιο Β' με τον «Αργυρό Σταυρό του Τάγματος του Σωτήρος».¹⁹ Χαρακτηριστική της εκτίμησης που έχαιρε, τόσο ο ίδιος όσο και οι άλλοι

15. Βλ. εγγραφή 30.8.1942.

16. Αρχείο Σ. Κοσμίδη, Επιστολή Σ. Κοσμίδη προς Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό, Αθήνα 4.11.1940 & Επιστολή Σ. Κοσμίδη προς τη Διοίκηση της Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 4.11.1940. Βλ. εικόνα 3.

17. Βλ. εγγραφή 18.6.1941.

18. Αρχείο Σ. Κοσμίδη, Επιστολή Κ. Βαρβαρέσου προς Σ. Κοσμίδη, Λονδίνο 14.12.1944. Βλ. εικόνα 14.

19. Βασιλικό Διάταγμα της 27.10.1941, ΦΕΚ (Λονδίνου) 173/28.10.1941. Βλ. εικόνα 9.

δύο υπάλληλοι της Τράπεζας που μετείχαν στην αποστολή, ήταν η ξεχωριστή αναφορά του Διοικητή της Κ. Βαρβαρέσου κατά τη Συνεδρίαση του Γενικού Συμβουλίου της 10ης Φεβρουαρίου 1945: «Ενώνω τας ευχαριστίας μας εις τους τρεις υπαλλήλους, οι οποίοι μόνοι αυτοί εξ όσων απετάθημεν εδέχθησαν να μας ακολουθήσουν, καθόσον οι άλλοι ηρνήθησαν, είτε διότι ευρέθησαν προ διλήμματος είτε δι' έλλειψιν θάρρους. Οι κ.κ. Λαζαρίδης, Κοσμίδης και Λεβής άνευ ουδενός ενδοιασμού εδέχθησαν, έχω δε να τονίσω τόσον την προσήλωσιν εις το καθήκον των όσον και την όλην των πολιτείαν και εις τον δημόσιον και εις τον ιδιωτικόν των βίον, ώστε το κύρος της Τραπεζής εν τη αλλοδαπή επεβλήθη έτι περισσότερον».²⁰

Στις 28 Ιουλίου 1946, ο Σωκράτης Κοσμίδης παντρεύτηκε την Κούλα Κοσμίδη, το γένος Οικονόμου, με την οποία δεν απέκτησαν παιδιά. Πέθανε τον Ιούνιο του 1969, σε ηλικία 71 ετών.

Το ημερολόγιο του Σωκράτη Κοσμίδη ξεκινά στις 17 Απριλίου 1941, λίγες μέρες μετά την εκδήλωση της γερμανικής επίθεσης κατά μήκος των ελληνοβουλγαρικών και ελληνογιουγκοσλαβικών συνόρων (6.4.1941) και εκτείνεται έως τις 26 Ιανουαρίου 1945, όποτε ο συντάκτης του επιστρέφει στην απελευθερωμένη Ελλάδα. Κρήτη, Αίγυπτος, Νότιος Αφρική και Λονδίνο ήταν οι σταθμοί της τετράχρονης σχεδόν πορείας του Κοσμίδη, που καλύπτεται στο ημερολόγιό του.

Ο ίδιος ο συντάκτης, ήδη στην πρώτη ημερολογιακή εγγραφή του, διευκρινίζει ως κίνητρο της τήρησης ημερολογίου την ιστορικότητα των στιγμών που ζει και δηλώνει την αδήριτη ανάγκη του να τις καταγράψει.²¹ Πρόκειται δηλαδή για μια «εξαιρετική» για τον ίδιο εμπειρία, κατάσταση που συνήθως παρακινεί «περιστασιακούς συγγραφείς» να την καταγράψουν.²²

Όπως είναι αναμενόμενο, στις πολυάριθμες εγγραφές του Κοσμίδη κυριαρχεί η περιγραφή των γεγονότων που ζει και η ανα-

20. Αρχείο Σ. Κοσμίδη, δακτυλόγραφη σημείωση με τη σχετική αναφορά.

21. Βλ. εγγραφή 17.4.1941.

22. Βλ. Σπηλιωτοπούλου (1998), σελ. 232.

φορά των εξελίξεων στις οποίες και ο ίδιος, στον βαθμό που του αναλογεί, συμμετέχει.

Οπωσδήποτε, λόγω της ιδιότητας του Κοσμίδη, όχι μόνο ως αυτόπτη μάρτυρα αλλά κυρίως ως προσώπου με ενεργό συμμετοχή, ξεχωρίζει μεταξύ των θεμάτων που αναφέρονται η μεταφορά και τύχη του ελληνικού χρυσού. Με τακτικές, εκτενείς εγγραφές, ο Κοσμίδης δίνει όλο το χρονικό της «κινηματογραφικής» αποστολής, παραθέτοντας σημαντικά στοιχεία και λεπτομέρειες, που σε συνδυασμό με τις δημοσιευμένες αναμνήσεις των πρωταγωνιστών και τα σχετικά αρχειακά τεκμήρια συμπληρώνουν την εικόνα των γεγονότων.

Επιπρόσθετα, η θέση του Κοσμίδη στο περιβάλλον της εξόριστης ελληνικής ηγεσίας καθιστά αναμφισβήτητα σημαντικές τις αναφορές του που σχετίζονται με τις κυβερνητικές ενέργειες για την αντιμετώπιση της επισιτιστικής κρίσης στην Ελλάδα, τις πολιτικές διεργασίες για τη μεταπολεμική διακυβέρνηση και την έναρξη της εμφύλιας διαμάχης. Αναφέρονται διπλωματικές επαφές και ενέργειες, σημειώνονται ανελλιπώς οι κυβερνητικοί ανασχηματισμοί και καταγράφονται υπηρεσιακές μεταβολές.

Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις ο Κοσμίδης, επιδιώκοντας να προλάβει πιθανή, μελλοντική αμφισβήτηση των γραφομένων του, τονίζει με έμφαση την αξιοπιστία της μαρτυρίας του, σημειώνοντας κάποτε χαρακτηριστικά: «Αυτά τα ξέρω όχι από διαδόσεις, αλλά από επίσημα στοιχεία που περνούσαν από τα χέρια μου υπό την ιδιότητά μου του εμπίστου Γραμματέως του κ. Προέδρου της Κυβερνήσεως».²³ Άλλωστε, στο αρχείο του σώζεται υπηρεσιακή αλληλογραφία και υπουργικές πράξεις και αποφάσεις της εξόριστης κυβέρνησης, που μαρτυρούν την προσωπική του ενασχόληση.

Τα ελληνικά νέα, όπως τα πληροφορείται από επίσημες πηγές ή από την επικοινωνία με τους δικούς του ανθρώπους, είναι και-ριο στοιχείο στις εγγραφές του. Τις περισσότερες φορές απλώς τα παραθέτει, αλλά δεν λείπουν οι περιπτώσεις που διατυπώνει σχόλια,

23. Βλ. εγγραφή 8.7.1941.

όπως για τον βομβαρδισμό του Πειραιά από τις συμμαχικές δυνάμεις τον Οκτώβριο του 1941 ή τα Δεκεμβριανά.²⁴

Εκτός όμως από τα ελληνικού ενδιαφέροντος θέματα, ο Κοσμίδης ενσωματώνει στις σημειώσεις του ειδήσεις που πληροφορείται κυρίως από τις εφημερίδες, το ραδιόφωνο και τα πολεμικά επίκαιρα, στοιχείο συχνό σε ημερολόγια, κυρίως εγγράμματων προσώπων. Ιδιαίτερα την περίοδο που παρέμεινε στο Λονδίνο, προφανώς επειδή η ενημέρωσή του ήταν πληρέστερη, η καταγραφή των εξελίξεων είναι ιδιαίτερα συστηματική. Οπωσδήποτε ο ημερολογιογράφος, συμπεριλαμβάνοντας τέτοια πραγματολογικά στοιχεία, δεν φαντάζεται ότι σε αυτά θα βασίσουν οι πιθανοί αναγνώστες του την κατάνοσή τους για τα γεγονότα του πολέμου. Επιπρόσθετα δε, αν συνυπολογίσει κάποιος την επιφυλακτικότητα με την οποία πρέπει να αντιμετωπίζονται οι πληροφορίες που κυκλοφορούσαν στα μέσα ενημέρωσης, η αξία τους δεν βρίσκεται στην παράθεσή τους, αλλά στο γεγονός ότι συνθέτουν το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η μαρτυρία.

Ανεξάρτητα όμως από τον λόγο για τον οποίο ο ημερολογιογράφος «αναπαράγει» τις πληροφορίες αυτές, ενδιαφέρον έχουν τα σχετικά ολιγόλογα σχόλιά του, κυρίως επειδή η άμεση αντίδραση και κρίση ενός αυτόπτη μάρτυρα μπορεί σε κάποιο βαθμό να είναι ενδεικτικές της πρόσληψης των γεγονότων στη συλλογική συνείδηση τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Ενδιαφέρουσες στο πλαίσιο αυτό είναι επίσης οι εκτιμήσεις που διατυπώνει για την πορεία των πολεμικών επιχειρήσεων και των διπλωματικών εξελίξεων, οι υποθέσεις που κάνει για την έκβασή τους, είτε αυτές επιβεβαιώθηκαν στην πορεία είτε αποδείχθηκαν εξωπραγματικές. Δεν λείπουν μάλιστα οι περιπτώσεις που οι κρίσεις του έχουν το στοιχείο της τραγικής ειρωνείας, όπως για παράδειγμα τις φορές που διατυπώνει την πίστη του ότι ο πόλεμος σε λίγο τελειώνει, έστω και αν είναι μόλις στο 1942.²⁵ Σε κάθε περίπτωση, διατρέχοντας κάποιος τις σελίδες

24. Βλ. εγγραφές 9.10.1941 και 25.12.1944, αντίστοιχα.

25. Βλ. εγγραφές 4.6.1942 και 27.8.1942.

του ημερολογίου, παρακολουθεί τον πόλεμο σαν χρονικό, όπως εξελίσσεται μέρα-μέρα επί τέσσερα χρόνια σε όλα τα μέτωπα.

Αξιοσημείωτο στην περίπτωση του Κοσμίδη είναι το γεγονός ότι, ανάμεσα στις γραμμές και τα γεγονότα της επίσημης ιστορίας, που καταγράφει σχεδόν δημοσιογραφικά, ενσωματώνει περιστατικά και ιστορίες ανώνυμων ανθρώπων οι οποίοι μαρτυρούν το σκληρό πρόσωπο του πολέμου, και προφανώς τον έχουν φορτίσει συναισθηματικά.²⁶

Την ίδια στιγμή δεν λείπουν και ανεκδοτολογικά επεισόδια που διανθίζουν την περιγραφή της καθημερινότητάς του. Καταγράφονται κοινωνικές συναναστροφές (γεύματα, εκκλησιασμοί, τελετές, εκδρομές), ενώ «εύθυμα»,²⁷ όπως τα χαρακτηρίζει ο ίδιος, περιστατικά συνθέτουν μία άλλη όψη της ζωής, η οποία συνεχίζει να κυλά παρά τις ανατροπές που επέφερε ο πόλεμος.

Από την αποδελτίωση της μαρτυρίας του Κοσμίδη ενδιαφέρον έχουν τα στοιχεία που σημειώνονται σταθερά, προφανώς επειδή αποτελούν κρίσιμες παραμέτρους της καθημερινής του ζωής. Καθώς το ημερολόγιο τηρείται πρωτίστως για προσωπική χρήση, το φαγητό της ημέρας, θέματα υγείας, οι μεταβολές του ύπνου, το ωράριο εργασίας και άλλες πληροφορίες υπάρχουν σε πολλές εγγραφές, σε βαθμό και έκταση που ποικίλλει κάθε φορά.

Οι καιρικές συνθήκες, παρ' όλο που δεν καταγράφονται καθημερινά, αναφέρονται συχνά. Αντίθετα με τα πολεμικά ημερολόγια, όπου ο καιρός ως καθοριστικός παράγοντας της επιβίωσης αποτελεί τυπικό χαρακτηριστικό, οι σχετικές καταχωρήσεις στο ημερολόγιο του Κοσμίδη εντοπίζονται κυρίως κατά τη διάρκεια των μετακινήσεων. Στοιχεία που αφορούν τις τιμές αγαθών ή υπηρεσιών συμπληρώνουν επίσης τον πλούτο των δεδομένων που συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση της εποχής.²⁸

26. Ενδεικτικά, βλ. εγγραφές 27.8.1942 και 3.3.1943.

27. Ενδεικτικά, βλ. εγγραφές 18.4.1941, 7.5.1941, 3.7.1941 και 3.9.1941.

28. Ενδεικτικά, βλ. εγγραφές 4.5.1941 και 24.9.1941.

Από τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά του ημερολογίου, άξιο αναφοράς είναι ο ταξιδιωτικός του χαρακτήρας. Το στοιχείο αυτό, συχνό κυρίως σε ημερολόγια πολέμου, αντανακλά την ανάγκη των ανθρώπων, παρά τις κακουχίες, να καταγράψουν και να μοιραστούν νέες εμπειρίες, εικόνες και εντυπώσεις για ξένους τόπους και ανθρώπους.²⁹ Τα μέρη από τα οποία διέρχεται ή στα οποία ζει συναρπάζουν τον Κοσμίδη είτε είναι τα τοπία των Σφακιών,³⁰ είτε η πρωτόγνωρη γι' αυτόν Αφρική, όταν βρίσκεται στην Αίγυπτο ή τη Νότιο Αφρική. Περιγράφει τα τοπία της,³¹ μιλά για τους ανθρώπους της, καταγράφει τα ήθη και τις συνήθειές τους.³² Κατά τη διέλευση του Ισημερινού μαγεύεται από τις εικόνες που αντικρίζει,³³ ενώ αργότερα, εγκατεστημένος πια στο Λονδίνο, δίνει ακριβή περιγραφή της πόλης, κατεστραμμένης από τους βομβαρδισμούς, με τους σωρούς ερειπίων και τα καταφύγια στους σταθμούς του μετρό.³⁴

Ανάλογα γλαφυρές, και κατά κανόνα εκτενείς, είναι και οι περιγραφές των ιδίων των ταξιδίων από τον έναν προορισμό στον άλλον, με όποιο μέσο χρησιμοποιούνταν κάθε φορά. Από αυτά τα ταξίδια, η δύσκολη νυκτερινή πεζοπορία στα απόκρημνα βουνά της Κρήτης³⁵ και το πολυήμερο θαλάσσιο ταξίδι από το Κέιπ Τάουν στο Λονδίνο αναπτύσσονται αισθητά περισσότερο.³⁶ Σε όλες τις περιπτώσεις όμως, τα δεδομένα που καταγράφονται, άγνωστα κάποιες φορές από άλλες πηγές, προσδίδουν στο ημερολόγιο δυναμική «περιηγητικού» κειμένου. Η διάρκεια, η πορεία και οι λεπτομέρειες του δρομολογίου, οι δυσκολίες που κάθε φορά προέκυπταν από τις καιρικές

29. Βλ. Ελένη Κ. Δημητρίου (2010), σελ. 129.

30. Βλ. εγγραφή 22.5.1941.

31. Ιδιαίτερη η περιγραφή του πάρκου Κρούγκερ, βλ. εγγραφή 20.7.1941, αλλά και των αδαμαντορυχείων, βλ. εγγραφή 28.7.1941.

32. Ξεχωρίζει η αναφορά στο απαρτχάιντ, βλ. εγγραφή 6.8.1941.

33. Βλ. εγγραφή 9.9.1941.

34. Βλ. εγγραφή 23.9.1941.

35. Βλ. εγγραφές 20.5.1941 και 22.5.1941.

36. Βλ. εγγραφές από 24.8.1941 έως 22.9.1941.

συνθήκες ή τις εχθρικές απειλές, η οργάνωση της καθημερινότητας στη διάρκεια τους, αποτελούν στοιχεία που, χάρη στην παρατηρητικότητα του Κοσμίδη, εμπλουτίζουν την αφήγηση.

Αν όμως η μεθοδική καταγραφή γεγονότων χαρακτηρίζει τη μαρτυρία του Κοσμίδη, η εσωτερικότητα δεν είναι κυρίαρχο στοιχείο της. Ο Κοσμίδης είναι ένας συγκρατημένος άνθρωπος, που ελέγχει τα συναισθήματά του και δεν παρασύρεται συχνά από αυτά. Συνήθως στις καταγραφές του περιορίζεται σε σύντομα σχόλια, όπου κυρίως διατυπώνει ολιγόλογες εντυπώσεις και κρίσεις για συμβάντα, πρόσωπα ή συμπεριφορές. Παρ' όλα αυτά, δεν λείπουν οι φορές που η φόρτισή του είναι μεγάλη και τότε το συναίσθημα φαίνεται να αναζητεί τρόπο να διοχετευθεί στο μικρό χειρόγραφο σημειωματάριο. Οι σελίδες του γίνονται το «προσωπικό του καταφύγιο»³⁷ και αποδέκτριες της έντασής του, αντανακλώντας παράλληλα τις μεταπτώσεις των ελπίδων και των φόβων του.

Οπωσδήποτε, η έλλειψη επικοινωνίας με την οικογένειά του και η ανησυχία για την τύχη τους αποτελούν βασική αιτία ψυχικής αναστάτωσης. Ο Κοσμίδης αναφέρει συστηματικά τον αριθμό των γραμμάτων που έστειλε ή έλαβε, ενώ ο χρόνος παραλαβής τους επηρεάζει θετικά ή αρνητικά τη διάθεσή του, και ανάλογα εναλλάσσονται στις σχετικές εγγραφές η αγωνία, η ελπίδα, η απογοήτευση και η ανακούφιση.

Αντίστοιχα φαίνεται να βαραίνει τον Κοσμίδη η θλίψη της ξενιτιάς και η νοσταλγία για την πατρίδα. Επανέρχεται συχνά στις μέρες της αναχώρησης, μετρά τον χρόνο της απουσίας του και δεν είναι λίγες οι φορές που, καταγράφοντας τα δύσκολα νέα που μαθαίνει από την Ελλάδα, θεωρεί τις εκεί κακουχίες πιο εύκολα διαχειρίσιμες σε σχέση με την ξενιτιά.³⁸

Από τα υπόλοιπα θέματα, αναμφίβολα ο φόβος για την έκβαση του πολέμου και η αγωνία για το μέλλον πυροδοτούν πιο συναισθηματικό λόγο, που συχνά εκφράζεται με ρητορικές ερωτήσεις

37. Βλ. Σπηλιωτοπούλου (1998), σελ. 267.

38. Ενδεικτικά, βλ. εγγραφή 9.10.1941.

ή εσωτερικό μονόλογο. Άλλες φορές πάλι η ανάγκη του να περιγράψει με ακρίβεια τα όνειρά του αποτυπώνει τη μεγάλη ένταση που βιώνει στη διάρκεια της μέρας.³⁹

Έντονα φορτισμένες είναι και οι κρίσεις του Κοσμίδη για τον εχθρό. Οι διατυπώσεις του για τους Ιταλούς και τους Γερμανούς είναι αναμενόμενα απαξιωτικές και απηχούν εύλογη οργή και θυμό. Γι' αυτόν, ο συγκεκριμένος πόλεμος είναι μάχη του πολιτισμού κατά της βαρβαρότητας⁴⁰ – αντιπαράθεση ανάμεσα στο καλό και το κακό, το άδικο και το δίκαιο –, στην τελική επικράτηση του οποίου πιστεύει απόλυτα.⁴¹ Αναφερόμενος στην Ιταλία, θεωρεί την ήττα της στον ελληνοϊταλικό πόλεμο απόδειξη της γελοιοποίησής της και πιστεύει ότι «το όνειδος της εξευτελίσεως» της «θα παραμείνη αλησιμόνητο στην ιστορία των λαών και των πολεμικών γεγονότων».⁴²

Για τη Γερμανία, ο λόγος του είναι αισθητά πιο οξύς και οι χαρακτηρισμοί του σκληροί. «Κακούργοι άνευ χαλινού», «βάρβαροι», «λαός παράφρων που έχει την βίαν ως θρησκείαν του» και με μόνη φιλοδοξία «να κυριαρχήσουν του κόσμου ολοκλήρου», οι Γερμανοί επικρίνονται για μεγαλομανία, έλλειψη ηθικής και δικαίου και άκρατη επιθετικότητα.⁴³ Ο θαυμασμός τους για τον ελληνικό πολιτισμό αντιμετωπίζεται με ειρωνεία και τονίζεται η απόλυτη διάσταση που υπάρχει ανάμεσα στις θεμελιακές αρχές και αξίες του και σε ό,τι χαρακτηρίζει τη «Νέα Τάξη των Ούννων του 20ού αιώνας».⁴⁴

Μόνο σημείο όπου η εχθρότητα του Κοσμίδη κάμπτεται και το μίσος απουσιάζει είναι όταν αναφέρεται στα «κακόμοιρα παιδιά», τους νεαρούς Γερμανούς στρατιώτες, που ήταν και αυτά μερικά από τα θύματα που προκάλεσε «η καταστρεπτική, η κακούργος μανία ενός αιμοδιψούς παράφρονος», του Χίτλερ.⁴⁵

39. Ενδεικτικά, βλ. εγγραφή 14.2.1943.

40. Βλ. εγγραφές 20.9.1941 και 14.11.1941.

41. Βλ. εγγραφές 5.10.1941 και 14.11.1941.

42. Βλ. εγγραφή 17.4.1941.

43. Βλ. εγγραφές 9.10.1941, 4.6.1942 και 26.6.1942.

44. Βλ. εγγραφή 6.1.1942.

45. Βλ. εγγραφή 20.5.1941.

Αν στους αντιπάλους αποτυπώνει κάθε αναφορά αρνητικά συναισθήματα, το αντίθετο απηχούν τα σημεία όπου ο Κοσμίδης καταγράφει πώς φάνταζε η Ελλάδα στα μάτια των άλλων για τη στάση της στον πόλεμο. Περιγράφει τις εκδηλώσεις θαυμασμού και τις εκφράσεις υποστήριξης των οποίων γίνεται κοινωνός, είτε αυτές προέρχονται από επίσημους παράγοντες⁴⁶ είτε από τον απλό κόσμο.⁴⁷ Τα συνακόλουθα αισθήματα εθνικής υπερηφάνειας και ηθικής υπεροχής αναπτερώνουν, έστω και στιγμιαία, το ηθικό του και ενισχύουν την πεποίθησή του για δικαίωση της Ελλάδας μεταπολεμικά.

Ανεξάρτητα όμως από τον σχετικά περιορισμένο βαθμό στον οποίο ο Κοσμίδης αναπτύσσει τις βαθύτερες σκέψεις του ή αναλύει τα συναισθήματά του, το κείμενό του είναι αποκαλυπτικό ως προς τη σκιαγράφηση του χαρακτήρα και της προσωπικότητάς του.

Άνθρωπος συνεπής, φερέγγυος και ευσυνείδητος, ο Κοσμίδης ξεχωρίζει για τη μετριοπάθειά του και το υψηλό αίσθημα καθήκοντος. Δέχεται «αδιστάκτως» να συμμετάσχει στην αποστολή, παραβλέποντας τους διαφαινόμενους κινδύνους και αδιαφορώντας για τις προσωπικές και οικογενειακές του υποχρεώσεις, διότι αυτό αισθανόταν ότι του υπαγόρευε το καθήκον του «ως Έλληνας και υπαλλήλου της Τραπέζης».⁴⁸ Στο διάστημα των τεσσάρων ετών που τηρεί το ημερολόγιο, φαίνεται ότι εργάζεται με ιδιαίτερο ζήλο και αφοσίωση, παραβλέποντας τις καθημερινές αντιξοότητες, και έχοντας την πίστη ότι με την εργασία του συμβάλλει στο καλό της πατρίδας.⁴⁹

Συναισθηματικός, με υψηλό βαθμό ενσυναίσθησης, φαίνεται στενά δεμένος με την οικογένειά του αλλά και φιλικός με όσους συνεργάζεται ή συναναστρέφεται. Βαθιά θρησκευόμενος, εκκλησιάζεται τακτικά γιατί νιώθει «θεία συγκίνησι»,⁵⁰ και επικαλείται συχνά

46. Ενδεικτικά, βλ. εγγραφές 18.10.1942 και 30.10.1942.

47. Ενδεικτικά, βλ. εγγραφές 24.8.1941, 19.1.1942 και 8.12.1942.

48. Βλ. εγγραφή 17.4.1941.

49. Βλ. εγγραφή 21.10.1941.

50. Βλ. εγγραφή 31.8.1941.

τον Θεό και τη συνδρομή του, στοιχείο που μοιάζει να λειτουργεί λυτρωτικά στην εκτόνωση της έντασης και των ανησυχιών του.

Οι πολιτικές του θέσεις, αν και δεν διατυπώνονται ρητά, διαφαίνονται και αυτές σε πολλά σημεία του ημερολογίου. Αναμφισβήτητα φιλοβασιλικός και υποστηρικτής του Τσουδερού, είναι επίσης ολοφάνερα αγγλόφιλος και αντικομμουνιστής. Αναπαράγει σχεδόν με δημοσιογραφική ακρίβεια τους λόγους του Τσώρτσιλ, για τον οποίο τρέφει τεράστιο σεβασμό, ενώ με επιφυλακτικότητα αντιμετωπίζει τη συμβολή της Ρωσίας στον πόλεμο, θεωρώντας την εξιλέωση «για τα κομμουνιστικά δεινά 20 ετών» και «για την συμφωνία των με τους Γερμανούς στο 1939».⁵¹ Με την έναρξη των εμφύλιων συγκρούσεων εκφράζει περισσότερο τις απόψεις του και η αρνητική του τοποθέτηση απέναντι στις αριστερές οργανώσεις διαγράφεται ξεκάθαρα.

Η διήγηση του Κοσμίδη, όπως προκύπτει από το προσωπικό του ημερολόγιο, αναπτύσσεται σε 274 εγγραφές.

Κύριο χαρακτηριστικό της μαρτυρίας, παρά τις όποιες αποκλίσεις, είναι η τακτικότητα και η προσήλωση που επιδεικνύει ο συντάκτης στην τήρησή της. Τα κενά που συνήθως παρατηρούνται ανάμεσα στις εγγραφές είναι λίγων ημερών, ενώ το μεγαλύτερο που εντοπίζεται είναι εκείνο των 26 ημερών, ανάμεσα στις 25.12.1942 και 21.1.1943. Λακωνικές, μικρότερες της μίας σειράς εγγραφές, συντηρούν με συνέπεια τη συνήθεια της ημερολογιακής καταγραφής, ακόμα και όταν οι συνθήκες είναι δυσχερείς. Μεμονωμένες αλλά αξιοσημείωτες, λόγω της φόρτισης που αποτυπώνουν, είναι οι περιπτώσεις που ο συντάκτης προχωρά σε δύο καταγραφές μέσα στην ίδια μέρα⁵² για να αναφέρει ένα γεγονός που μεσολάβησε ή εκείνες που γράφει ακριβώς τη στιγμή που συμβαίνει κάτι ή που το πληροφορείται.⁵³ Άλλες φορές, όταν ξαναγράφει μετά από κάποιο κενό, αναφέρεται συνοπτικά και στα γεγονότα των ημερών που

51. Βλ. εγγραφή 23.11.1941.

52. Βλ. εγγραφή 23.5.1941.

53. Ενδεικτικά, βλ. εγγραφές 25.7.1943 και 8.9.1943.

μεσολάβησαν. Αντίστοιχα, κάποιες φορές, ξαναδιαβάζοντας προηγούμενες εγγραφές του,⁵⁴ τις συμπληρώνει επισημαίνοντας μάλιστα την «αμέλειά» του.⁵⁵

Γενικότερα πάντως, όπως άλλωστε ισχύει και για τα περισσότερα ημερολογιακά κείμενα, φαίνεται ότι ο χρόνος που μεσολαβεί ανάμεσα στα συμβάντα (χρόνος των γεγονότων) και την καταγραφή τους (χρόνος της αφήγησης) είναι πολύ μικρός. Ως προς τη στιγμή της καταγραφής, τόσο ο τρόπος αφήγησης όσο και η αναφορά συγκεκριμένης ώρας σε μεμονωμένες περιπτώσεις,⁵⁶ μαρτυρούν ότι ο Κοσμίδης προτιμά το τέλος της ημέρας για να ασχοληθεί με το ημερολόγιό του.

Το μέγεθος των εγγραφών ποικίλλει. Οι πρώτες καταγραφές είναι ιδιαίτερα εκτενείς και μαρτυρούν σχολαστικότητα και επιμέλεια προκειμένου να συμπεριληφθεί κάθε λεπτομέρεια, πληροφορία, αντίδραση. Οι εγγραφές για την έναρξη της αποστολής, τις μετακινήσεις, τις πρώτες μέρες στην Κρήτη και ιδιαίτερα για την έναρξη της Μάχης της Κρήτης έχουν μέγεθος που αισθητά διαφοροποιείται από τον μέσο όρο. Σιγά-σιγά όμως περιορίζονται και γίνονται πιο επιγραμματικές, κανόνες που ανατρέπεται μόνο όταν ένα γεγονός με ιδιαίτερα ποιοτικά χαρακτηριστικά λαμβάνει χώρα και ο συντάκτης θέλει να το περιγράψει αναλυτικότερα.

Με την εγκατάσταση στο Λονδίνο αποκαθίσταται μια μορφή κανονικότητας στη ζωή του Κοσμίδη, γεγονός που φαίνεται ότι του δίνει τη δυνατότητα να διαχειριστεί και να οργανώσει τον χρόνο του. Έτσι, στο διάστημα της τριετούς σχεδόν εκεί παραμονής του καταγράφει με μεγαλύτερες και πιο συστηματικές εγγραφές κάθε ενδιαφέρον στοιχείο της επικαιρότητας και κάθε είδηση από τα μέτωπα του πολέμου. Παρ' όλα αυτά, δεν λείπουν ούτε από τη συγκεκριμένη περίοδο κάποιες συνοπτικές εγγραφές στις οποίες τα γεγονότα αποτυπώνονται με τηλεγραφικό τρόπο, κυρίως μέσα από κοφτές, σύντομες προτάσεις.

54. Βλ. εγγραφή 18.9.1941.

55. Βλ. εγγραφή 18.6.1941 και 15.7.1941.

56. Ενδεικτικά, βλ. εγγραφές 23.5.1941 και 25.7.1943.

Στις καταγραφές του χρησιμοποιεί κυρίως το πρώτο πρόσωπο, αλλά κάποιες φορές η παρουσία του δεύτερου πληθυντικού προσώπου αφήνει να διαφανεί ένας φανταστικός αποδέκτης ή πιθανός μελλοντικός αναγνώστης στον οποίο απευθύνεται.⁵⁷

Ο λόγος του είναι επιμελημένος, χωρίς όμως επιτήδευση, και η γλώσσα κράμα καθομιλουμένης με τύπους και στοιχεία καθαρεύουσας. Το ύφος γραφής είναι λιτό, περιγραφικό, χωρίς ρητορικές εξάρσεις, ενώ ακόμη και τα πιο γλαφυρά σημεία δεν έχουν φιλοδοξίες λογοτεχνικότητας.

Ο χρόνος που χρησιμοποιείται στην αφήγηση δεν είναι σταθερός: κυρίως εναλλάσσονται οι παρελθοντικοί χρόνοι με τον ιστορικό ενεστώτα.

Η έκδοση του ημερολογίου

Το ημερολόγιο του Σ. Κοσμίδη συμπεριλαμβανόταν στο αρχειακό υλικό που δωρήθηκε το 1987 στην Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος από τη σύζυγό του Κούλα Κοσμίδη. Ψηφιακό αντίγραφο του αρχείου Κοσμίδη βρίσκεται επίσης στο Ιστορικό Αρχείο της Τράπεζας της Ελλάδος.

Στο αρχείο Κοσμίδη υπάρχουν επιπλέον τεκμήρια, ορισμένα συμπληρωματικά του ημερολογίου, όπως ποικίλα προσωπικά έγγραφα (πιστοποιητικά, ταυτότητες, διπλώματα), αλλά και έγγραφα ή έντυπα που συνδέονται με την υπηρεσιακή του δράση και που φαίνεται ότι χρησιμοποιήθηκαν ως πηγές πληροφόρησης για τις εγγραφές του (π.χ. αποκόμματα εφημερίδων και περιοδικών, χάρτες, φωτογραφίες). Ωστόσο, φωτογραφικό υλικό, η ύπαρξη του οποίου δηλώνεται από τον ίδιο τον συντάκτη,⁵⁸ δεν βρέθηκε στο αρχείο.

Τη δωρεά συμπληρώνουν λυτά έγγραφα με πράξεις και αποφάσεις του Υπουργείου Οικονομικών και του Υπουργικού Συμβουλίου

57. Ενδεικτικά, βλ. εγγραφές 29.9.1941 και 6.1.1942.

58. Ενδεικτικά, βλ. εγγραφή 20.7.1941.

κατά τα έτη 1940-1944, πράξεις του Υφυπουργού Οικονομικών κατά τα έτη 1943-1944, σταχωμένα φύλλα της εφημερίδος *Ελλάς* (τχ. 1-143, έτη 1942-1944), καθώς και σειρά λυτών φύλλων της *Εφημερίδος της Κυβερνήσεως* (1941-1944), που εκδιδόταν στις διάφορες έδρες της εξόριστης κυβέρνησης.

Το ημερολόγιο του Κοσμίδη παρέμενε ανέκδοτο στο σύνολό του. Αποσπασματικά, το τμήμα που αφορούσε τη μεταφορά του ελληνικού χρυσού αξιοποιήθηκε στο ιστορικό ντοκιμαντέρ παραγωγής ΕΡΤ *Το χρυσό κάλυμμα* (1992), σε σκηνοθεσία Κώστα Βάκκα.⁵⁹

Μεγάλο μέρος του ημερολογίου είναι γραμμένο σε σημειωματάριο με δερμάτινο κάλυμμα βυσσινί χρώματος, μεσαίου μεγέθους (18 x 11 εκ.), 132 φύλλων, με χώρο γραφής 21 σειρών. Οι υπόλοιπες εγγραφές έχουν γίνει σε λυτά, επίσης διαγραμμισμένα φύλλα χαρτιού μεγαλύτερης διάστασης (25 x 17 εκ.). Έχει χρησιμοποιηθεί μελάνι μαύρου ή μπλε χρώματος και ο συντάκτης του ημερολογίου γράφει αρκετά πυκνά, αξιοποιώντας στο έπακρο το πλάτος κάθε σειράς. Στα τελευταία δε φύλλα του σημειωματαρίου γράφει και στο κάτω περιθώριο της κάθε σελίδας. Η ίδια πυκνότητα παρατηρείται και στα λυτά φύλλα που ακολουθούν, στοιχείο που μαρτυρεί τόσο την πιθανή έλλειψη γραφικής ύλης όσο και την αγωνία του ημερολογιογράφου να μη σπαταλήσει ούτε ελάχιστο διαθέσιμο χώρο σημειώσεων. Τέλος, και στις δύο περιπτώσεις υπάρχει στο άνω δεξιά μέρος συνεχής αρίθμηση των μονών σελίδων (1-313).

Στο εσώφυλλο του σημειωματαρίου υπάρχουν χειρόγραφες σημειώσεις με ονόματα και διευθύνσεις προσώπων. Επίσης διάσπαρτα σε κάποιες εγγραφές, κυρίως στα λυτά φύλλα, έχουν επικολληθεί αποκόμματα εφημερίδων με καταγεγραμμένη χειρόγραφα την ημερομηνία, τα οποία σχετίζονται με την εγγραφή εκείνης της ημέρας. Τα περισσότερα έχουν διατηρηθεί στη θέση τους, ενώ σε άλλες περιπτώσεις η οξείδωση του χαρτιού σε συγκεκριμένο μέγεθος μαρτυρεί την ύπαρξή τους. Κάποια από αυτά ταυτοποιήθηκαν

59. Το ντοκιμαντέρ είναι διαθέσιμο στο: <https://archive.ert.gr/?s=0000029877> (τελευταία πρόσβαση στις 4.9.2019).

στα λίγα λυτά αποκόμματα που διασώζονται στους υπόλοιπους φακέλους του αρχείου Κοσμίδη.

Η γραφή του ημερολογίου είναι σχετικά ευανάγνωστη, παρ' όλο που το μικρό μέγεθος των γραμμάτων και η βιασύνη που δηλώνουν δημιουργούν κάποιες φορές δυσχέρειες στην ανάγνωση. Το κείμενο είναι σχετικά ορθογραφημένο, στοιχείο που συνδέεται με το μορφωτικό επίπεδο του συντάκτη του. Τα λάθη που παρατηρούνται είναι συγκεκριμένα και επαναλαμβανόμενα, ενώ κάποια άλλα φαίνεται να αποτελούν αβλεψίες. Ο ίδιος μάλιστα ο Κοσμίδης σε μια εγγραφή του, ξαναδιαβάζοντας τις προηγούμενες σημειώσεις του, εντοπίζει με έκπληξη τα λάθη του και φαίνεται ότι διορθώνει πολλά από αυτά.⁶⁰ Αρκετά συχνά επίσης, πιθανόν λόγω βιασύνης, χρησιμοποιεί συντομογραφίες ή δεν γράφει ολόκληρη τη λέξη ή το όνομα, αλλά ενδεικτικό μέρος αυτών. Μόνη δυσκολία δημιούργησε κατά τη μεταγραφή το γεγονός ότι ο Κοσμίδης κατέγραφε πολλά ξένα ονόματα στα ελληνικά, συχνά χρησιμοποιώντας διαφορετικούς τύπους ή παραφθορές, που κάποιες φορές δεν παρέπεμπαν άμεσα στο αρχικό όνομα.

Κατά τη μεταγραφή, η ορθογραφία του κειμένου τηρήθηκε στον μεγαλύτερο βαθμό. Διατηρήθηκαν επίσης ορθογραφικές ιδιοτυπίες της εποχής ή του συντάκτη του ημερολογίου. Αποκαταστάθηκαν μόνο τα ορθογραφικά λάθη που ήταν σαφές ότι οφείλονταν σε αβλεψία, όπως μαρτυρεί η συνύπαρξη σε διαφορετικά σημεία του ημερολογίου της λανθασμένης και της ορθής γραφής. Αντιστοίχως, στις περιπτώσεις διπλογραφιών έγινε προσπάθεια να τηρηθεί ενιαία γραφή. Επιπλέον διατηρήθηκε η παράλληλη χρήση παλαιών και νέων γραμματικών τύπων. Ως προς τα τοπωνύμια, αποκαταστάθηκε η ορθογραφία τους στα αγγλικά. Διατηρήθηκε η ελληνοποίηση ξένων τοπωνυμίων εκ μέρους του Κοσμίδη, ακόμη κι όταν αλλού αποδίδονται στα αγγλικά.

Αντίθετα, για τη διευκόλυνση της ανάγνωσης, αποκαταστάθηκε ο τονισμός κατά την έγκλιση του τόνου στις προπαροξύτονες

60. Βλ. εγγραφή 7.2.1944.

λέξεις. Επίσης, έγινε διακριτική εξομάλυνση στη στίξη, όπου παρουσίαζε λάθη ή επηρέαζε την κατανόηση του νοήματος. Σε γενικές γραμμές ωστόσο αποφεύχθηκε η προσθήκη πολλών σημείων στίξεως, ώστε να διατηρηθεί ο προφορικός, ως επί το πλείστον, χαρακτήρας του ημερολογίου και η ψυχική κατάσταση του συντάκτη τη συγκεκριμένη στιγμή.

Τα κεφαλαία γράμματα διατηρήθηκαν ακόμη και σε λέξεις που οι σύγχρονοι κανόνες τα έχουν καταργήσει, ώστε να αποτυπωθεί η εικόνα του χειρογράφου, αλλά και να διαφανεί η έμφαση που αποδίδει ο Κοσμίδης σε κάποιες λέξεις. Απαλείφθηκε όμως η ακανόνιστη χρήση κεφαλαίων-πεζών, καθώς δυσχέραινε την ανάγνωση. Επιπλέον αποκαταστάθηκαν τα κεφαλαία σε περιπτώσεις όπου δεν υπήρχαν, στην αρχή προτάσεων και στα αρχικά κυρίων ονομάτων.

Η ανάπτυξη συντετμημένων ονομάτων, λέξεων και συντομογραφιών αποφεύχθηκε, προκειμένου να μην αλλοιωθεί η εικόνα του κειμένου, που αποτυπώνει έτσι την έλλειψη χρόνου ή χώρου γραφής.

Ως προς την τυπογραφική εμφάνιση των αριθμών, αποτυπώθηκαν ολογράφως οι αριθμοί από το 1-10 και αριθμητικά οι ώρες.

Σε ονόματα πλοίων, αεροπλανοφόρων, ξενοδοχείων και άλλων αντίστοιχων περιπτώσεων, όπου δεν υπήρχαν εισαγωγικά, προστέθηκαν. Όπου ήταν απαραίτητο, προστέθηκαν επίσης ενωτικές παύλες.

Τηρήθηκε σχετική ομοιομορφία στους τίτλους των ημερολογιακών καταγραφών. Με το σύμβολο [δυσ] σημειώθηκαν δυσανάγνωστα σημεία και με την ένδειξη [sic] σημειώθηκε όπου έγινε κατά γράμμα μεταφορά του κειμένου, παρά τα πιθανά λάθη ή τις ιδιαιτερότητες που παρουσίαζε. Σε αγκύλη προστέθηκε κείμενο είτε για να διευκολυνθεί η ανάγνωση είτε για να επισημανθεί ότι λείπουν λέξεις ή φράσεις από το πρωτότυπο. Τέλος, οι υπογραμμίσεις που είχαν γίνει από τον ίδιο τον ημερολογιογράφο επισημάνθηκαν με πλάγιους χαρακτήρες στην έκδοση, καθώς δηλώνουν την πρόθεσή του να υπερτονίσει τα συγκεκριμένα σημεία.

Ως προς τις υποσελίδες σημειώσεις, τα σχόλια για πρόσωπα, γεγονότα, τοπωνύμια κ.ά. έχουν στόχο να βοηθήσουν τον αναγνώστη στην κατανόηση της αφήγησης. Για τον ίδιο λόγο, οι παρατι-

θέμενες πληροφορίες, ιδίως στην περίπτωση των βιογραφικών, δεν αφορούν το σύνολο της δραστηριότητας των αναφερόμενων προσώπων, αλλά εστιάζουν στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο και αναφορά, δίχως να επιδιώκεται πλήρης λημματογράφηση.

Ευχαριστίες

Η δημοσίευση του παρόντος κειμένου δεν θα είχε καταστεί δυνατή χωρίς την προθυμία και τη στήριξη τόσο της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος, από όπου προέρχεται το κείμενο, όσο και του Κέντρου Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης της Τράπεζας της Ελλάδος, που ανέλαβε την έκδοσή του.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω στον τ. Πρόεδρο της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος κ. Άγγελο-Διονύσιο Μινώτο και τον τ. Γενικό Γραμματέα κ. Ιωάννη Μαζαράκη-Αινιάν που με ενθάρρυναν να δημοσιεύσω το κείμενο και παραχώρησαν τη σχετική άδεια. Την απρόσκοπτη δυνατότητα πρόσβασης στο αρχειακό υλικό και τη διάθεση κάθε σχετικής πληροφορίας χρωστώ στο προσωπικό τού εκεί Ιστορικού Αρχείου, την υπεύθυνη κ. Μαρία Παπαναστασίου και τις κ.κ. Άννα Κάνδια και Ρεγγίνα Κατσιμάρδου.

Ο Διευθυντής του Κέντρου Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης της Τράπεζας της Ελλάδος κ. Παναγιώτης Παναγάκης υιοθέτησε με ενθουσιασμό την ιδέα της έκδοσης και τη στήριξε με κάθε δυνατό τρόπο. Ο υπεύθυνος της σειράς «Τεκμήρια» και επιστημονικός υπεύθυνος του Ιστορικού Αρχείου του Κέντρου Πολιτισμού της Τράπεζας της Ελλάδος κ. Ανδρέας Κακριδής διέθεσε γενναιόδωρα τις εξειδικευμένες γνώσεις και την εμπειρία του, συμβάλλοντας καθοριστικά στο τελικό αποτέλεσμα. Η Προϊσταμένη του Ιστορικού Αρχείου κ. Αντιγόνη Βασιλοπούλου και οι αρχειονόμοι του Τμήματος διευκόλυναν την άντληση στοιχείων για την τεκμηρίωση προσώπων της Τράπεζας της Ελλάδος. Τέλος, η έκδοση δεν θα είχε την άρτια τελική μορφή της χωρίς τη μεθοδική και σχολαστική φροντίδα των επιμελητριών κ. Χριστίνας Λιναρδάκη και κ. Ευτυχίας Παναγιώτου και τον εξαιρετικό γραφιστικό σχεδιασμό του κ. Νίκου Δουγέκου και της κ. Έφης Παναγιωτίδη.

Βιβλιογραφία

Αρχειακό υλικό (αδημοσίευτο)

Αρχείο Σωκράτη Κοσμίδη, στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος (ΙΕΕΕ) [και σε ψηφιακό αντίγραφο στο Ιστορικό Αρχείο της Τράπεζας της Ελλάδος (ΙΑΤΕ)].

Αρχείο Α1 Τράπεζας της Ελλάδος, στο Ιστορικό Αρχείο της Τράπεζας της Ελλάδος (ΙΑΤΕ).

Μονογραφίες και άρθρα

Βενέζης, Ηλίας (1955), *Χρονικόν της Τραπεζής της Ελλάδος*, Αθήναι.

Δημητρίου, Ελένη Κ. (2010), *Ο Ελληνοϊταλικός πόλεμος ως προσωπικό βίωμα: ημερολόγια Ελλήνων στρατιωτών*, Αθήνα: Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων.

Διβάνη, Λένα (1991), *Η πολιτική των εξόριστων ελληνικών κυβερνήσεων 1941-1944*, Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλας.

Δρίτσα, Μαργαρίτα (2012), *Εμμανουήλ Τσουδερός 1882-1956*.

Κεντρικός Τραπεζίτης και Πολιτικός, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Hionidou, Violetta (2006), *Famine and Death in Occupied Greece, 1941-1944*, Cambridge: Cambridge University Press.

Hourmouzios, S. L. (1943), *Starvation in Greece*, London: Harrison & Sons Ltd.

Κακριδής, Ανδρέας (2017), *Κυριάκος Βαρβαρέσος: η βιογραφία ως οικονομική ιστορία*, Αθήνα: Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας & Τεκμηρίωσης της Τράπεζας της Ελλάδος.

Κανελλόπουλος, Παναγιώτης ([1977] 2003), *Ημερολόγιο Κατοχής. 31 Μαρτίου 1942-4 Ιανουαρίου 1945*, Αθήνα: Εστία. [Ανατύπωση της 1ης έκδοσης του 1977 από τις εκδόσεις Κέδρος.]

Κούκουνας, Δημοσθένης (2012), *Η ελληνική οικονομία κατά την Κατοχή και η αλήθεια για τα κατοχικά δάνεια*, Αθήνα: Ερωδιός.

Λεβής, Μίνως (1990), «Η διάσωση του χρυσού της Τραπεζής της Ελλάδος κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο», *Χρονικά* (Όργανο του Κεντρικού Ισραηλητικού Συβουλίου της Ελλάδος), τ. ΙΔ', τχ. 113, Αθήνα, σελ. 5-7.

Παπαστράτης, Προκόπης (2007), «Οικυβερνήσεις εξορίας: ένα ευρωπαϊκό φαινόμενο», στο *Ιστορία της Ελλάδος του 20ού αιώνα, Β' Παγκόσμιος Πόλεμος 1940-1945-Κατοχή-Αντίσταση*, τ. Γ1, Αθήνα: Βιβλιόραμα, σελ. 197-259.

Σακελλαρόπουλος, Τάσος (2004), «Οι ένοπλες δυνάμεις. Συμμαχίες και διχασμοί στη μέση Ανατολή 1941-1944», στο Β. Παναγιωτόπουλος (επιμ.), *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000*, Η εμπόλεμη Ελλάδα 1940-1950, τ. 8, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σελ. 169-178.

Σβολόπουλος, Κωνσταντίνος (2000), «Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας και οι εθνικές διεκδικήσεις», στο Συλλογικό, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΣΤ', Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, σελ. 89-93.

Σπηλιωτοπούλου, Μαρία (1998), «Ημερολόγια πολέμου. Γιώργος Σπηλιωτόπουλος-Μήτσος Καρατζάς 1947-1948», στο Συλλογικό, *Δελτίο του Κέντρου Ερεύνης της Ιστορίας του Νεωτέρου Ελληνισμού*, τ. 1, σελ. 233-272.

Συλλογικό (1978), *Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τραπεζής της Ελλάδος (1928-1978)*, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Τσουδερός, Εμμανουήλ (1946), *Ο Επισιτισμός 1941-1944*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Τσουδερού, Βιργινία (επιμ.) (1990), *Εμμανουήλ Τσουδερού: Ιστορικό Αρχείο 1941-1944*, τ. 1-6, Αθήνα: Φυτράκης.

Χατζηβασιλείου, Ευάνθης (2000), «Οι εξόριστες κυβερνήσεις», στο Συλλογικό, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΣΤ', Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, σελ. 72-86.

Ψαλιδόπουλος, Μιχάλης (2014), *Ιστορία της Τράπεζας της Ελλάδος, 1928-2008*, Αθήνα: Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας & Τεκμηρίωσης Τράπεζας της Ελλάδος.

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

3

Αι ἐπιτηδεύουσι τὸ πρῶτον ἑαυτοῖς

Είμεθα μάλλον από το αρχαιό αι

Πόσο εύκολη είναι η παραλαβή;

Αι επιχειρήσεις στο μέτωπο εναντίον των Γερμανών, ή μάλλον των Γερμανών εναντίον μας, που μας εκήρυξαν τον πόλεμο στις 6 Απριλίου, δεν πηγαίνουν καθόλου καλά.

Πόσο απότομη αλλαγή καταστάσεως; Πού είνε όλος εκείνος ο ενθουσιασμός, ο εθνικός εκείνος παλμός που εκίνει τους πάντας και τα πάντα, από της αυγής της 28.10.40, που οι Ιταλοί εκήρυσαν τον πόλεμο; όλα κατέρρευσαν μέσα στο δεκαήμερο που πέρασε αφ' ης μας επετέθησαν οι φορείς του νεοτέρου Ευρωπαϊκού πολιτισμού, οι άσπονδοι φίλοι μας και θαυμασταί του Ελληνικού κάλλους και του Ελληνικού πνεύματος, οι Γερμανοί, από τους οποίους, όσο και να αυτοκαλούνται πολιτισμένοι, δεν λείπει ούτε είνε ποτέ δυνατόν να λείψη το πνεύμα του βανδαλισμού και της υποδουλώσεως των δυναμικώς ασθενεστέρων των. Ουδεμία ηθική, ουδείς κανών δικαίου μπορεί να τους κρατήση στις εναντίον της ανθρωπότητας επιθετικές εκδηλώσεις των. Όλοι αι θυσίοι των εξ μηνών, όλο το αίμα που χύθηκε στις εναντίον των Ιταλών επιχειρήσεις στην Αλβανία

1. Πέμπτη Φάλαγγα: Όρος που πρωτοχρησιμοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του ισπανικού εμφυλίου πολέμου (1936-1939) και δηλώνει ένα οργανωμένο και μυστικό δίκτυο που σε περίπτωση πολέμου δρα ποικιλότροπα στο εσωτερικό κάποιου κράτους, για λογαριασμό ξένης δύναμης, με κύριο στόχο να υπονομεύσει την ομοψυχία και το ηθικό του πληθυσμού.

πηγαίνουν χαμένα. Και να συλλογίζεται κανείς ότι οι γελοιοποιηθέντες αυτοί Ιταλοί, που μόνο την ήττα και την εξουθένωσι ε γνώρισαν επί εξ συνεχείς μήνες πάνω στα βουνά της Αλβανίας, θα προβάλουν τώρα και αυτοί, αναλώμασι Γερμανών, και θα επαίρονται ότι μας ενίκησαν και κατέλαβον την χώραν μας. Ό,τι όμως και να κάνουν, ό,τι και να εκδηλώσουν, το όνειδος της εξευτελίσεώς των, αυτών και της αυτοκρατορίας των, των 48.000.000, από ένα μικρό και άοπλο λαό 7.000.000 θα παραμείνη αλησμόνητο στην ιστορία των λαών και των πολεμικών γεγονότων της εποχής μας.

Τον μικρό αυτό πρόλογο εθεώρησα απαραίτητο για δικαιολογητικό των σημειώσεων και των εν συνεχεία εντυπώσεών μου και σκέψεων που θα επακολουθήσουν.

Είνε λοιπόν καμμία εβδομάδα τώρα που με εκάλεσε στο γραφείο του ο Προσωπάρχης της Τραπεζής και με αυστηρώς απόλυτον εχεμύθειαν με ηρώτησε αν θα ήμουν διατεθειμένος να ακολουθήσω την Διοίκησιν της Τραπεζής στις οποιασδήποτε μετακινήσεις της, τας οποίας ήτο ενδεχόμενον να έχη λόγω της δυσμενούς εξελίξεως των πολεμικών επιχειρήσεων.

Η Διοίκησις της Τραπεζής, στην επιδείνωσι της καταστάσεως που προεβλέπετο, έπρεπε να ακολουθήση την Νόμιμον Κυβέρνησιν της Χώρας, συναποκομίζουσα ό,τι ενόμιζεν αυτή απαραίτητον στοιχείον, διά την περιφρούρησιν των συμφερόντων της Τραπεζής και του Κράτους.

Του απήντησα αδιστάκτως «ναι». Αυτό ενόμισα ότι μου επέβαλλε το καθήκον μου ως Έλληνας και υπαλλήλου της Τραπεζής. Εσκέφθην ότι τα ατομικά μου ζητήματα και συμφέροντα και αι οικογενειακά μου υποχρεώσεις έδει να τεθούν εις εντελώς δευτέραν μοίραν.

Σήμερα λοιπόν το βραδυνό, ειδοποιήθην ότι αύριον θα αναχωρούσαμε κατά της 8.30 το πρωί.

Μ. Παρασκευή 18.4.41

Όπως είχε αποφασισθή, συνηντήθημεν σήμερα το πρωί στις 8.00 και με ένα λεωφορείο, στο οποίο βάλαμε και της λίγες αποσκευές

μας, ξεκινήσαμε για την Σκάλα Ωρωπού, οπόθεν θα παίρναμε το βαπόρι για την Κρήτη. Από τους 20 υπαλλήλους που επρόκειτο κατ' αρχάς να αναχωρήσουμε, περιωρίσθημεν μόνον σε τέσσερας. Ο Α. Λαζαρίδης² (Προσωπάρχης), ο Λ. Παλαμάς,³ ο Μ. Λεβής⁴ και εγώ. Οι δύο Διοικηταί⁵ με της οικογένειές των θα ξεκινούσαν αργότερα από άλλο σημείον και, όπως πληροφόρηθημεν αργότερα, θα επέβαινον του αντιτορπιλικού που θα μας συνόδευε στο ταξίδι.

Μετά ένα μικρό ατύχημα στην διαδρομή, κατά το οποίο ως εκ θαύματος εκρατήθη το λεωφορείο μας, με την πίσω αριστερά ρόδα κρεμασμένη στον κρημνό, σε μία πολύ απότομη στροφή, εφθάσαμε τέλος στην Σκάλα Ωρωπού στις 10.30 και αμέσως επεβιβάσθημεν βενζινοπλοίου το οποίον μας μετέφερεν εις την απέναντι παραλίαν της Ευβοίας (την Βάθεια) όπου μας ανέμενε, υπ' ατμόν, το α/π «Σοφία», του Τόγια,⁶ στο οποίον και επεβιβάσθημεν. Πληροφόρηθημεν ότι θα ανεχώρει εκείθεν στις 6.30 το απόγευμα. Στο βαπόρι μέσα συναντήσαμε και δύο άλλους ταμειακούς υπαλλήλους

2. Αριστείδης Λαζαρίδης (1890-): Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και διορίστηκε αρχικά στην Εθνική Τράπεζα. Το 1928 μετατάχθηκε στην Τράπεζα της Ελλάδος, στο Τμήμα Κίνησης Κεφαλαίων. Τον Ιούλιο του 1941 προήχθη σε Διευθυντή και παρέμεινε στο δυναμικό της Τράπεζας μέχρι τη συνταξιοδότησή του το 1955.

3. Λέανδρος Παλαμάς (1890-1958): Πιος του ποιητή Κωστή Παλαμά. Διορίστηκε αρχικά στην Εθνική Τράπεζα και το 1928 μετατάχθηκε στην Τράπεζα της Ελλάδος, στο Γραφείο του Τεχνικού Συμβούλου. Το 1937 προήχθη σε Τμηματάρχη και παρέμεινε στο δυναμικό της Τράπεζας έως την εθελούσια αποχώρησή του το 1946.

4. Μίνως Λεβί [Λεβής] (1902-1986): Υπάλληλος αρχικά της Εθνικής Τράπεζας, μετατάχθηκε το 1928 στην Τράπεζα της Ελλάδος και τοποθετήθηκε στο Τμήμα Γενικού Λογιστηρίου. Για τη συμμετοχή του στην ομάδα που φυγάδευσε τον χρυσό της Ελλάδος στο εξωτερικό, προήχθη τον Μάιο του 1941 σε Τμηματάρχη. Διετέλεσε Διευθυντής της Τράπεζας της Ελλάδος από το 1950 έως τη συνταξιοδότησή του το 1964 και αργότερα υπήρξε Γενικός Διευθυντής της Ιονικής-Λαϊκής Τράπεζας. Τιμήθηκε με το παράσημο της Λεγεώνας της Τιμής από τον Πρόεδρο της Γαλλικής Δημοκρατίας και με το παράσημο του Σωτήρος από την ελληνική κυβέρνηση. Διετέλεσε Πρόεδρος του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου το 1945 και το 1950-1951.

5. Αναφέρεται στον Διοικητή της Τράπεζας Κυριάκο Βαρβαρέσο και τον Υποδιοικητή Γεώργιο Μαντζαβίνο.

6. Με την κήρυξη του πολέμου επιτάχθηκαν, για τις ανάγκες των στρατιωτικών μεταφορών, 47 επιβατικά πλοία, μεταξύ των οποίων και το «Σοφία Τόγια» της ομώνυμης Ατμοπλοίας, το οποίο βυθίστηκε στις 25.4.1941.

της Τραπεζίης, συνωδεύοντας μια χρηματαποστολή για την Κρήτη (500.000.000) εις εκατοντάδραχμα, από τα τελευταίως παραληφθέντα και μετατρεπόμενα εις χιλιάδραχμα. Είχαν μέσα στο βαπόρι από οκτώ ημερών χωρίς να ξεκινή αλλά περιπλέον διαρκώς τα παράλια της Αττικής από Χαλκίδος μέχρι Μεγάρων. Στο ίδιο βαπόρι ευρίσκετο και το τμήμα Χωροφυλακής φρουράς του Βασιλέως⁷ και οι αποσκευές αυτού.

Το πρώτο μας επεισόδιο. Το πρώτο δηλ. μετά το ατύχημα του λεωφορείου, που ως εκ θαύματος δεν κολίσαμε στον κρημνό. Όπως αναφέρω ανωτέρω, στις 6.30 επρόκειτο να αναχωρήσωμε. Το βαπόρι ευρίσκετο αυτού από εβδομάδες χωρίς την παραμικρά όχλησι από Γερμανικά αεροπλάνα. Δεν μπορώ όμως να πω το ίδιο και για σήμερα, γιατί στις 6.10 μ.μ., δηλ. 20 λεπτά προ της αναχωρήσεώς μας εδέχθημεν την επίθεσιν δύο Γερμανικών αεροπλάνων. Δύο μπόμπες έπεσαν πλάι στο βαπόρι, δύο ακριβώς μέτρα από αυτό. Έσκασαν στην θάλασσαν και το συνεκλόνισαν ολόκληρο εκ των κάτω προς τα άνω, με αρκετές ζημιές. Η πλαφονιέρα της γεφύρας έγινε θρύμματα και έπεσε στην ράχι μου και εις του λοχαγού Χρ. Ζαλοκώστα, που την ώρα κείνη βρεθήκαμε εκεί.

Ένα ανώτερο υπάλληλο του Υπουργείου Εργασίας, τον κ. Ζάρρα,⁸ τον ετίναξε από το κρεβάτι του κάτω στο πάτωμα, με αποτέλεσμα την εξάρθρωσι του δεξιού χεριού του από τον ώμο. Η στήλη νερού που σήκωσαν οι βόμβες έπεσε στο κατάστρωμα του βαποριού και ετσάκησε κυριολεκτικώς έναν ναύτη που είχε την ατυχία να βρεθή κάτω από αυτήν. Τον εσάρωσε κυριολεκτικώς σαν σκουπίδι.

7. Αναφέρεται στον Γεώργιο Β' (1890-1947), πρωτότοκο γιο του Βασιλιά Κωνσταντίνου Α' και της Βασιλίσσας Σοφίας, ο οποίος διετέλεσε Βασιλιάς των Ελλήνων κατά τα διαστήματα 1922-1923 και 1935-1947.

8. Ιωάννης Ζάρρας (1900-): Κοινωνιολόγος με παράλληλες σπουδές οικονομικών και δικαίου. Υπάλληλος αρχικά του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, υπηρέτησε μετά στο Υπουργείο Εργασίας ως Γενικός Διευθυντής. Κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ακολούθησε την κυβέρνηση στην Κρήτη και στη συνέχεια στο εξωτερικό, όπου ασχολήθηκε ιδιαίτερα με το ναυτεργατικό ζήτημα και έλαβε μέρος σε αρκετές αποστολές στην Αμερική, τη Μέση Ανατολή και αλλού.

Δεν θέλω να πιστεύω τόσο πολύ στις διαδόσεις περί δράσεως της Πέμπτης Φάλαγγος και της κατασκοπείας, αλλά μου κάνει εντύπωσι το γεγονός ότι το βαπόρι αυτό το άφιναν ανενόχλητο επί μίαν βδομάδα, σαν να μην το έβλεπαν τα Γερμανικά αεροπλάνα, ενώ εντούτοις καθημερινώς περνούσαν από πάνω του. Και το αντελήφθησαν μόνον σήμερα και μόλις 20 λεπτά προ της ωρισμένης ώρας αναχωρήσεώς του. Δηλ. ώραν καθ' ην θα έπρεπε να ήσαν ήδη επιβιβασμένοι όλοι όσοι θα επρόκειτο να αναχωρήσουν με αυτό. Ευτυχώς η επίθεσις των δεν είχε αποτέλεσμα, μολονότι έφεραν αρκετούς ακόμη γύρους από πάνω μας, για να μας χτυπήσουν εκ νέου, αλλά τα συντονισμένα αμυντικά πυρά μας μαζί με τα πυρά του «Ιέραξ»,⁹ του αντιτορπιλικού που θα μας συνώδευε και στο οποίον επίσης επετέθησαν τρία άλλα Γερμανικά αεροπλάνα, μας έσωσαν από απευκαΐο.

Φαντάζεται καθένας την σύγχυσι και την ταραχή που επικρατούσε όλη αυτήν την ώρα μέσα στο βαπόρι, και δεν ήσαν λίγοι οι επιβαίνοντες, τουλάχιστον 200, μεταξύ των οποίων και γυναικόπαιδα. Ιδιαίτερος τρομοκρατημένη ήτο μία γραία, η οποία δεν μπορούσε να αρθρώση λέξι. Έτρεμε και ήταν σε τέτοια θέση που δεν ήταν απίθανο να πάθαινε από συγκοπή. Την έπιασα από το χέρι και την πειθανάγκασα να αρθρώνη συλλαβιστά και διακεκομμένα και κατόπιν με ολοκληρώς προφερομένας τας λέξεις «Δεν φοβούμαι. Έχω κουράγιο». Το φώναζεν εν τέλει δυνατά και επανειλημμένως, προσέθεσε μάλιστα εξ ιδίων της και της λέξεις «παιδάκι μου». Ήτον η μόνη εύθυμη νότα μέσα στην γενική σύγχυσι και αποθάρρυνσι που επικρατούσε μέσα στο βαπόρι. Πολλοί έσπευσαν να παρακολουθήσουν το εύθυμο αυτό νούμερο, ξεχνώντας προς στιγμήν την κρισιμότητα της θέσεώς των. Και πολλοί μου είπαν πως είμαι αναίσθητος και θέλω να παίξω με την κρισιμότητα και τον κίνδυνο που διατρέχαμε, αλλά παρακολουθούσαν ευχαρίστως το θέαμα.

9. «Ιέραξ»: Αντιτορπιλικό του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού. Έλαβε μέρος στις ναυτικές επιχειρήσεις στους Βαλκανικούς Πολέμους, τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και τη Μικρασιατική Εκστρατεία. Από το 1940 έως το 1945 χρησιμοποιήθηκε ως συνοδό και περιπολικό πλοίο. Τέθηκε σε παροπλισμό το 1946.

Την άφισα και απομακρυνόμενος πάρα πέρα την άκουα να επαναλαμβάνει «Δεν φοβούμαι πια, παιδάκια μου, έχω κουράγιο». Το αποτέλεσμα ήταν να με συναντήσει πάλι μετ' ολίγην ώραν (ο κίνδυνος εφαινότο πλέον να απομακρύνεται) και να μου πη, εκφράζοντας όλη της την ευχαρίστησι και δίνοντάς μου όσες ευχές μπορούσε, ότι έχει πια θάρρος, ότι από κείνη την ώρα έπαυσε να φοβάται και είναι τώρα τελείως ήρεμη. Εν τέλει έφυγαν τα αεροπλάνα.

Περάσαμε πάντως τρεις ώρες αγωνίας και με τα σωσίβια στην μέση. Έως της 9.00 το βράδυ που σκοτεινίασε. Κατά την 10.00 το βράδυ και ενώ τρώγαμε στην τραπεζαρία, πήραμε διαταγή να εκκενώσουμε το βαπόρι γενικώς γιατί υπήρχε φόβος επιδρομής εκ νέου κατά τα ξημερώματα. Κατά της 11.30 τέλος αποβιβασθήκαμε όπως-όπως και στο σκοτάδι στην αποβάθρα του Ωρωπού, μεταφέροντες οι ίδιοι τας αποσκευάς μας και της υπηρεσιακές βαλίτσες (22 τεμάχια εν συνόλω) από το βαπόρι στην βενζίνα και από αυτήν στον μύλο. Ευτυχώς δεν χάσαμε τίποτε.

Με την συνδρομή του σταθμάρχου χωροφυλακής μεταφέραμεν της αποσκευές όλες στην αίθουσα του σχολείου και εμείναμε εγώ με τον Λεβή να της φρουρούμε. Ενώ ο κ. Λαζαρίδης εφρόντιζε να συνεννοηθή τηλεφωνικώς με τας Αθήνας. Ο κ. Παλαμάς, συνοδευόμενος και από την γυναίκα του, εφρόντισε να εξαφανισθή ευθύς αμέσως που πήραμε διαταγή εκκενώσεως του βαποριού. Είχε βγη με την πρώτη βάρκα στην παραλία, αδιαφορώντας για ό,τι υπηρεσιακό. Εννοείται ότι, πριν μπη στην βάρκα, ενδιαφερότανε να είνε κοντά μας. Μας ηρώτησε άλλωστε: «Θα με πάρετε και μένα μαζί σας; Δεν θα μ' αφίσετε εδώ».

Από την τηλεφωνική επικοινωνία του με την Τράπεζα ο κ. Λαζαρίδης πληροφορήθη τα δραματικά γεγονότα που διεδραματίσθηκαν στις Αθήνας, με την εξέγερσι του λαού για την κατάστασι στην οποία κατήντησε το ακυβέρνητο στην πραγματικότητα κράτος, τα διάφορα επεισόδια που εξελίχθησαν στην Ομόνοια και στο Σύνταγμα, καθώς και μπροστά στο Γεν. Στρατηγείον, τα της απογευματινής συνεδριάσεως του Υπουργικού

Συμβουλίου, η οποία κατέληξε στην μοιραία αυτοκτονία του Πρωθυπουργού Κορυζή.¹⁰

Στας 1.00 μετά τα μεσάνυχτα επεβιβασθήκαμεν λεωφορείου, μαζί με όλας τας αποσκευάς και το ζεύγος Παλαμά, το οποίον εφρόντισε να αναπαυθή εν τω μεταξύ στο καφενείο του χωριού, και ξεκινήσαμε για τας Αθήνας, όπου και φθάσαμε κατά τας 4.30 ξημέρωμα Σαββάτου. Ετακτοποιήσαμε στην Τράπεζα της αποσκευές και παραμείναμε μέσα ως το πρωί. Η ώρα άλλωστε ήταν ακατάλληλος για να πάμε στα σπήτια μας, εννοείται ότι το ζεύγος Παλαμά αφίσαμε σπήτι του.

Μ. Σάββατο 19.4.41

Επανήλθαμε κανονικώς στα γραφεία μας. Κατόπιν της τροπής που έλαβαν τα πράγματα, η αναχώρησίς μας εματαιώθη ή μάλλον ειπείν ανεβλήθη προς το παρόν, ως που να δούμε πώς θα εξελιχθή η κυβερνητική κρίσις και τι κατεύθυνσι θα δοθή στα προκύψαντα ζητήματα.

Τρίτη του Πάσχα 22.4.41

Πρωί λαμβάνομε διαταγή από τον Διοικητή να ετοιμασθώμε δι' αναχώρησιν το βράδυ. Η επιβίβασις θα γίνη στις 8.00 μ.μ. από τα Μέγαρα επί αντιτορπιλικού. Έμεινα στο γραφείο ως της 3.30 μ.μ. διά την κανονική διεξαγωγήν της υπηρεσίας. Στας 6.00 μ.μ. πηγαίνω στο γραφείο μου με τις βαλίτσες μου για να πάρω και της υπηρεσιακές και να συναντηθούμε προς αναχώρησιν. Αυτήν την φορά ο Παλαμάς δεν πρόκειται να μας ακολουθήση, έτσι μένομε μόνο οι τρεις μας. Ο[ι] Λαζαρίδης, Λεβής και εγώ. Πληροφορούμαι όμως από τον Διοικητήν ότι άλλαξε το δρομολόγιο. Η αναχώρησις θα εγίνετο από τον Πειραιά διά του α/π «Ελση»¹¹ στις 7.00 μ.μ. και ότι οι δύο

10. Αλέξανδρος Κορυζής (1885-1941): Οικονομολόγος και πολιτικός, Διοικητής της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος (1939-1941). Ανέλαβε Πρωθυπουργός μετά τον θάνατο του Ιωάννη Μεταξά (29.1.1941). Στις 18.4.1941 αυτοκτόνησε υπό το βάρος της κατάρρευσης του μετώπου και της προέλασης των γερμανικών δυνάμεων προς την Αθήνα.

11. «Ελση»: Προπολεμικό επιβατηγό πλοίο της Ατμοπλοίας Τόγια. Μετά τη συμμετοχή του στη μεταφορά μέρους της κυβέρνησης στην Κρήτη, βομβαρδίστηκε στα Χανιά

άλλοι ανεχώρησαν ήδη. Ετοιμάζω της βαλίτσες όσο μπορώ εσπευσμένως, εγκαταλείπων μάλιστα και τινά πράγματα που έπρεπε να πάρω μαζί μου. Κατεβαίνω με ταξί στον Πειραιά και μετά κάπου βρίσκω το «Ελση» στα Καρβουνιάρικα, όπου και επιβιβάζομαι. Δεν γίνεται καμμία επίβλεψις, κανείς έλεγχος επιβιβάσεως. Μπορεί να μπη μέσα όποιος θέλει και να επιβιβάση του α/π ό,τι θέλει. Και να συλλογίζεται κανείς την εκτάκτως κρίσιμο κατάσταση στην οποία βρισκόμαστε. Ο Θεός μόνον μας προφύλαξε από εχθρική ενέργεια. Κάλλιστα ήτο δυνατόν να βάλουν μέσα στο βαπόρι βαλίτσες με μπόμπες και να μας τινάξουν στον αέρα εν πλω εκ του ασφαλούς.

Οπωσδήποτε με την βοήθεια του Θεού αναχωρούμε κατά της 11.30 το βράδυ. Στο σπήτι δεν ξέρουν όλοι τον σκοπό και προορισμό του ταξιδιού μου. Η μητέρα και ο πατέρας νομίζουν πως πάω στις Καλάμας, δι' υπηρεσίαν. Έτσι τους έχω πη.

Ταξιδεύομε όλη την νύκτα άγρυπνοι, και με τα σωσίβια πλάι μας, ή μάλλον ξαπλωμένοι πάνω στις βαλίτσες με προσκέφαλα τα σωσίβια. Τα ξημερώματα ανέβηκα στο κατάστρωμα. Μας είχαν πη ότι θα μας συνώδευε το αντιτορπιλικό «Υδρα»,¹² δεν βλέπω όμως τίποτε. Αντ' αυτού δύο αεροπλάνα διαγράφουν κύκλο γύρω μας αλλά δεν μας πειράζουν, ίσως να επιστρέφουν από επιδρομής αλλού, όπου να έρριψαν της βόμβες των. Ο Θεός φαίνεται μας προστατεύει. Οπωσδήποτε γενική διαταγή να φορέσουν όλοι τα σωσίβια. Οι γυναίκες και τα παιδιά ταξινομούνται στις βάρκες. Με το ίδιο βαπόρι αναχωρούσαν μέλη της Αγγλικής παροικίας και το Διπλωματικό Σώμα.

Τέλος, κατά της 12.00 βρισκόμαστε έξω από την Σούδα και κατά την 1.00 είμεθα στον λιμένα έτοιμοι να αποβιβασθούμε, αλλά ξανάκάνω με πίσω, λόγω συναγερμού, και μένομε στο κήτος του βαποριού

από τους Γερμανούς, οι οποίοι στη συνέχεια το επισκεύασαν και το χρησιμοποίησαν ως μεταγωγικό έως τον Σεπτέμβριο του 1943, οπότε βομβαρδίστηκε και βυθίστηκε κοντά στην Κεφαλονιά.

12. «Υδρα»: Αντιτορπιλικό του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού, που μαζί με τρία άλλα («Κουντουριώτης», «Σπέτσαι» και «Ψαρά») είχε παραγγελθεί το 1930 από την ελληνική κυβέρνηση στα ιταλικά ναυπηγεία και είχε παραληφθεί το 1933. Στις επιχειρήσεις του 1940-1941 έλαβε μέρος ως συνοδευτικό νηοπομπών.

ως της 3.30 μ.μ. οπότε έρχεται μία βενζινάκατος, την οποία είχαμε καλέση από νωρίς και μας παίρνει.

Τετάρτη 23.4.41

4.00 μ.μ. επί τέλους σώοι στην ξηρά, επιβιβαζόμαστε του αναμένου αυτοκινήτου και κατευθυνόμεθα στο υποκατάστημα Χανίων, όπου μας υποδέχονται οι Διοικηταί ανυπομονούντες για την άφιξί μας. Εκείνοι είχαν φθάση μαζί με τον Βασιλέα και την Κυβέρνησι από τα εξημερώματα δι' αντιτορπιλικού.

Εκεί επληροφορήθημεν ότι το αντιτορπιλικό «Υδρα» που θα μας συνώδευε εβομβαρδίσθη την νύκτα και κατεβυθίσθη έξω της Αιγίνης,¹³ επίσης ότι και άλλα τινά πλοία εβομβαρδίσθησαν σε διάφορα σημεία της διαδρομής Ελλάδος-Κρήτης. Είχαμε τύχη, ο Θεός μας επροφύλαξε.

Παρασκευή 25.4.41

Αρχίσαμε ήδη την εργασία στο υποκατάστημα Χανίων, όπου εστεγάσθημεν ως Διοικήσεις και «Κεντρικόν Κατάστημα εν Χανίοις», όπως ετιτλοφορήθημεν. Η εργασίες προσαρμογής μας στην νέα κατάσταση είνε αρκετές και ποικίλλες και προπάντων διάφοροι εγκύκλιοι με οδηγίες και πληροφορίες στα μη κατεχόμενα υπό του εχθρού εδάφη, τα οποία ατυχώς μέρα με τη μέρα ελλαττούνται ως που περιοριζόμεθα κάποια μέρα μόνον στην Κρήτη.

Κυριακή 27.4.41

Λόγω της συρροής πολλών προσφύγων εξ Ελλάδος ως και Δημοσίων και Στρατιωτικών λειτουργών και υπηρεσιών, ιδίως όμως της αφίξεως αναχωρούντων εξ Ελλάδος Αγγλικών (Νεοζηλανδικών και Αυστραλιανών) στρατευμάτων, η κατάσταση γίνεται οσημέρας αφόρητος. Δημιουργείται ζήτημα τροφής, άρχισαν να σπανίζουν τα πάντα. Απόψε, χάρις στις φροντίδες ενός εντοπίου συναδέλφου του υποκαταστήματος, κατωρθώνομε να βρούμε κάπου ένα

13. Βυθίστηκε κοντά στη νησίδα Λαγούσα του Σαρωνικού.

κομμάτι ψωμί και λίγο ξερό τυρί με το οποίο εγευματίσαμε. Ευτυχώς που υπήρχε καλό κρασί που μας βοήθησε στο άθλιο αυτό φαγητό. Και να ευχόμεθα μη χειρότερα.

Κυριακή 4.5.41

Η κατάσταση όσο πάει και χειροτερεύει. Ο πληθυσμός διαρκώς φεύγει από την πόλιν στα περίχωρα. Τα καταστήματα παραμένουν κλειστά. Μετά κόπου βρίσκομε να τρώμε, ιδίως χάρις σ' ένα εστιατόριο της παραλίας που πήγαμε να φάμε από την πρώτη μέρα και ο οποίος μας πήρε από καλό και μας φυλάγει πάντα κάτι. Εννοείται όμως ότι δεν λείπει το έκτακτο γενναίο πουρμπουάρ στο γκαρσόνι που μας περιποιείται. Τα πορτοκάλια παίζουν ρόλο φρούτων και τροφής ταυτοχρόνως. Από οκτώ-ένδεκα δρχ. την οκά όταν ήλθαμεν έφθασαν στις 24 δραχμές. Πάλι καλά. Το γάλα στα γαλακτοπωλεία το βρήκαμε (αγνό) προς δρχ. τρεις το ποτήρι. Τώρα νερομένο έχει πέντε δραχμές.

Από προχθές είνε εδώ και ο Γιάννης μας,¹⁴ κατώρθωσε να έλθει μαζί με μερικούς αξιωματικούς με καμιόνι ως το Γύθειο και από κει με βενζινόπλοιο στο Τσιρίγο, μετά στο Καστέλλι Κισσάμου. Στο Τσιρίγο συνηντήθη με τον Κώστα Βατίδη και ήλθαν μαζί ως την Κρήτη. Όσες ώρες είνε ελεύθερος, γιατί παρουσιάσθη και ανέλαβε πάλιν υπηρεσίαν στην παρακολούθησι ραδιοφωνικών εκπομπών, της περνούμε μαζί. Μεσημέρι και βράδυ τρώμε πάντα μαζί.

Τετάρτη 7.5.41

Οι κ.κ. Λαζαρίδης και Λεβής αναχωρούν δι' Ηράκλειον. Πρόκειται να αναχωρήσουν δι' Αλεξάνδρειαν ως συνοδοί του χρυσού της Τραπεζής, τον οποίον μετέφερεν η Διοίκηση από τας Αθήνας στο Ηράκλειο. Έτσι μένω μόνο με τους Διοικητάς. Οι μέρες περνούν με φόρτο δουλειάς, αρχίζω από της 7.30 το πρωί και τελειώνω μεσάνυκτα και πέραν, με μικρές διακοπές μεσημέρι και βραδυνό για φαΐ. Ευτυχώς η συνθήκες διατροφής εβελτιώθησαν κάπως, ιδία αφ' ης

14. Αδερφός του γράφοντος.

ανεχώρησαν τα Αυστραλιανά στρατεύματα, τα οποία δημιουργούσαν συνεχώς επεισόδια και ζημίας στα καταστήματα και με τους πολίτας. Ένα εύθυμο επεισόδιο έγινε με έναν μεθυσμένο Αυστραλό, ο οποίος, ένοπλος ως ήτο, συνέλαβε έναν Έλληνα ανθυπασπιστή, βαδίζοντα ανύποπτο στον δρόμο, και εννοούσε καλά και σώνει να τον οδηγήσει στο Φρουραρχείο των, διότι του έλεγεν ότι τον θεωρεί ύποπτον και είχε υποχρέωσι να τον συλλάβη αφ' ου ήτον εν υπηρεσία και διετείνεται ότι ήτο διαρκώς εν υπηρεσία μέρα και νύκτα, αδιαφόρως αν μεθυσμένος ή όχι, «αφ' ου ήλθε από την Αυστραλία για να προστατεύση την Ελλάδα». Στο Αγγλικό φρουραρχείο είδαν και έπαθαν να τον πείσουν να αφήσει τον ανθυπασπιστή και να τον κρατήσουν εκεί ως να ξεμεθήση.

Σάββατο 10.5.41

Σήμερα έφυγεν ο Υποδιοικητής κ. Μαντζαβίνος¹⁵ διά την Αλεξάνδρειαν, μαζί με την οικογένειάν του και την οικογένειαν του κ. Διοικητού. Τους παρέδωσα προς μεταφοράν την μίαν υπηρεσιακήν βαλίτσα και την μίαν ατομική με τα ρούχα μου. Εκράτησα την μικρή δική μου με τα απαραίτητα και την μίαν υπηρεσιακήν, διότι είνε ενδεχόμενο να φύγωμε μαζί με τον Διοικητή αεροπορικώς, όταν θα φύγουν ο Βασιλεύς με τον Πρωθυπουργό.¹⁶ Με το ίδιο βαπόρι

15. Γεώργιος Μαντζαβίνος (1888-1955): Οικονομολόγος και πολιτικός. Υπουργός Οικονομικών στην κυβέρνηση Δεμερτζή (1935), παραιτήθηκε μετά την κήρυξη της δικτατορίας Μεταξά και επανήλθε στη θέση του Γενικού Διευθυντή του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους. Λίγο αργότερα εξελέγη Υποδιοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος. Το 1941 ακολούθησε την ελληνική κυβέρνηση στην Κρήτη, το Κάιρο και τέλος στο Λονδίνο, όπου και παρέμεινε μέχρι τη λήξη του πολέμου. Στο διάστημα αυτό διετέλεσε Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών (12/20.5.1943-14.4.1944) και Υφυπουργός Οικονομικών (17.9.1943-14.4.1944, 14-26.4.1944, 4-24.5.1944). Το 1946 ανέλαβε Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος έως το 1955 και συμμετείχε ως Υπουργός σε μεταπολεμικές κυβερνήσεις.

16. Εμμανουήλ Τσουδερός (1882-1956): Νομικός και οικονομολόγος, Πρόεδρος της εξόριστης ελληνικής κυβέρνησης κατά τη διάρκεια της γερμανοϊταλικής κατοχής (1941-1944). Το 1925 διορίστηκε Υποδιοικητής της Εθνικής Τράπεζας και το 1931 Διοικητής της, έως την παύση του το 1939 από το καθεστώς Μεταξά. Στις 21.4.1941 ανέλαβε την πρωθυπουργία της χώρας μετά την αυτοκτονία του Κορυζή και, αφού εγκατέλειψε τη χώρα μετά την κατάληψή της, παρέμεινε εξόριστος πλέον Πρωθυπουργός έως τις 14.4.1944. Η εμπλοκή του στην πολιτική ζωή συνεχίστηκε και μεταπολεμικά.

έφυγαν σήμερα και τινές Υπουργοί με της οικογένειές των, ως και η οικογένεια του Πρωθυπουργού κ. Τσουδερού.

Κυριακή 18.5.41

Όλες της μέρες από τότε που έφυγε η οικογένεια του κ. Διοικητού είμαι φιλοξενούμενός του για το φαγητό, θέλει να τρώμε πάντα μαζί. Προσκαλεί επίσης και τον Διευθυντή του υ/τος κ. Κεσέν και τον του υ/τος Ηρακλείου κ. Σισμάνογλου¹⁷ που έμεινε πέντε μέρες μαζί μας για διάφορες συνεννοήσεις. Ιδίως για τον τρόπο της τήρησης των διαφόρων λ/σμών αρμοδιότητας Κεντρικού Καταστήματος. Προς τον σκοπόν τούτον ιδρύσαμεν παρά του υ/τος Ηρακλείου «Ειδικήν Υπηρεσίαν Κεντρικού» μεθ' ης θα συνεννοούνται τα λοιπά καταστήματα και Τράπεζαι Κρήτης, ιδίως δι' ό,τι αφορά την κίνησιν των λ/σμών του Δημοσίου ως και την τήρησιν του χρηματικού αποθέματός μας και τας χρηματοδοτήσεις των υποκαταστημάτων μας, ως και των λοιπών Τραπεζών.

Προ τριημέρου κοινοποιήσαμεν απόφασιν, σύμφωνον άλλωστε προς δημοσιευθέντα αναγκ. Νόμον, δι' ης παρέχεται «πρόχειρον επίδομα 50% επί του οργανικού μισθού, προς αντίκρυσιν των εκτάκτων βιωτικών συνθηκών, αίτινες εδημιουργήθησαν εν Κρήτη». Το επίδομα τούτο παρέχεται από 1ης Μαΐου εις πάντας τους εν Κρήτη υπαλλήλους.

Επίσης κοινοποιήσαμεν εγκύκλιον ιδρύσεως πρακτορείου εν Ρεθύμνω. Πάντας τους εξ Ελλάδος καταφυγόντας εν Κρήτη υπαλλήλους της Τραπεζής, είτε υπηρετούν εις τον Στρατόν είτε μη, ετοποθετήσαμεν εις α θα ανήκουν εφεξής οργανικώς και παρ' ων θα μισθοδοτούνται.

Επίσης από 15.5.41 ενεργήσαμεν προαγωγάς τινάς υπαλλήλων, εις πάντας δε τους λοιπούς υπαλλήλους τους υπηρετούντας εν Κρήτη εχορηγήθη προσαύξηση τριετίας ή διετίας αναλόγως της

17. Αναφέρεται στον Νικόλαο Κεσέ, Διευθυντή υποκαταστήματος Χανίων, και στον Αθανάσιο Σισμάνογλου, Διευθυντή υποκαταστήματος Ηρακλείου.

κατηγορίας εις ην ανήκουν, ασχέτως πάντως της προσαυξήσεως ή προαγωγής εις ην τυχόν κανονικώς θα δικαιούνται ούτοι.

Δευτέρα 19.5.41

Απόψε ο κ. Διοικητής μου είπε ότι είνε η τελευταία βραδυά που κοιμούμαι στα Χανιά, ως τώρα έμενα στην κλινικήν Μελισσάκη, συνεχόμενην με το υποκατάστημα και μη λειτουργούσαν. Επίσης και εκείνος θα μετεφέρετο στο προάστειο Περιβόλια όπου έμεναν ο κ. Πρόεδρος της Κυβερνήσεως. Μου είπε ότι εύρε δωμάτιο για κείνον και άλλο ένα για μένα. Επίσης άλλο για τον κ. Β. Παπαδάκη, Πρεσβευτήν, υπηρετούντα στο Υπουργείον Εξωτερικών.¹⁸ Και οι τρεις μαζί θα ανεβοκατεβαίναμε κάθε μέρα με το αυτοκίνητο της Τραπεζής. Και αυτό γιατί την τελευταία ιδίως εβδομάδα η αεροπορικές επιδρομές των Γερμανών έχουν ενταθή ανησυχαστικώς. Από το πρωί ως το βράδυ ευρισκόμεθα εν συναγερμώ, με μικρά χρονικά διαλείμματα. Το ένα κύμα εχθρικών αεροπλάνων διαδέχεται συνεχώς το άλλο. Είνε αλήθεια ότι αντικειμενικός των σκοπός είνε το λιμάνι της Σούδας, με τας εγκαταστάσεις του και τα εν αυτώ πολεμικά και φορτηγά πλοία, αλλά δεν λείπουν και άλλοι στόχοι εγγύτατα της πόλεως. Πάντως δε οι αερομαχίες γίνονται άνωθεν της πόλεως.

Με την λήξιν του σημερινού συναγερμού πήραμε της βαλίτσες μας και με το αυτοκίνητο τραβήξαμε για τα Περιβόλια. Η σημερινή αυτή μετακίνησις μου θύμησε πάλι το σπήτι. Δεν ξέρω ούτε εγώ τι γίνονται εκείνοι, ούτε εκείνοι τι γινόμεστε εμείς (δηλ. εγώ και ο Γιάννης). Στας 23 και 24 Απριλίου, δηλ. την ημέραν και την επομένην της αφίξεώς μας στα Χανιά, τους ετηλεγράφησα και στο σπήτι και στην Τράπεζα, τόσον με ιδιωτικών υπερεπείγον όσον και με υπηρεσιακών υπερεπείγον τηλ/μα, αλλά έμειναν αδιεκπεραίωτα

18. Αργότερα, με διάταγμα του κατοχικού Πρωθυπουργού Γεωργίου Τσολάκογλου (αρ. πρωτ. 50/Ε/14, 11.6.1941), ο Β. Παπαδάκης, μαζί με άλλους διπλωμάτες, μεταξύ των οποίων και ο Γιώργος Σεφέρης, θα απολυθούν «ως αυτογνωμόνως εγκαταλείψαντες τας θέσεις των».

λόγω φόρτου δι' αποστολήν τηλ/των και εν συνεχεία διακοπής των συγκοινωνιών.

Τρίτη 20.5.41

Ξύπνησα κατά της 6.30 το πρωί, εξυρίσθηκα, ετοιμάσθηκα και στις 7.45 πήγα στην πλατεία του χωριού, [σ]το «Πορί», όπου είχαμε με τον κ. Βαρβαρέσον¹⁹ και τον κ. Παπαδάκη συνάντησιν διά την αναχώρησίν μας. Επειδή όμως τα δωμάτια στα οποία μένομε, εγώ και ο κ. Παπαδάκης, είνε μακρυνά, επήραμε το αυτοκίνητο του κ. Διοικητού ως να πιη τον καφέ του και πήγαμε να δούμε ένα δωμάτιο κοντά εις το σπήτι του Καπετάν Μπολάνη²⁰ που μένει ο Πρόεδρος της Κυβερνήσεως κ. Τσουδερός, καθώς και ο Βασιλεύς με την συνοδείαν του. Τον είχε πάρη και τον Βασιλέα την εσπέραν της χθες, για τον ίδιο λόγο που πήρε και μας και δεν είχεν άδικο.

Από της 6.30 το πρωί άρχισεν η επιδρομή Γερμανικών αεροπλάνων, ερχομένων κατά κύματα πυκνά, το ένα κύμα κατόπιν του άλλου· οι πολυβολισμοί και βομβαρδισμοί είνε συνεχείς και ανηλεείς· πέπτουν βόμβαι και πολυβολούνται εντατικώς διάφορα της περιοχής, ή της πόλεως, σημεία αδιακρίτως. Τα υπερπιτάμενα αεροπλάνα είνε αναρίθμητα· δεν αφίνουν ήσυχο κανένα σημείο της περιοχής.

Μόλις προφθάσαμε να προκαλυφθούμε κάτω από ένα τεράστιο πλάτανο πλάι στην δεξαμενή κοντά στου Μπολάνη. Τα αεροπλάνα διαρκώς είνε από πάνω μας, πολυβολώντας και βομβαρδίζοντας.

19. Κυριάκος Βαρβαρέσος (1884-1957): Οικονομολόγος, ακαδημαϊκός και πολιτικός. Το 1932 διετέλεσε Υπουργός Οικονομικών στις κυβερνήσεις Ελ. Βενιζέλου και Αλέξ. Παπαναστασίου, το 1933 διορίστηκε Υποδιοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος και το 1939 Διοικητής της, θέση που διατήρησε έως το 1945. Μετά τη γερμανική κατάκτηση, διέφυγε στο εξωτερικό μαζί με την ελληνική κυβέρνηση, αναλαμβάνοντας εκ νέου Υπουργός Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών (1941-1943), ενώ διαχειρίστηκε και το χαρτοφυλάκιο της Εμπορικής Ναυτιλίας. Μεταπολεμικά, ανέλαβε ξανά υπουργικά καθήκοντα, αλλά το 1945 αποσύρθηκε από την πολιτική και εργάστηκε ως εκτελεστικός διευθυντής και μετέπειτα σύμβουλος στην Παγκόσμια Τράπεζα στις ΗΠΑ.

20. Γεώργιος Βολάνης (Καπετάν Μπολάνης): Μέλος ιστορικής οικογένειας της Κρήτης, η οποία συμμετείχε στις κρητικές επαναστάσεις του 19ου αιώνα. Ο ίδιος είχε λάβει μέρος στον Μακεδονικό Αγώνα (1904-1908). Πέθανε στην Κρήτη το 1943.

Και η δουλειά αυτή κρατεί επί δίωρον περίπου. Κατάλαβα ότι δεν επρόκειτο περί των καθημερινών επιδρομών, αλλά περί κάτι εκτάκτου, το οποίον τις οίδε τι μας επιφυλάσσει.

Δεν χρειάσθη πολλή ώρα μετά από της σκέψεις μου αυτές για να αντιληφθούμε την σοβαρότητα της καταστάσεως και της προθέσεις του εχθρού. Ξαφνικά είδαμε να προβάλλουν από το πλάι τού πλησίον λόφου σμήνη αλλεπάλληλα γιγαντιαίων αεροπλάνων, που πρώτη φορά ως τώρα βλέπομε. Άθελά μου ήλθαν στο νου τα ιπτάμενα φρούρια των Αμερικανών που στέλλουν στους Αγγλους· αλλά πού τέτοια τύχη. Την συγκίνησι και έκπληξι της πρώτης στιγμής διαδέχεται ευθύς αμέσως άλλη ισχυροτέρα και δυνατότερα ή μάλλον τρομερωτέρα της πρώτης. Από τα αεροπλάνα αυτά, σωστές σφηκοφωληρές, είδαμε να ρίπτονται στο κενόν αλεξιπτωτιστές σε αριθμό που δεν μπορούσε κανείς να υπολογίση. Ερρίπτοντο και διαρκώς ερρίπτοντο και πάλιν ξαναερρίπτοντο και συνεχώς ερρίπτοντο αλεξιπτωτισταί σε διάφορα σημεία της περιοχής Χανίων, από τα νοτιοδυτικά μέχρι τα νοτιοανατολικά της πόλεως, ιδίως όμως στην περιοχή της παραλίας και προς το Μάλεμε, όπου και το Αγγλικόν αεροδρόμιον, το οποίον, όπως εκ των υστέρων πληροφορήθημεν, κατέστρεψαν κυριολεκτικώς.

Οι αλεξιπτωτισταί έπεφταν από πολύ χαμηλόν ύψος, και ολιγώτερον ακόμη των 100 μέτρων. Τα αλεξίπτωτα ήσαν διαφόρων χρωμάτων, προφανώς χαρακτηριστικών του φορτίου, ή της ειδικότητος των αλεξιπτωτιστών που έπιπταν. Πολλά αλεξίπτωτα δεν πρόφθάναν να ανοίξουν και έτσι βλέπαμε έναν άμορφο όγκο να καταπίπτει και να συντρίβεται επί του εδάφους· κακόμοιρα παιδιά, πώς σας σκοτώνει η καταστρεπτική, η κακούργος μανία ενός αιμοδιψούς παράφρονος, που εφίλοδόχησε να κυριαρχήση του κόσμου ολοκλήρου. Χιλιάδες αλεξιπτωτιστών, νεαρών ως επί το πλείστον Γερμανοπαίδων 19-22 ετών, ρίπτονται διαρκώς εις το κενόν. Πολλοί από αυτούς δεν κατορθώνουν να φθάσουν σώοι στο έδαφος. Άλλοι συντρίβονται επί του εδάφους πριν προφθάση να ανοίξη το αλεξίπτωτον, άλλοι τσακίζονται κατά την προσγείωσι λόγω του χαμηλού ύψους εξ ου ερρίφθησαν, άλλοι κρεμώνται σαν σταφύλια από της

εληές και τα πεύκα στα οποία μπερδεύονται με τα αλεξίπτωτά των, άλλοι τυφεκίζονται σαν κοτσύφια, από τους αμυνομένους επί του εδάφους· και το ακόμη δραματικώτερον, πολλοί εξ αυτών σκοτώνονται αναμεταξύ των πίπτοντες, διότι κατά την πτώσιν των μεταχειρίζονται τα αυτόματα όπλα των διά να δημιουργούν πανικόν εις τους επί του εδάφους αντιπάλους των. Δυστυχισμένα πλάσματα, πόσο λίγο ενδιαφέρεται για την ζωήν σας ο αιμοσταγής δικτάτωρ σας. Ο ολετήρ, γιατί αυτό θα είνε στο τέλος, της πατρίδος σας.

Περνώ στιγμές τρομερές, στιγμές που παίζουν την τύχην του τελευταίου απομένοντος ελευθέρου τμήματος της Πατρίδος μας, στιγμές κινδύνου αμέσου και πραγματικού και αυτής της ζωής μου και όμως προς στιγμήν τα ξεχνώ όλα αυτά, για να παρακολουθήσω το αφάνταστον, το ασύλληπτον, αυτό το τραγικώς ωραίο, υπέροχο αυτό θέαμα, το θέαμα ενός μέρους του δράματος που εκτυλίσσεται μπροστά μου με εκατοντάδων τινών μέτρων απόστασι, με την βαρύγδουπον απόκρουσιν των ριπτομένων συνεχώς βομβών και των πυροβολισμών στους οποίους ανταπαντά με όλην την δύναμι και την ταχύτητά της η αντιαεροπορική άμυνα.

Καμιά φαντασία, κανενός κινηματογραφικού σκηνοθέτου, δεν μπορεί να συλλάβη στην ολότητά του το τραγικώς ανυπέρβλητον αυτό θέαμα. Συνέρχομαι όμως ευθύς αμέσως και ψυχραίμως συγκεντρώνω της σκέψεις μου για την καλύτεραν αντίκρυσιν της πραγματικότητος, της τραγικής αυτής πραγματικότητος που με περιβάλλει πανταχόθεν, γιατί βρίσκομαι ήδη κυκλωμένος σχεδόν.

Η μάχη ήδη μαίνεται εκατέρωθεν. Πρέπει να σκεφθώ περί του πρακτέου. Η θέσις μου είνε εκεί που είμαι υπηρεσιακώς τεταγμένος. Βρίσκομαι απομονωμένος από τον Παπαδάκη και τους λοιπούς. Η πρώτη σκέψις ήταν να τρέξω εις την πλατειούλα, κάτω από της εληές της οποίας ήταν κρυμμένα τα κυβερνητικά αυτοκίνητα και το δικό μας, μέσα στο οποίο έχω την υπηρεσιακή βαλίτσα με τους κώδικας και τας κλείδας των τηλεγραφημάτων.²¹ Υπό καταιγισμόν

21. Οι κώδικες και οι κλείδες αποτελούσαν τα βασικά εργαλεία για την κρυπτογράφηση και αποκρυπτογράφηση των τηλεγραφημάτων, με τα οποία η Τράπεζα επικοινωνούσε με το εξωτερικό και τα υποκαταστήματά της. Χωρίς αυτά, η Διοίκηση θα δυσκολευόταν

πυρός φθάνω τέλος σώος εις το αυτοκίνητο. Προσπαθώ να το θέσω εις κίνησιν αλλά ματαιώς, όχι διότι δεν ξανασωφάρισα, αυτό θα το κατώρθωνα στην σημερινή ανάγκη, αλλά διότι έχει κάποια βλάβη στην *mise en marche*, που μόνον ο σωφέρ που το οδηγούσε ήξερε να την τακτοποιή. Τι να κάνω; Εγκαταλείπω την ιδέα του αυτοκινήτου, το οποίον άλλωστε πολύ λίγο διάστημα θα χρησιμοποιούσα, και φορτώνομαι την βαλίτσα στην πλάτη, δεν ήταν καθόλου ελαφρά, ίσως και 40 οκάδες. Προχωρώ ένα διάστημα με την ιδέα να πάω εις το σπήτι του Μπολάνη και εκεί, εκτιμώντας την κατάσταση, να έβλεπα τι θα έκανα, αν θα την έκρυβα ως να μπορέσω να την ξαναπάρω ή θα την κατέστρεφα. Τα αεροπλάνα εξακολουθούν την δράσιν των. Ένα όμως από αυτά, πετώντας πολύ χαμηλά, με αντιλαμβάνεται ιδιαιτέρως και αρχίζει το εναντίον μου πολυβολητό. Πέφτω χάμω στην άκρη του δρόμου με την βαλίτσα στην ράχι για ασπίδα. Αι σφαίραι καρφώνονται στο έδαφος γύρω μου. Μια από αυτές φώλησε μέσα στην βαλίτσα, που ωρισμένως έκαμε πολύ καλά τον ρόλο της ως ασπίδος. Ήμουν τυχερός. Εξακολουθώ τον δρόμο πάντα με το πολύτιμο φορτίο μου. Δύο στρατιώται εξ αντιθέτων ερχόμενοι με συμβουλεύουν να γυρίσω πίσω διότι «εμείς από κει κάτω ερχόμαστε (δηλ. από την περιοχόν του σπητιού Μπολάνη), χτυπηθήκαμε με τους Γερμανούς», μου λένουν, «και μας απώθησαν και τραβάμε τώρα τον ανήφορο». Φαίνεται όμως πως ήσαν μόνο οι δύο των και κανένας άλλος. Συνεμορφώθην και γυρίζω πίσω πάντα με την βαλίτσα στον ώμο και σκέπτομαι να την καταστρέψω διά πυρός, αλλά ούτε σπέρτα έχω ούτε και τον απαιτούμενο χρόνο, αφού οι Γερμανοί ήρχοντο από κείνο το μέρος, θα με συνελάμβαναν προτού τελειώσω το έργον μου και θα μου έπαιρναν τους κώδικες. Δρόμο λοιπόν πάμι με την βαλίτσα και όσο μπορούσα γρηγορώτερα. Ζητώ να την φυλάξω σ' ένα σπητάκι ενός χωρικού, ο οποίος όμως αμφιβάλλοντας για την ειλικρίνεια των λεγομένων μου με υποδέχεται με προτεταμένον το όπλον του κατά πάνω μου.

να διατηρήσει την εμπιστευτικότητα των επικοινωνιών της. Παραδείγματα κρυπτογραφημένων τηλεγραφημάτων (και της αποκρυπτογράφησής τους) εκείνων των ημερών, βλ. εικόνες 5 και 6.

Με διατάσσει και υποχρεούμαι, υποβαλλόμενος ταυτοχρόνως σε ανάκριση, να του δείξω το περιεχόμενο της βαλίτσας μου. Δεν τον αδικώ, είχαν απόλυτο δίκιο. Τέλος και με την συνηγορία του διερχόμενου Γεώργη Μούνταβρη, του καφετζή στο «Πορί», ο οποίος με γνώριζε, αφού το πρωί είχα πιη καφέ στο μαγαζί του και αφού τον διαβεβαίωσεν ότι ήμουν «της συνοδείας του Βασιλιά», με πιστεύει και δέχεται προς φύλαξιν την βαλίτσα μέσα στο σπήτι του. Ο Γιώργης αυτός κατήρχετο από το βουνό· του ζητώ πληροφορίες και μου επιβεβαιώνει ότι είμαστε κυκλωμένοι, αλλά ότι ο Βασιλιάς με τον Πρίγκιπα Πέτρο²² και την συνοδεία των, τον Πρωθυπουργό κ. Τσουδερό και τον κ. Βαρβαρέσο, όστις ευθύς με την ένταση της επιδρομής, έφυγε από το «Πορί» και πήγε προς συνάντησί των, επήραν τον ανήφορο κατά της Κεραμειές· μαζί με τον Καπετάν Μπολάνη. Είχαν χωρίσει σε δύο ομάδες· στην μία από της οποίες έδωσε για οδηγό τον μεγαλύτερο γιου του (16-17 ετών). Αυτός κατέβηκε πίσω για να κλείση το μαγαζί του και να πάρη την γυναίκα του. Τον ακολούθησα και μετά λίγη ώρα σταματήσαμε (αυτός, η γυναίκα του και δύο άλλες γυναίκες) στην πλαγιά πάνω από το σπήτι του Καπετάν Μπολάνη, έχοντας για προπέτασμα ένα βράχο που σχημάτιζε κάποιο κοίλωμα. Μείναμε εκεί περί της δύο ώρες παρακολουθώντας την εξέλιξη της μάχης, συμμετέχοντες πότε-πότε σε αυτήν με καμμία τουφεκιά, όταν παρουσιαζόταν κατάλληλη ευκαιρία. Από κει πήγα σε μια άλλη τοποθεσία, που είχε ένα σπήλαιο στο οποίον κατέφυγαν γυναικόπαιδα από τα Περιβόλια και η κόρη του Καπετάν Μπολάνη και το οποίον υπεράσπιζαν μερικοί πολίται με τους οποίους έμεινα ως το βραδυνό. Τότε πήρα τρεις από αυτούς ενόπλους και τράβηξα για το χωριό με τον σκοπό να βρω την βαλίτσα με τους κώδικες. Εκεί όμως μας εσταμάτησαν ένας ανθυπολοχαγός με την ομάδα του. Δεν μπορούσαμε να μπούμε στο χωριό γιατί

22. Πρίγκιπας Πέτρος (1908-1980): Γιος του Πρίγκιπα Γεωργίου, Ύπατου Αρμοστή της Κρήτης, και της Μαρίας Βοναπάρτη. Λίγο πριν από την κατάληψη της χώρας από τους Γερμανούς, διορίστηκε Υπασπιστής του Βασιλιά Γεωργίου Β', τον οποίο ακολούθησε στην Κρήτη και ύστερα στη Μέση Ανατολή, όπου συνέχισε να υπηρετεί στον στρατό.

την παρυφή του την κρατούσαν αλεξιπτωτισταί. Πυροβολούσαν μάλιστα από τον μαντρότοιχο του Καπετάν Μπολάνη. Έχει πεια νυκτώσει. Δεν ξέρω τι να κάνω, σκέπτομαι να μείνω μαζί τους ως το πρωί, ίσως κατορθώσω να βρω την βαλίτσα, αλλά και περισσότερο ίσως μπορέσω να βρω τον Γιάννην, ή να μάθω τι απέγινε. Τον άφισα χθες βράδυ στα Χανιά και έκτοτε δεν τον είδα, ούτε μπόρεσα να μάθω τίποτε γι' αυτόν. Εν τω μεταξύ συναντώμαι τυχαίως με τον Παπαδάκη και μετά σχετικήν συζήτησιν και σκέψιν αποφασίζομεν να πεζοπορήσωμε την νύκτα, πηγαίνοντας προς αναζήτησιν της ομάδος Βασιλέως-Πρωθυπουργού. Όπως και εκάναμε. Κατά της 2.00 μ.μ. [δυο] εφθάσαμε στην Παναγιά (Κεραμειές) όπου συναντήσαμε τον στρατ. ακόλουθο της Αγγλικής Πρεσβείας Συνταγματάρχη Blonde,²³ που έμεινε εκεί ως σύνδεσμος Βασιλέως και Αγγλικού Στρατηγείου. Συνηνώθημεν με αυτόν και την επομένην.

Τετάρτην 21.5.41

Το μεσημέρι συναντηθήκαμε με την βασιλικήν συνοδείαν στους Πλατάνους, πάνω από το Θέρισσον.

Με συνεκίνησε πάρα πολύ το ενδιαφέρον και ο τρόπος με τον οποίον με υπεδέχθη ο Διοικητής της Τραπεζής κ. Βαρβαρέσος. Ήτον τόσον έκδηλος η χαρά του που κατώρθωσα να διαφύγω και να τους συναντήσω εκ νέου.

Τι σύμπτωσις, Τρίτην, παραμονήν Αγ. Γεωργίου εφύγαμεν από τας Αθήνας για την Κρήτη. Τρίτην πάλι, παραμονήν Αγ. Κων/νου ξεκινήσαμε για την νέα περιπέτεια κατόπιν της Γερμανικής επιδρομής. Μόλις πρόφθασα και έλαβα μέρος στο πρόχειρο λιτό γεύμα της συνοδείας Βασιλέως-Προέδρου Κυβερνήσεως και δώστου πάλι για δρόμο. Ξεκινήσαμε ακριβώς μεσημέρι, ανεβαίνοντας από κρημνα κατασάβραχα, τα οποία μόλις και μετά κόπου ανεβαίναμε. Ευτυχώς και υπήρχαν πέντε-έξη μολάρια για τους πιο ηλικιωμένους της συνοδείας. Ο Πρίγκιψ Πέτρος συχνά εκρατείτο για να αναβαίνει

23. Πρόκειται για τον Συνταγματάρχη Jasper Blunt (1898-1968), ο οποίος διετέλεσε στρατιωτικός ακόλουθος στην Ελλάδα μεταξύ 1939 και 1941.

από την ουρά ενός μουλαριού στο οποίο ήτο ανεβασμένος πότε ο Συνταγματάρχης Blonde και πότε κάποιος άλλος.

Εδώ θα πρέπει να αναφέρω από τίνες απετελείτο η περιπετειώδης αυτή ομάδα μας, αρχίζοντας πρώτα από τον Βασιλέα, κατόπιν ο Πρωθυπουργός κ. Τσουδερός, τρίτος ο Διοικητής της Τραπέζης κ. Βαρβαρέσος, τέταρτος ο Πρίγκιψ Πέτρος, μετά οι δύο Υπασπιστάι του Βασιλέως κ.κ. Λεβίδης και Κινάτος,²⁴ ο κ. Παπαδάκης του Υπουργείου Εξ/κών (Πρόεδρος Υπουργός), εγώ όγδοος, ο Ιω. Μανουσέλης, υπάλληλος της Τραπέζης ως ακόλουθος του Προέδρου ένατος, και τρεις βασιλικοί υπηρέται. Ήτον εν συνόλω 12 πρόσωπα. Οδηγός της συνοδείας ήτο ο Καπετάν Μπολάνης, βοηθούμενος από δυο-τρεις χωρικούς που ε γνώριζαν τα μέρη εκείνα όπως γνωρίζει κανείς να κινείται μέσα στο σπήτι του. Εκτός αυτών υπήρχε και η φρουρά ασφαλείας Βασιλέως, αποτελούμενη από 12 Νεοζηλανδούς Στρατιώτας, δύο δεκανείς, ένα λοχία και έναν ανθυπολοχαγό επί κεφαλής (τον W. H. Ryan, στον οποίον ο Βασιλεύς, όταν φθάσαμε στην Αλεξάνδρεια, απένειμε τον «Αργυρούν Σταυρόν» μετά ξιφών του Τάγματος Γεωργίου Α΄). Στα 12 πρόσωπα που αναφέρω παραπάνω δέον να προσθέσω και τον Άγγλον Συνταγματάρχην Blonde. Το βράδυ κατά της 7.00 εσταθμεύσαμε σε μια στάνη («μιτάτο», όπως της λένε στην Κρήτη) σχεδόν στην κορυφή των Λευκών Ορέων.

Μας έσφαξαν δύο αρνιά, τα οποία έβρασαν το ένα κατόπιν του άλλου μέσα σε έναν καζοτενεκέ. Το πρώτο με χόνι αντί νερό και το οποίον έφαγαν οι στρατιώται της συνοδείας, ενώ εμείς περιορισθήκαμε σε ένα κύπελλο ζωμού. Το άλλο έβρασε την νύκτα με το νερό του γάλακτος που μένει όταν βγάλουν το τυρί και το οποίον διενεμήθη πάλι το πρωί κυρίως στους στρατιώτας, αλλά πήραμε και μεις από ένα κομμάτι κρέας και λίγο ζωμό.

Δεν θα ξεχάσω την σκηνή που, πίνοντας το βράδυ λίγο ζουμί σ' ένα ελεεινό και τρισάθλιο εμαγιέ κύπελλο καταμαυρισμένο από την φωτιά, με αντελήφθη ο Βασιλεύς και μου ζήτησε να του δώσω

24. Πρόκειται για τον αντισμήναρχο Μενέλαο Κινάτο.

με την σειρά του να πιη και κείνος λίγο, το οποίο βρήκε θαυμάσιο και πράγματι ήτον την ώρα εκείνη, στα χάλια που βρισκώμαστε.

Την νύκτα την περάσαμε μέσα στην στάνη κουβάρι· ο ένας πάνω στον άλλο και με τα δόντια κτυπώντας σαν πολυβόλα (χιόνια γαρ και απαγόρευσις φωτιάς, από προφύλαξι από τα Γερμανικά αεροπλάνα, τα οποία διαρκώς αλώνιζαν τον ορίζοντα για να μας ανακαλύψουν). Μόνον ο Βασιλεύς κοιμήθηκε κάπως καλύτερα, εν υπαίθρω, χρησιμοποιήσας ένα sleeping bag που είχε μαζί του, και ο Πρόεδρος κάτω από μια ξερολιθιά που μόλις χωρούσε, λυγίζοντας τα γόνατα και που χρησίμευε για γιατάκη του τσοπάνου, με μία κάπα του οποίου τυλίχθηκε. Ήταν ευτυχής που κατώρθωσε να κοιμηθή.

Πέμπτη 22.5.41

Ξεκινήσαμε στις 6.00 το πρωί με κατεύθυνσι την Σαμαριά, ένα χωριουδάκι στο βάθος μιας χαράδρας δυόμισι ώρες πριν την παραλία της Αγ. Ρουμέλης, όπου κατευθυνόμεθα προς επιβίβασι σε Αγγλικό πολεμικό. Εφθάσαμε στην Σαμαριά κατά της 2.30 το μεσημέρι αφού περάσαμε από τόσο δύσβατα μέρη, που ήταν αδύνατο να περάσουν ούτε μουλάρια, για αυτό και εκείνα που είχαμε την προηγούμενη τα διώξαμε πίσω το βράδυ ως περιττά. Πώς εφθάσαμε ήταν θαύμα. Εγώ έχοντας και κάποια ψύξι στο δεξιό πόδι από την προηγούμενη δεν μπορούσα να κάνω βήμα. Τόσο που, λίγη ώρα μετά που ξεκινήσαμε, είπα του Μανουσέλη ότι δεν μπορούσα να περπατήσω και θα έμενα πίσω στη στάνη. Πάντως προχώρησα, αλλά εγώ ξέρω πώς. Στην Σαμαριά εμείναμε μία ώρα και κατόπιν ξεκινήσαμε για την Αγ. Ρουμέλη όπου φθάσαμε στις 7.30 το βράδυ. Εκεί μας περίμεναν ο Άγγλος Αρχιστράτηγος Heywood²⁵ και ο Άγγλος Πρεσβευτής,²⁶

25. T. G. Heywood: Επικεφαλής, από το τέλος του 1940, της Βρετανικής Στρατιωτικής Αποστολής στην Ελλάδα.

26. Αναφέρεται στον Michael Palairat (1882-1956), Άγγλο διπλωμάτη με μακρά σταδιοδρομία, ο οποίος υπηρετούσε στην Αθήνα από το 1939. Μετά τη γερμανική κατάκτηση, ακολούθησε την εξόριστη ελληνική κυβέρνηση στην Κρήτη και στη συνέχεια στο Κάιρο. Διετέλεσε Πρεσβευτής από το 1942 έως τον Απρίλιο του 1943.

με την συνοδεία των που είχαν φθάση από την προτεραιά δι' αυτοκινήτων μέσω Σφακιών. Μας είχαν ετοιμάση στην παραλία τραπέζι από κονσέρβες και κάτι άλλο πρόχειρο, αλλά με περισσότερη όρεξι φάγαμε την γαλατόσουπα που μας είχαν ετοιμάση.

Δεν θα ξεχάσω, με όλες τις κακουχίες, τα τόσο θαυμάσια, τα εξαιρετικά τοπία της επαρχίας Σφακιών που περάσαμε την τρίτη μέρα πηγαίνοντας στην Σαμαριά, ούτε το κρυσταλισμένο νερό της χαράδρας που ήπιαμε με της οκάδες χωρίς να μας βλάβη καθόλου.

Παρασκευή 23.5.41

Ώρα 2.30 πρωινή επιβίβασις επί Αγγλικού αντιτορπιλικού, του “Decoy”,²⁷ (ενός από τα καλύτερα και ταχύτερα νεότευκτα αντιτορπιλικά ανοικτής θαλάσσης). Τόση ήταν η κόπωσίς μου που εις το τέλος της μέχρι Αλεξανδρείας διαδρομής δεν είχα όρεξι ούτε για φαΐ ούτε για τίποτα. Πάντως, μέσα στο αντιτορπιλικό μάς περιποιήθησαν αρκετά καλά. Μας προσέφεραν αρκετό και εκλεκτό φαγητό, τσάι και καφέ. Σε όλον τον πλουν μάς συνόδευαν 22 άλλα πλοία του Αγγλικού Στόλου, μεταξύ των οποίων τα δρέδνωτ²⁸ “Valliant”, “Warspite” και άλλα. Επέστρεφαν στην Αλεξάνδρειαν κατόπιν της αεροναυμαχίας που είχαν βορειοδυτικώς της Κρήτης και όπου υπέστησαν αρκετάς ζημίας (δύο θωρηκτά και δύο [δυο] αντιτορπιλικά απωλεσθέντα και πολλά άλλα πολύ ή λίγο βλαμμένα από της κάθετες εφορμήσεις των Γερμανικών Στούκας.

Παρασκευή 23.5.41, βράδυ

Μεσάνυκτα ακριβώς εφθάσαμε τέλος στον λιμένα Αλεξανδρείας και κατά την 00.30 απεβιβάσθημεν. Αυτοκίνητο και κατευθείαν στο

27. “Decoy”: Αντιτορπιλικό του αγγλικού Βασιλικού Ναυτικού. Εντάχθηκε στον στόλο το 1933 και κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έλαβε μέρος σε επιχειρήσεις στη Δυτική Αφρική, τη Μεσόγειο και τον Ινδικό Ωκεανό. Αποσύρθηκε το 1945 και καταστράφηκε την επόμενη χρονιά.

28. Ελληνική απόδοση του αγγλικού όρου “dreadnought” (=ατρόμητος) για τον κυρίαρχο τύπο θωρηκτών στις αρχές του 20ού αιώνα. Ο όρος καθιερώθηκε από το ομώνυμο, πρώτο στο είδος πλοίο του αγγλικού Βασιλικού Ναυτικού.

ξενοδοχείο, όπου μας είχαν κρατήση δωμάτιο, κατόπιν τηλ/τος του “Decoy” μέσω Αγγλ. Προξενείου και Ελληνικού τοιούτου. Στης 3.30 μόλις κατώρθωσα να πλαγιάσω, οι σειρήνες συναγερμού μου θύμισαν πως έχουμε πόλεμο. Παρ' όλα αυτά κοιμήθηκα μακαρίως ως της 8.00 το πρωί της επομένης, οπότε σηκώθηκα για να πλυθώ το συνολικό πλύσιμο τεσσάρων ημερών. Το υποκάμισό μου είχε τέτοια χάλια, το κολάρο είχε την εμφάνισι κεραμιδιού, ώστε εδίστασα πολύ ως που να το δώσω για πλύσιμο.

Σάββατο 24.5.41

Από την βαλίτσα μου, που είχα στείλει εδώ προ δεκαπενθημέρου, έβγαλα ένα κοστούμι και το έδωσα για σιδέρωμα ως να κάμω μπάνιο. Μετά βγήκα έξω και αγόρασα ένα ζευγάρι παπούτσια. Ήταν αδύνατο να φορέσω εκείνα που πέρασα τα βουνά. Τα άλλα τέσσερα ζεύγη μου τα άφισα στα Χανιά μαζί με τόσα άλλα είδη ρουχισμού κ.λπ.

Εν συνεχεία η απαραίτητος μετάβασίς μου στο “Windsor Hotel” που εγκατεστάθη η Κυβέρνησις και η Διοίκησις της Τραπέζης και όπου συνήντησα τους συναδέλφους Λαζαρίδην και Λεβήν που είχαν φθάση εδώ προ οκταημέρου. Επίσης συνήντησα διαμένουσα στο ίδιον ξενοδοχείον την καν Οικονομοπούλου, σύζυγον του αρχηγού της φάλαγγος Ελλήνων Αιγύπτου²⁹ Συνταγματάρχου Χ. Οικονομοπούλου³⁰ (την άλλοτε συνάδελφον δ/δα Άτζι [δυο]). Το μεσημέρι έφαγα μαζί των. Ήτον το πρώτο γεύμα που έπαιρνα στην Αλεξάνδρεια.

29. Η Φάλαγγα Ελλήνων Αιγύπτου συστάθηκε λίγες μέρες μετά την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου, με την επιστράτευση ομογενών που διέμεναν στη Μέση Ανατολή, και έπαψε να υφίσταται τον Ιούνιο του 1941. Μετά την ίδρυση (15.6.1941) του Βασιλικού Ελληνικού Στρατού Μέσης Ανατολής αποτέλεσε, μαζί με τμήματα της Ταξιαρχίας Έβρου που είχαν καταφύγει στη Μέση Ανατολή, τον πυρήνα της Πρώτης Ελληνικής Ταξιαρχίας.

30. Χαράλαμπος Οικονομόπουλος: Βασιλικός στρατιωτικός, που είχε απομακρυνθεί από το στράτευμα το 1923, λόγω της συμμετοχής του στο κίνημα Γαργαλίδη-Λεοναρδόπουλου. Με την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου ανακλήθηκε στην ενεργό υπηρεσία ως έφεδρος Συνταγματάρχης και απεστάλη στην Αίγυπτο για την οργάνωση της Φάλαγγας Ελλήνων Αιγύπτου.

Το απόγευμα πήγα στην Ιβραημία,³¹ στις Σοφίας. Ξαφνιάστηκε βέβαια που με είδε, αλλά πάντως με περίμενε πως θα πήγαινα στην Αλεξάνδρεια. Ο Κωστάκης που είχε φθάση προ εβδομάδος από την Κρήτη τής είπε πως με άφηκε εκεί με τον Γιάννη. Το βράδυ έφαγα μαζί των όπως και πέντε-έξι φορές ακόμη κατά της μέρες που έμεινα στην Αλεξάνδρεια.

Σάββατο 31.5.41

Η μέρες περνούν και η ανησυχία μου για τον Γιάννη αυξάνει διαρκώς. Δεν μπορώ ούτε να κοιμηθώ, νοιώθω τον εαυτό μου σαν ένοχο εγκαταλείψεως του στην Κρήτη, όπου η κατάσταση είναι απελπιστική, οι δε Άγγλοι εκκενώνουν την νήσον εσπευσμένως, από διάφορους λιμένες της Νοτίου παραλίας.

Σήμερα επεσκέφθην την οικογένεια Νικολάου. Ευχαριστήθησαν πολύ που με είδαν, αλλά και είναι πολύ τρομοκρατημένοι από την κατάσταση. Και δεν έχουν άδικο.

Δευτέρα 2.6.41

Παραίτησις της εξ Ελλάδος καταφυγούσης ενταύθα Κυβερνήσεως και ανασχηματισμός³² της εις περιορισμένον αριθμόν εκ των ιδίων μελών, από 11 περιωρίσθη εις εξ μόνον μέλη.

Παραμένοντες οι κ.κ.:

1. Ε. Ι. Τσουδερός, Πρόεδρος και Υπουργός Εξωτερικών και Οικονομικών
2. Α. Σακελλαρίου,³³ Αντιπρόεδρος, Υπουργός Ναυτικών

31. Ιμπραημία: Συνοικία της Αλεξάνδρειας, που δημιουργήθηκε στο τέλος του 19ου αιώνα προς τιμήν του Ιμπραήμ Πασά, γιου του Μοχάμεντ Άλι. Η εγκατάσταση εκεί πολλών ελληνικών οικογενειών την ανέδειξε σε παραδοσιακά μεγάλο κέντρο του Ελληνισμού της Αιγύπτου.

32. Ο ανασχηματισμός, λίγες μέρες μετά την εγκατάσταση της κυβέρνησης στην Αίγυπτο, συνδέεται με το κυρίαρχο βενιζελικό κλίμα μεταξύ των εκεί Ελλήνων. Αποτέλεσε την πρώτη κίνηση του Τσουδερού να «αποκαθάρει» την κυβέρνησή του από τους δεσμούς με τη μεταξική δικτατορία.

33. Αλέξανδρος Σακελλαρίου (1887-1982): Ανώτατος αξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού και πολιτικός. Την περίοδο 1937-1941 διετέλεσε Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού και παράλληλα Αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και Υπουργός Ναυτικών (20.4.1941-2.5.1942) στην κυβέρνηση Τσουδερού.

3. Στ. Δημητρακάκης,³⁴ Δικαιοσύνης και Στρατιωτικών
4. Π. Νικολαΐδης,³⁵ Αεροπορίας
5. Α. Δημητράτος,³⁶ Εργασίας
6. Στ. Θεοφανίδης,³⁷ Ναυτιλίας.

Εξελθόντες οι κ.κ.:

1. Κ. Μανιαδάκης,³⁸ Εσωτερικών και Δημ. Ασφαλείας
2. Θ. Νικολούδης,³⁹ Προνοίας και Τύπου-Τουρισμού, εις τούτον δίδεται η ιδρυομένη Πρεσβεία Πρετωρίας
3. Ε. Τζανακάκης,⁴⁰ Στρατιωτικών

34. Στυλιανός Δημητρακάκης (1903-1947): Νομικός και πολιτικός. Διετέλεσε Νομάρχης Δράμας (1929-1932) και Γενικός Γραμματέας της Γενικής Διεύθυνσης Μακεδονίας (1932). Στην εξόριστη κυβέρνηση Τσουδερού ανέλαβε Υπουργός Δικαιοσύνης (21.4.1941-2.5.1942) και προσωρινά Στρατιωτικών (2.6.1941-2.5.1942) και στη συνέχεια Δικαιοσύνης και Εργασίας έως τις 14.4.1944.

35. Παναγιώτης Νικολαΐδης: Στρατηγός που διετέλεσε Υπουργός Αεροπορίας (20.4.1941-2.5.1942), Υφυπουργός Αεροπορίας (2.5.1942-23/25.3.1943) και Προσωρινός Υφυπουργός Στρατιωτικών (2.5.1942-24/28.5.1942) στις εξόριστες κυβερνήσεις Τσουδερού.

36. Αριστείδης Δημητράτος (1902-1986): Κοινωνιολόγος και πολιτικός. Το διάστημα 1936-1941 ανέλαβε Υπουργός Εθνικής Οικονομίας και Εργασίας στις κυβερνήσεις Μεταξά και Κορυζή, ενώ στην κυβέρνηση Τσουδερού ανέλαβε Υπουργός Γεωργίας και Υφυπουργός Εργασίας και Συνεταιρισμών (20.4.1941-4.2.1942).

37. Σταύρος Θεοφανίδης (1896-;): Βουλευτής με το κόμμα των Φιλελευθέρων το 1932 και το 1936, χρημάτισε Υφυπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας στις κυβερνήσεις Τσουδερού (20.4.1941-14.4.1944).

38. Κωνσταντίνος Σ. Μανιαδάκης (1893-1972): Στρατιωτικός και πολιτικός. Στη διάρκεια της μεταξικής δικτατορίας διετέλεσε Υφυπουργός Δημοσίας Ασφαλείας και ήταν υπεύθυνος για την οργάνωση και λειτουργία των κατασταλτικών μηχανισμών του καθεστώτος. Διατήρησε την ίδια θέση στην κυβέρνηση Κορυζή και στη συνέχεια στην κυβέρνηση Τσουδερού (20.4.1941-2.6.1941), όπου ανέλαβε παράλληλα και το χαρτοφυλάκιο του Υπουργείου Εσωτερικών.

39. Θεολόγος Νικολούδης (1890-1946): Δημοσιογράφος και πολιτικός. Το 1936, μετά την κήρυξη της δικτατορίας του Μεταξά στις 4 Αυγούστου, ανέλαβε Υφυπουργός Τύπου και Τουρισμού, θέση που διατήρησε μέχρι την κατάληψη της Ελλάδας από τους Γερμανούς. Στην κυβέρνηση Τσουδερού ανέλαβε το ίδιο χαρτοφυλάκιο, καθώς και αυτό του Υπουργείου Εθνικής Προνοίας (20.4.1941-2.6.1941).

40. Εμμανουήλ Τζανακάκης (1886-1944): Ανώτατος στρατιωτικός και πολιτικός. Είχε λάβει μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους, τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τη Μικρασιατική Εκστρατεία. Στη διάρκεια της Μάχης της Κρήτης ανέλαβε Υπουργός Στρατιωτικών (15.5.1941-2.6.1941) στην κυβέρνηση Τσουδερού. Στη συνέχεια, διέφυγε στη Μέση Ανατολή και διετέλεσε αρχικά Αρχηγός του Ελληνικού Στρατού Μέσης Ανατολής (1941-1942) και στη συνέχεια Γενικός Επιθεωρητής Στρατού (1942-1944).

4. Ε. Σέκερης,⁴¹ Παιδείας

5. Γ. Κορτζάς,⁴² Συγκοινωνίας.

Επίσης παραιτείται ο διορισθείς, αλλά μηδέποτε αναλαβών, Γεν. Διοικ. Νήσων Αιγαίου κ. Περ. Αργυρόπουλος.⁴³

Εις τους εξελθόντας Υπουργούς ανατίθενται διάφοροι εθνικά αποστολαί εις το εξωτερικόν.

Ο κ. Μανιαδάκης ανέλαβε την οργάνωσιν της αντιπολιτεύσεως, εν όσω θα ευρισκόμεθα στο εξωτερικό για να είνε ετοιμή προς δράσιν, όταν συν Θεώ γυρίσωμε στην Ελλάδα, ελευθέραν και μεγάλην.

Σήμερα εξεδόθη εν Αλεξανδρεία το υπ' αρ. 162 φύλλον της *Εφημερίδος της Κυβερνήσεως*.⁴⁴ Ακολουθεί τον εξ Αθηνών αύξοντα αριθμόν. Στα Χανιά εξεδόθησαν οι αριθμοί 152 έως 161. Ίσως εδώ να εκδοθή ακόμη άλλο ένα φύλλον.

Τετάρτη 4.6.41

Έντονος και μακράς διάρκειας νυκτερινή Γερμανική αεροπορική επιδρομή. Τελείως διαφορετική από της άλλες που εγίνοντο ως τώρα και περιωρίζοντο μόνον στον λιμένα και τας εγκαταστάσεις του. Επέφερε μεγάλας καταστροφάς στην Αραβική συνοικία

41. Ευάγγελος Σέκερης: Είχε αναλάβει Υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων και προσωρινά Δικαιοσύνης στις 20.4.1941.

42. Γεώργιος Κορτζάς (1880;-1944): Ανώτατος αξιωματικός του στρατού ξηράς που έλαβε μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους και τη Μικρασιατική Εκστρατεία. Στην πρώτη κυβέρνηση Τσουδερού (20.4.1941-2.6.1941) θήτευσε ως Υπουργός Συγκοινωνίας και προσωρινά Σιδηροδρόμων και Αυτοκινήτων.

43. Περικλής Αλεξ. Αργυρόπουλος (1881-1966). Νομικός και πολιτικός. Βενιζελικός, με συμμετοχή και στο κίνημα Εθνικής Αμύνης και βουλευτής αργότερα με το Κόμμα των Φιλελευθέρων (1928, 1932), ανέλαβε σημαντικές δημόσιες θέσεις και διετέλεσε μετ'αυτ' άλλων Υπουργός Ναυτικών (1928-1929, 1930-1932) και Εσωτερικών (1929) στις κυβερνήσεις Βενιζέλου. Την περίοδο 25.4.1941-2.6.1941 είχε οριστεί Γενικός Διοικητής Νήσων Αιγαίου.

44. Η *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως* συνέχισε να κυκλοφορεί από την κατοχική κυβέρνηση με τον υπέρτιτλο «Ελληνική Πολιτεία» έως τις 12.10.1944. Παράλληλα, η εξόριστη ελληνική κυβέρνηση εξέδιδε και αυτή την *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως* στις διάφορες έδρες της έως τις 18.10.1944.

(πυκνοκατοικημένην και κοντά στο λιμάνι) με πλέον των χιλίων θυμάτων εξ ων μεγάλη αναλογία νεκρών. Εντός της Ευρωπαϊκής συνοικίας έπεσαν δύο βόμβαι, η μία, φαίνεται μικροτέρα, κατέστρεψε το εργαστήριο του Ζαχαροπλαστέιου Παστρούδη⁴⁵ και με άλλους ασημάντους ζημίας πέριξ. Η άλλη ίσως να ήτον μισού τόννου, ευτυχώς καρφώθηκε στο έδαφος, στην διασταύρωσι των οδών Φουάτ και Σάρια Ζαγκλούλ, πολύ βαθεία, και έτσι κατά την έκρηξί της ξεθύμανε στο υπέδαφος αφού άνοιξεν ένα τεράστιο κρατήρα βάθους τουλάχιστον τεσσάρων μέτρων, πλάτους εξ-επτά και μήκους πλέον των δεκαπέντε. Τίναξε δύο χουρμαδιές που ήσαν φυτεμένες στο σημείον της πτώσεώς της, εξ ων την μίαν έρριψεν επί ενός σταθμεύοντος ιδιωτικού αυτοκινήτου, το οποίον ανέτρεψε. Άλλες ζημίες δεν έκαμε, εκτός από μερικά τζάμια. Δύο άλλες, με αλεξίπτωτα, φαίνεται να ήσαν νάρκαι, έπεσαν στην Ελληνική συνοικία της Ιβραημίας. Λόγω των αλεξιπτώτων δεν εχώθησαν βαθεία και επέφεραν μεγάλας καταστροφάς εις πλέον των δέκα παρακειμένων πολυκατοικιών εξ ων δύο ή τρεις κατεστράφησαν ολοτελώς. Υπήρξαν αρκετά θύματα, το πλείστον Έλληνες. Η δι' αλεξιπτώτων ρίψις των συνέτεινε εις μεγαλύτερον αριθμόν θυμάτων καθόσον πολλοί, νομίσαντες ότι επρόκειτο περί αλεξιπτωτιστών, έδραμον προς το μέρος των διά να τους συλλάβουν.

Σήμερα ο κ. Τσουδερός μού έδωσε μίαν αναμνηστική πλάκα ταυτότητος. Εις την προσθήαν όψιν έχει την Ελλην. σημαίαν και την φράσιν “The Prime Minister of Greece E. I. Tsouderos – Crete 20-24 May 1941” και πίσω το όνομά μου. Τέτοιες αναμνηστικές έδωσε σ' εκείνους που ακολούθησαν αυτόν και τον Βασιλέα στην διά των ορέων διαφυγήν.

45. “Pastroudis”: Αρτοποιείο και εστιατόριο από το 1923 ενός Αιγυπτιώτη με καταγωγή από τη Λήμνο. Αργότερα έγινε ένα από τα τρία υπερπολυτελή και κοσμοπολίτικα ζαχαροπλαστεία της Αλεξανδρείας. Φημιζόταν για τα εξαιρετικά γλυκά και την ατμόσφαιρά του. Στους θαμώνες του συμπεριλαμβανόταν, τη δεκαετία του 1940, ο Βασιλιάς της Αιγύπτου Φαρούκ.

Παρασκευή 6.6.41

Σήμερα το βράδυ πήγαμε σε κάποιο κέντρο, το “Monseigneur”, μαζί με τον Γιάννη Φωτίου, ο οποίος μας πήρε με το αυτοκίνητό του, την αδελφή του Μαργέτα, τον Κωστάκη και δύο εξαδέλφους του. Δεν έχω ακόμη καμιά πληροφορία για τον Γιάννη και αυτό με ανησυχεί πολύ. Η Μαργέτα με ερωτά με μεγάλο ενδιαφέρον για τον Γιάννη, την Αγνή και τον Φίλιππο.⁴⁶

Σάββατον 7.6.41

Σήμερα το πρωί ο Υπουργός των Στρατιωτικών κ. Δημητρακάκης με πληροφόρησε ότι στον Στρατ. Καταυλισμόν Τζενέφας, πλησίον της Ισμαηλίας,⁴⁷ όπου μετέβη προς επιθεώρησιν, απήντησε τον Γιάννην, και ότι διέταξε να του δώσουν άδειαν. Κατά της 11.00 π.μ. τηλεφώνησε και ο ίδιος στον Θάνο Σαρρή και έτσι ησύχασα.

Απόψε πάλιν επιδρομή στην Αλεξάνδρειαν αρκετά σοβαρά, αλλά όχι σαν την αεροπορική επιδρομή της Τετάρτης. Η δεύτερα αυτή επιδρομή συνέτεινε στην γενικήν έξοδον των αραπάδων από την Αλεξάνδρειαν, αλλά και πολλών Ευρωπαίων και Ελλήνων. Αι οικογένειαι Βατίδη και Σαρρή ανεχώρησαν για ένα αγρόκτημα του Σαλβάγου.

Κυριακή 15.6.41

Πρωί αναχώρησις του κ. Λαζαρίδη διά Σουέζ, ως συνοδού του χρυσού, τον οποίον μετέφερον στρατ. Αγγλικά αυτοκίνητα τη συνοδεία τανκς και μοτοσυκλετιστών. Από κει θα φορτωθή για τον Νοτιοαφρικανικόν λιμένα Durban, όπου μετά τινος ημέρας θα πάμε

46. Η Αγνή ήταν σύζυγος του Γιάννη, αδερφού του γράφοντος. Ο Φίλιππος, στον οποίο γίνεται αναφορά και αλλού στο κείμενο ως «Φιλιππάκι», ήταν μάλλον γιος τους. Αλλού πάλι, γίνεται αναφορά στο «Ολγάκι», πιθανώς επίσης ανιψιά του Σ. Κοσμίδη.

47. Ισμαηλία: Πόλη στη βορειοανατολική Αίγυπτο, στη δυτική όχθη της Διώρυγας του Σουέζ. Δημιουργήθηκε στη φάση της κατασκευής της Διώρυγας, όταν δωρήθηκαν εκεί οικοπέδα στο ελληνικό κράτος, και διαμορφώθηκε σε ακμαία ελληνική παροικία, που συρρικνώθηκε μετά τα μέσα του 20ού αιώνα.

και μεις. Κατά της 11.00 π.μ. συναντηθήκαμε επί τέλους και πάλιν με τον Γιάννη.

Τετάρτη 18.6.41

Αι ημέραι περνούν με αρκετήν εργασίαν, αφ' ότου ήρθαμε στην Αλεξάνδρεια. Έχω περισσότεραν των άλλων γιατί ανέλαβα της υποθέσεις γραφείου του Υπουργείου Οικονομικών, του οποίου δεν υπάρχει κανένας υπάλληλος μαζί μας. Ξέχασα να σημειώσω ότι την Κυριακήν 25.5.41 ο Διοικητής κ. Βαρβαρέσος υπέγραψε κατ' απόλυτον εκλογήν προαγωγήν μου εις Τμηματάρχην, μαζί με τον Λεβή, με valeur αμφοτέρων την 15.5.41. Τον κ. Λαζαρίδη θα προαγάγη εις Διευθυντήν ιδρυομένης Ε' Δ/σεως.

Πέμπτη 19.6.41

Αναχώρησίς μας και άφιξις εις Κάιρον, όπου πήρα μαζί και τον Γιάννη.

Πέμπτη 26.6.41

Οκτώ μέρες ξεθεώματος σε δουλειά, χωρίς καμιά ανάπαυσι, εκτός από την μετάβασή μου την Κυριακήν μαζί με τον Γιάννη στο Kaf-Sakr, προς επίσκεψιν της οικογενείας Φωτίου στο αγρόκτημα.

Παρασκευή 27.6.41

Αναχώρησις με ειδική αμαξοστοιχίαν του Βασιλέως, της Κυβερνήσεως και λοιπών που την συνοδεύομεν διά Port Tewfik. Κατά το μεσημέρι επιβίβασις στο Ολλανδικό υπερωκεάνειον “New Amsterdam”,⁴⁸ τόννων 36.400, ταχύτητος άνω των 20 μιλίων, νεότευκτον με προορισμόν το Durban, απόπλους 5.45 αυθημερόν.

48. Πρόκειται για το υπερωκεάνιο “Nieuw Amsterdam”, που ναυπηγήθηκε το 1937 και ήταν το μεγαλύτερο για την εποχή του ολλανδικού επιβατηγού πλοίο. Το 1939 καταστράφηκε και, μετά την επισκευή του, χρησιμοποιήθηκε από το βρετανικό Υπουργείο Μεταφορών για τη μεταφορά στρατευμάτων και αιχμαλώτων.

Τετάρτη 2.7.41

Διάπλους του Ισημερινού.

Πέμπτη 3.7.41

Τελετή επί του πλοίου επί τω διάπλω του Ισημερινού.⁴⁹ Τον Ποσειδώνα παριστάνει καταλλήλως μεταμφιεσθείς ο Πρίγκιψ Γεώργιος.⁵⁰ Ο Πολωνός πρεσβευτής⁵¹ υποδύεται τον ρόλο αστυνομικού: «Ο Πολωνός Μανιαδάκης», όπως απεκλήθη παρά των παρισταμένων. Όσοι επιβάται διήρχοντο τον Ισημερινόν διά πρώτην φοράν, τους βουτούσαν σε μία δεξαμενήν θαλασσίου νερού, με ανάλογες διατυπώσεις επί το θεαματικώτερον. Πρώτον όλων τον Βασιλέα. Διά την τελετήν αυτήν διένειμαν αναμνηστικά έντυπα,⁵² εκτυπωθέντα εντός του ατμοπλοίου, εκ του τυπογραφείου του οποίου εξεδίδετο καθ' εκάστην δελτίον διεθνών ειδήσεων. Σύντομος δηλ. εφημερίς.

4 έως 7.7.41

Το ατμόπλοιο προχωρεί δι' ελιγμών, τις οίδε τίνι αιτία, συνοδευόμενον και από Αγγλικών θωρηκτών. 6 και 7 Ιουλίου εν όψει ξηράς, δηλ. της Αφρικανικής παραλίας βορείως του Durban.

49. Αναφέρεται σε παλαιό ναυτικό έθιμο, την τελετή διάβασης του Ισημερινού, η οποία λάμβανε χώρα όταν κάποιοι από το πλήρωμα ενός πλοίου διερχόταν για πρώτη φορά τον νοητό Ισημερινό της Γης. Οι τελετές μέχρι και τον 19ο αιώνα χαρακτηρίζονταν από σκληρές δοκιμασίες, προκειμένου οι αρχάριοι να αποδείξουν ότι ήταν ικανοί να αντέξουν στις αντίξοες συνθήκες της θάλασσας. Αργότερα έλαβαν πιο εύθυμο χαρακτήρα αλλά, παρά τις πολλές παραλλαγές τους, σταθερή είναι η «παρουσία» του Ποσειδώνα ως κριτή σε αυτές. Στο τέλος των εν λόγω πολυπρόσωπων τελετών, απονέμονταν αναμνηστικά διπλώματα-βεβαιώσεις.

50. Πρίγκιπας Γεώργιος (1869-1957): Πρίγκιπας της Ελλάδας και της Δανίας, δευτερότοκος γιος του Βασιλιά Γεωργίου Α' και της Βασίλισσας Όλγας, Υπάτος Αρμοστής της αυτόνομης Κρητικής Πολιτείας (1898-1906).

51. Αναφέρεται στον Władysław Günther-Schwarzburg (1885-1974), Πρεσβευτή στην Αθήνα από το 1936 μέχρι τις 22.4.1941. Ακολούθησε την ελληνική κυβέρνηση στην εξορία μέχρι τις 31.1.1942.

52. Στο αρχείο του Σ. Κοσμίδη υπάρχει κατατεθειμένο το σχετικό αναμνηστικό δίπλωμα που του δόθηκε. Βλ. εικόνα 7.

Δευτέρα 7.7.41

Ώρα 9.00 π.μ., είσοδος εις τον διάυλον του λιμένος του Durban. 11.00 π.μ. 21 κανονιοβολισμοί χαιρετιστήριοι του Βασιλέως. 12.00 π.μ. τελετή αποβίβασης του Βασιλέως και Πρωθυπουργού με Εθνικόν Ύμνον και Ελληνικάς σημαίας. Αναχώρησις Βασιλέως και Πρωθυπουργού με έκτακτον τρένιν διά Pretoria, την πρωτεύουσάν της ενώσεως Ν. Αφρικής, όπου τους υπεδέχθη ο Κυβερνήτης-Αντιβασιλεύς.⁵³ 1.00 μ.μ. αποβίβασίς μας και επιβίβασις ειδικής αμαξοστοιχίας διά Johannesburg, όπου εγκαθίσταται η Κυβέρνησις. Το Γιοχάννεσμπουργκ απέχει περί την ώραν σιδηροδρομικώς από την Πρετώριαν.

Εγώ και ο Λεβής μείναμε έξω του τρένου, εξ αιτίας καθυστέρησης εξ βαλισμών μας στο βαπόρι. Κατόπιν αυτού, επεβίβασθμεν της άλλης ειδικής αμαξοστοιχίας, ης επέβαινον οι διά Cape Town κατ' ευθείαν μεταβαίνοντες, μεταξύ των οποίων και ο Γιάννης. Μετά τρίωρον απεβίβασθμεν εις τον Σιδ. Σταθμόν του Petermarysburg, οπότεν με την τακτικήν αμαξοστοιχίαν ανεχωρήσαμεν διά Johannesburg.

Τρίτη 8.7.41

Εφθάσαμε εις Γιοχάννεσμπουργκ μετά τρίωρον από της αφίξεως των λοιπών. Κατελύσαμεν εις το ξενοδοχείον "Carlton" επί της Eloff Street, της κεντρικωτέρας οδού του Γιοχάννεσμπουργκ, κάτι σαν τας οδούς Ερμού και Σταδίου ταυτοχρόνως.

Και έτσι, Βασιλεύς και Κυβέρνηση, χωρίς να το θέλουν, βρέθηκαν στην πρωτεύουσα της Ν. Αφρικής, ένα σταθμόν για την μετέπειτα πορείαν των προς Λονδίνον. Λέγω χωρίς να θέλουν γιατί, επί δεκαπενθήμερον προ της επιδρομής στην Κρήτη, η Αγγλική Στρατ. Διοίκησης Κρήτης υπεδείκνυναν στον Βασιλέα και την Κυβέρνησιν, επιμόνως, να αναχωρήσουν δι' Αίγυπτον προς περισσότεραν ασφάλειάν των, αλλά τόσον ο Βασιλεύς όσον και η Κυβέρνησις δεν ήθελαν να αναχωρήσουν. Προτιμούσαν την επικίνδυνον παραμονήν

53. Πρόκειται για τον Patrick Duncan (1870-1943), έκτο Κυβερνήτη-Αντιβασίλεα της Νοτιοαφρικανικής Ένωσης (1937-1943).

στο τελευταίο ελεύθερο τμήμα του Κράτους. Αυτά τα ξέρω όχι από διαδόσεις, αλλά από επίσημα στοιχεία που περνούσαν από τα χέρια μου υπό την ιδιότητά μου του εμπίστου Γραμματέως του κ. Προέδρου της Κυβερνήσεως.

Παρασκευή 11.7.41

Προ τριημέρου βρισκόμαστε εδώ. Οι ενταύθα Έλληνες δεν ξέρουν πώς να μας περιποιηθούν. Γνώρισα τρεις-τέσσαρες οικογένειες (Ε. Βαρσάμη, 95 Banket St. Hillbra – Κ. Γρίβα, Regent Park – Κ. Μιχαλέτου, Springs κ.λπ.) που διαρκώς θέλουν να μας περιποιηθούν, διαθέτουν τα αυτοκίνητά τους για να μας γυρίζουν στα περίχωρα και δω και κει.

Σάββατο 12.7.41

Τσάι της κοινότητας στο ξενοδοχείο μας προς τιμήν του Βασιλέως. Μόνον λίγο πήγα γιατί από χθες είμαι ελεεινά κρυωμένος. Λίγο-πολύ όλοι κάτι έχουμε, όλων τα χείλη έχουν ξεραθεί και σκάση, λόγω αποτόμου αλλαγής εποχής του έτους και υψομέτρου. Γιατί από την μία μέρα στην άλλη βρεθήκαμε από της τροπικές ζέστες στην εποχή χειμάνος της Ν. Αφρικής και από υψόμετρον μηδέν εις ύψος περίπου 2.000 μέτρα. Τόσον υψηλά είναι το Πιοχάννεσμπουργκ επί οροπεδίου.

Τρίτη 15.7.41

Μεσημέρι σηκώθηκα από το κρεβάτι που έμεινα επί τριήμερον. Έχασα μια πολύ ωραία εκδρομή της Κυριακής, με τις οικογένειες Γρίβα-Μιχαλέτου-Ζουβέ, με τα αυτοκίνητά των. Το Σάββατο έφυγαν για το Cape Town, προπορευόμενοι οι Διοικηταί με τον Λεβή. Εγώ έμεινα εδώ με την Κυβέρνησι και τον κ. Λαζαρίδη, με τον οποίον κάνω μερά-νύχτα παρέα.

Ξέχασα να σημειώσω ότι της μέρες που ήμεθα εις Κάιρον, επληροφορήθημεν ότι εγίνετο δεκτή αεροπορική αλληλογραφία δι' Ελλάδα μέσω Τουρκίας. Έστειλα εντός τετραημέρου περί της 15 κάρτες σε διαφόρους, εκτός από το σπήτι μας. Για λόγους σκοπιμότητας, μήπως εξ αφορμής της αλληλογραφίας ενοχληθούν από την Γερμα-

νοτσολακόγλειον Κυβέρνησιν, εξ αιτίας της απουσίας μας. Πάντως, αν πάη καμιά οποιαδήποτε κάρτα που έστειλα, πιστεύω πως θα την ανακοινώσουν στο σπήτι μας. Επίσης, σε ένα υπάλληλο του Υπουργ. Εξ/κών που έφυγε μετατιθέμενος εις Κ/πολιν (ο κ. Βεϊνόγλου) έδωσα δύο γράμματα να ταχυδρομήση εκείθεν, ένα στην θεία Ελένην και ένα στην Τράπεζα, στη Δ/δα Καλλάρη.⁵⁴ Πιστεύω αυτά να πάνε ασφαλώς. Προχθές (12.7.41) υπεγράφη ανακωχή μεταξύ κυβ. Vichy⁵⁵ και Άγγλων-Ελευθέρων Γάλλων,⁵⁶ διά την εκκένωσιν της Συρίας και κατάπαυσιν των επιχειρήσεων.

Τετάρτη 16.7.41

Απόγευμα επίσκεψι του Ζωολογικού κήπου με ξεναγό τον κ. Παπαδομανωλάκη, αδελφόν συναδέλφου εν Χανίοις, μαζί με ένα άλλον ενταύθα Κρητικόν, τον κ. Τερζάκη.

Σήμερα επληροφορήθην ότι Διευθυντής του Αστεροσκοπείου Ν. Αφρικής, ευρισκομένου εις το Μπλουφοντάιν, είναι κάποιος Έλλην-Αθηναίος, ο κ. Παρασκευόπουλος.⁵⁷ Αιώνιεν Ρωμιέ, από πουθενά δεν λείπεις.

54. Αγγελική Καλλάρη: Συνάδελφος του Κοσμίδη που υπηρετούσε στην Τράπεζα της Ελλάδος με τον (χαμηλό) βαθμό του υπολογιστή.

55. Δωσιλογική κυβέρνηση, που είχε σχηματιστεί από τον Γάλλο στρατάρχη Philippe Pétain (βλ. σημ. 136) στο ελεύθερο τμήμα της Γαλλίας, μετά τη συνθηκολόγηση της χώρας με τη Γερμανία (Ιούνιος-Ιούλιος 1940). Η κυβέρνηση έμεινε γνωστή με το όνομα αυτό γιατί η έδρα της ήταν στην πόλη Βισύ.

56. «Ελεύθεροι Γάλλοι»: Κίνημα που οργάνωσε ο Γάλλος στρατηγός de Gaulle (1890-1970) το 1940, απορρίπτοντας την ανακωχή του Philippe Pétain με τους Γερμανούς κατακτητές. Με ραδιοφωνικό του διάγγελμα από το Λονδίνο, όπου είχε καταφύγει, κάλεσε τον γαλλικό λαό σε αντίσταση και έθεσε ως στόχο την απελευθέρωση της Γαλλίας. Το επόμενο διάστημα δημιουργήθηκαν ένοπλες αντιστασιακές μονάδες, ενώ τμήμα του γαλλικού στρατού που είχε μείνει πιστό στον de Gaulle συμμετείχε σε πολλές συμμαχικές επιχειρήσεις στη Β. Αφρική, τη Μέση Ανατολή, την εκστρατεία κατά της Ιταλίας, την απόβαση της Νορμανδίας, καθώς και στην απελευθέρωση της Γαλλίας. Σύνομα το κίνημα μετατράπηκε σε προσωρινή κυβέρνηση, που όμως μόλις το 1944 αναγνωρίστηκε από τη Βρετανία και τους Συμμάχους.

57. Ιωάννης Παρασκευόπουλος (1889-1951): Έλληνας αστρονόμος, απόφοιτος του Πανεπιστημίου Αθηνών με σπουδές στις ΗΠΑ. Το 1923 ανέλαβε τη διεύθυνση του αστρονομικού σταθμού Boyden του Αστεροσκοπείου του Χάρβαρντ στην Αρεκίρα του Περού και, μετά τη μετεγκατάσταση του σταθμού στο Bloemfontein της Νοτίου Αφρικής, εργάστηκε εκεί ως διευθυντής από το 1927 έως τον θάνατό του το 1951.

Επίσης σήμερα το βράδυ επληροφορήθην ότι ο τέως Υπουργός Διοικ. Πρωτευούσης Κ. Κοτζιάς,⁵⁸ που έφτασε προ δεκαημέρου περίπου προ ημών στο Durban, προσεκλήθη να έλθη στο Γιοχάννεσμπουργκ ως κεκλημένος της Ελληνικής παροικίας. Εζήτησεν όμως να του στείλουν το εισιτήριό του του Σιδηροδρόμου!!! Δεν θέλω να το πιστεύσω.

Σάββατο 19 και Κυριακή 20.7.41

Όλη την ημέραν στα εργοστάσια της Rand Refining Co., στο Germiston, μαζί με τον κ. Λαζαρίδη. Παραδίδομε τον μεταφερθέντα χρυσόν της Τραπεζής, αποτελούμενον από διάφ. ξένα χρυσά νομίσματα και διαφόρου βάρους, σχήματος και καθαρότητας πλάκες, προς αναχώνευσιν και σχηματισμού του εις πλάκες διεθνούς στάνταρντ βάρους και τίτλου καθαρότητας. Αυτό επεβάλλετο απολύτως να γίνη.

Και έτσι αυτό το Σαββατοκύριακο έχασα μιαν άλλην ακόμη πιο ενδιαφέρουσαν εκδρομή με της οικογένειες Βαρσάμη-Παπαθανασοπούλου, που πήγαν στο Κρούγερ Nat. Park ή James Reserved, όπως κοινώς αποκαλείται. Είνε μια μεγάλη περιφέρεια, περίπου σαν την Πελοπόννησο, ένα είδος Δρυμού Ζούγκλας που ζούνε ελεύθερα, προστατευόμενα από το κράτος, παντός είδους θηρία και ζώα της Αφρικής.

Πάνε και τα επισκέπτονται με αυτοκίνητα. Περνά κανείς φερ' ειπείν μπροστά από λιοντάρια (με αυτοκίνητα βεβαίως) στην αγρία τους κατάσταση μέσα στην ζούγκλα και τα οποία αρκούνται να σου ρίξουν ένα περιφρονητικό βλέμμα και μετά να συνεχίσουν τον δρόμο τους ή τον ύπνο των. Η ίδια εκδρομή έγινε και στις 21-24.7.41. Έχω φωτογραφίες σχετικές.

58. Κωνσταντίνος Κοτζιάς (1892-1951): Δικηγόρος, δημοσιογράφος, αθλητής και πολιτικός. Διετέλεσε Δήμαρχος Αθηναίων (1934-1936) και Υπουργός Διοικήσεως Πρωτευούσης (1936-1941) στις κυβερνήσεις Μεταξά και Κορυζή. Το 1941, μετά την αυτοκτονία του πρωθυπουργού Κορυζή, του ανατέθηκε από τον Βασιλιά Γεώργιο Β' ο σχηματισμός κυβέρνησης, εντολή την οποία αρνήθηκε. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής, έζησε στις Ηνωμένες Πολιτείες, από όπου επέστρεψε μεταπολεμικά.

Προχθές που πήγαμε στον Ζωολογικό Κήπο, ένας από την παρέα μας ερώτησε τι να σκέπτεται άραγε αυτό το λεοντάρι που μας κυττάζει τόσο προσεκτικά, σαν να μας κάνει επιθεώρησι. Ασφαλώς θα σκέπτεται, είπα, «τι ματαιόδοξοι που είνε αυτοί οι άνθρωποι, μας κτίζουν κατοικίες, μας τρέφουν, μας συντηρούν, μας έχουν υπηρέτες και γιατρούς που μας περιποιούνται κάθε μέρα, για να ικανοποιούν την ματαιοδοξία τους, να περνούνε από μπροστά μας να τους επιθεωρούμε».

Πέμπτη 24.7.41

Βράδυ δείπνο της Ελληνικής κοινότητος στο ξενοδοχείον “Weverley” (ιδιοκτήτης ο Έλλην κ. Ρήτορας) προς τιμήν του κ. Πρωθυπουργού.

Προχθές, περνώντας τυχαίως από ένα δρόμο, είδα ένα μαγαζί με την επιγραφή “Smyrna Café”. Εδώ όλοι οι Έλληνες ως επί το πλείστον έχουν οπωροπωλεία, μικρομαγέρικά και τειόποτεια («τιρούμια», όπως τα λένε). Μπήκα μέσα, με τον κ. Λαζαρίδη, και τον γνωρίσαμε. Ήταν ένας Σμυρνιός από τον Αηγιώργη, Κουνέλης ονόματι. Δεν ήξερε πώς να μας περιποιηθή. Προσεφέρθη να μας πάη περιπάτους με το αυτοκίνητό του. Μας το έθεσε στην απόλυτο διάθεσή μας να το πέρνωμε όποτε και όσο θέλωμεν. Μας συνεκίνησε πραγματικά η τόση περιποίησίς του. Την μεθεπομένη, μας είπε ότι δεν μας κάλεσε σε γεύμα γιατί εμείς μέναμε στο “Carlton”. Τι να μας κάνει αυτός;

Προχθές επίσης πήγαμε με τον κ. Λαζαρίδη και προσκυνήσαμε στην Εκκλησία της Κοινότητος (Αγ. Κων/νου και Ελένης). Με συνεκίνησε τόσο πολύ η επίσκεψη στην εκκλησία. Είχα να πάω σε εκκλησία από την Αλεξάνδρεια.

Αι κακάι ειδήσεις που πέρνωμε από την Ελλάδα περί πείνας και δυστυχίας μας έχουν εκνεύριση αφάνταστα. Έχομε χάσει ακόμα και τον ύπνο μας. Πότε άραγε θα γυρίσωμε πίσω; Πώς θα βρούμε τους δικούς μας; Η επιτυχής αντίστασις των Ρώσων εναντίον των Γερμανών, που τους επετέθησαν στις 22.6.41 με τον ίδιο τρόπο που ως τώρα επετέθησαν σε τόσα άλλα κράτη (ο Νόμος της Ζούγκλας), μας δίδει μεγάλες ελπίδες περί συντομεύσεως του τέλους του

πολέμου, που δεν μπορεί να είναι διαφορετικό από ό,τι το θέμα και το ευχόμεθα. Ο Θεός να δώσει.

Ο Βασιλεύς έφυγε από το περασμένο Σάββατο για το Cape Town. Ίσως μεθαύριο, Σάββατο, να φύγει και η Κυβέρνησις, και μεις μαζί της για κει, όπου θα μένωμε πιστεύω πάλι μερικές μέρες, προτού αναχωρήσωμε για το Λονδίνον.

Σάββατον 26.7.41

Αποχαιρετήσαμε τους γνωστούς μας, γιατί το βράδυ ώρα 10.00 μ.μ. φεύγομε για το Cape Town. Μας ευχήθηκαν όλοι καλό ταξίδι και μας απεχαιρέτισαν συγκινητικώτατα. Ελυπήθησαν όλοι που εφεύγαμε. Τελευταίους το βραδυνό απεχαιρέτησα την οικογένεια Βαρσάμη, με εκράτησαν και έφαγα μαζί των φαγητό πραγματικά Ελληνικό και καλομαγειρευμένο. Σπαγέτο με κοτόπουλο ψητό κ.λπ. Έφαγα αρκετά, με βασάνιζεν όμως η σκέψι των στερήσεων στην Ελλάδα. Πότε, Θεέ μου, θα μας απαλλάξης από τον απαίσιο κατακτητή; Πότε θα μπορέσουμε να πατήσουμε και πάλι τα Ελληνικά χώματα ελεύθερα και αμόλυντα από τους νεοβαρβάρους Γερμανούς και τους γελοίους Ιταλούς; Πότε; Στης 9.30 το βράδυ πήγαμε στον Σταθμό για την αναχώρησι. Έχουν μαζευθή όλοι οι γνωστοί και άγνωστοι να μας αποχαιρετήσουν και πάλιν την τελευταίαν στιγμή της αναχωρήσεώς μας και να μας ευχηθούν καλή και ταχεία επιστροφή στην Ελλάδα. Αι εκδηλώσεις των εθνικιστικού φρονήματος, εθνικού πόνου και αι ευχαί των μας συγκινούν και πάλι βαθύτατα, μας συγκλονίζουν κυριολεκτικώς. Δεν μπορούμε να κρατήσουμε τα δάκρυά μας. Το τραίνο φεύγει, ενώ τους αποχαιρετούμε με δάκρυα στα μάτια. Ήταν αληθινά η συγκινητικώτερη στιγμή της ζωής μου. Ποτέ άλλοτε δεν έχω συγκινηθή περισσότερο. Αθάνατη Ελλάς. Δαιμόνιε Έλλην, από πουθενά δεν λείπεις, ούτε από την Ζούγκλα (Κομνηνός, ξενοδόχος στο Kruger Nat. Park) ούτε ξεχνάς τον εθνισμόν σου. Γνώρισα Έλληνες που λείπουν από την Ελλάδα 40 και πλέον ολόκληρα χρόνια. Τίποτε δεν προδίδει την τόσο μακροχρόνιο απουσία των. Η ομιλία των, αν εξαιρέση κανείς της λίγες πολύ κοινές ξένες λέξεις που ανακατώνουν, δεν διαφέρει από

την ομιλία του χωριού των. Μετανάστης προ 30 ολοκλήρων ετών, που συνεζήτησα επί πέντε λεπτά μαζί του (Αρώνης Τσιριγώτης, τσαγκάρης), δεν μετεχειρίσθη ούτε ένα γιε ή νο.

Περνώντας μία μέρα μπροστά από την «Ακρόπολι», μου πρότεινε κάποιος που πηγαίναμε μαζί να μπορούμε μέσα και να ρωτήσωμε πού είναι η «Ελλάς». Τι ανάποδη πρότασι, του είπα. Δεν πάνε στην Ακρόπολι να ρωτήσουν πού είναι η Ελλάς. Στην Ελλάδα ερωτούν, όσοι δεν ξέρουν, πού είναι η Ακρόπολις. Ήταν όμως και τα δύο καφενεία Ελληνικά με καφέ ανατολίτικο, μπιλιάρδα και τάβλι.

Δευτέρα 28.7.41

Ώρα 11.00 π.μ. φθάσαμε στο Cape Town, αφού περάσαμε από το Kimberley, μία αδαμαντοφόρο περιφέρεια τόσο πολύ πλουσία σε διαμάντια, που βρίσκονται στην επιφάνεια του εδάφους. Η περιφέρεια όμως αυτή δεν εκμεταλλεύεται [sic]. Φρουρείται από το κράτος απαγορευομένης αυστηρώς και επί ποινής τής εν αυτή αδαμαντοθήρας. Μας διηγήθησαν ότι λαθροθήραι επήγαιναν νύκτα, κατορθώνοντες να διαλάβουν την προσοχήν των φρουρών, και βιαστικά στο σκοτάδι έκλεβαν τυχαίως χώμα, το οποίον μετέφεραν μαζί των με σακκούλια, και όμως ικανοποιούνται ευρίσκοντες διαμάντια.

Στον Σταθμό συνήντησα πάλι τον Γιάννη, με τον οποίον είχαμε να ειδωθούμε ακριβώς τρεις εβδομάδας. Έμεινα στο ξενοδοχείο "Mount Nelson", όπου μένει και η Κυβέρνησις και η Διοίκησις της Τραπεζής. Ο Γιάννης μένει σε ένα άλλο ξενοδοχείο Ελληνικό, το «Στάνλεϋ», με ιδιοκτήτην τον κ. Sider, όπως τώρα αποκαλείται ο τέως κ. Σιδηρόπουλος. Η περικοπή αυτή του ονόματός του δεν μου κάνει καμμία εντύπωσι, γιατί ο Έλλην πρόξενος του Λορέντζο Μάρκες κ. Μαυροκορδάτος αυτοαπεκλήθη Mr. Mau (Μω).

Και εδώ ακρίβεια αφάνταστη. Περισσότερη και από το Johannesburg. Εκτός από το ξενοδοχείον και αγοράς χρήσιμων ειδών ρουχισμού, εξακολουθώ να μην κάνω καμμία άλλη δαπάνη. Και όμως τα χρήματα φεύγουν και πάλι φεύγουν. Πλυστικά δέκα ημερών μία ολόκληρη λίρα.

Εδώ βρισκόμαστε σε πραγματικό χειμώνα. Οι εντόπιοι λένε ότι έχουν βαρυχειμωνιά από απόψεως βροχών. Βρέχει πράγματι από εξαήμερου συνεχώς, ενώ στο Γιοχάννεσμπουργκ έχει ξηρασία. Απέχει όμως περί τα 750 μίλλια προς βορράν. Εκεί βρέχει κατά τον Φεβρουάριο-Μάρτιο. Αλλά λίγο. Γενικότερον όμως δεν κάνει δυνατά κρύα, αν και ο κόσμος συνειθίζει πολύ τα μάλλινα εσώρρουχα.

Τρίτη 29.7.41

Βράδυ. Απόψε μας έχει τραπέζι και των τεσσάρων κάποιος φίλος του Γιάννη που τον γνώρισε εδώ με την παρέα του. Ο εκ Gold Coast κ. Ιωάννου (Πατρινός) μας έχει τσιπούρες της ώρας στην σχάρα με λεμόνι και λάδι (Μυτιλήνης), σαλάτες κ.λπ. Τραπέζι καθ' αυτό Ελληνικό, στο Tea Room τού εκ Μυτιλήνης κ. Μαμάκου. Εμαγείρευε η γυναίκα του. Με την γνωριμία αυτή θυμήθηκα τον Τσουτρέλη. Τι να γίνεται άραγε;

Τετάρτη 30.7.41

Απόψε έστειλα κάρτες σε όσους γνώρισα στο Γιοχάννεσμπουργκ, καθώς και στην Αλεξάνδρεια.

Κυριακή 3.8.41

Πήγαμε στην εκκλησία του Cape Town, τον Αγ. Γεώργιον. Μετά την λειτουργίαν εγένετο Δοξολογία εις ην παρέστη ο Βασιλεύς και η Β. Οικογένεια, καθώς και η Κυβέρνησις. Βρέχει, βρέχει διαρκώς από δεκαήμερου και πλέον. Καιρός χειρότερος από των Πατρών. Δεν μπορούμε να πάμε πουθενά. Προχθές Παρασκευήν 1 Αυγούστου, Σαρακοστή, φάγαμε στου Μαμάκου φασολάδα και ταραμοσαλάτα, ειδικώς παραγγελθέντα λόγω της Σαρακοστής. Θέλω να νηστεύσω αυτές της μέρες για να κοινωνήσω, αλλά δεν θα το κατορθώσω. Δεν υπάρχουν νησίσιμα φαγητά.

Τετάρτη 6.8.41

Του Σωτήρος Χριστού. Πήγα στην Εκκλησία και κοινωνήσα, αφ' ου από τριημέρου έκανα πλήρη νηστεία με τοματόσουπα και φασόλια, με πατάτες βραστές χωρίς λάδι. Κάπως δύσκολα, αλλά κατάφερα

να νηστεύσω. Σήμερα ο καιρός σταμάτησε να είνε βροχερός. Ο ουρανός καθάρισε από τα σύννεφα, αλλά για να δούμε θα κρατήσει, ή θα συνεχίση την δουλειά του δεκαπενθημέρου που πέρασε;

Εδώ στο Καιηπτάουν, μόνον εδώ (σε κανένα άλλο μέρος της Νοτιοαφρικανικής Ενώσεως) έχουν καθιερώση κάτι άξιον ιδιαιτέρας σημειώσεως. Το μεσημέρι ακριβώς ρίπτεται ένας κανονιοβολισμός, οπότε όλοι οι πολίται, οπουδήποτε και αν ευρίσκωνται, οφείλουν να τηρήσουν δίλεπτον ακινησίαν και σιωπήν, εις μνήμην των πεσόντων του παρόντος πολέμου· και τηρείται πράγματι με θρησκευτικήν ευλάβειαν το έθιμον τούτο, τόσον από τους λευκούς όσον και από τους μαύρους («κάφρους» ή «καφούρι», όπως καλούνται εδώ). Τους μαύρους αυτούς στο Γιοχάννεσμπουργκ τους κρατούν σε αρκετή απόστασι από τους λευκούς. Ιδιαίτερα τραμ και λεωφορεία, ιδιαίτερα εστιατόρια και καφενεία, ιδιαίτερα καταστήματα διά τους μαύρους. Όπου συχνάζουν οι λευκοί δεν χωρούν οι Cafuri. Ακόμη και στους πάγκους αναμονής στις στάσεις των λεωφορείων και των τραμ διαβάζει κανείς της ακόλουθης επιγραφής: "Europeans only" ή "non Europeans". Εδώ η απόστασις αυτή έχει καταργηθή. Ένα άλλο χαρακτηριστικό του τόπου είνε οι σκίυοι, που αμέριμνοι και ήσυχοι τριγυρίζουν στο πάρκο, δεχόμενοι τροφήν από τα χέρια των διαβατών, τους οποίους δεν φοβούνται να πλησιάζουν, ζητώντας να τους δώσουν.

Παρασκευή 15.8.41

Της Παναγίας. Συνεπληρώθη έτος από τον ανόσιο τορπιλλισμό της «Ελλης» εκ μέρους των Ιταλών, στην Τήνο. Τηλ/τα υπομνηστικά της επετείου έστειλαν ο Άγγλος Ναύαρχος Μεσογείου⁵⁹ στον Υπουργόν Ναυτικών κ. Σακελλαρίου και ο Άγγλος Υπουργός των Εξ/κών⁶⁰ στον Πρόεδρο κ. Τσουδερό.

59. Πρόκειται για τον Andrew Browne Cunningham (1883-1963), ναύαρχο με σημαντική δράση κατά τη διάρκεια και των δύο παγκοσμίων πολέμων. Το 1938 διορίστηκε Υπαρχηγός του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού και το 1939 Αρχηγός του βρετανικού στόλου της Μεσογείου.

60. Sir Robert Anthony Eden (1897-1977): Άγγλος πολιτικός του Συντηρητικού Κόμματος. Είχε διατελέσει επί πολλά χρόνια Υπουργός Εξωτερικών (1935-1938, 1940-1945,

Σάββατο 16.8.41

Χθες το πρωί, της Παναγίας, πήγα πάλι στην εκκλησία· πόσο ωραία ήταν. Παπάς της κοινότητας είναι ο παπα-Σπύρος. Άλλοτε Διάκος στον Πειραιά. Το βράδυ μας είχαν τραπέζι, στο ξενοδοχείο που μένει ο Γιάννης, ο κος και η κυρία Θωμοπούλου, γιορτάζουσα, Πατρινοί εγκατεστημένοι στο Lagos, πρωτεύουσας της Νιγηρίας. Παραθερίζουν και αυτοί στο Καιηπτάουν, όπως και πολλοί άλλοι Έλληνες της Κεντρικής Αφρικής που φέτος δεν μπόρεσαν να πάνε στην Ελλάδα.

Σήμερα το πρωί ελήφθη κινηματογραφική ταινία της Κυβερνήσεως και της Διοικήσεως της Τραπέζης με τους παρακολουθώντας, στον κήπο του ξενοδοχείου. Επίσης σήμερα ωρκίσθη ως Υπουργός των Οικονομικών ο Διοικητής της Τραπέζης κ. Βαρβαρέσος.

Κυριακή 24.8.41

Σήμερα ειδοποιήθημεν ότι αύριον Δευτέρα 25.8.41 αναχωρούμε ατμοπλοϊκώς για την Αγγλία. Τώρα που φεύγουμε, θέλω έτσι σαν αποχαιρετισμό να σημειώσω την μεγάλη συμπάθεια που έδειξε ο λαός της Νοτιοαφρικανικής Ενώσεως για την Ελλάδα και τους αγώνας της. Όλοι των μιλούν με θαυμασμό για τους Έλληνες και όσοι έτυχε απ' αυτούς να συμπολεμήσουν μαζί μας το θεωρούν τιμήν των και ιδιαίτερα εύνοιαν της τύχης των. Μία στογερίνα (υπάρχει γυναικείο εθελοντικόν στρατιωτικόν σώμα, βοηθητικών υπηρεσιών) αναχωρούσα για την Αίγυπτο εδήλωσε, βάζουσα το χέρι της στο πιστόλι, «θα γίνω και εγώ Γραική· όποιος Γερμανός τύχη στον δρόμο μου θα τον σκοτώσω αλύπητα». Είχε χάσει τον αδελφό της στο μέτωπο.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό επεισόδιο για την αγάπη και τον θαυμασμό των για την Ελλάδα είναι και το εξής: Προ μηνών, προτού καταρρέυση το μέτωπο και εισβάλουν οι Γερμανοί στην Ελλάδα, έγινε στο Γιοχάννεσμπουργκ έρανος της Ελληνικής

1951-1955), ενώ στην πολεμική κυβέρνηση του W. Churchill ανέλαβε παράλληλα καθήκοντα Υπουργού Πολέμου. Μεταπολεμικά διετέλεσε Πρωθυπουργός της Μεγάλης Βρετανίας (1955-1957).

κοινότητας υπέρ των εθνικών αναγκών. Ο έρανος αυτός εσημείωσε την μεγαλύτεραν επιτυχία από κάθε άλλον, μη εξαιρουμένου και του εράνου των Άγγλων ή του εκ του Ερυθρού Σταυρού της Ενώσεως Ν. Αφρικής. Συνέλεξε £1.680, παρ' όλον ότι ενηργήθη σε ακατάλληλη ημέρα.

Στον έρανον τούτο ένας σεβάσμιος παρήλιξ επλησίασε μία ερανίστρια στην γωνίαν ενός δρόμου και της έρριξε στο κουτί της ένα πεντόλιρο λέγων «για τον σκοπό του εράνου», δεύτερο πεντόλιρο «για το κοστούμι που φορείς» (ήτο τοπική Ελληνική ενδυμασία ή Αμαλίας) και τρίτο πεντόλιρο «γιατί είσαι ξανθιά», δηλ. είχε το χρώμα των Αγγλίδων. Όταν η ερανίστρια του εξήτησε το όνομά του για να το αναφέρει στην επιτροπή του εράνου, ηρνήθη να της το δηλώση λέγων ότι προσφέρει απλώς σε ένα έρανο που του είναι τόσο συμπαθής, δεν κάνει ρεκλάμα για τον εαυτό του· και απεμακρύνθη θαυμάζων και θωπεύων διά του βλέμματός του το κοστούμι που φορούσε.

Σχετικώς με το χρώμα ας σημειώσω και τούτο, που μου ανέφερεν ένας από τους πιο ευκαταστάτους Έλληνας του Γιοχάννεσμπουργκ. Μια μέρα, λέγει, είχε συζήτησι με ένα ηλικιωμένο Άγγλο καθηγητή, ο οποίος παντοιοτρόπως εξεδήλωνε τον θαυμασμό του για την Ελλάδα και την υπέροχο ανδρεία των Ελλήνων. Σε μία στιγμή τον ηρώτησε, λέγει, ο καθηγητής, «εσείς στην Ελλάδα δεν έχετε κάποιο μέρος που βγάζει ξανθούς άνδρες με γαλανά μάτια;» και στην φυσικά καταφατική απάντησί του, ο Άγγλος συνεπλήρωσε «ε, απ' αυτούς καταγόμεθα εμείς. Είναι οι αρχαιοτάτοι πρόγονοί μας».

Δευτέρα 25.8.41

Το απόγευμα στις 5.00 θα μπούμε στο βαπόρι προς αναχώρησιν, είναι το “Durban Castle Union”⁶¹ της Union Castle Line, ένα νεότευκτο, αρκετά καλό βαπόρι, περίπου 20.000 τόννων, ταχύτητος 20 μιλίων περίπου αλλά ευτυχώς(;) [sic] κουνά πολύ.

61. “Durban Castle”: Επιβατηγό πλοίο της βρετανικής ναυτιλιακής εταιρείας Union Castle Line, το οποίο κατασκευάστηκε το 1938 και αποσύρθηκε το 1962.

Συμπληρώσαμε ακριβώς τέσσερες εβδομάδες παραμονής μας στο Cape Town κατά της οποίες φαίνεται ότι γενήκαμε νούμερα (δηλ. οι τρεις της Τραπεζίης Λαζαρίδης-Κοσμίδης-Λεβής), αν κρίνω τουλάχιστον από το εξής περιστατικόν. Για να πάμε από το ξενοδοχείον μας στο κέντρο της πόλεως και τανάπαλιν, περνάμε από μίαν οδό που διασχίζει το πάρκο της πόλεως. Συνήθως δε, βγαίναμε πάντα και οι τρεις μαζί. Πριν από τινές μέρες λοιπόν είχαμε πάλι κατεβή για διάφορες δουλειές. Εχωρισθήκαμε και ωρίσαμε σημείο συναντήσεως την προς την πόλιν άκραν της οδού του πάρκου. Όταν ο Λαζαρίδης έφθασε εκεί, ένας πλανώδιος φυστικός του είπε, όταν τον είδε να κοντοστέκεται, «ο ένας από τους τρεις της παρέας σας, ο ξεκούφωτος (υπονοούσε τον Λεβή), μόλις πέρασε και τράβηξε ίσια απάνω, ο άλλος ο χονδρός ήλθε ως εδώ και γύρισε πάλι πίσω», υπονοούσε εμένα, που πράγματι είχα πάη πρώτος και ξαναγύρισα λίγο πίσω για να μη στέκωμαι. Όταν ξαναπήγα, βρήκα τον Λαζαρίδη με τον Γιάννη σκασμένους στα γέλια για της πληροφορίες και παρατηρήσεις του μαύρου φυστικού.

Μια μέρα πάλι, κατεβαίνοντας ο κ. Λαζαρίδης και δυσφορώντας για τον αέρα που φυσούσε, μας είπε μεγαλοφώνως «πάλι αέρα έχει». Ένας παρατυχών Νοτιοαφρικανός στρατιώτης εστράφη προς το μέρος μας και με καταφανή ευχαρίστησι μας έδινε με την έκφρασί του να καταλάβουμε ότι του ήταν πολύ γνώριμη η λέξις αυτή, «αέρα», θα είχε φαίνεται πολεμήςη στην Ελλάδα ή στην Κρήτη.

Τρίτη 26.8.41

Ωρα 2.30 μ.μ. ξεκινούμε από τον λιμένα. Μέσα στο βαπόρι είμαστε από χτες το απόγευμα. Συνοδευόμεθα και από άλλα τέσσερα βαπόρια, εκ των οποίων το εν αρκετά και πολύ περισσότερο εξοπλισμένο από τα λοιπά βαπόρια. Είνε από τα ταχύπλοα νεότευκτα εμπορικά που μετετράπησαν σε ελαφρά εύδρομα. Ο Θεός μαζί μας.

Τον Γιάννη αυτή την φορά δεν τον έχω πλέον μαζί μου. Τον αφήσαμε στο Cape Town, απεσπασμένο στο Προξενείον δι' υπηρεσίας σχετικήν με το Υφυπ. Εμπορικής Ναυτιλίας. Δεν ήτο δυνατόν να τον πάρωμε μαζί μας στο Λονδίνον, λόγω περιορισμού των προσώπων

της αποστολής μας. Τι να κάμω; Ίσως να είνε και καλύτερα γι' αυτόν. Ποιος ξέρει τι μας επιφυλάσσει η Τύχη.

Κυριακή 31.8.41

Από την Παρασκευή το πρωί στην νηοπομπή μας προσετέθη και άλλο ένα βαπόρι, έτσι έγιναν εν όλω εξ βαπόρια. Σήμερα όμως το πρωί (στας 7.15) απεχωρίσθησαν τα λοιπά τέσσερα, λαβόντα δεξιωτέραν πορείαν, και μείναμε εμείς με το εξοπλισμένο με κατεύθυνσιν αριστερωτέρα, δηλ. προς Ν. Αμερικήν.

Σήμερα το πρωί έγινε θεία λειτουργία στο σαλόνι του βαποριού (αγγλιστί βέβαια), την οποία παρηκολουθήσαμε όλοι. Ένας παρακαθήμενός μου Άγγλος ναύτης μου έδωσε την Σύνοψί του, από την οποία παρακολουθούσα τους ψαλλομένους ύμνους. Όπως κάθε φορά που πηγαίνω στην εκκλησία, έτσι και σήμερα αισθάνθηκα γενικώς μία θεία, ας το πω, συγκίνησι και ιδίως όταν έψαλλον τους ύμνους που μεταφράζονται ούτω: «Θεέ μου, οδήγει τους πόδας μου (τα βήματά μου) προς έργα ειρήνης» και «Θεέ μου, κάμε ώστε να παύσουν στον κόσμο οι πόλεμοι και να επικρατήση και πάλιν ειρήνη και αγάπη». Εδάκρυσα πραγματικά, δεν μπόρεσα να μη χρησιμοποιήσω το μανδήλι μου. Και η συγκίνησίς μου ήταν ακόμη μεγαλύτερα, όταν όλοι οι εκκλησιαζόμενοι όρθιοι και με κατάνυξι στο τέλος της λειτουργίας άκουσαν τον εθνικό μας και μετά τον Αγγλικό ύμνο, ψαλλομένους από επιβάτας του πλοίου.

Μετά την λειτουργία, έγινε στο κατάστρωμα του πλοίου επιθεώρησις, εκ μέρους του επιβαίνοντος Βασιλέως, των Αξιωματικών, ναυτών και του πληρώματος του πλοίου. Με τον Βασιλέα συνεπιβαίνει και ο Διάδοχος Παύλος.⁶² η οικογένειά του όμως, καθώς και η Πριγκίπισσα Αικατερίνη,⁶³ έμειναν στο Cape Town.

62. Αναφέρεται στον μετέπειτα Βασιλιά Παύλο Α' (1901-1964), τέταρτο παιδί του Βασιλιά Κωνσταντίνου Α' και της Βασίλισσας Σοφίας, που ανέλαβε τον ελληνικό θρόνον μετά τον θάνατο του αδελφού του Γεωργίου Β' το 1947.

63. Πριγκίπισσα Αικατερίνη (1913-2007): Έκτο παιδί του Βασιλιά Κωνσταντίνου Α' και της Βασίλισσας Σοφίας. Το διάστημα παραμονής της στο Κέιπ Τάουν εργάστηκε ως νοσοκόμα.

Μαζύ μας στο βαπόρι είναι και μέλη της Γιουγκοσλαβικής Κυβερνήσεως, μεταξύ των οποίων και ο Υπουργός της Γεωργίας, ιατρός Ντουπρίλοβιτς (αγροτοσοσιαλιστής).⁶⁴ Ούτος μου έλεγε σήμερα ότι ήταν παρών στην Γερμανική προς την Σερβία πρότασι να τους παραχωρήσουν την Θεσσαλονίκη ως αντάλλαγμα συμμετοχής των στον Άξονα. Οι Έλληνες, τους είπαν, δεν έχουν καμιά διάθεσι για πόλεμο. Είνε, είπαν, ανίκανοι να πολεμήσουν και θα υποχωρήσουν. Και ευνέχισεν ο ίδιος ότι ήταν μεταξύ εκείνων που διαφωνήσαντες παρητήθησαν, δηλώσαντες ότι δεν μπορούν να συμπράξουν σε μία τέτοια ατιμία εις βάρος φίλου και συμμάχου των κράτους. Είνε οπαδός της ιδέας της Βαλκανικής συνεννοήσεως και θιασώτης της ενώσεως των Βαλκανικών λαών. Ας ευχηθούμε να επιτύχη η ιδέα αυτή, την οποία από ετών υποστηρίζω. Πολλές φορές διεκήρυξα ότι πριν από την Ευρωπαϊκή Ένωσι θα ιδούμε της Balkan United States.

Αύριο το απόγευμα συμπληρώνομε μία εβδομάδα εντός του βαποριού. Είθε ως το τέλος να είναι το ταξίδι μας ήρεμο όπως και σήμερα, που το μόνο επεισόδιο που είχαμε ήταν η προχθεσινή εμφάνισις μιας φαλαίνης, η οποία προς στιγμινή εξελήφθη ως υποβρύχιο από τους τρομοκρατηθέντας επιβάτας του καταστρώματος.

Αι ειδήσεις που πέρνωμε εκ διαφόρων πηγών για την Ελλάδα, ιδίως για τον επισιτισμό, είναι πολύ άσχημες. Υφίσταται εκεί πραγματικός λιμός, με πολύ κακές προβλέψεις για τον επερχόμενο χειμώνα. Κάπως ευτυχώς όμως, ενεργείαις της Κυβερνήσεως, πρόκειται να σταλούν συντόμως από την Τουρκίαν μεγάλα ποσότητες τροφίμων, ιδίως κρεάτων, αλιπάστων ιχθύων, αυγών και οσπρίων.⁶⁵ Να δούμε όμως, θα αποσταλούνε και τότε; Και, αν πάνε,

64. Αναφέρεται στον Branko Ćubrilović (1894-1962), σερβικής καταγωγής γιατρό με σημαντική δράση στο Αγροτικό Κόμμα της Γιουγκοσλαβίας. Υπουργός Γεωργίας στην κυβέρνηση του Dragiša Cvetković από το 1939, διαφώνησε με την κυβέρνηση και παραιτήθηκε παραμονές της υπογραφής του συμφώνου προσχώρησης της Γιουγκοσλαβίας στον Άξονα (25.3.1941), γεγονός που οδήγησε στην πραξικοπηματική ανατροπή της κυβέρνησης. Στη διάρκεια του πολέμου συμμετείχε στην εξόριστη γιουγκοσλαβική κυβέρνηση στο Λονδίνο.

65. Κατόπιν πιέσεων της κυβέρνησης Τσουδερού, το καλοκαίρι του 1941 οι Βρετανοί συναίνεσαν στην αποστολή τροφίμων στην Ελλάδα από την Τουρκία, η οποία βρισκόταν εντός της ζώνης του αποκλεισμού και συναλλασσόταν με τον Άξονα. Για τον σκοπό

πόσα θα είναι; Και θα τα αφήσουν ή θα τα σφετερισθούν οι βάρβαροι κατακτηταί; Ο Θεός να βάλει το χέρι του.

Τρίτη 2.9.41

Από σήμερα το πρωί μας συνοδεύει και ένα Αγγλικό καταδρομικό. Ίσως για περισσότερα ασφαλεία, αφού το Γερμανικό ραδιόφωνον εδήλωσε πρό τινων ημερών ότι το α/π “Durban Castle”, με το οποίον ταξιδεύει ο Βασιλεύς των Ελλήνων με την Κυβέρνησίν των, θα γίνη ο υγρός τάφος των. Εμείς όμως δεν το ’χουμε σκοπό να πεθάνωμε μακριά από την Ελλάδα.

Τετάρτη 3.9.41

Το βαπόρι μας φαίνεται πως κάνει αρκετούς ελιγμούς μέσα στον ωκεανό γιατί δεν έχουμε περάση ακόμη τον Ισημερινό, μολοντί έπρεπε να είχαν γίνη τουλάχιστον προ εικοσιτετραώρου.

Απόψε είχαμε στο πλοίο παράστασι, ένα είδος επιθεωρήσεως, με ηθοποιούς επιβάτας και άνδρας του πληρώματος του πλοίου. Ιδιαίτερος άρεσε καταχειροκροτηθέν το μπαλέττο, με ένα μεγάλο κόκκινο V ζωγραφισμένο στην κοιλιά των και άσπρα πανταλονάκια με φραμπαλάδες θαλασσιές και κεφαλοδέσμους θαλασσιούς, δηλ. τα Ελληνικά χρώματα. Ήτον πολύ ωραίο.

Φαίνεται πως αρχίσαμε να μπαίνουμε στην πραγματικά επικίνδυνη ζώνη γιατί σημερινές οδηγίες του Πλοιάρχου προς τους επιβάτας είναι να φέρουν διαρκώς και πάντα μαζί των τα ατομικά σωσίβια και να μην κλείνουν της πόρτες των θαλάμων, ούτε και του WC και του μπάνιου εξαιρουμένου. Πρέπει και αυτές να της αφήνωμε ανοικτές, όταν είμαστε μέσα. Ωραίο θέαμα, μα τον Θεό.

Παρασκευή 5.9.41

Επιτέλους, κατ’ επίσημον ανακοίνωσιν του Κυβερνήτου του πλοίου, επεράσαμε τον Ισημερινό στις 12.20 σήμερα το μεσημέρι. Αυτό

ατόν ναυλώθηκε το εμπορικό πλοίο SS Kurtuluş και λίγο αργότερα το SS Tumlupinar που έως τον Μάρτιο του 1942 πραγματοποίησαν επτά ταξίδια, μεταφέροντας λίγο περισσότερους από 9.000 τόνους τροφίμων.

με ικανοποίησεν, ιδιαιτέρως, γιατί όλοι σχεδόν οι επιβάται υπεστήριζαν ότι τον είχαμε ήδη περάσει, κατ' άλλους προ ολοκλήρου εικοσιτετραώρου και κατ' άλλους πολύ ενωρίτερον, και μέχρι προ τετραημέρου. Και τούτο διότι παρέρυοντο αφ' ενός από της ημέρες ταξειδίου που διέρρευσαν και αφ' ετέρου από τον σχετικώς δροσερό καιρό που μας κάμνει από τριημέρου. (Πάντως σήμερα είχαμε περισσότερη ζέστη, την οποίαν εθεωρούσαν συμπτωματική.) Εγώ επέμενα ότι μέχρι χθες βράδυ δεν τον είχαμε περάσει, βασιζόμενος στην παρακολούθησι της τροχιάς του ηλίου και την σκιάν των αντικειμένων το μεσημέρι. Και δικαιώθηκα πλήρως.

Η διάβασις φαίνεται να έγινε πλησίον των Αμερικανικών παραλίων, αν λάβωμε υπ' όψιν ότι, παρ' όλους τους ελιγμούς, η πορεία μας ήτον από τριημέρου σχεδόν εντελώς δυτική και ότι έχομε ήδη γυρίσει πίσω τα ωρολόγια κατά πέντε ολοκλήρους ώρας, όση δηλ. είναι η διαφορά ώρας Κεντρικής Ευρώπης (ην έχουν και στην Ν. Αφρική) και Ν. Υόρκης. Αύριο πιστεύω η πορεία μας να στραφή βορειότερα.

Σήμερα η πορεία μας ήτον πολύ ανήσυχος, ιδίως των δύο συνοδευτικών μας πλοίων, τα οποία ήλλαζον διαρκώς θέσιν, πότε δεξιά μας και πότε αριστερά μας και πάντοτε σε πολύ μεγαλύτερα απόστασι από μας, αφ' όσην είχαν της άλλες ημέρες. Ίσως να είχαν αντιληφθή κίνησιν εχθρικών υποβρυχίων ή να έλαβον σχετικώς πληροφορίας. Πάντως ως τώρα, Δόξα τω Θεώ, το ταξείδι μας πηγαίνει καλά.

Σήμερα τα πολεμικά νέα είναι πολύ καλύτερα από της άλλες μέρες. Φαίνεται πράγματι ότι οι Ρώσσοι, εκτός του ότι εσταμάτησαν γενικώς την Γερμανική επίθεσι, εστερέωσαν τας θέσεις των και ήδη κάμνουν αυτοί ισχυράς αντεπιθέσεις, της οποίες επεκτείνουν διαδοχικώς σε όλη την γραμμή του μετώπου των. Αφ' ετέρου, το και σπουδαιότερον, η Αμερική έκαμεν ένα ακόμη μεγάλο βήμα για την είσοδό της στον πόλεμο. Εξαιτίας αποτυχούσης επιθέσεως Γερμανικού υποβρυχίου (χθες) εναντίον Αμερικανικού πολεμικού στον Β. Ατλαντικό, εδόθησαν οδηγίαι στον Αμερικανικό στόλο να καταδιώκη και καταστρέφη οιονδήποτε Γερμανικόν υποβρύχιον

ήθελον αντιληφθή. Αυτό ισοδυναμεί περίπου προς ακήρυκτον Ναυτικόν πόλεμον των Ηνωμένων Πολιτειών κατά της Γερμανίας. Ας περιμένωμεν μετ' εμπιστοσύνης την συνέχισι.

Τρίτη 9.9.41

Από τα ξημερώματα περιπλέομε τας ακτάς της Βενεζουέλας και του συγκροτήματος των Νήσων Trinidad και Tobago (Αγγλική αποικία). Τα νερά και εδώ είναι βαθυπρασίνου χρώματος επιρρεαζόμενα φαίνεται από τον ποταμόν Ορενόκον της Βενεζουέλας, όστις εκβάλλει στο ύψος αυτό. Το ίδιο παρατηρήθη και όταν περνούσαμε τον Ισημερινό, όπου τα νερά ηλλοιούνται εις αρκετά χιλιόμετρα από τας εκβολάς του Αμαζονείου ποταμού, όστις εκβάλλει ακριβώς στον Ισημερινό. Τέλος, στις 10.45 αγκυροβολήσαμε εις απόστασιν εξ-επτά μιλίων μακρυνάν της παραλίας Port of Spain, πρωτευούσης της νήσου Trinidad.

Όλο το πρωί αποθauμάζαμε περιπλέοντες το μαγευτικώτατο θέαμα των νησίδων του συγκροτήματος, αι οποίαι φαίνεται ότι αποτελούν κέντρα αναψυχής, αν κρίνωμε από τα οικοδομήματα που παρατηρήσαμεν σ' αυτάς. Είναι πραγματικά τόσοσιν ωραία.

Τώρα πεια που βγήκαμε σε λιμένα επληροφορήθημεν ότι της τελευταίες μέρες του ταξειδίου μας διετρέξαμεν σοβαρώτατον κίνδυνον από υποβρύχια Γερμανικά, τα οποία δρουν στην περιοχή αυτή. Ευτυχώς όμως δεν πάθαμε τίποτε. Το ταξείδι μας από το Cape Town ως εδώ διήρκεσεν ακριβώς 14 ημερονύκτια. Έχομεν όμως να διανύσωμεν ακόμη μεγαλύτεραν απόστασιν ως ότου να φθάσωμε στην Αγγλίαν. Το απόγευμα βγήκαμε με βενζινάκατο να περιεργασθούμε την πόλιν (μισή ώρα διάπλου). Δυστυχώς απογοητευθήκαμε πολύ από την εμφάνισι της πόλεως. Η δικές μας επαρχιακές πόλεις έχουν πολύ καλύτεραν εμφάνισιν και καθαριότητα. Τα περισσότερα σπήτια είναι ξύλινα, τα δε καταστήματα κλείνουν στις 4.30.

Τετάρτη 10.9.41

Το πρωί (ώρα 11.00) βγήκαμε πάλι έξω για μερικά ψώνια, ώρα επιστροφής μας ωρίσθη η 3η απογευματινή. Άρα οπωσδήποτε πρόκει-

ται να φύγουμε απόψε. Και της δύο μέρες αι έξοδοι μας εγένοντο διά βενζινακάτων των λιμενικών Αρχών. Στον λιμένα υπάρχουν εγκαταστάσεις ναυτικά και αεροπορικά και των Ην. Πολιτειών. Είνε μια από τας βάσεις που ενοίκιασαν πέρυσι οι Άγγλοι στους Αμερικανούς για 99 χρόνια.

Βράδυ ώρα 9.30 ακριβώς αποπλέομεν διά το δεύτερο μέρος του ταξειδίου μας με κατεύθυνσιν προς βορειοδυτικά.

Κυριακή 14.9.41

Πρωί-πρωί από το κατάστρωμα παρατηρήσαμε κοπάδια καρχαριών δεξιά και αριστερά του βαποριού. Πολλοί από τους επιβάτες (εκτός από μας κ.λπ., ξένους επισήμους, υπάρχουν και αρκετοί ιδιώται Άγγλοι επιβάτες με γυναικόπαιδα) με την θέαν των μόνον άρχισαν να φοβώνται, αναλογιζόμενοι την περίπτωσιν να βρεθούν στην θάλασσα. Σήμερα είνε η τρίτη κατά σειράν Κυριακή που εκκλησιάζομαι μέσα στο βαπόρι.

Χθες βράδυ, κατά της 11.00 που βγήκαμε στο κατάστρωμα, με αρκετούς επιβάτες είχαμε μια ξαφνική λαχτάρα, βλέποντας το αντιτορπιλικόν που μας συνοδεύει προηγούμενο του πλοίου μας, μέσα σ' ένα πυκνό σύννεφο μαύρου καπνού, επεκτεινόμενου εις μισό χιλιόμετρο πίσω του. Ασφαλώς ήτον προπέτασμα καπνού προς απόκρυψιν της πορείας μας. Άρα περίπτωσις κινδύνου, ίσως εμφάνισης υποβρυχίου. Γενική συγκίνησις. Σιγά-σιγά όμως το σύννεφο άρχισε να ανεβαίνει και να μεταβάλλεται σε συνηθισμένο σύννεφο βροχής. Ήταν ένα εξαιρετικώς βαρύ σύννεφο συμπυκνωμένο σε ένα σημείο και εφαπτόμενον της επιφανείας της θαλάσσης και αρκετά μαύρο, ακριβώς όπως ο καπνός. Ευτυχώς που ήταν τέτοιο μόνον.

Προχθές το απόγευμα δύο μέλη της Ελληνικής Αποστολής (αδιάφορον ποία) άρχισαν πολιτική συζήτησι, η οποία ωζύνθη μέχρι σημείου να προκαλέση την γενικήν προσοχήν των ξένων μέσα στο σαλόνι του πλοίου, τόσο πολύ, υπερβαλλόντως μάλιστα, δυνατά συζητούσαν αλληλοκατηγορούμενοι και αλληλοαντικρουόμενοι.

Δύο Άγγλοι Αξιωματικοί Ναυτικού παρακολουθούσαν με καταφανή περιέργειαν την οξύτητα της συζητήσεως και τον υψη-

λόν τόνον της φωνής των. Σε μία στιγμή ο ένας εξ αυτών ηκούσθη λέγων: «Δεν είνε δυνατόν να συζητούν τίποτε άλλο σε τέτοιο τόνο· θα συζητούν για το Final Cup του ποδοσφαίρου»!!! Ζωντανό παράδειγμα νοοτροπίας και χαρακτήρος δύο διαφορετικών λαών.

Από προχθές επίσης μας έδωσαν αντιασφυξιογόνους προσωπίδας, για να της έχωμε όταν βγούμε στην Αγγλίαν. Φαίνεται πράγματι πως συντομεύεται αρκετά το δρομολόγιόν μας. Αν και τίποτε σχετικόν δεν έχει ανακοινωθή, ως τώρα επικρατούσε η γνώμη ότι θα πάμε μέσω Canada, Newfoundland και Ισλανδίας για να αποβιβασθούμε στην Β.Δ. Αγγλία. Τώρα όμως, από διαφόρους ενδείξεις, φαίνεται ότι το ταξείδι συντομεύεται, και ότι κατευθυνόμεθα ευθέως προς την Αγγλίαν. Έτσι, αν θέλει ο Θεός, μετά τινας ημέρας θα προσθέσωμε και μεις μερικές ψηφίδας στο περίεργο μωσαϊκό της πιο παραδόξου συλλογής που μπορούσε να φαντασθή κανείς και την οποίαν σιγά-σιγά καταρτίζει η Αγγλία. Το ατύχημα όμως είνε πως η συλλογή αυτή πρόκειται πολύ σύντομα και πάλιν να διαλυθή εις τα εξ ων συνετέθη. Φαίνεται πράγματι πως η Αγγλική Κυβέρνησις βάλθηκε να κάμη collection στο Λονδίνον πρώην ή άνευ λαών Βασιλέων, εκπεσουσών μεγαλειότητων, τέως Προέδρων και Κυβερνήσεων χωρίς κυβερνουμένους. Τι περίεργος πράγματι λαός αυτοί οι Άγγλοι. Κυβερνούν το σύμπαν καπνίζοντες την πίπαν των, πίνοντες ουίσκι και κάνοντες συλλογάς σπανίων αντικειμένων.

Δευτέρα 15.9.41

Από το πρωί ή μάλλον από τας 2.00 μεσονυκτίου, αντίο καλοκαιρία. Φυσάει διαρκώς εντεινόμενος φρέσκος δυνατός βορριάς που μας ταραίζει. Το βαπόρι τραντάζεται διαρκώς, σε βαθμό μάλιστα που να νομίζωμε κάποτε-κάποτε ότι κάτι παθαίνει. Τα κύματα σπάζουν [σ]την πλώρη από το αριστερό μέρος, περνούν το πρωραίο κατάστρωμα και βγαίνουν έξω δεξιά, ή ανέρχονται ως το κατάστρωμα περιπάτου πρώτης θέσεως.

Το κατάστρωμα και το σαλόνι του βαποριού έχουν αδειάση. Τα κοντά πανταλόνια και τα καλοκαιρινά εν γένει πήγαν περίπατο. Όλοι είμεθα κάπως πιο βαρυνά ντυμένοι. Και όμως ακόμη βρισκόμα-

στε πολύ χαμηλά. Τίποτε σχετικόν με την πορεία δεν μας λένουν αλλά, όπως υπολογίζω από την μέση ημερησία πορεία που κάνομε και την δημιουργουμένη διαφορά ώρας, υπολογίζω ότι θα ευρισκόμεθα περίπου στο ύψος του Γιβραλτάρ και σε απόστασι περίπου οκτακοσίων μιλίων από την Ν. Υόρκη. Σήμερα το ένα από τα πλοία που μας συνοδεύουν, το καταδρομικό, αντεκατεστάθη κατά την 2.00 μ.μ. από ένα άλλο ελαφρό καταδρομικό. Φαίνεται πως το άλλο έχει ωρισμένην περιοχὴν του Ισημερινού την οποίαν εποπτεύει και εις ην επανέρχεται.

Απόψε είχαμε και μια μικρή έκπληξι στο σαλόνι του βαποριού, ένα είδος καλλιτεχνικής ας πούμε εκθέσεως. Ένας Άγγλος αξιωματικός του Ιππικού μάς επέδειξε μία ολόκληρη συλλογή σκίτσων των επιβατών που είχε σκισάρη στο πίσω μέρος των καρτελών των menus του βαποριού. Ήταν τόσο επιτυχημένα τα περισσότερα εξ αυτών. Ιδίως το σκίτσο της Contesse Cetogan, συζύγου Άγγλου Υπουργού, της οποίας εσκιτσάρισε τα νώτα, από πάνω ως κάτω. Και του Στρατηγού Μπότσαρη με ύφος κρασοκατανύξεως, αν και ο άμοιρος δεν πίνει τίποτε.

Πέμπτη 18.9.41

Από την Δευτέραν τα ξημερώματα ως το απόγευμα σήμερα η κακοκαιρία μάς ετάραξε κυριολεκτικώς. Τα σαλόνια και η τραπέζα έχουν αδειάση. Πιάτα, ποτήρια, φλυτζάνια κάνουν διαρκώς καραμπόλες με το πάτωμα και φυσικά δεν είνε εκείνο που τσακίζεται. Τόση είνε η μανία των κυμάτων, που το αριστερό κατάστρωμα είνε κυριολεκτικώς πλημμυρισμένο· αδύνατον να σταθή εκεί κανείς από τον αέρα και τις θαλασσιές και ακόμη από την κλίσι του βαποριού, το οποίον από το τράνταγμα τρίζει διαρκώς σε βαθμό ανυπόφορο. Νομίζει κανείς πως μία τεραστία δύναμις το συλλαμβάνει με ένα πελώριο καρυοθραύστη και του τσακίζει τα πλευρά, όπως του καρδιού. Άλλοτε πάλιν ξαφνιαζόμαστε ότι κάπου προσκρούσαμε, κάπου προσαράξαμε· τόσο απότομες και δυνατές είνε οι μεταπτώσεις του από της κορυφές στους λάκκους των κυμάτων. Νομίζομε πως κτυπά σε στερεό έδαφος. Και η κατάσταση αυτή παρατείνεται από τριημέρου. Από μέση διανυσμένη κατά 24ωρον απόστασιν

400 περίπου μιλίων επέσαμε στα 283, δηλ. χάσαμε τα 30% της ταχύτητάς μας. Ευτυχώς σήμερα με το ηλιοβασίλεμμα έδειξε πως βαίνει προς βελτίωσιν ο καιρός· ας το ελπίσωμε. Το καταδρομικό που μας συνοδεύει μας εγκατέλειψε από την νύκτα. Αδύνατο να μας παρακολουθήση με την κακοκαιρία αυτή. Έτσι μείναμε με το εξωπλισμένο υπερωκεάνιο που μας συνοδεύει από της αναχωρήσεώς μας από το Cape Town.

Στας 9.9.41 εσημείωσα ότι διετρέξαμε σοβαρόν κίνδυνον από υποβρύχια. Φαίνεται πως δεν ήταν μόνο λόγια, γιατί προ τετραμήρου το Δελτίον ειδήσεων του ατμοπλοίου μάς ανέφερεν ότι εχθρικών πλοίων (άγνωστον αν υποβρύχιον ή εξωπλισμένον εμπορικών ή άλλο τι) δρα εις τον Ισημερινόν.

Ο καιρός ευτυχώς συνεχίζει την βελτίωσί του. Στης 11.00 το βράδυ ήταν σχετικώς καλός και έτσι μπορέσαμε από το κατάστρωμα να απολαύσωμε την εμφάνισι του Β. Σέλαος, αν και τα πυκνά προς Β. σύννεφα εμπόδιζαν την θέαν του όπως πραγματικά θα άξιζε. Έμοιαζε σαν πελώριες δέσμες φωτός, προερχομένες από υπερκοσμίους ηλεκτρικούς προβολείς, αίτινες εναλασσόμεναι συνεπλέκοντο εκ διαλειμμάτων μεταξύ των, σχηματίζουσαι διάφορα φωτεινά σχήματα στον ουράνιο θόλο, ενώ ταυτόχρονα διαδοχικά κύματα φωτός διεχέοντο στον ορίζοντα. Πόσο πραγματικά ωραίο θα είνε εν πλήρει εμφανίσει;

Συνεχώς της νύκτες δεν μπορώ να κοιμηθώ. Όλο το σπίτι και τους δικούς μου σκέπτομαι και δεν μπορώ να κλείσω μάτι. Θεέ μου, τι μαρτύριον είνε αυτό; Σήμερα τα ξημερώματα πάλι, σχεδόν ξυπνητός έβλεπα πως ήμουν προπολλού στο σπήτι μας, όταν σε μια στιγμή έθεσα στον εαυτό μου το ερώτημα: «Είμαι τόσο καιρό εδώ και όμως δεν ρώτησα να μάθω πού είνε και τι γίνονται ο Αλέκος και ο Νίκος;».

Τι να γίνονται άραγε; Ζούνε; Και πώς; Και οι άλλοι τι γίνονται; Απ' αυτούς είδα μόνον την Κατερίνα,⁶⁶ με την οποία μιλούσα και την ρώτησα τι γίνεται και πού μένει η Ελένη, και την μητέρα η οποία

66. Αδερφή του γράφοντος. Αδέρφια του είναι επίσης ο Αλέκος και ο Νίκος, που αναφέρονται στην αμέσως προηγούμενως.

εμφανίσθη μόνο μία στιγμή ξαφνικά, μου έδωσε μία τσιμπία πίσω και έφυγε γελώντας. Τι να κάνη άραγε; Πώς είναι δυνατόν να τα βγάξει πέρα με την αρρώστεια του σκωτιού και του στομαχιού της; Καϋμένη μητέρα, πόσο διπλά θα υποφέρεις!

Παρασκευή 19.9.41

Ο καιρός είναι κάπως καλύτερος, δηλ. υποφερτός. Από τα εξημερώματα σήμερα μας συνοδεύουν δύο αντιτορπιλλικά. Είναι από τα πωληθέντα 50 από τις Η. Πολιτείας στην Αγγλία. Το εξωπλισμένο υπερωκεάνειο που μας συνόδευε ως σήμερα από το Cape Town μας εγκατέλειψε σήμερα στις 10.00 π.μ. για να εξακολουθήσει την αποστολή του στους ωκεανούς. Μας αφήκε στην προστασία των δύο ως άνω αντιτορπιλικών. Ο Θεός ας είναι μαζί του για να προστατεύει και αυτό με το πλήρωμά του και τους επιβάτες που έχει μέσα. Τους παίρνει μαζί του πίσω για να τους μεταβιβάσει σε κάποια άλλη νηοπομπή, αφού τους έφερε σχεδόν στην Αγγλία. Θα κάμουν στην θάλασσα ίσως και μήνα ολόκληρο ακόμη. Προ παντός η προκαθορισθείσα τάξις ταξιδιού. Αθάνατο Αγγλικό φλέγμα. Αν ήταν κανένα Ελληνικό καράβι, θα τους μετεβίβαζε σαρδελιόδοχο στο δικό μας για να βγουν μετά δυο-τρεις μέρες στην Αγγλία. Διαφορά φυλετικού χαρακτήρος απλώς.

Σάββατο 20.9.41

Από την νύκτα η πορεία μας είναι εντελώς προς ανατολάς. Αυτό σημαίνει ότι εφθάσαμε στο ύψος της Β. Ιρλανδίας και στρέφουμε επάνω της για να γυρίσουμε πάλι προς νότον για τον κάποιο λιμένα αποβιβάσεώς μας. Επίσης από το πρωί σήμερα αεροπλάνα περιπολούν στην γραμμή του πλου μας. Άλλη ένδειξις αυτή ότι εγγίζουμε στο τέρμα του ταξιδιού μας· μ.μ. επίσημος αναγγελία του Κυβερνήτου του πλοίου: γνωρίζει στους επιβάτες ότι το α/π υπολογίζεται να φθάσει εις τον λιμένα Λίβερπουλ προ μεσημβρίας της προσεχούς Δευτέρας 22 Σεπτ. 1941.

Έτσι πατούμε το έδαφος της Αγγλίας πέντε ακριβώς μήνας αφ' ότου ανεχωρήσαμε εξ Αθηνών (22.4.41) ή τέσσαρας μήνας

αφ' ότου ανεχωρήσαμε εκ Κρήτης, εγκαταλείποντες το τελευταίο απομείναν ελεύθερον, ως την ημέρα εκείνη, μέρος της Ελλάδος (22-23.5.41). Τώρα αποβιβαζόμεθα του Αγγλικού "Durban Castle", τότε επεβιβάσθημεν του Αγγλικού αντιτορπιλικού "Decoy". Πάντα ο Θεός και η Αγγλία μαζί μας. Ας είμαστε ως το τέλος μαζί. Και στου πολέμου της κακουχίας και στις Νίκης, της Μεγάλης Νίκης του πολιτισμού, την χαρά και ευτυχία...

Δευτέρα 22.9.41

Από τα ξημερώματα χθες η πορεία μας είναι μάλλον προς νότον, δηλ. προς Λίβερπουλ, επιβραδυνόμενη με ταχύτητα ολιγωτέραν του ημίσεως του κανονικού, για να φθάσωμε στον λιμένα την προκαθορισμένην ώραν, δηλ. στις 11.00 προ μεσημβρίας σήμερα. Όλη την ημέρα χθες εφρουρούμεθα από δύο αεροπλάνα, τα οποία διέγραφαν διαρκώς γύρους, περίξ του βαποριού πολύ χαμηλά και σε ακτίνα από 50 μέχρι 2.000 μέτρων περίπου, ερευνώντας την θάλασσαν διά τον φόβον υποβρυχίων. Στην 12.45 ένα από τα συνοδεύοντά μας αντιτορπιλλικά ήλλαξεν αιφνιδίως πορείαν στραφέν προς ΒΔ κατεύθυνσιν εις ην και εμφανίσθη ολοταχώς. Γιατί, δεν κατωρθώσαμε να μάθωμε. Πάντως την 1.00 μ.μ. ακριβώς, δηλ. μετά ένα τέταρτον, παρατηρήθη ξαφνικά δεξιά μας και εις απόστασιν περίπου 200-300 μ. κάτι να εξέρχεται της επιφανείας της θαλάσσης και να εξαφανίζεται αμέσως προτού καν εμφανισθή, διαπιστωθείσης μόνον της ανυψώσεως των υδάτων στο σημείον εκείνο, με σχετικούς άσπρους αφρούς. Ένας αξιωματικός του πλοίου έδωσεν αμέσως το σύνθημα (σφύριγμα) προσοχής και επιφυλακής στους πυροβολητάς, σπύσας και εκείνος ταυτοχρόνως στο πρυμναίον πυροβολείον. Την ίδια στιγμή πέρασε και το αεροπλάνο από πάνω του σημείου αυτού, ενώ αμέσως το έτερον συνοδευτικόν μας αντιτορπιλικόν έσπευσεν ολοταχώς επί τόπου. Εν τω μεταξύ το πλοίον μας είχαν απομακρυνθή ήδη περί τα δύο χιλιόμετρα. Τι απέγινε ούτε τι ήταν δεν εμάθαμε. Πάντως σήμερα το πρωί ελέχθη ότι είχε σημειωθή εμφάνισις υποβρυχίων, εξ ης και η απότομος αναχώρησις του ενός αντιτορπιλικού. Έτσι ελέχθη επίσης ότι κατά την

διάρκειαν του από Τρίνιντατ εις Αγγλίαν πλου, όπως σημειώνω και στις 14.9.41, ελάβομεν οδηγίας τροποποιήσεως και συντομεύσεως της γραμμής πλεύσεως διότι εσημειώθη εμφάνισις υποβρυχίων σε σημεία από τα οποία επρόκειτο περίπου να διέλθωμε. Οπωσδήποτε όλα, με την βοήθειαν του Θεού, πέρασαν χωρίς κανένα απευκταίο και έτσι στην 11.00 το πρωί σήμερα επλευρίζαμε στην αποβάθρα του Λίβερπουλ. Από το μεσημέρι χθες ως της 10.30 σήμερα παρήρησα κοντά στη γραμμή που ακολουθούσαμε τουλάχιστον εξ-επτά ναυάγια βαποριών. Του ενός εφαινότο το ένα κατάρτι, μόλις εξέχον περί τα 0,30-0,50 μ. άνω των υδάτων. Δύο άλλων εφαινοντο τα μισά κατάρτια και ένα άλλο ημιβυθισμένο, με την πλώραν υπό, και την πρύμναν υπέρ την επιφάνειαν της θαλάσσης. Η περιοχή του λιμένος, από αρκετά μακράν, προστατεύεται από προσδεδεμένα επί πλωτήρων αερόστατα. Τον Βασιλέα ανήλθεν επί του α/π και υπεδέχθη ο Δουξ του Gloucester,⁶⁷ αδελφός του Βασιλέως της Αγγλίας.⁶⁸

Μετά δε εγένετο η αποβίβασις αυτών, της Κυβερνήσεως και των λοιπών μελών της Ελληνικής αποστολής. Επεβιβάσθημεν απ' ευθείας ειδικής αμαξοστοιχίας και στην 1.15 ανεχωρήσαμεν κατ' ευθειαν δι' Euston σιδηροδρομικών σταθμόν του Λονδίνου. Στον σταθμό του Λίβερπουλ, το βαγόνι του οποίου επέβην, ευρίσκετο ακριβώς υπεράνω του σημείου πτώσεως βόμβας τον περ. Μάιον, η οποία είχεν επιφέρει αρκετάς καταστροφάς στον Σταθμό. Στις 6.00 μ.μ. ακριβώς φθάσαμε στο Λονδίνον (Euston) και κατευθύνθημεν στο ξενοδοχείον "Cumberland", προ του Hyde Park, εις το οποίον μας είχαν κρατήσει δωμάτια. Τον Βασιλέα και την Κυβέρνησιν υπεδέχθησαν στον Σταθμό του Euston ο Βασιλεύς της Αγγλίας και ο Λόρδος Δήμαρχος του Λονδίνου,⁶⁹ ο Πρεσβευ-

67. Πρίγκιπας Ερρίκος, Δούκας του Gloucester (1900-1974): Τέταρτο παιδί του πρώην Βασιλιά Γεωργίου Ε' και της Βασιλίσσας Μαίρης.

68. Γεώργιος ΣΤ' (1895-1952): Βασιλιάς του Ηνωμένου Βασιλείου και Αυτοκράτορας των Ινδιών, έως την απελευθέρωση της χώρας το 1947. Ανέλαβε βασιρικά καθήκοντα στο τέλος του 1936, μετά την παραίτηση, εξαιτίας ενός σκανδάλου, του αδερφού του Βασιλιά Εδουάρδου Η'. Παρέμεινε στον θρόνο έως τον θάνατό του.

69. Αναφέρεται στον Sir John Dawson Laurie (1872-1954), που κατείχε το αξίωμα του Λόρδου Δημάρχου του City του Λονδίνου το διάστημα 1941-1942. Το αξίωμα αυτό,

τής μας κ. Σιμόπουλος⁷⁰ από το Λίβερπουλ και άλλοι επίσημοι και Άγγλοι Υπουργοί.

Στο Λίβερπουλ αναχωρώντες με το τραίνο πληροφορήθημεν ότι την νύκτα είχαν συναγερμό εξ εμφανίσεως εχθρικών αεροπλάνων, ύστερα από πολλών μηνών ησυχία. Το απέδιδαν δε εις την αναζήτησιν του πλοίου ούτινος επεβαίνομεν. Στον Γιάννη τηλεγράφησα την άφιξί μου.

Τρίτη 23.9.41

Απόψε φάγαμε με τον Λαζαρίδη και Λεβή σ' ένα Ελληνικό εστιατόριον του Κυπρίου Πάννη Στάη. Έχει πιασθή αρκετά καλά στην Διεθνή κοινωνία, αλλά είνε κοφτήριο. Εφάγαμε ένα πιάτο μιάμι μπιλντί, ένα ντολμάδες, ένα γιαούρτι και ένα αχλάδι και τον σχετικό καφέ. Επληρώσαμε δε μόνον!!! 12 σελήνια κατ' άτομον. Εκ των υστέρων, επείσθην ότι πράγματι μας έκανε έκπτωση στον λογαριασμό που μας έφερε. Κανονικώς πράγματι έπρεπε να πληρώσωμεν πολύ περισσότερα. Εκείνο που μου προσείλκυσε ιδιαίτερος την προσοχή στο εστιατόριο αυτό ήτον ένα Αγγλικό διακοσμητικό φύλλο της Ελλάδος, διαστάσεων περίπου 60 x 90 εκατοστά και το οποίον ο εστιάτωρ είχε κορνιζωμένο. Παρίστανε ένα παραλιακό τοπίο άνωθεν του οποίου ένα σύννεφο ανύψωνε την Ελλάδα υπό μορφήν νεανίου, εκ προτύπου αρχαίου Ελλην. αγάλματος. Έφερε δε τας επιγραφάς «Η ηρωική Ελλάς» και "The Glory that is Greece", χαρακτηριστικό της κατανοήσεως εκ μέρους των Άγγλων της σημασίας της Ελληνικής συμβολής στον κοινόν αγώνα.

Το απόγευμα πήραμε ένα ταξί και κάναμε ένα γύρο στο Λονδίνον, ιδίως στο City, για να δούμε τας καταστροφάς εκ των Γερμανικών αεροπορικών επιδρομών. Αι καταστροφαι είνε πράγματι τερά-

με ιστορικές καταβολές στον Μεσαίωνα, ήταν τελείως διαφορετικό από το πρόσφατα δημιουργηθέν του Δημάρχου του Λονδίνου.

70. Χαράλαμπος Σιμόπουλος (1874-1942): Διπλωμάτης και πολιτικός. Πριν από την τοποθέτησή του στην Πρεσβεία στο Λονδίνο διετέλεσε πρώτος Πρεσβευτής της Ελλάδας στην Τσεχοσλοβακία (1920-1921), Υπατος Αρμοστής της Κωνσταντινούπολης (1922) και Πρεσβευτής στην Ουάσιγκτον (1929). Τον Σεπτέμβριο του 1941 διορίστηκε μόνιμος Υφυπουργός Εξωτερικών στην κυβέρνηση Τσουδερού, θέση που διατήρησε έως το 1942.

στια, αλλά και η Αγγλική ψυχραιμία και επιμονή ανώτεροι πάσης περιγραφής. Κατεδαφίζουν αμέσως τα ερείπια, τα καθαρίζουν και τα περικλείουν με ξύλινα περιφράγματα. Σε όσα ετοιμόρροπα δεν έχουν κατεδαφισθεί ακόμη τοποθετούν πινακίδες ενδεικτικές του κινδύνου και αποτρέπουν το κοινό να πλησιάσει. Πολλά άρχισαν να τα ανοικοδομούν εκ νέου.

Κατά την διαδρομή αυτή περάσαμε και από το Westminster Abbey, το οποίον και αυτό έχει θιγή από βόμβαν. Εντός αυτού και δη στο κέντρον του έχουν τοποθετήσει τα οστά του Άγγλου Αγνώστου Στρατιώτου του 1918 με ενεπίγραφον θαυμασίως μαρμαρίνην πλάκα.

Το πρωί επίσης σήμερα ήλθαν δύο υπάλληλοι της Αστυνομίας στο ξενοδοχείο μας και μας έφεραν τα δελτία ταυτότητός μας ως και δελτία τροφίμων και ειδών ιματισμού. Δεν ηθέλησαν ούτε μία μέρα να μείνουμε χωρίς αυτά, αλλά και ούτε να μας ενοχλήσουν, προκαλώντας μας να πάμε στην αρμοδία κρατική Αρχή. Το αναφέρω ως χαρακτηριστική απέναντί μας αβρότητά των.

Τετάρτη 24.9.41

Σήμερα ωρκίσθησαν ως νέα μέλη της Κυβερνήσεως: 1ον ο κ. Χ. Σιμόπουλος (Πρεσβευτής Λονδίνου) ως Υφυπουργός των Εξ/κών και 2ον ο κ. Ανδρ. Μιχαλόπουλος⁷¹ (τ. Διευθ. Σ[ύμβουλος] Ε[ταιρείας] Υδάτων) ως Υφυπουργός Τύπου. Έτσι τα μέλη της Κυβερνήσεως ανήλθον εις εννέα, εκ των οποίων ένα στην Αμερική, τρία στην Αίγυπτο και πέντε εδώ. Επίσης ωρκίσθη σήμερα, ανανεωθείσης της πενταετούς θητείας του, ο Υποδιοικητής της Τραπεζής κ. Γ. Μαντζαβίνος.

Σήμερα το μεσημέρι αποφασίσαμε να φάμε από ένα τσαμπί σταφύλι, έτσι για να πούμε πως τρώμε κάποιο φρούτο της εποχής

71. Ανδρέας Κ. Μιχαλόπουλος (1897-1982): Πολιτικός που διετέλεσε Γραμματέας του Βενιζέλου την περίοδο των διαπραγματεύσεων της Συνθήκης της Λωζάνης και αργότερα Νομάρχης Κέρκυρας, Δράμας & Καβάλας και Αντιπρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Υδάτων. Στην κυβέρνηση Τσουδερού συμμετείχε ως Υφυπουργός Τύπου και Πληροφοριών (24.9.1941-25.5.1943).

στην Ελλάδα. Πήραμε από ένα αμαξάκι του δρόμου από ένα round (δρμ. 140) και το πληρώσαμε μόνον!!! πέντε σελήνια, δηλ. δρχ. 140. Τετρακόσιες δραχμές την οκά. Και αυτό γιατί το αγοράσαμε από πλανώδιο πωλητή. Στα καταστήματα έχει ακριβώς το διπλάσιο. Στην Ελλάδα οι κατακτηταί μπορεί να αφήσουν τους κατοίκους να φάνε ακόμη κανένα σταφύλι. Εμείς ασφαλώς όχι, ως να ξαναγυρίσουμε στην Ελλάδα.

Προχθές το βράδυ μίλησεν από ραδιοφώνου στον Ελλην. λαό ο Βασιλεύς, κατά την ώρα της Ελληνικής εκπομπής. Μεθαύριο θα ομιλήση ο Πρόεδρος κ. Τσουδερός.

Δευτέρα 29.9.41

Χθες το πρωί πήγαμε στην Ελληνική εκκλησία του Λονδίνου, την Αγ. Σοφία. Είπε μια πολύ καλή εκκλησία και αρκετά ευρύχωρη. Το βράδυ χρησιμοποιήσαμε για πρώτη φορά τον υπόγειο σιδηρόδρομο. Στους σταθμούς έχουν στημένα σε τρεις επάλληλες σειρές κρεβάτια, όπως στις καμπίνες των βαποριών για τους αστέγους βομβαρδισμοπαθείς του Λονδίνου. Τους βλέπετε κάθε βράδυ να πηγαίνουν με τα μπογαλάκια ή της βαλίτσες τους, της οποίες παίρνουν μαζί των στην δουλειά των την ημέρα και να καταλαμβάνουν σταϊκώματα τα κρεβάτια των σαν σε στρατώνες, από τα οποία φεύγουν πάλι το πρωί συναποκομίζοντας τας αποσκευές των. Όπως μας είπαν, ειδική δημοτική υπηρεσία τούς διανέμει κάθε πρωί το σχετικόν ρόφημά των.

Σήμερα το πρωί είχα την πρώτη μου μετάβασι στην Bank of England μαζί με τον Λαζαρίδη και Λεβή. Επισκεφθήκαμε ένα διευθυντή. Όταν φεύγαμε, μας ωδήγησε από άλλην συντομωτέραν κατεύθυνσι προς τον ανελκυστήρα, ενώ ταυτοχρόνως μας ρώτησε αν στον προθάλαμο από τον οποίο περάσαμε αφήσαμε καπέλλα ή παλτά. Του είπα ότι τέτοια πράγματα δεν είχαμε μαζί μας· τα αφήσαμε στην Αθήνα. Αγγλοπρεπέστατα μας απήντησε χαμογελώντας ότι καπέλλο μεν είχε εύκολο να προμηθευθούμε, αλλά για παλτό χρειάζονται κουπόνια αγοράς ιματισμού. Φαντάζομαι πως θα σας δώσουν και σας δελτία, μας είπε χαιρετώντας μας φιλοφρονέστατα.

Από προχθές φροντίζωμε για την εξεύρεσι καταλλήλου οικήματος για την εγκατάστασι γραφείων, για να αρχίσωμε πραγματικά την δουλειά μας, γιατί τότε στο δωμάτιό μας και τότε στα γραφεία της Πρεσβείας δεν μπορεί να γίνη δουλειά.

Η εξέλιξις των επιχειρήσεων στο Ρωσικό μέτωπο με κάνει να διατηρώ την αισιοδοξία μου περί σχετικής συντόμου επανόδου μας στην Ελλάδα, ελευθέραν και μεγάλην.

Ο Θεός είθε να με δικαιώση.

Το απόγευμα σήμερα ετηλεγράφησα μέσω του Ερυθρού Σταυρού στην μητέρα στις Αθήνας. Να δούμε, θα πάη το τηλ/μα και τότε; Αύριο λογαριάζω να στείλω και γράμματα δι' άλλης οδού, μέσω Τουρκίας.

Κυριακή 5.10.41

Χθες έστειλα μέσω Τουρκίας τέσσερα γράμματα (στην μητέρα, στον Β. Φέξη⁷² και τα κορίτσια του γραφείου μου στην Τράπεζα και στη δ/δα Μπουφέτη⁷³). Να δούμε αν θα πάνε και αν θα έχω καμμία απάντησι.

Το πρωί πάλι ήμουν στην εκκλησία. Μετά την λειτουργία έγεινε και δοξολογία και του χειμαζομένου Έθνους. Η εκκλησία ήταν υπερπλήρης. Παρέστη και ο Βασιλεύς με την Κυβέρνησι. Έγεινε έρανος υπέρ των Ελλήνων αιχμαλώτων.

Πόσο με συγκινεί η εκκλησία· πόσο βαθειά αισθάνομαι την ανάγκη να πηγαίνω· εκεί μέσα σκέπτομαι όλους και όλα, αλλά και αντλώ όλο καινούργιο θάρρος και ελπίδες για σύντομη εθνική ανάσταση. Ο Θεός δεν μας εγκαταλείπει. Δεν αδικήσαμε κανένα. Αύριο γίνονται 15 μέρες που είμαστε στο Λονδίνο. Δεν μας συγκινεί καθόλου. Δεν το αλλάζωμε ούτε με μια γειτονιά της Αθήνας. Η πρώτες δέκα μέρες περάσανε με καλοκαιρία. Πραγματικές φθινοπωρινές μέρες Αθηνών. Μετά όμως άρχισαν η περίφημες Λονδρέζικες ομίχλες που

72. Βασίλειος Φέξης: Συνάδελφος του Κοσμίδη, Τμηματάρχης στην Τράπεζα της Ελλάδος.

73. Τίνα (Χριστίνα) Μπουφέτη: Συνάδελφος του Κοσμίδη, η οποία υπηρετούσε στο Τμήμα Διαθεσίμων της Τράπεζας της Ελλάδος.

δεν βλέπεις ούτε ήλιο, ούτε την πανσέληνο (είνε σήμερα), δηλ. όχι απλώς δεν τα βλέπεις αλλά ούτε καν περίπου πού βρίσκονται μπορείς να υπολογίσης. Και ακόμη είμαστε στις αρχές.

Στο Λονδίνο έχει να σημειωθή συναγερμός από δύομισι σχεδόν μηνών. Κάθε νύκτα όμως ακούμε κανονικές αντιαεροπορικές. Και διαρκώς αεροπλάνα περιπολικά να γυρίζουν πάνω από το Λονδίνο. Η μέχρι τούδε πείρα τούς edίδαξε ότι δεν αξίζει τον κόπο να ανησυχούν τον κόσμο με μικροεπιδρομές μεμονωμένων αεροπλάνων που περνούν πάνω από το Λονδίνο, ή κοντά απ' αυτό. Να δούμε τότε θα ξανάχωμε την τιμητική μας. Ο κόσμος όμως είναι αδιάφορος και ψύχραιμος.

Έχει συνειθίσει στον κίνδυνο. Αλήθεια, έτσι πάντα συμβαίνει. Εμείς π.χ. φεύγοντας από το Cape Town για το Λονδίνο λέγαμε: Το να είσαι σε επικίνδυνο μέρος και να φεύγης σου προξενεί ανακούφισι – η σκέψι και μόνον ότι κάθε στιγμή που παρέρχεται σε απομακρύνη διαρκώς απ' αυτόν και ελλαττώνει της πιθανότητές του. Αντιθέτως όμως, αν εκ του ασφαλούς μεταβαίνης στο επικίνδυνο σημείο κάθε στιγμή, σε φέρει πιο κοντά στον κίνδυνο και σου επιτείνει την αγωνία. Και όμως της πρώτες μέρες του ταξιδιού μας, στο εντελώς ακίνδυνο τμήμα της διαδρομής μας είχαμε όχι λίγη ανησυχία. Ενώ της τελευταίες μέρες, που δεν ξέραμε τι μας επεφυλάσσετο από στιγμής σε στιγμή, δεν ανησυχούσαμε καθόλου. Είχαμε τελείως συνηθίση στην ιδέα του κινδύνου. “Vivere pericolosamente” και, αφού άθελα ξαναανέτρεξα στο ταξίδι, ας σημειώσω ότι πρό των ημερών οι Άγγλοι εβύθισαν στην περιοχή του Ν. Ατλαντικού ή του Ισημερινού ένα Γερμανικό επιδρομικό σκάφος. Δηλ. στα νερά από τα οποία ευτυχώς άνευ απευκταίου περάσαμε.

Πέμπτη 9.10.41

Αι ειδήσεις από το Ρωσικό μέτωπο είναι σήμερα πολύ ανησυχαστικές. Από τετραήμερου οι Γερμανοί ήρχισαν με όλας των τας δυνάμεις την μεγαλύτεραν εις έντασιν επίθεσιν των από όσας έκαμαν μέχρι τούδε. Οι Ρώσοι δεν μπορούν να κρατηθούν. Υπεχώρησαν αρκετά. Ας ελπίσωμε όμως ότι στο τέλος θα κατορθώσουν να

τους κρατήσουν. Η τοιαύτη έκβασις της επιθέσεως αυτής θα είνε αποφασιστική για την όλη έκβασι του αγώνος. Αν κρατήσουν οι Ρώσσοι, οι Γερμανοί θα αντιμετωπίσουν μεγάλες δυσκολίες τον χειμώνα και ίσως η αποτυχία τους στην επίθεσι αυτή να τους φέρη πολύ κοντά στην τελική κατάρρευσί των. Αν αντιθέτως κερδίσουν την μάχη αυτήν με καταστροφάς ανεπανορθώτους για την Ρωσσία τότε, τότε πρέπει να υπολογίζωμε για παράτασι του πολέμου και των δεινών του για χρόνια ολόκληρα. Δυστυχισμένη Ευρώπη. Πού κατήντησες. Η ζωή και η ύπαρξις και ο θάνατος ακόμη (αυτή η τελευταία ανάπαυσις από τα δεινά της προσκαίρου αυτής ζωής) των κατοίκων σου, πιεζομένων και μη, εξαρτάται από την φρικαλέαν, την τρομεράν μανίαν ενός παράφρονος ηγέτου λαού που έχει την βίαν ως θρησκείαν του, που εφίλοδόξησε να κυριαρχήση της Υφηλίου.

Χθες μίλησεν από ραδιοφώνου, απευθυνόμενος προς τον Ελληνικόν λαόν, ο Πρόεδρος κ. Τσουδερός.⁷⁴ Ο λόγος του θα μεταδοθή και από τους σταθμούς Καΐρου, Παλαιστίνης και Αγκύρας. Εκτυπούμενος ακόμη εις *feuilles volantes*, θα ριφθή δι' αεροπλάνων σ' όλην την Ελλάδα.

Σήμερα θα ομιλήση ο Υπουργός των Οικονομικών κ. Βαρβαρέσος απευθυνόμενος κυρίως προς τον επιστημονικόν κόσμον και τους καθηγητάς και φοιτητάς των Πανεπιστημίων.

Μετά τρεις-τέσσαρας δε ημέρας ο Υπουργός Εργασίας κ. Δημητράτος, απευθυνόμενος προς τον εργαζόμενον λαόν κυρίως.

Αι ειδήσεις που πέρνωμε από την Ελλάδα δεν είνε καθόλου ευχάριστοι. Πρό τινων ημερών είχαμε πληροφορίας για της καταστροφές και της δολοφονίες, της αναρίθμητες δολοφονίες που έκαμαν οι Γερμανοί στην Κρήτη. Αι δηώσεις και αι καταστροφαι είνε απερίγραπται. Ένα προάστειο π.χ. των Χανίων το κατέσκαψαν

74. Στο πρώτο ραδιοφωνικό μήνυμά του προς τον ελληνικό λαό, που πραγματοποιήθηκε ύστερα από βρετανική πίεση, ο Τσουδερός αναφέρθηκε στη διευθέτηση μεταπολεμικά του πολιτειακού ζητήματος, όρου αναγκαίου για την επιστροφή στην ομαλότητα που είχε διαταράξει η μεταξική δικτατορία. Με δεδομένες τις επιφυλάξεις που του δημιουργούσε η έλλειψη νομοποίησης της δικής του θεσμικής ύπαρξης, ο Τσουδερός αρκέστηκε σε μια γενικόλογη δέσμευση για αποκατάσταση του καθεστώτος ελευθερίας στη χώρα.

κυριολεκτικώς εκ θεμελίων, εις δε τα ερείπια έθεσαν την εξής βάνδαλον επιγραφήν: «Εδώ ευρίσκετο το χωρίον Σκηναί που θέλησε να αντισταθή στις Γερμανικές δυνάμεις».⁷⁵ Πόσον εύγλωττος πράγματι επιγραφή. Πόσο αφ' ενός χαρακτηρίζει ωμότατα τον Γερμανικό βανδαλισμό εκ μέρους αυτών τούτων των Γερμανών και πόσο αφ' ετέρου χαρακτηρίζει το πνεύμα της αυτοθυσίας και του υπέρ ελευθερίας αγώνος ενός μικρού αλλά γενναίου λαού, που ξέρει να μάχεται και να πίπτη υπέρ βωμών και εστιών, αψηφώντας την αριθμητική υπεροχή αιμοδιψών καταστροφέων. Εις χιλιάδας ανέρχονται οι ηρωικοί νεκροί της αιματοβαμμένης Κρήτης.

Προχθές πάλιν είχαμε πληροφορίας ότι οι Βούλγαροι έσφαξαν περί της 3.000 κατοίκων της Βουλγαροκρατουμένης Μακεδονίας, με την πρόφασιν του δήθεν φόνου Βουλγάρων αστυφυλάκων.

Πολλοί ασφαλώς από τους γνωστούς μας και μη θα είνε εκείνοι που θα μας μακαρίζουν που φύγαμε και γλυτώσαμε από τα βάσανα και την πείνα (τουλάχιστον) που υποφέρουν εκείνοι. Αν όμως ήξεραν, αν μπορούσαν να μάθουν της περιπέτειες και τους κινδύνους που διαρκώς διατρέχομε, συμβάλλοντες, το κατά δύναμιν, στην προσπάθεια της απελευθερώσεως της πατρίδος μας. Αν ακόμη ήξεραν πόσες και πόσες νύκτες δεν κλείνομε μάτι με τον λογισμό μας πάντα σ' αυτούς. Αν μπορούσαν να εννοήσουν πόσες φορές δεν τρώμε, ή μηχανικά, μόνον από βιωτική ανάγκη τρώμε, για να συμμετέχωμε και μεις στην αναγκαστική πείνα που τους επέβαλαν άνανδροι κατακτηταί, τότε ασφαλώς θα άλλαζαν ιδέα για την δική μας εδώ και αλλού παρουσία μας, που τόσο πολύ υποβολιμαίες και επίβουλες εχθρικές προπαγάνδες θέλουν να διαβάλλουν.

Η σημερινές πάλι πληροφορίες για την εκ μέρους της RAF καταστροφή στρατιωτικής αξίας λιμενικών κ.λπ. εγκαταστάσεων και εργοστασίων στον Πειραιά μας έχ[ουν] κάνει άνω-κάτω.

75. Αναφέρεται στον Σκινέ, χωριό του νομού Χανίων, όπου την 1.8.1941 οι γερμανικές δυνάμεις, ως αντίποινα για τις απώλειές τους στη Μάχη της Κρήτης, έκαψαν τα σπίτια του χωριού, εκτέλεσαν κατοίκους του, και άλλους τους εξόρισαν. Λίγο αργότερα, στις 10 Αυγούστου, ανατίναξαν τα ήδη καμένα σπίτια και η περιοχή κηρύχθηκε στρατιωτική ζώνη.

Ιδίως η σκέψις μήπως υπάρχουν και ανθρώπινα θύματα. Αναγνωρίζουμε βεβαίως την θλιβερά ανάγκη που επέβαλε τούτο στην RAF, όμως δεν μπορούμε να αποφύγουμε το ασυγκράτητο συναίσθημα του πόνου που νοιώσαμε με της καινούργιες καταστροφές αυτές του Ελληνικού μόχθου. Πονούμε όπως σφαλώς πονεί και σύμπας ο Ελληνικός λαός, αλλά παρηγορούμεθα με την σκέψη ότι και αυτός, όπως και μεις, στο βάθος της καρδιάς του θα αγάλλεται αισθανόμενος το εθνικόν συμφέρον που εξυπηρετεί η θυσία αυτή του Πειραιώς.

Από της προσεχούς Δευτέρας (που πρόκειται να τα έχω) θα φορώ γυαλιά όταν εργάζομαι. Πράγματι, αφ' ότου έφθασα στο Γιοχάννεσμπουργκ, την 8.7.41, άρχισα να αισθάνομαι, για πρώτη φορά, τα μάτια μου κουρασμένα και να μην μπορώ να διαβάσω ακούραστα παρά μόνον στο καθαρό φως της ημέρας. Το απέδωσα στην απότομη υψομετρική διαφορά της τοποθεσίας, γι' αυτό και δεν ανησύχησα. Αλλά το γεγονός, αν και ολιγώτερον έντονον, εξηκολούθησε και στο Cape Town και κατά το ταξίδι μας ως εδώ.

Έτσι χθες πήγα στον οφθαλμίατρο Eugène Wolff. Μου συνέστησε να τα ξεκουράζω όταν διαβάζω ή γράφω, χρησιμοποιώντας ματογυάλια 0,75. Καλή αρχή.

Κυριακή 12.10.41

Η χθεσινή νύκτα ήταν πάλι μία από της χειρότερες που πέρασα. Έπεσα στο κρεβάτι, αλλά αδύνατον να κοιμηθώ. Η σκέψις μου όλο στην Ελλάδα και στους δικούς μου τριγύριζε πάλι. Στις 2.00 μ[ετά το] μεσονύκτιο άρχισα το διάβασμα εφημερίδων, ίσως κουρασθώ και κοιμηθώ, αλλά τίποτε. Ως τα ξημερώματα, ως της 5.30 διάβαζα εφημερίδα. Εκοιμήθηκα μόλις μεταξύ 5.30 και 6.30 το πρωί, για να βλέπω τα χειρότερα όνειρα, τους χειρότερους εφιάλτες, ως που ξύπνησα πάλι ταραγμένος και ανήσυχος. Ήταν προτιμότερο να μην είχα κοιμηθή ούτε αυτή την ώρα.

Θεέ μου, πότε θα μας απαλλάξης από τα βάσανα αυτά; Πότε θα γυρίσουμε πίσω στην Ελλάδα; Και τι θα βρούμε εκεί; Αρκετά δεν μας εβασάνισες όλους ως τώρα; Δεν φτάνει πεια;

Τρίτη 21.10.41

Ύστερα από 12 ημερών αγωνία για την έκβασι του αγώνος στο Ρωσικό μέτωπο, ύστερα από την προχθεσινή ημέρα της εντάσεως της αγωνίας μας, με την είδησι της εκκενώσεως της Μόσχας εκ μέρους της Ρωσικής Κυβερνήσεως και της μεταφοράς της έδρας της εις πόλιν εκείθεν του Βόλγα, πιεζομένης από την συνεχή προώθησιν των Γερμανικών δυνάμεων προς την Μόσχαν εξ ης απέχουν μόλις 65 μόνον μίλια, ύστερα από όλα αυτά, κάπως συνήλθαμε σήμερα και αρχίσαμε πάλι να ελπίζουμε στην δυνατότητα της Ρωσικής αντιστάσεως, με την σημερινή πληροφορία της αναχαιτήσεως της Γερμανικής προελάσεως και την αγγελθείσαν νίκην των Ρώσων στον τομέα του Όρελ.

Σήμερα ανεχώρησε διά να συμμετάσχη εις την Διεθνή Συνδιάσκεψι Εργασίας, την συνερχομένην κατ' αυτάς εις Ν. Υόρκην, ο Υπουργός Εργασίας κ. Δημητράτος συνωδευόμενος από την κυρία του (την οποία θα αφήση σε συγγενείς της εκεί) και τον Διευθυντή του Υπουργείου Εργασίας κ. Ζάρρα. Ήταν τόση πολλή η συγκίνησί μου όταν τους απεχαιρέτησα. Νόμιζα πως έφευγαν δικοί μου άνθρωποι για άγνωστες περιπέτειες. Θα πάνε αεροπορικώς μέσω Λισσαβώνας. Τους επεφόρτισα να ταχυδρομήσουν εκείθεν τέσσερα βραχύλογα γράμματά μου (προς την Νίναν Νικολαΐδου, τον Χ. Γολέμην, τον Σπ. Λοΐσιο⁷⁶ και την Τίνα Μπουφέτη). Επίσης δύο τηλ/τα με απάντησι πληρωμένη. Ένα με αποδέκτας τον Ν. Φαλτάιτς⁷⁷ και την Νίνα και άλλο με τον Χ. Γολέμη c/o SHENKER. Σπήτή δεν έγραψα αυτή την φορά, με την σκέψι μήπως, υπό διωγμόν τελούντες ως φυγάδες, τους κάμω κακόν, όπως έχομε πληροφορίες ότι είνε πιθανόν να συμβή, ή το ολιγώτερον δεν δοθούν τα γράμματα ή το τηλ/μα. Για τον ίδιο αυτό λόγο τα υπέγραψα με το όνομά μου και του Γιάννη ως επωνύμου, χωρίς να βάλω το επώνυμό μου.

76. Σπύρος Λοΐσιος: Συνάδελφος του Κοσμίδη στην Τράπεζα της Ελλάδος, όπου υπηρετούσε με τον βαθμό του λογιστή.

77. Πιθανώς να πρόκειται για τον μικρότερο αδελφό του γνωστού δημοσιογράφου και ιστορικού Κωνσταντίνου Φαλτάιτς, στελέχους της διακογραφικής εταιρείας Columbia, που καταγόταν από τη Σκύρο, όπως και ο Κοσμίδης.

Ασφαλώς θα το καταλάβουν, αν ποτέ τα λάβουν. Σ' αυτά πρόκειται να σημειωθεί μια διεύθυνσις στην Λισσαβόνα, εις ην παρακαλώ να μου απαντήσουν. Εκείθεν, αν έχω απαντήσεις, θα μου της στείλουν εδώ στην Πρεσβεία. Ας το ελπίζω πως θα έχω και ότι δεν θα μου αναγγέλουν τίποτε δυσάρεστον. Πάντως θα είμαι ευχαριστημένος αν πάρουν εκεί ειδήσεις μου, έστω και αν εγώ δεν λάβω δικές των.

Αύριο το πρωί θα κάμωμε αγιασμό στα γραφεία που πιάσαμε (Park Street No 1, Aldford House, έναντι του Hyde Park).

Θα είνε ας το πούμε το Ελληνικόν Κυβερνητικόν Κέντρον: Δηλ. ο Πρόεδρος της Κυβερνήσεως και το Υπουργείον των Εξ/κών, το Υπουργείον Οικονομικών με την Τράπεζαν της Ελλάδος, και τα Υπουργεία Εργασίας και Τύπου. Έτσι από αύριο θα ξέρομε πού να εργαζώμεθα. Θα παύσωμε να είμεθα φερέοικοι τότε δω και τότε κει. Ωρες γραφείου (θεωρητικώς βέβαια) θα έχωμε 9.30-1.00 μ.μ. και 3.00-5.00 μ.μ. Ας ελπίζωμε πως κάτι καλό για την Ελλάδα θα μπορέσωμε να βγάλωμε από την δουλειά μας εκεί μέσα.

Πέμπτη 23.10.41

Χθες έγινε ο Αγιασμός των γραφείων μας, χοροστατούντος του Αρχιεπισκόπου Θυατείρων Γερμανού⁷⁸ με τους δύο ιερείς της Κοινότητος.

Σήμερα το βραδυνό πήρα ένα επείγον τηλεφώνημα από το ξενοδοχείον "Ritz" που μένει ο Υποδιοικητής της Τραπεζής κ. Μαντζαβίνος. Πέθανε ξαφνικά η γυναίκα του, κατόπιν ελαφράς στομαχικής αδιαθεσίας, από την οποία όμως είχε ησυχάση· ο θάνατός της ήταν ξαφνικός, ενώ άλλαζε κρεβάτι. Μάλλον από συγκοπή. Είνε το δεύτερον θύμα των περιπετειών των εξ Ελλάδος «φυγάδων»· το πρώτον θύμα, στην Αλεξάνδρεια, ήταν η πενθερά του Υπουργού της Παιδείας κ. Σέκερη. (Τι μας περιμένει περαιτέρω δεν ξέρωμε. Ας περιμένωμε όμως και ας υπομένομε με καρτερία, εργαζόμενοι για την ημέρα της λευτεριάς και επανόδου μας στην πατρίδα.) Η κηδεία

78. Γερμανός Στρηγόπουλος (1872-1951): Ανώτατος κληρικός, που εξελέγη πρώτος Μητροπολίτης της Αρχιεπισκοπής Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας (1922-1951). Στη σταδιοδρομία του είχε ήδη διατελέσει Διευθυντής της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης και Μητροπολίτης Σελευκείας.

της θα γίνη μεθαύριο Σάββατο από την Ελλην. εκκλησία του Λονδίνου, την Αγ. Σοφία. Θα ταριχευθή και θα τοποθετηθή σε κενοτάφιο εν αναμονή της ημέρας εκείνης που θα μπορέση να μεταφερθή και αναπαυθή στο πάτριον χώμα, ελεύθερο από κάθε κατακτητή. Ας ελπίζωμε πως δεν θα αργήση, όπως με την βαθειά θρησκευτική πίστι της και την άσβυστη πατριωτική φλόγα της περίμενε να δη. Η άτυχη επρόκειτο κατ' αυτές να ομιλήση από ραδιοφώνου, απευθυνομένη προς τας Ελληνίδας. Ο θάνατός της όμως δεν την άφισε να το κάμη. Συνεμάχησε κι αυτός με τους Γερμανούς.

Παρά της λίγης μέρες κακοκαιρίας και ομίχλης που μας έκανε προ 20ημέρου, ο καιρός εξακολουθεί να είνε εξαιρετικά καλός για το Λονδίνο, καιρός πολύ σπάνιος για την εποχή αυτή. Σχεδόν ο ίδιος της Αττικής.

Προ ημερών είχαμε πληροφορίες ότι το πρώτο βαπόρι αποστολής τροφίμων στην Ελλάδα μέσω Τουρκίας έφθασεν ήδη στον Πειραιά. Τα τρόφιμα αυτά στέλλονται μέσω της Αμερικανικής περιθάλψεως. Να δούμε τι τύχη θα έχουν και κατά πόσον θα εξακολουθήση να στέλλη η Τουρκία. Πρόκειται να στείλη 50.000 τόννους τροφίμων. Τι είνε όμως 50.000 τόννοι. Οπωσδήποτε πάλι κάτι είνε στην σημερινή έλλειψι. Είνε επτά κιλά κατ' άτομον. Εκτός αυτών, πρόκειται μέσω Τουρκίας να αποσταλούν ως σιτηρά παραχωρούμενα ημών από τους Άγγλους και Αμερικανούς, οι οποίοι θα τα παραδώσουν διά λογ/μόν μας στην Τουρκία δι' έμμεσον αποστολήν. Ας ελπίζωμε πως θα μπορέσουν να ψευτοπεράσουν τον αρξάμενον ήδη χειμώνα. Ως τον άλλον έχει ο Θεός. Ως τότε μπορεί πιστεύω να είμεθα εκεί ελεύθεροι να τρώμε ό,τι θέλωμε χωρίς τον φόβον κατακτητών.

Τρίτη 28.10.41

Σήμερα συμπληρούται έτος ακριβώς από την ημέρα που μας επετέθη η Ιταλία στην Αλβανία. Σήμερα είνε η πρώτη επέτειος της Νέας Δόξης, των Νέων Δαφνών της Ελλάδος. Τι σημαίνει αν το πρώτο αυτό έτος μάς παραδίδει στο δεύτερο δεσμούς ή υποδούλους; Η προσωρινή αυτή υποδούλωσις δεν μπορεί να σκιάση την δόξα

του έτους που έκλεισε. Το μέλλον μάς ανήκει. Το μέλλον μας ως ατόμων και ως Έθνους, το ιστορικό μέλλον είνε ήδη δικό μας όπως το θέλομε, αναλλοίωτο και αναφαίρετο. Η δεύτερα επέτειος μας αναμένει να την γιορτάσωμε στο Στάδιο και στην Ακρόπολι. Στην Πίνδο και στο Πόγραδετς.⁷⁹ Στα οχυρά των Μακεδονικών συνόρων και στον Όλυμπο. Στις νέες Θερμοπύλες και την Κρήτη. Και δεν θα λείψη κανένας μας· ούτε οι νεκροί μας.

Σήμερα το απόγευμα επρόκειτο, πρωτοβουλία του Ελληνοαγγλικού Συνδέσμου, να γίνη αναμνηστική της επετείου Συγκέντρωσης στο Central Hall στο Westminster. Ανεβλήθη όμως εξ απρόοπτου κωλύματος και θα γίνη την Πέμπτην 30.10.41 στις 2.30 μ.μ.

Σήμερα ετηλεγράφησα στον Γιάννη στο Cape Town, που δεν έμαθα τι γίνεται αφ' ότου εχωρίσαμε και του ζητώ να μου απαντήσει· πιστεύω δε σε δύο-τρεις μέρες να έχω απάντησί του και να είνε καλά.

Προχθές πέθανε ο Ρίκος, προς μεγάλην πραγματικά λύπην όλων μας. Ας ελπίσωμε ότι το κακό τριτώνει σ' αυτόν και πως οι άλλοι θα μπορέσωμε να ξαναγυρίσωμε ζωντανοί στην Ελλάδα. Ο Ρίκος ήταν η μασκώτ μας, ήταν ακόμη ο εκπρόσωπος των ελευθέρων σκύλων της Ελλάδος. Πιστός σύντροφος του Προέδρου στις κακές ημέρες των δύο τελευταίων ετών, τον ακολούθησε σ' όλες μας της περιπέτειες ως εδώ. Το κλίμα όμως δεν τον σήκωσε. Καϊμένη Ρίκο, όλοι μας θα σε ενθυμούμεθα.

Πέμπτη 30.10.41

Σήμερα στις 2.30-4.00 το απόγευμα έγινεν η αναβληθείσα προχθές Ελληνοαγγλική συγκέντρωσις, στο Central Hall του Westminster, επί τη πρώτη επετεΐω της Ιταλικής επιθέσεως εναντίον μας. Η τελετή άρχισε με προσευχήν Άγγλου ιερέως και ετελείωσε με ευχήν του Επισκόπου Θυατειρών και Εξάρχου Ευρώπης κ. Γερμανού και κατ' αυτήν ωμίλησαν ο Άγγλος Υπουργός των Στρατιωτικών κ. Alexander,⁸⁰

79. Pogradec: Πόλη της νοτιοανατολικής Αλβανίας, στην ομώνυμη μάχη της οποίας (25.11-6.12.1940) οι ιταλικές δυνάμεις υπέστησαν πανωλεθρία κατά τη διάρκεια του ελληνοϊταλικού πολέμου.

80. Albert Victor Alexander (1885-1965): Βρετανός πολιτικός του Εργατικού Κόμματος, που διετέλεσε τρεις φορές Υπουργός Ναυτικών (1929-1931, 1940-1945, 1945-1946) και μία φορά Υπουργός Άμυνας (1946-1950).

ο Δουξ του Κεντ,⁸¹ ο βουλευτής κ. Baker,⁸² ο πρόεδρος κ. Τσουδερός και ο Sir Percy Lauraine,⁸³ άλλοτε Πρεσβευτής εν Αθήναις. Ιδιαίτεράν εντύπωσιν αφήκεν η ορμέμφυτος και πλήρης θαυμασμού για την Ελλάδα ομιλία του κ. Baker, ο οποίος κατέληξε ειπών: «Αν αδικήσαμε, αν εγελάσαμε την Ελλάδα στον προηγούμενο πόλεμο, αυτό δεν θα επαναληφθή και πάλιν. Η Ελλάς θα εξέλθῃ από τον πόλεμο αυτόν δοξασμένη και μεγάλη όσον ποτέ ως σήμερα». Οι ομιλήσαντες γενικώς διεκήρυξαν ότι η αντίστασις της Ελλάδος έδωσε την νίκη στην μάχη της Μέσης Ανατολής. Καθυστέρησε επί εξ εβδομάδας την επίθεσιν κατά της Ρωσσίας, με τα τόσον ευνοϊκά για τον αγώνα της, τον κοινόν όλων μας αγώνα, αποτελέσματα επιτυχούς αντιστάσεως κατά της Γερμανίας. Ας πιστεύομε ότι θα τα αναγνωρίσουν ως το τέλος· την ώρα του διακανονισμού των λ/σμών.

Κυριακή 2.11.41

Μνημόσυνο και κατάθεσις στεφάνων υπέρ των θανόντων στον παρόντα πόλεμον στρατιωτικών και πολιτών Ελλήνων, στον Ναόν της Αγ. Σοφίας παρουσία Κυβερνήσεως και Διαδόχου.

Σάββατον 8.11.41

Επίσημος δεξίωσις στο Cambridge College και ανακήρυξις του Βασιλέως ως Διδάκτορος της Νομικής (DLL).

Τρίτη 11.11.41

Επίσημος δεξίωσις και ανακήρυξις ως επιτίμου Διδάκτορος της Νομικής του Πρωθυπουργού κ. Τσουδερού εις το Oxford College. Οι αγορηταί εξύμνησαν παντοιοτρόπως τους αγώνας της Ελλάδος. Εις εξ αυτών είπεν: «Ουδέποτε άλλοτε εξηλεύσαμεν την δόξαν της Ελλάδος όσον της σημερινής. Η σημερινή Ελλάς με την υπέροχον

81. Πρόκειται για τον Πρίγκιπα Γεώργιο (1902-1942), τέταρτο γιο του Βασιλιά του Ηνωμένου Βασιλείου Γεωργίου Ε' (1865-1936).

82. Peter Arthur David Baker (1921-1966): Βουλευτής του Συντηρητικού Κόμματος.

83. Percy Loraine (1880-1961): Άγγλος διπλωμάτης, που διετέλεσε Πρεσβευτής στην Τουρκία (1933-1939) και την Ιταλία (1939-1940).

αυτοθυσίαν της, προμαχούσα υπέρ των ελευθέρων θεσμών της ανθρωπότητας και του πολιτισμού, επεσκίασε την δόξαν που της επεσώρευσαν 30 αιώνες ενδόξου και υπερλάμπρου ιστορίας».

Παρασκευή 14.11.41

Του Αγίου Φιλίππου. Το πρωί πήγα στην εκκλησίαν και προσευχήθηκα για τον πατέρα και για το Φιλιππάκι. Χθες οι Ην. Πολιτείας της Αμερικής έκαμαν το δεύτερο μεγάλο βήμα της εισόδου των στον πόλεμο, ή έστω και της βοήθειας των προς τους μαχομένους υπέρ των ανθρωπίνων ιδεωδών κατά της βαρβάρου Γερμανικής τυραννίας. Επήφισαν τροποποίησιν του περί ουδετερότητας Νόμου, δυνάμει της οποίας ολόκληρος ο Αμερικανικός εμπορικός στόλος, προστατευόμενος από τον πολεμικόν τοιούτον και την αεροπορίαν των, θα πλῆει εις τους λιμένας τών εναντίον της Γερμανίας πολεμούντων κρατών, μεταφέρων χείμαρρον πολεμικού υλικού και τροφίμων. Τεραστία η μεταβολή που θα επέλθη εκ της στάσεως αυτής των Ηνωμένων Πολιτειών. Ο Γερμανικός Τύπος μαίνεται. Η κρίσιμος στροφή του αγώνος πλησιάζει. Ας ελπίσωμε πως με ταχύτερον ρυθμόν θα βαδίσωμεν τώρα προς το ευτυχές τέρμα της πάλης του πολιτισμού και της ελευθερίας κατά της βαρβαρότητας.

Σάββατον 15.11.41

Σήμερα το πρωί δεν εξύπνησα. Απλώς σηκώθηκα από το κρεβάτι μου και ντύθηκα για να πάω στο γραφείο. Δεν κοιμήθηκα ούτε λεπτό όλη την νύκτα. Το μεσημέρι στο «Σαβόν» παρετέθη το επίσημον γεύμα (ας το πούμε έτσι) της Ελληνικής ενταύθα παροικίας προς τιμήν της Κυβερνήσεως. Του γεύματος προήδρευσεν ο Μητροπολίτης Θυατείρων, ο οποίος απήγγειλεν την σχετικήν προσευχήν «Ευλόγησον Χριστέ ο Θεός ημών την βρώσιν και την πόσιν των δούλων σου ότι...». Η συνειθισμένη προσευχή του πατέρα μου, είπα στους πλαϊνούς μου. Και εδέησε να περάση αρκετή ώρα για να μπορέσω να βάλω μπουκιά στο στόμα μου.

Στο τέλος του γεύματος ωμίλησεν ο Μητροπολίτης και μετά αυτόν ο Πρωθυπουργός κ. Τσουδερός, ο οποίος ετελείωσε με

την φράσιν: «Το μεσονύκτιον των δεινών της Ελλάδος και της ανθρωπότητας ολοκλήρου ευτυχώς παρήλθεν, ήδη δε αρχίζουν να διαφαίνονται στον ορίζοντα αι ελπιδοφόροι ακτίνες μιας υπερλάμπρου χαραυγής εθνικής αναγεννήσεως». Στην ομιλία του δεν ελησμόνησε την Κύπρον.

Χθες ανηγγέλθη και σήμερον εδόθησαν λεπτομέρειαι της καταβυθίσεως του Αγγλικού αεροπλανοφόρου “Ark Royal”.⁸⁴ Ολόκληρος η Αγγλία επένθησε για την απώλειά του (από τορπίλλη Γερμανικού υποβρυχίου), όχι για το σκάφος, ούτε για ανθρώπινες απώλειες, γιατί μόνον ένας εχάθη, αλλά γιατί το καράβι αυτό είχε καταστή θρυλικό. Ήταν το ίνδαλμα του Αγγλικού λαού. Τέσσαρες φορές ανήγγειλαν οι Γερμανοί ότι το είχαν καταβυθίση, αλλά πάντα σαν εφιάλτης τούς τάραζε τον ύπνον των. Τορπιλισμένο, δώδεκα ώρες επάλαισε με τα κύματα, ως που στο τέλος εβυθίσθη λίγα μίλλια έξω του Γιβραλτάρ. Το Αγγλικόν Ναυτικόν διά στόματος του Υπουργού του ωρκίσθη να εκδικηθή την απώλειάν του.

Κυριακή 23.11.41

Από την Τετάρτην το πρωί (19.11.41) ήρχισεν Αγγλική επίθεσις στην Λιβύη, με συνδυασμένη ενέργεια στρατού, στόλου και αεροπορίας, εναντίον των Γερμανοϊταλικών δυνάμεων, ή κυρίως εναντίον των Γερμανικών, τους Ιταλούς δεν τους λογαριάζουν καθόλου. Διέθεσαν, λέγουν στας ειδήσεις, μια φούχτα δυνάμεων για να απασχοληθή με τους Ιταλούς, ενώ αι κύριαι δυνάμεις σφυροκοπούν τας αρκετά ισχυρές Γερμανικάς δυνάμεις. Αι μέχρι σήμερα ειδήσεις είνε αρκετά ευχάριστοι. Απόλυτος υπεροχή στον αέρα, προέλασις κατά ξηράν και καταστροφή της μισής Γερμανοϊταλικής δυνάμεως μηχανοκινήτων μονάδων έναντι σχετικώς μικρών απωλειών των Άγγλων. Ας ελπίσωμε πως ως το τέλος η επιχείρησις θα εξακολουθήση με τον αυτό ρυθμόν για να ξεκαθαρίση το ζήτημα

84. “Ark Royal”: Αεροπλανοφόρο του αγγλικού Βασιλικού Ναυτικού. Εντάχθηκε στον στόλο το 1938 και διακρινόταν για τη σχεδιαστική πρωτοπορία του. Έλαβε μέρος με επιτυχία σε σημαντικές και επικίνδυνες ναυτικές επιχειρήσεις, γεγονός που του είχε προσδώσει τον χαρακτηρισμό «τυχερό πλοίο».

και η απειλή της Β. Αφρικής. Ίσως αυτό να έχει και γενικωτέρα επίδραση στην ύποπτο στάση της Γαλλίας, με τους Γερμανοφίλους ιθύνοντας. Στην Ρωσσία ο αγών συνεχίζεται. Οι Γερμανοί κατέλαβον προχθές την Χερσώνα με αντικειμενικό σκοπό τον Καύκασο. Προχωρούν, αλλά με πολύ μεγάλες θυσίες. Ακριβοπληρώνουν της επιτυχίες των, υφιστάμενοι αφάνταστον φθοράν. Ας ελπίσωμεν ότι ο χειμώνας τούς επιφυλάσσει εκπλήξεις συμβάλλων στην Ρωσική προσπάθεια αντιμετώπισέως των. Η Ρωσσία αγωνίζεται σκληρά και αποτελεσματικά εναντίον του επιδρομέως. Η χώρα των όμως υφίσταται μεγάλας καταστροφάς. Υποχωρούντες οι Ρώσσοι καίουν και ερημώνουν τα πάντα. Οι πληθυσμοί αποσύρονται στο εσωτερικόν. Τραγωδία πραγματική. Φαίνεται πως εξιλεώνονται σήμερα απέναντι της φιλελευθέρης ανθρωπότητας για τα κομμουνιστικά δεινά 20 ετών, για την συμφωνία των με τους Γερμανούς στο 1939.⁸⁵ Αν τότε δεν συνήπτον το σύμφωνον φιλίας και μη επιθέσεως με την Γερμανίαν, ίσως η τελευταία αυτή να μην αποτολμούσε της περιπέτειες του πολέμου.

Σήμερα το απόγευμα καλοκαιρία και λιακάδα. Έκανα ένα μικρό περίπατο στο Χάιντ Παρκ. Από του Αγ. Φιλίππου, που ξημέρωσε με δυνατή ομίχλη, ως σήμερα είχαμε συνεχή κακοκαιρία. Προ τριημέρου ομίχλη μυρίζουσα καπνόν, τόσο βαρυά και πυκνή, που σε 100 μέτρα δεν έβλεπες παρά μια σκιά, υπόνοια φορτηγού αυτοκινήτου.

Τρίτη 25.11.41

Της Αγ. Αικατερίνης. Την στενοχώρια μου την διέκοψε ένα γράμμα του Ερυθρού Σταυρού, που μου μεταβίβαζε απάντησι εξ Αθηνών από 10.10.41 στο τηλεγράφημά μου της 29.9.41. Ήταν η πρώτη

85. Αναφέρεται στο Γερμανοσοβιετικό Σύμφωνο, που υπογράφηκε στη Μόσχα ανάμεσα στον Υπουργό Εξωτερικών του Γ' Ράιχ Joachim von Ribbentrop και τον Σοβιετικό ομόλογό του Βιάτσεσλαβ Μολότοφ στις 23.8.1939. Επρόκειτο για συνθήκη μη επιθέσεως μεταξύ των δύο χωρών, που τη συνόδευε μυστικό πρωτόκολλο διαμοιρασμού της Πολωνίας σε γερμανική και σοβιετική ζώνη επιρροής. Η επίθεση της Γερμανίας στην Πολωνία (1.9.1939) επέφερε την κήρυξη του πολέμου από τις δυτικές δυνάμεις. Το Σύμφωνο παρέμεινε σε ισχύ έως τις 22.6.1941, όταν η Γερμανία το παραβίασε, εισβάλλοντας στη Σοβιετική Ένωση (Επιχείρηση Μπαρμπαρόσα).

μου επικοινωνία με το σπήτι ύστερα από επτά μήνες και τρεις μέρες αφ' ότου έφυγα. Το τηλ/μα αυτό έλεγε «all well give news Ιοαννου ΟΚ». Νέα πάλι στενοχώρια, δεν έχουν πληροφορίες για τον Ιωάννη. Φαίνεται ότι ως τώρα κανένα από τα γράμματα, κάρτες κ.λπ. πληροφορίες που έχω στείλει διά διαφόρων οδών δεν έχει πάη. Άλλως θα ήξεραν ότι είμαι μαζί με τον Γιάννη. Ξανατηλεγράφησα πάλι με τον Ερυθρό Σταυρό. Να δούμε όμως πότε θα πάη. Τηλεγράφησα επίσης και στον Γιάννη στο Cape Town μεταδίδων της εξ Αθηνών ειδήσεις.

Πέμπτη 27.11.41

Σήμερα το απόγευμα (3.30) Recital πιάνου υπό της δ/δος Myra Hess⁸⁶ (δεν έχει καμμία σχέση με τον εκ Βερολίνου δραπετήν υπαρχηγόν του Χίτλερ), διοργανωθέν υπό της κας Σιμοπούλου, συζύγου του εν Λονδίνω Πρεσβευτού μας, υπέρ της περιθάψεως των Ελλήνων αιχμαλώτων πολέμου. Εις το Recital παρέστη και η βασίλισσα της Αγγλίας.⁸⁷ Παρουσία μιας Βασιλίσσης και ενός Βασιλέως (των Ελλήνων), εύκολα μπορεί κανείς να υπολογίση αν υπήρχε κάθισμα διαθέσιμο στην μεγάλη Αίθουσα Τελετών και Συγκεντρώσεων του Dorchester Hotel, όπου εδόθη το Recital.

Δευτέρα 8.12.41

Από χθες είνε εμπόλεμος και η Αμερική. Της έκαμαν αιφνιδιαστική επίθεση οι Ιάπωνες στις Φιλιππίνες και λοιπάς βάσεις του Ειρηνικού, ενώ ταυτοχρόνως Ιάπωνες αντιπρόσωποι συζητούσαν και διαπραγματεύοντο στην Washington. Την επίθεση έκαμαν και εναντίον των Αγγλικών βάσεων. Οι Αγγλοι κρατούν, όπως φαίνεται,

86. Julia Myra Hess (1890-1965): Δημοφιλής Αγγλίδα πιανίστρια. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, καθώς οι αίθουσες συναυλιών του Λονδίνου είχαν κλείσει, καθιέρωσε τη διεξαγωγή κονσέρτων στην άδεια από εκθέματα National Gallery. Οι συναυλίες, που δίνονταν κατά τη διάρκεια του μεσημεριανού διαλείμματος και τις παρακολουθούσε πολυάριθμο κοινό, συνέβαλλαν σημαντικά στην τόνωση του ηθικού των κατοίκων του Λονδίνου. Η Hess τιμήθηκε για την προσφορά της αυτή.

87. Elizabeth Angela Marguerite Bowes-Lyon (1900-2002): Σύζυγος του Βασιλιά Γεωργίου ΣΤ', Βασίλισσα του Ηνωμένου Βασιλείου από το 1936 μέχρι τον θάνατο του συζύγου της το 1952, μετέπειτα αποκαλούμενη «Βασιλομήτωρ Ελισάβετ», ώστε να μη συγχέεται με την κόρη της Βασίλισσα Ελισάβετ Β'.

οι Αμερικανοί όμως αιφνιδιάστησαν και έπαθαν μερικά στραπάτσα. Ας περιμένουμε όμως την εξέλιξη.

Έτσι ο πόλεμος από χθες 7.12.41 έγινε παγκόσμιος.

Προχθές πάλι (5.12.41) έστειλα γράμμα στις Αθήνας μέσω του Ερυθρού Σταυρού. Να δούμε πώς και πότε θα πάη και πότε και τι απάντησι θα έχωμε.

Η τρίτη φάσις των επιχειρήσεων στην Λιβύη πηγαίνει από τριημέρου και πάλιν καλά. Επίσης οι Ρώσσοι από δεκαήμερου κτυπούν αδιάκοπα τους υποχωρούντας Γερμανούς. Ας ελπίσωμε σε συνέχεια της ευνοϊκής αυτής καταστάσεως. Έτσι μόνο θα μπορέσωμε να γυρίσωμε πάλι πίσω.

Τετάρτη 10.12.41

Ύστερα από της δυσάρεστες χθεσινές πληροφορίες περί καταλήψεως εκ μέρους των Ιαπώνων των Αμερικανικών βάσεων του Δυτικού Ειρηνικού, δηλ. των νήσων Guam, Wake και Midway, και την καταστροφή της βάσεως Pearl Harbour του Χονολουλού, σήμερα είχαμε και άλλη ακόμη συνέχεια επιτυχιών των Ιαπώνων. Έκαμαν αποβάσεις σε πολλά και διάφορα σημεία των Αγγλικών κτήσεων στην Άπω Ανατολή. Επλησίασαν μέχρις 175 την Σιγκαπούρη. Και διαρκώς αναγγέλλονται και νέαι κρούσεις των. Το χειρότερον όμως είναι ότι κατέρωσαν σε Ναυμαχία να βυθίσουν τα δύο εκ των ισχυροτέρων Αγγλικών θωρηκτών, το νεώτατον "Prince of Wales" και το "Repulse". Το πλήγμα είναι πράγματι πολύ δυνατό για το Αγγλικό Ναυτικό. Οι Αμερικανοί έμειναν χωρίς ναυτικές βάσεις και θα χρησιμοποιούν τώρα τις Αγγλικές. Ας ελπίσωμε ότι όλα αυτά είναι αποτελέσματα της πρώτης αιφνηδιαστικής επιθέσεως των Ιαπώνων και πως γρήγορα θα μεταβληθή η κατάσταση. Οι Ιάπωνες χρησιμοποιούν θαλασσίας ή αεροπορικές торпillas διευθυνομένας από αποφασισμένους πιλότους, που σκοτώνονται και αυτοί μαζί με την έκρηξι της торпиллы, έτσι τουλάχιστον λέγεται.

Παρασκευή 12.12.41

Από χθες η Γερμανία και η Ιταλία εκήρυξαν τον πόλεμον και κατά των Ην. Πολιτειών. Η κατάσταση βέβαια δεν μεταβάλλεται, διότι

στην πραγματικότητα ο πόλεμος αυτός υφίστατο από καιρού. Ίσως μάλιστα να είναι τώρα καλύτερα.

Δευτέρα 15.12.41

Επί τέλους η κρίσιμος ημέρα του πολέμου έφθασε. Τώρα πρόκειται να δοθούν τα αποφασιστικά κτυπήματα κατά των Ηνωμένων Πολιτειών και της Αγγλίας. Η Βουλγαρία δεν αστειεύεται, τους εκήρυξε από προχθές τον πόλεμο. Την Ρωσσία δεν την λογαριάζει καθόλου, γι' αυτό δεν της έκαμε την τιμή να της κηρύξει τον πόλεμο.

Η πρώτη εβδομάδα του πολέμου εναντίον της Ιαπωνίας έκλεισε χθες. Οι Ιάπωνες εξακολουθούν να σημειώνουν επιτυχίες σε μικρότερα όμως κλίμακα και πάντως με βραδύτερο ρυθμό και με αρκετές ζημιές. Από τας τρεις βάσεις που αναφέρω, στις 10.12.41, ότι κατέλαβον, φαίνεται ότι κατέλαβον πράγματι μόνον την μίαν, την Guam. Στας άλλας η κατάσταση είναι συγκεχυμένη. Ούτε και οι Αμερικανοί ξέρουν τι γίνεται. Τα Ολλανδικά υποβρύχια φαίνεται ότι δρουν πολύ καλά στις Ολλ. Ινδίας και την περιοχή των επιχειρήσεων. Ανηγγέλη επισήμως ότι κατεβύθισαν τέσσαρα Ιαπωνικά μεταγωγικά πλήρη στρατού. Επίσης τα δικά μας δρουν στην Μεσόγειο. Προ ημερών ο «Γλαύκος»⁸⁸ ετορπίλλισεν επιτυχώς ένα Ιταλικό μεταγωγικό. Ενώ ο «Αετός»⁸⁹ υπέστη торпилλικήν επίθεσιν στον Ινδικό Ωκεανό από Ιαπωνικό υποβρύχιο, ευτυχώς ανεπιτυχώς, το οποίον κατεδίωξε κατόπιν με βόμβας βυθού.

Δευτέρα 22.12.41

Σήμερα με επεσκέφθη στο γραφείο μου ο Υπουργός Στρατιωτικών κ. Δημητράκης, ο οποίος έφθασε προχθές με αεροπλάνο από την

88. «Γλαύκος (II)»: Υποβρύχιο του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού το οποίο εντάχθηκε στο δυναμικό του στόλου το 1930. Μετά τη γερμανική εισβολή κατέπλευσε στην Αλεξάνδρεια μαζί με άλλα ελληνικά πολεμικά πλοία και εντάχθηκε στη δύναμη του συμμαχικού στόλου. Βυθίστηκε στο λιμάνι της Βαλέτας τον Απρίλιο του 1942.

89. «Αετός»: Αντιτορπλικό του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού, που μαζί με τα ιδίου τύπου «Λέων», «Πάνθηρ» και «Ιέραξ» αποτέλεσαν τη μοίρα των περιφημων «Θηρίων». Εντάχθηκε στο δυναμικό του στόλου το 1912, έλαβε μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους, στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, στη Μικρασιατική Εκστρατεία και, τέλος, στις επιχειρήσεις της περιόδου 1940-1945. Παροπλίστηκε το 1946.

Αίγυπτο. Με επληροφόρησε ότι επανειλημμένως εξήτησαν τον Αύγουστο για μένα και τον Γιάννη πληροφορίες από τον ραδιοφ. σταθμό Αθηνών και ότι δις απήντησε ότι είμαστε καλά.

Αι πολεμικά ειδήσεις πολύ ευχάριστοι από το Ρωσικό μέτωπο και την Λιβύη. Οι Ρώσοι διαρκώς προελαύνουν τσακίζοντας τους Γερμανούς. Η Λιβύη ξεκαθαρίστηκε και πάλι ως το σημείο που είχαν προελάσει οι Άγγλοι πέρυσι. Φαίνεται πως πολύ γρήγορα θα ξεκαθαρισθή ολοσχερώς μέχρι των Γαλλικών συνόρων της Τύνιδος. Ο Χίτλερ αντικαθιστά τον ένα μετά τον άλλον τους αρχηγούς του στρατού του. Ανέλαβε ο ίδιος την αρχιστρατηγία. Όπως πέρυσι ο Μουσολίνι στην Αλβανία, ας του ευχηθούμε την ίδια μ' αυτόν τύχη. Αντιθέτως όμως στην Άπω Ανατολή τα πράγματα δεν πηγαίνουν καθόλου καλά. Οι Ιάπωνες κυριαρχούν παντού. Στην ξηρά, στην θάλασσα, στον αέρα. Να δούμε ως πότε.

Παρασκευή 2.1.42

Πέρασαν και τα Χριστούγεννα, πάει και η Πρωτοχρονιά. Μπορεί όμως να της πη κανείς πως ήταν γιορτές αυτές; Μόνον ημέραι κατάδικης σε θλιβερές σκέψεις θα έπρεπε κανείς να της χαρακτηρίσει. Το φαί δεν πηγαίνει κάτω. Ο ύπνος δεν έρχεται, αλλά τι μ' αυτό. Το πήρα απόφασι πως μόνο τρεις φορές την βδομάδα θα κοιμούμαι. Της άλλες τέσσαρες αδύνατο να το επιτύχω.

Τρίτη 6.1.42

Των Φώτων. Πήγα στην εκκλησία και ήπια αγιασμό, αφού είχα νηστεύσει απολύτως την προτεραία. Εφύλαξα αγιασμό σ' ένα μπουκαλάκι, για την μητέρα. Η πολεμική κατάσταση εξελίσσεται διαρκώς με τον ίδιο ρυθμό, καλόν και ευοίωνον, στην Ευρώπη και την Λιβύη. Κακό και χειρότερο στην Άπω Ανατολή.

Τα νέα από την Ελλάδα πάντα άσκημα και ανησυχαστικά. Η πείνα εντείνεται. Θέρμανσις δεν υπάρχει. Τα τραμ στην Αθήνα σταματήσανε. Χιονιάς στην Τουρκία και στο Αιγαίο. Πώς ζουν αυτοί οι άνθρωποι εκεί κάτω και ποιους θα βρούμε όταν γυρίσωμε, μόνον ο Θεός ξέρει. Σαν να μην έφθαναν όλα τα άλλα κακά που επε-

σώρευσαν οι κατακτηταί, έχωμε τώρα και τους βομβαρδισμούς εκ μέρους της RAF, σχεδόν τακτικούς σε στρατιωτικούς στόχους στις Αθήνας, στην Ελευσίνα, στην Κρήτη και δεν ξέρω πού αλλού. Και αν ακόμη δεχθώ ότι δεν υπάρχουν θύματα, πάντως υπάρχουν σπασμένα τζάμια, σε αθήρμαστα σπήτια που στεγάζουν (τι ειρωνεία;) ξεπαγιασμένους λιμοκτονούντας και ετοιμοθανάτους. Το φρόνημα όμως των Ελλήνων είνε ακμαίον, έτσι τουλάχιστον μαθαίνομε, έτσι μαρτυρούν αι σκηναί του Πειραιώς για τας οποίας ο Μουσολίνι διέταξε εκτελέσεις ομήρων. Ως πότε όμως θα αντέχουν; Ως πότε; Η πείνα είνε κακός σύμβουλος. Το τουρκικόν α/π «Κουρτουλούς»⁹⁰ μετέφερε πέντε φορτία τροφίμων στην Ελλάδα, αλλά θα σταματήσει γιατί το χρειάζονται οι Τούρκοι για δικές των μεταφορές. Καταβάλλονται προσπάθειαι εξευρέσεως άλλου βαποριού. Να δούμε πού θα καταλήξουν. Οι Άγγλοι υπόσχονται πως θα στείλουν (θα επιτρέψουν να σταλούν) τρόφιμα στην Ελλάδα, αλλά διαρκώς υπόσχονται και διαρκώς πρόκειται. Ο Πρόεδρος έκαμε προσωπική επίκλησι στον Ρούσβελτ ζητών την προσωπική του παρέμβασι για λίγο ψωμί, λίγο στάρι, για να μη[ν] πεθάνουν από πείνα εκείνοι που έδειξαν στους δημοκρατικούς λαούς τον δρόμο της Τιμής, της Νίκης και της Ελευθερίας. Εκείνοι που με τόσο παχειά λόγια εξύμνησαν. Να δούμε τι θα γίνη. Ας ελπίσωμε πως κάτι θα γίνη. Πάντως απολαμβάνομε τα αγαθά του 20ού αιώνος. Θέλετε και άλλο δείγμα των αγαθών αυτού του αιώνος; Οι κινηματογράφοι προβάλλουν σκηνάς από της χριστουγεννιάτικες επιδρομές των Άγγλων commandos στην Νορβηγία, με καταστρεπτικά για τους Γερμανούς αποτελέσματα. Βλέπετε όμως ηλεκτρικούς σταθμούς να καίωνται, σταθμούς ασυρμάτου και φάρους να ανατινάσσονται στον αέρα, χωριό ολόκληρο να γίνεται παρανάλωμα του πυρός, περιουσίες ιδιωτικές και κρατικές να καταστρέφονται. Ιδρώτες και μόχθοι γενεών ολοκλήρων να εκμη-

90. "Kurtulus": Τουρκικό φορτηγό πλοίο το οποίο, φέροντας τη σημαία της Ερυθράς Ημισελήνου του τουρκικού Ερυθρού Σταυρού, από τον Οκτώβριο του 1941 έως και τον Ιανουάριο 1942, έκανε πέντε ταξίδια στην Ελλάδα μεταφέροντας συνολικά 6.735 τόνους εφοδίων. Βυθίστηκε στις 20.10.1942 στη θάλασσα του Μαρμαρά, ενώ μετέφερε 1.800 τόνους βοήθειας.

δενίζονται και βλέπετε ακόμη κοπάδια (έτσι μόνον μπορείτε να τα πείτε) ανθρώπων που βλέπουν καταστρεφόμενες τας περιουσίας των, τα υπάρχοντά των, να καίονται τα σπήτια των, να εγκαταλείπουν γυμνοί και ανέστιοι τα χώματα που γεννήθηκαν, που μεγάλωσαν, που έζησαν και εμόχθησαν, τα χώματα στα οποία αναπαύονται τα κόκαλα των προγόνων των, να απομακρύνονται από τη γη των πατέρων των και να ακολουθούν ευχαριστημένοι τους αποχωρούντας εφημέρους επιδρομείς, ευχαριστημένοι που είχαν την τύχη να λυτρωθούν, με τέτοιο απερίγραπτο τρόπο, από τα αγαθά της Νέας Τάξεως των Ούννων του 20ού αιώνας. Θεέ, είσαι τόσο κακός; Ή τόσο πολύ σου έφταισαν τα δημιουργήματά σου;

Πέμπτη 15.1.42

Η πολεμική κατάσταση πολύ ευχάριστη στο Ρωσικό μέτωπο. Τόσο ευχάριστη, που να αναπτέρωνη ελπίδες ταχείας επανόδου μας στην Ελλάδα. Στην Λιβύη εξελίσσεται αρκετά ευνοϊκά, αν και κάπως καθυστερεί στην οριστική εξέλιξί της. Αντιθέτως όμως στον Ειρηνικό από κακή εξελίσσεται σε χειρότερα. Οι Ιάπωνες προελαύνουν παντού. Κυριαρχούν της ξηράς, του αέρος και της θαλάσσης. Ως τότε όμως;

Οι ειδήσεις από την Ελλάδα εξακολουθούν να είναι πάντα δυσάρεστοι. Πείνα και δυστυχία γενική. Η κυβέρνηση εδώ καταβάλλει απεγνωσμένες προσπάθειες να πείση τους Άγγλους ότι πρέπει να σταλούν τρόφιμα στην Ελλάδα. Αλλά είναι αγύριστοι. Επιμένουν στον ολοκληρωτικό και άτεγκτο αποκλεισμό της Γερμανίας και στην ηθική και νομική υποχρέωσι που έχει να διαθρέψη τους κατακτηθέντας λαούς. Αφίνουν τους συμμάχους των, που είχαν την ατυχία να υποδουλωθούν, να πεθαίνουν από πείνα και στερήσεις, για να ικανοποιήσουν την αντίληψίν των περί ολοκληρωτικού κατά της Γερμανίας πολέμου. Και όμως δεν είναι ούτε σκληροί ούτε αναισθητοί. Αυτό τουλάχιστον πρέπει να συμπεράνει κανείς από την απήχησι που είχε ένα άρθρο που δημοσίευσε ο Πρόεδρος της ενταύθα Εκτελεστικής Επιτροπής του Ελλ. Ερυθρού Σταυρού, ιατρός κ. Καββαδίας, στους *Sunday Times* της παρελθούσης Κυριακής 11.1.42. Διεκήρυσσε την ανάγκη της αρωγής στον πεινώντα

Ελληνικό λαό, ενώ τα Ελληνικά φορτηγά πλοία μεταφέρουν τρόφιμα για τον μεγάλο τους σύμμαχο, τον Αγγλικό λαό. Σε δύο μέρες ο κ. Καββαδίας έλαβε υπερτετρακοσίας επιταγές ανθρώπων πάσης τάξεως αντιπροσωπεύουσας πλέον των £2.500 για την ενίσχυσι του έργου του Ελλην. Ερυθρού Σταυρού.

Οι σημερινές εφημερίδες σχεδόν όλες ομοιοτύπως δημοσιεύουν την πληροφορία ότι η Αγγλική Κυβέρνησις μελετά τον τρόπον της άρσεως του αποκλεισμού της Ελλάδος για να σταλούν τρόφιμα. Αυτό λένουν θα αποτελέση εντελώς εξαίρεσις για την Ελλάδα και ούτε θα θεωρηθή ως προηγούμενο για τα άλλα κατεχόμενα κράτη. Συγκεκριμένως αναφέρουν ότι παρόμοιαι προσπάθειαι της Βελγικής ενταύθα Κυβερνήσεως τον παρελθόντα χειμώνα προσέκρουσαν σε κατηγορηματική άρνησι. Ας ελπίζω πως η μελέτη θα καταλήξη σε σύντομη απόφασι και συντομωτέρα εκτέλεσί της.

Προχθές 13.1.42 οι αντιπρόσωποι των κάτωθι κρατών, Βελγίου, Τσεχοσλοβακίας, Ελευθ. Γάλλων, Ελλάδος, Ολλανδίας, Λουξεμβούργου, Νορβηγίας, Πολωνίας και Γιουγκοσλαβίας, παρισταμένων και παρατηρητών της Κίνας, Μεγ. Βρετανίας, Ηνωμ. Πολιτειών και Ρωσσίας, συνήλθον εις την αίθουσαν του St. James's Palace και υπέγραψαν πρωτόκολλον δι' ου διαδηλούν την αξίωσιν και απόφασιν των όπως, όταν επιστή ο καιρός, επιβάλουν κυρώσεις και ποινάς κατά των πρωτεργατών των καταπιέσεων και βασάνων των κατακτηθέντων παρά των Γερμανοϊταλικών κρατών.

Σήμερα επραγματοποιήθη το πρώτο βήμα της μελλοντικής οργανώσεως της Βαλκανικής Ενώσεως.⁹¹ Οι αντιπρόσωποι της Ελλάδος (Πρωθυπουργός κ. Τσουδερός) και της Γιουγκοσλαβίας (Πρωθυπουργός κ. Γιόβανοβιτς⁹²) υπέγραψαν προκαταρκτικήν συμφωνίαν στενότερας κατανοήσεως και συνεργασίας των Βαλκανικών λαών, πραγματοποιουμένης μιας Βαλκανικής Ομοσπονδίας,

91. Επρόκειτο για μέρος ευρύτερου βρετανικού σχεδίου με σκοπό τη δημιουργία ομοσπονδιών στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη, ως μέσο ανάσχεσης μεταπολεμικά της σοβιετικής και γερμανικής επέκτασης, όμως αδράνησε πολύ γρήγορα.

92. Slobodan Jovanović: Πρωθυπουργός (1942-1943) της εξόριστης βασιλικής κυβέρνησης της Γιουγκοσλαβίας, που συστάθηκε στο Λονδίνο μετά την κατάληψη και τον διαμελισμό της χώρας από τις δυνάμεις του Άξονα.

ισχυράς και ικανής να περιφρουρή την ύπαρξιν της και να προάγη την ευημερίαν των λαών της, διά της ειρηνικής συνεργασίας και αλληλοσυμπληρώσεως. Την κίνησιν ταύτην ευνοεί η Αγγλική Κυβέρνησις, της σχετικής ως άνω συμφωνίας υπογραφείσας εις το γραφείον του Υπουργού των Εξωτερικών της Αγγλίας Ant. Eden επί παρουσία του.

Δευτέρα 19.1.42

Οι Ρώσοι κατέλαβον το Μοjaϊσκ, πόλιν και συγκοινωνιακόν κόμβον 65 μίλλια δυτικώς της Μόσχας. Ο αγών εσυνεχίζετο πεισματώδης από δεκαπενθημέρου. Οι Γερμανοί υπέστησαν αφάνταστη φθορά· σωστή πανωλεθρία. Το υπερήσπιζαν λυσσαλέα και προσεπάθουν να το κρατήσουν πάση θυσία. Το Ρωσικόν ανακοινωθέν λέγει ότι συνελήφθησαν και αιχμάλωτοι. Είνε η πρώτη φορά ύστερα από την συνεχιζομένην μεγάλην αντεπίθεσιν των που ομιλούν περί αιχμαλώτων. Ως τώρα μόνον νεκρούς και θανόντας εκ ψύξεως ανέφεραν τα δελτία των. Και δεν έχουν καθόλου άδικο, αν σκεφθούμε τι θηριωδία και αποκτήνωσι έδειξαν οι Γερμανοί κατά των Ρωσικών πληθυσμών των καταληφθέντων εδαφών και των συλληφθέντων Ρώσων αιχμαλώτων. Υπάρχουσαι έγκυροι πληροφοροφoρία αναφέρουν το εξής απίστευτον, ως κυνισμόν και αποκτήνωσιν, χαρακτηριστικόν κακούργων ενστίκτων. Ο Διεθνής Ερ. Σταυρός της Γενεύης, όταν ακόμη οι Γερμανοί προχωρούσαν στην Ρωσσία, εξήτησεν από τους Γερμανούς αρμοδίους πληροφορίας περί των Ρώσων αιχμαλώτων και η απάντησις: Έχομε 3.000.000 αιχμαλώτων (ωρισμένως θα συμπεριελάμβανον και πολίτας). Είνε δύσκολο να τους στεγάσωμε και να τους θρέψωμε όλους αυτούς. Για να τους στεγάσωμε, θα χρειασθί χώρος σαν το μισό Βερολίνο. Έτσι σκεπτόμεθα να φροντίσωμε μόνο για τους μισούς από αυτούς. Και οι άλλοι τι πρόκειται να γίνουν; Μα υπολογίζωμε ότι με της καουχίς, της στερήσεως και την έλλειψιν καταλλήλου στεγάσεως οι μισοί από τα 3.000.000 θα πεθάνουν και έτσι θα απαλλαγούμε.

Προχθές έγραφα για τους αυθορμήτους εράνους, ως του Ελλ. Ερ. Σταυρού, κατόπιν ενός άρθρου του κ. Καβαβιά και το οποίον

δεν ήτο καν έκκλησι δι' έρανον. Σε τέσσαρες μέρες αι εισφοραί ανήλθον σε £4.000. Οι δε προσενεγκόντες πάνω από χιλίους. Και αι εισφοραί ακόμη συνεχίζονται. Είνε παρήγορον ότι αι εισφοραί προέρχονται από την λαϊκή κυρίως τάξιν. Υπάρχουν η συνεισφέροντες μόνον εξ πέννες (σαν να λέμε ένα δίφραγκο), αυτό μπορούσαν και αυτό διέθεσαν. Μια εισφορά Σκώτου ανήρχετο σε 1.000 λίρες. Πολλές επιταγές έγραφαν «για την Ελλάδα». Μία επιταγή δύο λιρών έγραφε “for the starving Greece”. Γεγονός είνε ότι διεξαγομε αγώνα σκληρό οπουδήποτε βρεθούμε, μ' οποιονδήποτε μιλήσωμε, για να πεισθούν οι Άγγλοι ιθύνοντες ότι οι Έλληνες πεθαίνουν από πείνα. Δεν μπορούν, καλοπίστως, να το πιστεύσουν. Πάντως φαίνεται πως απεφάσισαν την αποστολή τροφίμων. Αι εφημερίδες συνηγορούν. Χθες πήγαμε στο Brighton. Εκεί επισκεφθήκαμε το άσυλον της Αγίας Άννης. Ένα άσυλο δι' αναπήρους και καχεκτικά παιδιά τώρα περιθάλλει μάλλον παιδιά στρατευμένων. Εχάιδευσαν και προσέφεραν γλυκά σε ένα κοριτσάκι τεσσάρων-πέντε ετών. Ήταν Ιταλό-παιδο, και ίσως γι' αυτό να το θώπευσαν περισσότερον. Τι φταίνουν τα παιδιά αυτά; Άλλωστε ο παππούς του, εστιάτωρ άλλοτε στο Λονδίνο, πνίγηκε στον Ατλαντικό, θύμα του πολέμου. Εστέλλετο ως πολιτικός αιχμάλωτος σε στρατόπεδο συγκεντρώσεως μαζί με άλλους Ιταλούς στον Καναδά. Το βαπόρι όμως εβυθίσθη από Γερμανικό υποβρύχιο. Ο δε πατέρας του (του παιδιού), ως Άγγλος υπήκοος, υπηρετεί στον Αγγλικό στρατό. Ίσως και εναντίον του στρατού της πραγματικής του πατρίδος.

Τρίτη 27.1.42

Αι εφημερίδες σήμερον δημοσιεύουν ότι η Κυβέρνησις (η Αγγλική) απεφάσισε την αποστολήν σίτου στην Ελλάδα. Θα σταλή τώρα ένα φορτίον από οκτώ χιλιάδες τόννους. Μόλον λέγουν ότι δεν υπάρχει καμμία εκδήλωσις από τους Γερμανούς ότι δεν θα το κατάσχουν. Αλλά θα δοκιμάσουν και έχει ο Θεός. Πάντως η αρχή έγινε. Δηλ. θα γίνη.

Περισσότερο θα είνε το αποτέλεσμα της ηθικής ανακουφίσεως και αναθαρρήσεως του Ελλ. λαού παρά η πραγματική βοήθεια που θα τους κάνει αυτή η μικρά ποσότης σταριού, όση στην καλή εποχή

εχρειάζετο για τέσσερες μέρες μόνον. Υπάρχουν όμως όλοι αι ενδείξεις ότι δεν θα είνε μόνο αυτό. Ας το ελπίζουμε.

Πέμπτη 5.2.42

Ως τώρα τα πήγαινα πολύ καλά με τον καιρό. Ούτε ένα συνάχι. Είνε όμως μια βδομάδα τώρα που με ταράζει το κρυολόγημα, το συνάχι και ο βήχας. Σήμερα δεν πήγα στο γραφείον και ούτε αύριο θα πάω. Έτσι ως το Σάββατο πιστεύω να είμαι σχετικώς καλά.

Ευτυχώς όμως που πήρα λίγη δουλειά να διεκπεραιώσω στο δωμάτιο (δόξα τω Θεώ υπάρχει πάντα περίσσια)- άλλως θα με παλάβωναν όλη την μέρα οι διάφορες σκέψεις για την Ελλάδα και τους εκεί. Στέλλω κάθε τόσο γράμματα με τον Ερ. Σταυρό, αλλά ακόμη κανένα δεν πήρα και τόσο πολύ τρέμω μην πάρω κανένα...

Όσο και να προσπαθούμε καμμιά φορά να ξεχάσωμε, είνε αδύνατο να το επιτύχωμε, πάντα κάτι θα τύχη να μας επαναφέρει στην πραγματικότητα. Ο χειρότερός μας εφιάλτης είνε οι διάφοροι γνωστοί Αθηναίοι και Αθηναίες που διαρκώς συναντούμε μπροστά μας. Και είνε τόσοι πολλοί, αναρίθμητοι. Δηλ. όχι οι ίδιοι αλλά οι σωσίοι των. Απόψε σε μια Αμερικάνικη εφημερίδα είδα κάποιον, ήτο ίδιος ο Ν. Λεμπέσης της Εθνικής. Κάθε μέρα θα συναντήσω και τρεις-τέσσερες τέτοιους. Ο Νεζερίτης, ο μακαρίτης ο Συρμόπουλος, ο Χαρίτος, η Μπουφέτη, η Σολωμού, ο Φέξης, η Καλλάρη, ο Μα[δυ]βίδης, ο Σιδηρόπουλος, ο Σωτηρίου, ο Δημόπουλος, τα Μαραβελάκια, η Τατάκη, η Μεταξά, η Γαρυφάλου, ο Κρεμμύδης, ο Λουίζος και τόσοι άλλοι, ούτε ο Ν. Ψύχας δεν έλειψε από την σειρά.⁹³ Και είνε πολύ φυσικό σε μία πόλι με πληθυσμόν επτά εκατομμυρίων και ένα σωρό κινητό πληθυσμό διαφόρων εθνικοτήτων.

Τρίτη 10.2.42

Οι Ιάπωνες εισεχώρησαν ήδη στο νησάκι της Σιγκαπούρης και προχωρούν να καταλάβουν και την πόλιν. Διώρθωσαν σε μία

93. Τα περισσότερα αναφερόμενα πρόσωπα φαίνεται ότι ήταν συνάδελφοι του Κοσμίδη από την Τράπεζα της Ελλάδος.

νύκτα μέσα τον μέσω της θαλάσσης δρόμον που συνδέει το νησί με την ξηρά και τον οποίον είχαν ανατινάξει οι Άγγλοι. Στην Ν. Υόρκη κατεστράφη από πυρκαϊά το Γαλλ. Υπερωκεάνειο «Νορμανδία»,⁹⁴ 83.000 τόννων, το οποίον είχαν καταλάβη οι Αμερικανοί και μετέτρεψαν σε οπλιταγωγό. Μόλις είχε τελειώση σχεδόν η μεταρρύθμισις του. Δυστυχώς η όλη πολεμική κατάστασις εξελίσσεται από κακή σε χειρότερη. Κατάληψις της Σιγκαπούρης σημαίνει Ιαπωνική κυριαρχία και στον Ινδικό Ωκεανό, μετά τον Ειρηνικό. Σημαίνει ακόμη απειλήν κατά των Ινδιών και της Ν. Αφρικής, της Βορείου απειλουμένης σοβαρώς από την τελευταία προέλασι των Γερμανών στην Λιβύη, και απειλήν κατά της Αιγύπτου. Και ο Θεός να βάλη το χέρι του. Το μόνον παρήγορο σημείο είνε το Ρωσικό μέτωπο, στο οποίον οι Ρώσσοι εξακολουθούν να σημειώνουν σημαντικές επιτυχίας. Ίσως από κει να ανατείλη καμμιά σύντομη μέρα ο ήλιος της ελευθερίας. Από την Ελλάδα αι ειδήσεις όσο πάνε και χειρότερες. Την περασμένη νύκτα πάλιν ολόκληρη ως τα ξημερώματα αδύνατον να κλείσω μάτι. Πού θα βγη αυτή η κατάστασις δεν ξέρω.

Οι σημερινές εφημερίδες γράφουν: "More food may go to Greece" και συνεχίζουν με δηλώσεις σχετικές του Υπουργού Οικονομικού Πολέμου κ. Dalton.⁹⁵ Λέγουν ότι απλώς η έναρξις της αποστολής τροφίμων στην Ελλάδα δεν λύει το πρόβλημα, διότι η Ελλάς έχει απογυμνωθεί συστηματικώς από τους Γερμανούς, οι οποίοι θέλουν να την υποτάξουν διά της πείνης. Ο αγών της κυβερνήσεώς μας άρχισε να αποδίδη τους πρώτους καρπούς του.

Προ ημερών στείλαμε ένα εκατομμύριο Ελβετικά φράγκα στον πρεσβευτήν μας στην Βέρνη, διά την πληρωμήν συμπεπυκνωμένου γάλακτος και άλλων παιδικών τροφών, των οποίων την δι' Ελλάδα

94. "Normandie": Υπερωκεάνιο που ναυπηγήθηκε το 1935 και θεωρήθηκε από τα πιο εξελιγμένα τεχνολογικά της εποχής του, καθώς το 1937 έσπασε το φράγμα των τεσσάρων ημερών για τον διάπλου του Ατλαντικού. Τον Δεκέμβριο του 1941 είχε αγοραστεί από το Ναυτικό των ΗΠΑ και ονομάστηκε "Lafayette". Μετά την πυρκαγιά του 1942, έμεινε ακινητοποιημένο και εκπονήθηκε το 1946.

95. Hugh Dalton (1887-1962): Οικονομολόγος και βουλευτής του Εργατικού Κόμματος που διετέλεσε Υπουργός Οικονομικού Πολέμου (1940-1942) στην κυβέρνηση W. Churchill.

εξαγωγήν επέτρεψεν η Ελβετική Κυβέρνησις. Ας ελπίσωμε πως αυτό αποτελεί μη παρεμποδισθησομένην, από εχθρικήν ενέργειαν, απαρχήν περισώσεως των βρεφών της Ελλάδος. Είθε.

Κατόπιν διαφωνίας του υπουργού Εργασίας κ. Δημητράτου, ευρισκομένου νυν εις Αμερικήν, ελθόντος κατ' επανάληψιν εις οξείαν αντίθεσιν με την Κυβέρνησιν, εις την οποίαν εδημιούργησε διάφορα ως τώρα επεισόδια, ο Βασιλεύς ηναγκάσθη να τον απαλλάξη των καθηκόντων του.

Το Υπουργείον Εργασίας ανέλαβεν ο Πρωθυπουργός. Από χθες ξαναπήγα στο γραφείο αν και όχι καλά, αλλά τι να γίνη. Έπρεπε να ξαναπάω οπωσδήποτε ύστερα από τετραήμερο απουσία. Ευτυχώς σήμερα ο καιρός άρχισε να παρουσιάζη σημεία βελτιώσεως.

Παρασκευή 13.2.42

Η εφημερίδες γράφουν σήμερα πως τα τρία Γερμανικά θωρηκτά «Γκνάιξενάου», «Σάρνχορστ»⁹⁶ και «Πρινς Ούγκεν», που ήσαν αποκλεισμένα στον Γαλλικό λιμένα της Βρέστης από τον Μάιον πέρυσι που είχαν βγη στον Ατλαντικό, διέλαθαν την προσοχή των Άγγλων και πέρασαν το στενό της Μάγχης καταφυγόντα στην Ελιγολάνδη.⁹⁷ Έγιναν αντιληπτά όταν πια πλησίαζαν να περάσουν το στενό. Επροστατεύοντο από σμήνη αεροπλάνων διώξεως, από στολίσκους τορπιλλακάτων και υποβρύχια. Οι Άγγλοι επετέθησαν αεροπορικώς κυρίως και έχασαν 42 αεροπλάνα, και [υπέστησαν] μικρές βλάβες σε αντιτορπιλλικά. Κατέρριψαν δε περί τα 30 Γερμανικά αεροπλάνα. Πάντως πέρασαν. Να δούμε τώρα τι θα κάνουν. Για να τολμήσουν οι Γερμανοί να τα ριψοκινδυνεύσουν στην Μάγχι, κάποιο απώτερο πρόγραμμα θα έχουν.

96. "Scharnhorst": Θωρηκτό του γερμανικού στόλου, το οποίο μαζί με το θωρηκτό "Gneisenau" έδρασε κυρίως στον Ατλαντικό Ωκεανό κατά του συμμαχικού Ναυτικού. Στα τέλη Δεκεμβρίου 1943 ανέλαβε μαζί με το θωρηκτό "Tirpitz" να εμποδίσει συμμαχικές νηοπομπές να φθάσουν στη Σοβιετική Ένωση, ενώ στα τέλη του 1943, κατά τη διάρκεια ανάλογης αποστολής με αφετηρία τη Νορβηγία, βομβαρδίστηκε και βυθίστηκε.

97. Εξελληνισμένη απόδοση του ονόματος των γερμανικών νησίδων Helgoland στη βόρεια θάλασσα, στρατιωτική βάση των Ναζί από τις αρχές της δεκαετίας του 1930.

Δευτέρα 16.2.42

Χθες οι Ιάπωνες κατέλαβαν την Σιγκαπούρη. Ήταν αδύνατο να την κρατήσουν οι Άγγλοι. Η Ιαπωνική πίεσις ήταν ασυγκρίτως υπερτέρα εις δυνάμεις. Περί τις 70.000 Αγγλικού στρατού με τον αρχηγό της στρατιάς ηχημαλωτίσθησαν. Η κατάληψις της δημιουργεί άμεσο κίνδυνο στις συγκοινωνίες του Ινδικού Ωκεανού και απειλή μεγάλη κατά των Ινδιών.

Με της αυξανόμενες διαρκώς ανάγκες μεταφοράς (πλοίων) για την Άπω Ανατολή και την Ρωσσία, εσταμάτησαν σχεδόν οι εισαγωγές στο Λονδίνο. Διαρκώς και νέοι περιορισμοί καταναλώσεως επιβάλλονται. Η κατάσταση εις πολύ χειρότερα απ' ό,τι ήτον όταν ήλθαμε προ πέντε περίπου μηνών. Τα καταστήματα εις σχεδόν άδεια. Δεν βρίσκεις τώρα σχεδόν τίποτε να αγοράσης. Μέρες τώρα ζητώ να βρω μια ξυριστική μηχανή, αλλά αδύνατον.

Δευτέρα 2.3.42

Οι Ιάπωνες έβαλαν τώρα χέρι, ή μάλλον έβαλαν το πόδι των στην Ιάβα. Στον Ατλαντικό τα υποβρύχια δρουν πάλι εντατικώς. Να δούμε πότε θα γυρίσουν πάλι τα πράγματα. Ευτυχώς που οι Ρώσοι πάνε καλά. Πόσο όμως φοβούμαι τώρα για τον Γιάννη, που επέτυχθαι ναρθή εδώ από το Κεηπτάουν και του τηλεγράφησα να έλθη.

Προχθές επί τέλους είχα γράμματα από τας Αθήνας, χρονολογημένα από τας 2, 12 και 15 Ιανουαρίου. Υπογραφές Αλέκου και Αγνής, αλλά ο γραφικός χαρακτήρ δεν μοιάζει του Αλέκου, πότε λέω εις του Νίκου, πότε του Τηλεμάχου και κάποτε διερωτώμαι μήπως εις του Αλέκου, αλλά πάντα αμφιβάλλω και για τους τρεις.⁹⁸ Ας ελπίζω στον Θεό. Πάντως κάπως ανακουφίσθηκα. Πόσο όμως λυπήθηκα που βλέπω τον Λαζαρίδη και τον Λεβή να στενοχωρούνται που δεν παίρνουν εκείνοι. Ιδίως ο Λεβής. Αμέσως με την λήψιν των τηλεγράφησα στον Γιάννην. Πιστεύω να έχη πάρη ήδη το τηλεγράφημά μου.

98. Αδέρφια και νύφη του γράφοντος.

Σαν να μη φθάνουν τα άλλα βάσανα, μας προσετέθη τώρα και άλλο. Ο Λεβής έπαθε από φλεβίτιδα και αύριο πάει στο Νοσοκομείο για νοσηλεία. Πόσο λυπήθηκα με το πάθημά του αυτό μακριά από τους δικούς του. Ας ελπίζουμε όμως πως γρήγορα θα γίνη καλά. Θα πηγαίνω με βέβαια να τον βλέπω, αλλά τι βγαίνει από αυτό;

Προ τριημέρου διάβασα στις εφημερίδας πως πολύ γρήγορα η Ελληνική Αεροπορία θα συμμετέχη στις επιχειρήσεις στην Λιβύη. Πόσο με ευχαρίστησε αυτό, ένοιωσα κάτι να μου λέγη για σύντομη δράσι του αναγεννωμένου Ελληνικού Στρατού σε κάποια άλλα πιο προσφιλή, πιο γνώριμα εδάφη. Τι αναπτέρωσι αποκρύφων ελπίδων. Ας έχουν καλή αρχή και ας είνε ο Θεός μαζί των.

Το ζήτημα της τροφοδοσίας της Ελλάδος από το στάδιο των συζητήσεων μπήκε στο δρόμο της πραγματοποιήσεως. Εναυλώθη Σουηδικό βαπόρι 7.500 τόννων, για να μεταφέρει σιτάρι έτοιμο ήδη στην Μέση Ανατολή.

Η Γερμανία και Ιταλία υπεσχέθησαν να επιτρέψουν την τροφοδοσία. Πότε όμως θα πάη το πρώτο φορτίο; Το πρώτο αυτό φορτίο που, περισσότερο από το στομάχι, θα τονώσει το φρόνημα της ανθισταμένης Ελλάδος; Πότε; Πότε θα παύσουν να πεθαίνουν οι Έλληνες από την πείνα; Πότε θα πάνε τα γάλατα από την Ελβετία; Πότε;

Σήμερα ετοίμασα 15 γράμματα που θα στείλω αύριο σε διαφόρους διά του Ερυθρού Σταυρού. Εκτός από το σπήτι γράφω στην Φρόσω, στην Μαρία Μαυρίκη στην Σκύρο και σε πολλούς συναδέλφους στην Τράπεζα. Ας ελπίζω πως από κάποιον απ' αυτούς θα πάρω δύο λέξεις.

Πέμπτη 5.3.42

Απόψε στείλαμε επειγόντως στον Πρεσβευτή μας στην Λισσαβώνα 180.000 δολάρια, διά την πληρωμήν 200 τόννων διαφόρων αλιπάστων ψαρικών ετοιμοπαραδότων. Θα φορτωθούν στο Σουηδικό βαπόρι που θα περάση από κει μετά τέσσαρες-πέντε μέρες και το οποίο θα μεταφέρει στάρι στην Ελλάδα. Αι Γερμανοϊταλικά αρχαί έδωσαν την συγκατάθεσί των για την μεταφορά στην Ελλάδα. Να ιδούμε όμως, θα τα φάει όλα ο Ελληνικός λαός; Ή θαβάλουν χέρι κι αυτοί. Το πρώτο βαπόρι (αυτό είνε το δεύτερο) ανεχώρησεν ήδη εξ

[δυς]. Οι Ιταλοί όμως για να επιτρέψουν την μεταφορά ηξίωσαν να προσεγγίση στο Καστελλόριζο. Τι να γίνη; Το εδέχθημεν. Ελλάδα, Ελλάδα! Πόσο σε λυπούμαι. Ύστερα από τέτοιον υπέροχο αγώνα, ύστερα από τέτοιες δόξες και αυτοθυσίες. Να πεθαίνουν τα παιδιά σου από την πείνα. Πόσο άδικος είνε ο κόσμος. Φράσις ενός Άγγλου γιατρού που επεσκέφθη προχθές τον Λεβή. Και άλλο από της εφημερίδες. Συζήτησις αν η Μ. Παρασκευή θα είνε ημέρα αργίας ή όχι. «Και η Ελλάς είχε πέρυσι Μ. Παρασκευή και την τηρούν πάντοτε με θρησκευτική ευλάβεια οι Έλληνες και κρατούν γενική νηστεία. Πέρυσι όμως δούλεψαν. Μόνο το Πάσχα εσταμάτησαν για δύο λεπτά για να πούνε Χριστός Ανέστη». Λόγια που ακούσθησαν μέσα στην Αγγλική Βουλή.

Τα χιόνια εξακολουθούν. Ο καιρός πάντα ελεεινός και τρισάθλιος. Ο χειρότερος χειμών, που είχαν χρόνια να δουν οι Λονδρέζοι.

Παρασκευή 6.3.41 [sic]

Οι αποψινές εφημερίδες αναγράφουν πληροφορίες του Ελβετικού ραδιοφωνικού σταθμού εξ Αθηνών, καθ' ας Ιταλικά βαπόρια μεταφέρουν στάρι και άλευρα στην Ελλάδα! Δυοίν θάτερον. Ή την αποστολή μας την σφετερίζονται και την ρεκλαμάρουν ως δική των, ή ο εκβιασμός της προσεγγίσεως στο Καστελλόριζο έγινε για να ξεφορτώσουν εκεί το δικό μας στάρι που θα έχουν φαίνεται ανάγκη στα Δωδεκάνησα και δυσκολεύονται να στείλουν, και αντ' αυτού στέλλουν δικό των στην Ελλάδα. Και έτσι επιτυγχάνουν διτώς. Και τα Δωδεκάνησα τροφοδοτούν. Και ρεκλάμα υπέρ αυτών κάνουν στην Ελλάδα. Il en testera toujours quelque chose. Μας έχουν το μαχαίρι στο λαιμό. Θα το υποστούμε και αυτό, όπως και όλα όσα πρόκειται ακόμη, ως να έλθη η ώρα των.

Πέμπτη 12.3.42

Χθες είχα τηλεγράφημα του Γιάννη (της 5.3) από το Cape Town ότι προσεχώς αναχωρεί για δω. Επίσης μετά άλλο της Πρεσβείας Πρετωρίας (της 10.3) που με ειδοποιεί ότι ο Γιάννης έφυγε. Συμπεραίνω δηλ. θα έχη φύγη από κει περίπου στις έξη-οκτώ του μηνός. Θα κάνη υπολογίζω περί της 40 μέρες να έλθη, ίσως πενήντα. Έτσι

θα έχω τόσες μέρες αγωνία ως που να τον δω να φθάση. Το σκέπτομαι πολύ αυτό το ταξίδι του, τώρα με την ενταθείσαν δράσι των υποβρυχίων, αλλά απεφάσισα να ενεργήσω να έλθη οπωσδήποτε εδώ για δύο λόγους: α) κυρίως τα γράμματά του και της προφορικές πληροφορίες που έχω από επιβάτες ότι στενοχωρείται και σκέφτεται να μπαρκάρη σε βαπόρι και β) φοβάμαι πολύ την τύχη της Ν. Αφρικής με την εξέλιξι που λαμβάνουν αι επιχειρήσεις στον Ειρηνικό. Συζητείται ήδη η τύχη της Μαδαγασκάρης, ενώ από την άλλη οι Ιάπωνες χτυπούν την πόρτα της Αυστραλίας. Έτσι το μη χείρον βέλτιστον. Εν τω μεταξύ φροντίζω να του βρω λίγο ελαιόλαδο, να έχη όταν έλθη. Είνε τόσο δυσεύρετο.

Χθες έγινε πανηγυρική έναρξις των εργασιών του ιδρυθέντος εν Λονδίνω Ελληνικού Ναυτοδικείου. Είνε το πέμπτο κατά σειρά Συμμαχικό Ναυτοδικείο που ιδρύεται στην Αγγλία: Βελγικό, Νορβηγικό, Πολωνικό, Γιουγκοσλαβικό, Ελληνικό. Την έναρξι των εργασιών του εκήρυξεν ο κ. Βαρβαρέσος, αναπληρών τον Υπουργό της Δικαιοσύνης. Ο λόγος του ήτον πραγματικά συγκινητικότατος. Μετ' αυτόν ωμίλησε ο Lord Simon.⁹⁹ Είχε μιλήση και στα προηγούμενως εγκαινιασθέντα κατά διαστήματα άλλα τέσσαρα Ναυτοδικεία. Παντού είπε σχεδόν τα ίδια. Τελείως διαφορετικά όμως μίλησε για το Ελληνικό Ναυτοδικείο, για την Ελλάδα, για την αθάνατη συμβολή της στον πολιτισμό, για τον πολιτισμό της νεωτέρας Ελλάδος, για τους υπερόχους αγώνας της για την ελευθερία και δημοκρατία κ.λπ. κ.λπ. που δεν θα λησμονηθούν, όταν θα έλθη η ώρα των λογαριασμών.

Κυριακή 15.3.42

Προχθές ανεχώρησαν αεροπορικώς δι' Αίγυπτον ο Βασιλεύς και ο Πρωθυπουργός. Θα επιθεωρήσουν τας εν Αιγύπτω και Παλαιστίνη

99. John Simon, 1st Viscount (1873-1954): Βρετανός πολιτικός που είχε διατελέσει κατ' επανάληψη υπουργός. Πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο υπήρξε κύριος υποστηρικτής της «πολιτικής κατευνασμού» έναντι της ναζιστικής Γερμανίας. Τον Μάιο του 1940 διορίστηκε Λόρδος Καγκελλάριος (Υπουργός Δικαιοσύνης) στην κυβέρνηση Συνασπισμού του W. Churchill.

Ελληνικές Στρατιωτικές δυνάμεις, αι οποίαι φαίνεται ότι προσεχώς θα λάβουν μέρος στις επιχειρήσεις της Λιβύης. Ο Θεός και η Νίκη μαζί των.

Τρίτη 17.3.42

Την νύκτα του Σαββάτου προς την Κυριακή, συνδυασμένη δράσις στόλου και αεροπορίας εβομβάρδισε την Ρόδο, προξενηθεισών σημαντικών ζημιών. Ένας από τους συμμετασχόντας Άγγλους αεροπόρους αφηγείται σε δημοσιογράφο ότι είδε στο πέλαγος, ολόφωτο και με όλα τα διακριτικά του, το πλοίο που μεταφέρει το στάρι από την Γιάφα στην Ελλάδα. Επί τέλους.

Δευτέρα 23.3.42

Από την περασμένη Τρίτη ως σήμερα τράβηξα τον διάβόλό μου από ένα απόστημα που έβγαλα πίσω ακριβώς κάτω από τον κόκυγα και που είχε πρησθή δεξιά και αριστερά. Το φόρτε του ήτο την νύκτα της Τετάρτης που όχι μόνον δεν κοιμήθηκα ούτε λεπτό, αλλά ούτε καν να σταθώ ακίνητος σε ένα ωρισμένο μέρος μπορούσα. Όποια στάσι και αν έπαιρνα στο κρεβάτι ήταν αδύνατο να αναπαυθώ και επ' ελάχιστον. Το μόνο μου καταφύγιο ήτον το..., όπου μπορούσα να κάθωμαι σχετικώς λίγη ώρα και όπου συνολικώς πέρασα της περισσότερες ώρες της νύχτας. Το πρωί πήγα στον γιατρό, ο οποίος, όπως και την επομένη, επέμενε να μου το σχίση παρά την άρνησί μου.

Εν τέλει, με την ακολουθηθείσα θεραπεία άνοιξε μόνο του, αλλά και πάλι ο γιατρός ήθελε να το σχίση. Έχει ολόκληρο τιπόζιτο πύο μέσα, μου έλεγε. «Είνε σαν να θέλεις να αδειάσης μια δεξαμενή από μια συνήθη κάνουλα». Είνε προτιμότερο αυτό, του απήντησα, παρά να την γκρεμίσω για ν' αδειάση γρηγορώτερα. Ευτυχώς τώρα εκαθάρισε και πάει για κλείσιμο.

Τώρα που λείπει ο Πρόεδρος, ο κ. Βαρβαρέσος ανέλαβε και τα Υπουργεία Εργασίας και επίσης της Ναυτιλίας, αντικαθιστών από πολλού τον εν Αμερική κ. Θεοφανίδην. Επίσης το Υπουργείο Δικαιοσύνης.

Τρίτη 24.3.42

Αι σημερινά εφημερίδες γράφουν ότι το Σουηδικό α/π “Sicilia” θα αναχωρήσει από την Ν. Υόρκη με 21.150 τόννους αλεύρων, δέκα τόννους φαρμάκων και διάφορες βιταμίνες για την Ελλάδα. Δυστυχώς όμως πρόκειται μόνον για 2.000 περίπου, που πηγαίνουν για την Λισσαβόνα προς συμπλήρωσι του φορτίου του δευτέρου Σουηδικού βαποριού, εκ 4.500 τόννων. Ας ελπίζομε όμως, όπως πιστεύομε, ότι με της αδιακόπως καταβαλλόμενες προσπάθειες θα πάνε και άλλα φορτία. Ευτυχώς που από την Τουρκία συνεχίζονται πάλι αι αποστολαί με το α/π «Ντολού-Μπονάρ»,¹⁰⁰ μεγαλύτερο από το “Courtoulous” που εναυάγησε. Στην Πρεσβεία Αγκύρας στέλλομε διαρκώς χρήματα για τον σκοπόν αυτόν.

Τετάρτη 25.3.42

Του Ευαγγελισμού – Εθνική εορτή. Έγινε συγκέντρωση στο “Cambridge Theatre” με παρουσίαν του Αγγλου Υπουργού της Παιδείας,¹⁰¹ του Πρεσβευτού Πέρσυ Lorraine και άλλων Άγγλων επισήμων ομιλητών. Ανεγνώσθησαν συγκινητικώτατοι επιστολαί πλήρεις υποσχέσεων και θαυμασμού προς το έργον της Ελλάδος, του Υπ. Εξ/κών Eden, του Loyd George κ.λπ. Ο Υπ. της Παιδείας μεταξύ άλλων είπεν ότι ο οργανωθείς ήδη Ελλ. στρατός στην Μ. Ανατολή γρήγορα θα λάβη μέρος στην επιχειρήσει της Λιβύης, όπου ήδη δρουν ο Στόλος και η Αεροπορία μας, και πως κάποτε πολύ σύντομα οι στρατιώτες του Rommel¹⁰² θα ακούσουν την γνώριμή των ιαχή «αέρα» από τα στόματα των Ελλήνων στρατιωτών, ικανοποιώντων εκεί την εκδίκησί των και προετοιμαζόμενοι για την εξόρμησι της απελευθερώσεως της Ελλάδος. Τελευταίος ωμίλησεν ο Υφυπουργός Τύπου κ. Μιχαλόπουλος με λίγα, αλλά συγκινητικώτατα λόγια.

100. Πρόκειται για το πλοίο “Tumlupinar”, που συνέχισε τις αποστολές βοήθειας από την Τουρκία μέχρι τη λήξη του αποκλεισμού.

101. Αναφέρεται στον Rab Butler (1902-1982), διακεκριμένο πολιτικό του κόμματος των Συντηρητικών με πολυετή θητεία σε διάφορες υπουργικές θέσεις. Υπηρέτησε ως Υπουργός Παιδείας στην κυβέρνηση του W. Churchill από το 1941 έως το 1945.

102. Erwin Rommel (1891-1944): Στρατάρχης του Γ' Ράιχ, αρχηγός από το 1941 του εκστρατευτικού σώματος στη Βόρεια Αφρική (Afrika Korps), γνωστός για τον ρόλο του εκεί με το προσωνύμιο «Αλεπού της Ερήμου».

Μ. Δευτέρα 30.3.42

Αι εφημερίδες αναγράφουν τεραστίαν επιδρομήν συνεργαζομένων δυνάμεων Στόλου-Αεροπορίας και Commandos (ένα είδος οργανωμένων ανταρτών) εναντίον της κατεχομένης παρά των Γερμανών Γαλλ. Ναυτικής Βάσεως του St. Nazaire προς καταστροφήν διαφόρων στρατιωτικής σπουδαιότητος στόχων, αλλά κυρίως της δεξαμενής πλοίων, της μεγαλυτέρας Γερμανοκρατουμένης εις τον Ατλαντικόν Βάσεως υποβρυχίων και μόνης δυναμένης να περιλάβη και προφυλάξη το νέον Γερμανικόν υπερδρόνωτ “Tirpitz”¹⁰³ 40.000 τόννων, το οποίον κατά τας υπάρχουσας πληροφορίας επρόκειτο, συνοδευόμενον από άλλα πλοία, να εξέλθῃ στον Ατλαντικό για επιδρομές εναντίον των νηοπομπών. Η επιδρομή επέτυχε πλήρως. Εστοίχισε όμως ένα αντιτορπιλικό που, γεμισμένο με πέντε τόννους εκρηκτικών υλών στην πλώρα του, πήγε και σφηνώθηκε στις πόρτες που φράζουν την είσοδο της δεξαμενής και της οποίες κατέστρεψε πλήρως, όπως δείχνουν ληφθείσαι φωτογραφίαι. Ο κυβερνήτης και μέρος του πληρώματός του εθυσιάσθησαν. Επίσης εχάθησαν ή ηχμαλωτίσθησαν οι περισσότεροι των Commandos με τον αρχηγό των. Αλλά αφού εξετέλεσαν πλήρως το προδιαγεγραμμένο σχέδιό των καταστροφής ωρισμένων στρατιωτικών στόχων.

Οι χθεσινές εφημερίδες γράφουν για το πένθος του λαού των Αθηνών την 25ην Μαρτίου. Στην τελετήν στην Μητρόπολι, το εκκλησίασμα υπεδέχθη με νεκρική σιγή τον Τσολάκογλου ακολουθούμενον από Γερμανούς και Ιταλούς αντιπροσώπους. Μόνον κραυγαί «Ζήτω η ελευθερία» ηκούσθησαν.

Μ. Τετάρτη 1.4.42

Από της εφημερίδες: σ' ένα κινηματογράφο στην Κοπεγχάγη, ο Χίτλερ εμφανίζεται ανερχόμενος σ' ένα αεροπλάνο. Και ένας από τους θεατάς, «Χαιρετίσματα στον Hess». Η παράστασις διεκόπη.

103. Επρόκειτο για το βαρύτερο πολεμικό πλοίο που, μαζί με το θωρηκτό “Bismarck”, αποτελούσαν σύμβολα υπεροχής του Γ' Ράιχ και βασικούς στόχους των συμμαχικών δυνάμεων. Εντάχθηκε στον γερμανικό στόλο στις αρχές του 1941 και έδρασε στη Βαλτική μέχρι τις αρχές του 1942 που πέρασε στη Νορβηγία, με στόχο τις συμμαχικές νηοπομπές που κατευθύνονταν στη Ρωσία. Βυθίστηκε τον Νοέμβριο του 1944.

Μ. Σάββατο 4.4.42

Το πρωί εκοινωνήσα, μετά σχετικήν νηστείαν. Από της εφημερίδες: ο Γερμανός Στρατάρχης Αεροπορίας Quade,¹⁰⁴ δικαιολογών προς τον Γερμ. Λαόν, εξηγεί από ραδιοφώνου γιατί δεν μπορεί η Γερμανία να καταλάβη την Μάλτα. Την περιγράφει ως μέγα σύγχρονον φρούριον και ομωλογεί ότι δεν είχε πια μυστικόν ότι από της ειδικές Ιταλικές τορπιλλακάτους που πρό τινος επεχείρησαν να εισέλθουν στον λιμένα της δεν επέστρεψεν ούτε μία. Κόμβοι...

Ειδήσεις των εφημερίδων αναφέρουν ότι Έλληνες αντάρται, ανερχόμενοι εις χιλιάδας, δρουν στην Μακεδονία και ότι εξετροχίασαν μια αμαξοστοιχία πλήρη στρατού. Περί τους 1.000 εφονεύθησαν και οι λοιποί ετραυματίσθησαν. Θα έχωμε άραγε αντίποινα εις βάρος αθώνων πληθυσμών; Ας ελπίζομε όχι.

Κυριακή 5.4.42, Πάσχα

Στην εκκλησία ώρα 10.30 π.μ. (Η λειτουργία της Αναστάσεως, λόγω του συσκοτισμού, αντί να γίνη τα μεσάνυκτα, έγινε το πρωί.) Γεμάτη ασφυκτικώς. Εκτός των Ελλήνων και πολλοί Σέρβοι, Πολωνοί κ.λπ. ορθόδοξοι καταφυγόντες στο Λονδίνο. Νεκρική σιγή επικρατεί· δεν ακούεται ο παραμικρός ψίθυρος. Νομίζει κανείς ότι δεν υπάρχει ψυχή ζωσα στην εκκλησιά. Ο κόσμος περιμένει με βαθυτάτη κατάνυξι. Η ωραία πύλη ανοίγει διάπλατα και εξέρχεται ο Μητροπολίτης Θυατείρων Γερμανός, με τους ιερείς και το διάκο της εκκλησίας και τα εξαπτέρυγα. Κρατούν αναμμένα κεριά και αναμέλουν το «Δεύτε λάβετε φως εκ του ανεσπέρου φωτός». Αθορύβως προσέρχονται πέντε-εξ από διάφορα σημεία της εκκλησίας, ανάπτουν τα κεριά των και μεταδίδουν το φως και στο λοιπό εκκλησίασμα. Απόλυτος τάξις, κανένας ψίθυρος. Επακολουθεί η λειτουργία της Αναστάσεως, το «Χριστός Ανέστη» και μετά η λειτουργία της Κυριακής. Κανένας δεν εκινήθη από την θέσι του. Όλοι παρέμειναν μέχρι τέλους. Στο

104. Erich Quade (1883-1959): Ανώτατος αξιωματικός της γερμανικής αεροπορίας που είχε λάβει μέρος και στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το 1939, αν και εκτός υπηρεσίας για χρόνια, επανήλθε στη Λουφτβάφε αναλαμβάνοντας υψηλές διοικητικές θέσεις και από το 1942 υπηρέτησε στο Τμήμα Προπαγάνδας της Βέρμαχτ για τον τομέα της Αεροπορίας έως τον Οκτώβριο του 1944.

μέσον της εκκλησίας, σε διπλό στοίχο, οι ναύται μας, που ήλθαν να παραλάβουν τα δύο από τα τέσσαρα νέα αντιτορπιλλικά μας, τον «Αδρία»¹⁰⁵ και την «Πίνδο».¹⁰⁶ Όταν στο τέλος ο Μητροπολίτης ηυχρήθη και την «ανάστασι της Ελλάδος», όλοι μας βρεθήκαμε δακρυσμένοι. Αναστάσιμες ευχές ανταπεδίδοντο με κινήσεις των μανδηλιών που σκούπιζαν δακρυσμένα μάτια. Τα χέρια δεν ευκαιρούσαν να ανταποδώσουν τους χαιρετισμούς.

Τέτοια θρησκευτική ευλάβεια ούτε είδα ούτε θα μπορέσω να ξαναδώ. Ένας από τους ιερείς μου είπε ότι ο αριθμός των μεταλαβόντων φέτος των αχράντων μυστηρίων υπερβαίνει αφαντάστως τους μεταλαβόντας άλλα χρόνια. Θεέ μου, πόσο θέλομε να είμαστε κοντά σου. Να είσαι μαζί μας εν ώραις δυστυχίας. Ξέρομε πως δεν εγκαταλείπεις τους ελπίζοντας επί σε. Ούτε τώρα θα εγκαταλείψης την Ελλάδα.

Παρηκολούθησα της λειτουργίες όλης της Μ. Εβδομάδος. Η ίδια συγκίνησης, η ίδια τάξις. Η ίδια πίστις. Η πηγαία αυτή πίστις που πάντα παρηγορεί και γλυκαίνει τον πόνο των πασχόντων.

Άλλοτε το Πάσχα ήτον έθιμο η εκκλησία να μοιράζη κόκκινα αυγά στους εκκλησιαζομένους κατά την έξοδό των. Φέτος δεν μοιράσθησαν αυγά. Ούτε ήτον λογικό να μοιραστούν. Έπρεπε όλοι μας να συμμετάσχωμε σ' αυτήν την στέρησι που υφίστανται οι δικοί μας και κάτω· αυτήν, τουλάχιστον, αφού δεν μπορούμε να υποστούμε και της άλλης όλες στερήσεις των.

Τετάρτη 8.4.42

Όσο περνούν η μέρες τόσο περισσότερο ανησυχώ για τον Γιάννη. Τι γίνεται; Ποιος ξέρει πότε θα τον δω να έρθη; Προ τριημέρου

105. «Αδρίας Ι»: Αντιτορπιλικό που παραχωρήθηκε από το αγγλικό Βασιλικό Ναυτικό στην Ελλάδα το 1942, στο πλαίσιο ειδικής ελληνοβρετανικής συνθήκης. Από τις αρχές του 1943 εντάχθηκε στη Συμμαχική Δύναμη και έλαβε μέρος σε συνοδείες νηοπομπών και σε επιθέσεις εναντίον γερμανικών υποβρυχίων. Ο κατάπλους του χωρίς πλώρη στην Αλεξάνδρεια τον Δεκέμβριο του 1943 το κατέστησε θρυλικό πλοίο. Το 1945 επιστράφηκε στην Αγγλία, όπου και πουλήθηκε για παλαιοσιδέρα.

106. «Πίνδος»: Το δεύτερο αντιτορπιλικό που παραχωρήθηκε από το αγγλικό Βασιλικό Ναυτικό στην Ελλάδα το 1942. Από τον Ιούλιο του 1943 συμμετείχε σε ναυτικές επιχειρήσεις και σε συνοδείες νηοπομπών. Επιστράφη στο Βρετανικό Ναυτικό το 1959.

τον έβλεπα στον ύπνο μου ότι ήλθε. Του έλεγα ότι του βρήκα ένα μπουκάλι λάδι (πράγματι), έδειξε ότι ευχαριστήθηκε. Θεέ μου, πόσο με στενοχώρησε αυτό το όνειρο; Το υπόλοιπο της νύκτας ούτε μπόρεσα να κλείσω μάτι.

Η πολεμική κατάσταση ευρίσκεται στο κρισιμότερό της σημείο. Οι Ιάπωνες κυριαρχούν ήδη στον Ινδικό. Βομβαρδίζουν την Κεϋλάνη και τας Ινδίας, κοντεύουν να καταλάβουν όλη την Βιρμανία. Απειλούν την Αυστραλία και δεν ξέρω τι άλλο. Η μάχη του Ατλαντικού ευρίσκεται πάλι σε έντασι. Τα Γερμανικά υποβρύχια βυθίζουν βαπόρια στα Αμερικανικά παράλια. Ο Θεός να βάλει το χέρι του. Ευτυχώς το Ρωσικό μέτωπο μας δίδει ελπίδες καλύτερου μέλλοντος. Οι Ρώσσοι όχι μόνον κρατούν καλά, αλλά και διαρκώς βελτιώνουν της θέσεις των. Διαρκώς και κάποια νέα προχώρησι πραγματοποιούν. Επλησίασαν το Σμόλενσκ. Ανεπιβεβαίωτες πληροφορίες από την Κύπρο αναφέρουν ότι οι Γερμανοί επέβαλλαν εις όλους τους Έλληνες υποχρεωτική στρατιωτική ή άλλη υπηρεσία υπέρ της Γερμανίας. Δεν θέλω ούτε τολμώ να το πιστεύσω.

Σάββατον 11.4.42

Οι προσπάθειες του Sir Stafford Cripps¹⁰⁷ στις Ινδίας για μια συνεννόησι παραχωρήσεως, μετά τον πόλεμο, καθεστώτος Dominion¹⁰⁸ στις Ινδίας απέτυχον. Ο Κριπς επιστρέφει άπρακτος. Άλλες περιπλοκές τώρα εκεί. Οι Ινδοί δεν θέλουν να πολεμήσουν, αν δεν αποκτήσουν πλήρη ελευθερία.

Στας Φιλιπίνες οι Ιάπωνες κατέλαβον το Bataan με κολοσσιαίες προσπάθειες και θυσίες, το μόνο σημείο στο οποίο ανθίσταντο οι Αμερικανοί από τον Δεκέμβριο. Ευτυχώς φαίνεται πως

107. Sir Stafford Cripps (1889-1952): Βρετανός διπλωμάτης και πολιτικός. Διετέλεσε Πρεσβευτής στη Μόσχα (1940-1942) και στη συνέχεια ανέλαβε Υπουργός Αεροναυτικής Πολεμικής Παραγωγής (1942-1945). Τον Απρίλιο του 1942 μετέβη για πρώτη φορά στην Ινδία με αποστολή τη συνεργασία των Ινδών πολιτικών αρχηγών για την επίλυση του ζητήματος της χώρας. Μεταπολεμικά, ασχολήθηκε ξανά με το θέμα της ανεξαρτησίας της Ινδίας, το οποίο τελικά διευθετήθηκε τον Αύγουστο του 1947. Διετέλεσε επίσης Υπουργός Οικονομικών της Μεγ. Βρετανίας (1947-1950).

108. Ειδικό καθεστώς αυτονομίας υπό τη βρετανική κυριαρχία, που καθιερώθηκε για τις αποικίες της Βρετανικής Αυτοκρατορίας.

η άμυνα της Αυστραλίας ενισχύθη σημαντικώς. Ήδη η αεροπορία της Αυστραλίας με την συνεργαζομένη Αμερικανική δείχνουν σημεία βαθμιαίας αναλήψεως της πρωτοβουλίας στον τομέα εκείνο των επιχειρήσεων, δηλ. στα βορείως της Αυστραλίας νησιά. Ειδήσεις των εφημερίδων ομιλούν περί δράσεως ατάκτων εναντίον των Γερμανών, κατερχομένων από τον Ταϋγκετο. Λέγουν μάλιστα ότι έχουν απαγάγη και Γερμανούς στρατιώτας ως ομήρους.

Με τον Γιάννη άρχισα να ανησυχώ. Δεν ξέρω ούτε πότε έφυγε από το C. Town ούτε πού βρίσκεται.

Κυριακή 19.4.42

Χθες είχα τηλ/μα από την Πρεσβείαν της Πρετωρίας ότι ο Γιάννης ανεχώρησεν από το Cape Town την 26 Μαρτίου. Έτσι ησύχασα κάπως. Έχει ακόμη περιθώριο καμμιά βδομάδα.

Η κατάσταση στον Ειρηνικό φαίνεται να σταθεροποιήθηκε κάπως. Φαίνεται πως οι Αμερικανοί έστειλαν αρκετές ενισχύσεις στην Αυστραλία, ιδίως αεροπορικές. Και έτσι τώρα συνδυασμένες Αυστραλοαμερικανικές αεροπορικές επιθέσεις σταμάτησαν τους Ιάπωνες εκεί που ευρέθησαν προ μηνός. Δηλ. μπροστά στην Αυστραλία, αλλά δεν μπορούν να την επιδράμουν. Χθες οι εφημερίδες ανέγραφαν ειδήσεις περί αεροπορικού βομβαρδισμού των περιχώρων του Τόκιο από Αμερικανικά αεροπλάνα.

Από δεκαήμερου επίσης η RAF (η Αγγλική Αεροπορία) αλωνίζει αποτελεσματικώς πάνω από την Γερμανία και την κατεχομένη Γαλλία.

Οι Ρώσσοι εξακολουθούν να έχουν επιθετική πρωτοβουλία. Οι δε Γερμανοί άρχισαν να συζητούν και να φοβούνται συνδυασμένη Αγγλοαμερικανική αποβατική ενέργεια. Είθε να γίνη. Προχθές πήρα γράμμα του Αλέκου διά του Δ.Ε. Σταυρού, απήντησα αμέσως και ιδιαιτέρως διά λ/σμόν του Γιάννη.

Δευτέρα 20.4.42

Το πρωί πήγα στο γραφείο και βρήκα τον Γιάννη να με περιμένει. Είχε έλθη από χθες βράδυ και έμεινε σε κάποιο άλλο ξενοδοχείο.

Ταξίδευσε με μεγάλο ταχύπλοο α/π και έτσι έκανε το ταξίδι σε 23 μέρες αντί σε 30, όπως περίπου υπελόγιζα. Ακόμη καλύτερα. Τον έβαλα και έγραψεν αμέσως ιδιοχείρως διά του Ερυθρού Σταυρού στο σπήτι, που ανησυχούσαν που δεν είχαν ειδήσεις του απ' ευθείας από κείνον. Τοποθετείται στο Υπουργείο Εργασίας, ως γνώστης των ναυτεργατικών ζητημάτων.

Απόψε μίλησα στο ραδιόφωνο,¹⁰⁹ στην εκπομπή των 8.30 για την Ελλάδα. Αν και πρώτη φορά που μιλώ στο ραδιόφωνο, μου είπαν ότι μίλησα αρκετά ευκρινώς και καθαρά. Στην πρώτη παράγραφο βιάστικα λίγο, αλλά κατόπιν ήμουν απολύτως εύληπτος. Θέμα της ομιλίας μου το περυσινό Πάσχα (20.4.42) και το φετινό εδώ. Παραλληλισμός της ζωής της Ελλάδος με την του Χριστού, το Ναυτικό μας και κλείσιμο με παρωδιαν στίχου του Εθνικού Ύμνου και παραινήσεις καρτερίας και υπομονής για την μέρα κείνη που δεν θαργήση νάρθη. Πιστεύω να με ήκουσαν από το σπήτι ή κανένα άλλος γνωστός που να τους το μεταβιβάσει. Έδωσαν τρεις φορές το όνομά μου. Πολλοί ομιληταί από φόβο αντιποίνων στους εν Ελλάδι δικούς των μιλούν ανωνύμως. Αλλά γιατί εγώ να φοβηθώ τέτοιο ενδεχόμενον; Είνε ήδη αρκετά γνωστό εκεί κάτω ότι έφυγα μαζί με την κυβέρνηση, ακολουθώντας την στην αντίδρασί της κατά του κατακτητού. Αν πρόκειται εκ του γεγονότος αυτού να υποστούν οι οικείοι μου τίποτε, θα το έχουν ήδη από καιρού υποστή. Αλλά δεν πιστεύω σε τέτοιο πράγμα.

Τετάρτη 22.4.42

Απόψε κλείνει ακριβώς ένας χρόνος από την μέρα που φύγαμε από τας Αθήνας για την Κρήτη. Σαν κι απόψε κυλιόμαστε μαζί με τον Λαζαρίδη και τον Λεβή στα αμπάρια, τις βρωμισιές και τα κάρβουνα της «Ελσης». Νηστικοί ως την άλλη μέρα το απόγευμα που βγήκαμε στην Σούδα. Ένας χρόνος περιπετειών, κινδύνων, ανησυχιών, ψυχικών πόνων και καμάτου έκλεισε σήμερα. Και ο Θεός μόνο ξέρει πότε θα γυρίσωμε πίσω. Θεέ μου, πόσο πολύ κουρασθήκαμε στον χρόνο αυτόν που κλείνει σήμερα; Πότε ο ήλιος της ελευθερίας

109. Η ομιλία του δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα *Το Βήμα/Vema*, φύλλο της 25.4.1942. Το συναφές απόκομμα περιέχεται στο προσωπικό αρχείο του Κοσμίδη. Βλ. εικόνα 13.

θα ξαναλάμψη και πάλι στην δυστυχισμένη πατρίδα μας; Πότε θα ευτυχίσωμε να ξαναπατήσωμε τ' αγαπημένο χώμα της; Πότε θα ξαναβρούμε τους δικούς μας; Και ποιους απ' αυτούς; Ποιους δεν θα ξαναδούμε ποτέ μας; Μόνο συ, Θεέ μου, γνωρίζεις.

Πόσες εναλλαγές, πόσες ελπίδες, πόσες απογοητεύσεις και πόσες αναθαρρήσεις δοκιμάσαμε στον χρόνο αυτό μέσα; Πόσες νύχτες δεν κοιμηθήκαμε σκεπτόμενοι κείνους κει κάτω; Πόσες φορές δεν μπορέσαμε να φάμε συμμεριζόμενοι την πείνα των; Ως πότε, Θεέ, θα μας βασανίζης έτσι; Ως πότε;

Δευτέρα 4.5.42

Πόσο ευτυχισμένος είμαι σήμερα. Πήρα γράμμα του Ελλ. Ερ. Σταυρού υπογεγραμμένο ιδιοχείρως από την μητέρα. Πόσο το περίμενα και δεν ερχότανε αυτό το γράμμα. Ευτυχισμένος! Αλλοίμονον. Ως τώρα τα γράμματα που πήρα φέρουν της υπογραφές μόνον του Αλέκου, της Αγνής και τώρα της μητέρας. Οι άλλοι όλοι τι γίνονται; Γιατί εκείνοι δεν γράφουν; Ο Νίκος; Ο πατέρας; Οι άλλοι;

Τρίτη 5.5.42

Πολεμικές ειδήσεις από το Ρωσικό μέτωπο καλές και ευοίωνες. Οι Ρώσοι εξακολουθούν να έχουν την πρωτοβουλία επιχειρήσεων, όμως παρεμποδίζονται από τα νερά και λάσπες της εποχής αυτής. Οι επιδρομές της Αγγλικής Αεροπορίας εναντίον της Γερμανίας και των βάσεων της στις κατεχόμενες χώρες αρκετά επιτυχείς. Στην Άπω Ανατολή όμως γενική λάσπη και αποκαρδίωσις.

Σήμερα ανηγγέλθη απόβασις Αγγλικών στρατευμάτων στην Μαδαγασκάρη, προς προστασίαν των ζωτικωτάτων συγκοινωνιακών γραμμών του Ινδικού Ωκεανού. Ας ελπίσωμε πως η επιχείρησις θα ευοδωθή ως το τέλος και πως θα έχη και αλλού συνέχεια. Ίσως στο Dakar,¹¹⁰ ίσως στην Κρήτη, γιατί όχι; Είνε επίσης ζωτικής σημασίας για την προστασία της Ανατολικής Μεσογείου.

110. Dakar: Πρωτεύουσα της σημερινής Σενεγάλης. Εκεί διεξήχθη (23-25.9.1940) η ομώνυμη, μοναδική μεγάλης κλίμακας, μάχη στη Γαλλική Δυτική Αφρική, κατά την οποία οι Σύμμαχοι απέτυχαν να καταλάβουν τη στρατηγική αυτή θέση. Η περιοχή παρέμεινε υπό τον έλεγχο της κατοχικής κυβέρνησης του Βισύ μέχρι τον Νοέμβριο του 1942.

Κυριακή 10.5.42

Η Μαδαγασκάρη κατελήφθη σε τρεις μέρες, σχετικώς εύκολα και με ελαφρές απώλειες των Άγγλων.

Προ δεκαημέρου η Κυβέρνησις ανεσχηματίσθη διά της συμμετοχής του Παν. Κανελλοπούλου,¹¹¹ με τον οποίο ο κ. Τσουδερός είχε επί ημέρας συνεννοήσεις στο Κάιρον. Ο κ. Π. Κανελλόπουλος, ο οποίος έφυγε τον Μάρτιον από την Ελλάδα, ανέλαβε την αντιπροεδρίαν της Κυβερνήσεως και θα παραμείνη στην Αίγυπτο. Τα τρία πολεμικά Υπουργεία συγχωνεύονται εις ένα «Εθνικής Αμύνης» με τρεις υφυπουργούς: Αεροπορίας και προσωρινώς των Στρατιωτικών ο Στρατηγός Παν. Νικολαΐδης, Ναυτικών ο Υποναύαρχος Επαμ. Καββαδίας.¹¹² Ο μέχρι τούδε Υπουργός Ναυτικών Σακελλαρίου μένει εκτός της Κυβερνήσεως. Έτσι, χωρίς να υπονοώ τίποτε για τον κ. Σακελλαρίου, σημειώνω ότι τώρα η Κυβέρνησις έχει κόψη κάθε σχέσι με την Κυβέρνησι και τους Υπουργούς της 4ης Αυγούστου, του καθεστώτος της Δικτατορίας Μεταξά.

Η συμμετοχή του Κανελλοπούλου επικροτείται πανταχόθεν και εξαίρεται ως συμβολίζουσα την συγκρότησιν Κυβερνήσεως Εθνικής Ενώσεως, ισχυροτέρας ήδη, να αντιμετωπίση την επίλυσιν των εθνικών ζητημάτων.

Τον σχηματισμόν αυτόν της Κυβερνήσεως ο κ. Πρόεδρος τον εξήγγειλεν εις τον Ελληνικόν λαόν δι' εμπνευσμένου και σοβαροτάτου λόγου του, από τον ραδιοφωνικόν σταθμόν Καΐρου, δηλώσας

111. Ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος (1902-1986), διωκόμενος από τους Γερμανούς για τη συμμετοχή του στην ίδρυση της αντιστασιακής οργάνωσης ΠΕΑΝ, είχε από τον Μάρτιο καταφύγει στη Μ. Ασία, απ' όπου έφθασε στο Κάιρο. Εκτός από την αντιπροεδρία της κυβέρνησης, ανέλαβε και την ευθύνη οργάνωσης των ενόπλων δυνάμεων. Μετά τις αλλαγές στα σχετικά υπουργεία, προχώρησε σε αναδιοργάνωση του στρατού, τόσο στην οργανωτική δομή όσο και στο στελεχιακό δυναμικό. Παράλληλα, μερίμνησε για τη μεταφορά των ελληνικών μονάδων από την Παλαιστίνη στην Αίγυπτο και για την οργάνωση μεικτής ελληνοβρετανικής επιτροπής για τον συντονισμό του αγώνα στην Ελλάδα και τη Μέση Ανατολή.

112. Επαμεινώνδας Καββαδίας (1886-1965): Διακεκριμένος αξιωματικός του Ναυτικού και πολιτικός. Είχε λάβει μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους και τη Μικρασιατική Εκστρατεία. Ως αρχηγός του στόλου, από το 1939, πρωταγωνίστησε στη διαφυγή του στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Ως Υφυπουργός Ναυτικών παρέμεινε στην κυβέρνηση Τσουδερού από τον Μάιο του 1942 έως τον Μάρτιο του 1943.

μεταξύ άλλων ότι δεν έχει πολεμικές φιλοδοξίας και υποσχεθείς εκλογάς και αποκατάστασιν του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος.

Η πολεμική κατάστασις άρχισε σταθερώς να βελτιώνεται. Οι Ρώσοι κρατούν πάντα την πρωτοβουλία. Οι Γερμανοί διαρκώς εξαγγέλλουν την προσεχή θερινήν των επίθεσιν, περί εαρινής δεν κάνουν πια λόγον, αλλά φαίνεται ότι θα την σκεφθούν πολύ ως να την κάμουν. Βλέπουν και ανομολογούν την τεραστίαν δύναμιν του Ρωσικού Στρατού ενισχυμένου με ισχυράν αεροπορίαν και δεκάδας χιλιάδων, ως αναφέρουν, τανκς. Τους φοβίζει και τους ανησυχεί πολύ η έντονος δράσις της Αγγλικής Αεροπορίας, με τας τεραστίας καταστροφάς που έκανε στην Λιβύην, το Ροστόκ, το Αμβούργον, το Άουγκσμπουργκ και άλλα μεγάλα κέντρα πολεμικής βιομηχανίας.

Τείνει να τους παραλύση την πολεμικήν μηχανήν των και τας συγκοινωνίας των. Κατεστράφησαν ήδη εργοστάσια αεροπλάνων, τανκς, μεταφορικών αυτοκινήτων, μηχανών υποβρυχίων και βάσεις αυτών, λιμένες εφοδιασμού του βορείου μετώπου των, δηλ. Ρωσο-φινλανδικού και άλλα. Τους ανησυχεί το ενδεχόμενον αποβάσεως και δημιουργίας δεύτερου μετώπου (δυτικού).

Τριήμερος αεροναυμαχία στον Ειρηνικό μεταξύ Αγγλοαμερικανικών δυνάμεων εναντίον ισχυροτάτου Ιαπωνικού Στόλου σχεδιάζοντος αποβάσεις στην Αυστραλία. Αι απώλειαι των Ιαπώνων αρκετά σοβαραί. Των Συμμάχων ελαφρότεροι σχετικώς. Ο Ιαπωνικός Στόλος υπεχώρησε τσακισμένος. Είνε η πρώτη επιτυχία, και αρκετά σοβαρά, εναντίον των Ιαπώνων. Προβλέπεται συνέχεια, διότι όπως φαίνεται οι Αμερικανοί έστειλαν ήδη αρκετάς Συμμαχικές δυνάμεις στην Άπω Ανατολή και τείνουν να αναλάβουν επιθετική πρωτοβουλία.

Ύστερα από την ειδησεογραφία των τελευταίων ημερών ότι η Αγγλική Αεροπορία πήρε οριστικώς την υπεροχή στον αέρα απέναντι της Γερμανικής, είχαμε απόψε τον θαυμάσιον λόγον του Άγγλου πρωθυπουργού κ. Τσώρτσιλ. Ο λόγος αυτού πρέπει να πη κανείς ότι απηυθύνετο μάλλον προς τον Γερμανικόν λαόν. Τους ειδοποιεί ότι, αν δεν θέλουν να σκοτώνονται αδίκως από της επιδρομές που κάνει συστηματικώς η Αγγλική Αεροπορία στα κέντρα της Γερμανικής

Πολεμικής Βιομηχανίας, και η οποίες όσο πάνε γίνονται συχνότεραι και σφοδρότερες, δεν έχουν παρά να εγκαταλείψουν τα εργοστάσια και της βιομηχανικές πόλεις αποσυρόμενοι εις την ύπαιθρον, όποθεν να παρακολουθούν εκ του ασφαλούς την καταστροφή των εργοστασίων των και μοιραίως και των οικιών των. Ας σκεφθούν της καταστροφές, της κακουχίες και τον άδικο θάνατο ολόκληρων Ρωσικών πληθυσμών στα χιόνια και τους πάγους του Ρωσικού χειμώνας εξ αιτίας της Γερμανικής εισβολής και ας καταριώνται τον Χίτλερ ως υπαίτιον των δεινών των και τους εαυτούς των που του έδωσαν την υποστήριξη των για να αιματοκυλίση τον κόσμο. Ανέφερεν ακόμη ότι η Ρωσική Κυβέρνησις ειδοποίησε την Αγγλικήν ότι οι Γερμανοί προετοιμάζονται διά να χρησιμοποιήσουν δηλητηριώδη αέρια κατά την εξαγγελλομένην προσεχή επίθεσιν των στο Ρωσικό μέτωπο. Και ζητούν από την Αγγλικήν Αεροπορία να ανταποδώση τα ίσα. Έτσι λοιπόν, ο κ. Τσώρτσιλ ειδοποιεί την Γερμανικήν Κυβέρνησιν και τους Γερμανούς ότι η Αγγλία δεν προτιθεται επ' ουδενί λόγω να αρχίση πρώτη την χρήσιν αερίων, αλλά αν οι Γερμανοί χρησιμοποιήσουν εναντίον των Ρώσων, τότε να είνε βέβαιοι ότι θα τους ανταποδοθούν πάραυτα εις το πολλαπλάσιον από την RAF, η οποία παρεσκευάσθη ήδη αναλόγως εναντίον τέτοιου ενδεχομένου.

Εν τω συνόλω του ο λόγος του κ. Τσώρτσιλ ήταν αρκετά σαφώς προειδοποιητικός περί των δυνάμεων που πρόκειται πολύ γρήγορα να χρησιμοποιηθούν αποτελεσματικώς εναντίον των Γερμανών και της πολεμικής των μηχανής. Είπεν ακόμη ότι η εκδήλωσις της επιθυμίας του Αγγλικού λαού, εις την προ 40 περίπου ημερών συγκέντρωσιν του στο Trafalgar Square, για την εβδομάδα του Πολεμικού Ναυτικού, περί αναλήψεως επιθετικής ενεργείας, εγκαταλειπομένης πλέον της αμυντικής μέχρι τούδε τακτικής, εύρεν απήχησιν στην Κυβέρνησιν και ότι πολύ γρήγορα θα γίνουν αντιληπτά, άρχισαν ήδη να γίνονται, τα αποτελέσματα της αρξαμένης δράσεως.

Σήμερα το απόγευμα στις 6.30 έγινε στο Γουεστμίνστερ Άμπειν έκτακτος λειτουργία δεήσεως του πάσχοντος και χειμαζόμενου Ελληνικού λαού και ευχαριστίαι προς τον Ύψιστον διά την υπέροχον στάσιν του Λαού κατά τας ημέρας της δοκιμασίας των.

Εχοροστάτησαν ο Μητροπολίτης Θυατείρων και ο Αρχιμανδρίτης του Westminster Abbey. Η λειτουργία διήρκεσε μία ώρα 20 λεπτά. Παρίσαντο πλέον των 2.000 Άγγλων και Ελλήνων. Έγινε δε και έρανος υπέρ του Ελλην. Ερυθρού Σταυρού αποδώσας περί τας [κενό] λίρας Αγγλίας.

Δευτέρα 11.5.42

Από τας Αθήνας 9.4.42 are all well also Aleco-Nico... Olgaki, Philippaki growing splendidly.

Πόσο, πόσο την περίμενα αυτή την είδησι, τόσο καιρό τώρα. Γιατί όμως να την υπογράφη ο Τηλέμαχος με το χέρι του Αλέκου; Γιατί;

Παρασκευή 15.5.42

Αι επιχειρήσεις ξανάρχισαν έντονες πάλι στο Ρωσικό μέτωπο. Οι Γερμανοί διατυμπανίζουν μεγάλη νίκη στην χερσόνησο του Κερτς,¹¹³ το οποίο πολιορκούν, και ότι επέφεραν κολοσσιαίες καταστροφές στους Ρώσσους. Οι Ρώσσοι εξαγγέλλουν μεγάλες επιτυχίες και προέλασι εις βάθος οκτώ μυλλίων επί μετώπου 50 μυλλίων στον κεντρικό τομέα, προς το Χάρκόβ,¹¹⁴ του οποίου προαγγέλλουν την προσεχή ανακατάληψιν. Αι απώλειαι των Γερμανών, λένουν, είνε τεράστιαι και αι προσπάθειαι των συγκρατήσεως των Ρώσων αποβαίνουν μάταιαι. Στον τομέα αυτόν Διοικητής είνε ο στρατάρχης Τιμοσέγκο.¹¹⁵

113. Η περιοχή, λόγω της στρατηγικής της θέσης, υπήρξε το θέατρο πολλών πολύνεκρων μαχών μεταξύ του σοβιετικού στρατού και των δυνάμεων του Άξονα ήδη από τον Νοέμβριο του 1941. Στις 8 Μαΐου ξεκίνησε, με στόχο την εκκαθάριση της περιοχής, η επιτυχής γερμανική επιχείρηση "Trappenjagd".

114. Χάρκοβο ή Χάρκιβ: Η δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Ουκρανίας. Τον Οκτώβριο του 1941 είχε καταληφθεί από τον γερμανικό στρατό, ενώ τον Μάιο του 1942 τα σοβιετικά στρατεύματα είχαν προσπαθήσει ανεπιτυχώς να την ανακτήσουν.

115. Σεμιόν Κονσταντίνοβιτς Τιμοσένκο (1895-1970): Στρατάρχης της Σοβιετικής Ένωσης και ανώτερος διοικητής του Ερυθρού Στρατού. Μετά τη ναζιστική επίθεση κατά της ΕΣΣΔ, ανέλαβε τη διοίκηση του κεντρικού τομέα του μετώπου. Στη συνέχεια, μετέβη στο νότιο μέτωπο, αλλά η αποτυχία του στο Χάρκοβο (Μάιος 1942) οδήγησε στην αντικατάστασή του. Την περίοδο 1943-1944 ανέλαβε τον συντονισμό των δυνάμεων που απελευθέρωσαν την Κριμαία και την Ουκρανία και κατέλαβαν τη Ρουμανία και την Ουγγαρία.

Εδώ στην Αγγλία είνε ήδη διάχυτος η γνώμη τόσο μεταξύ των Άγγλων όσο και των Συμμάχων γενικώς ότι η Γερμανία έχασεν ήδη τον πόλεμο. Αναμένουν τώρα πια την εκ των πραγμάτων βεβαίωσιν. Πιστεύουν σε τέλος του πολέμου εντός του 1942. Ο Μπένες,¹¹⁶ Πρόεδρος της Τσεχοσλοβακίας, σε διάλεξι του προς τους Τσέχους, εβεβαίωσε ότι Χριστούγεννα θα εορτάσουν στα σπήτια των... και στου Θεού τ' αυτί.

Τρίτη 19.5.42

Προχθές πήραμε τέσσαρες, μαζί, ειδήσεις από τας Αθήνας διά του Ερυθρού Σταυρού. Κάθε μια είχε και από μια φωτογραφία της Όλγας και του Φιλίππου. Στην μία είνε μαζί με τον Αλέκο (έχουν χρονολογία 25.10.41 και 1.12.41).

Η ανησυχία μου για τον πατέρα και τον Νίκο όσο πάει και αυξάνει. Δεν ξέρω τι γίνονται.

Τα πολεμικά νέα στην Ρωσσία πάνε καλά. Οι Ρώσσοι εξακολουθούν να έχουν την επιθετική πρωτοβουλία στον τομέα του Χαρκόβ. Διαρκώς και σημειώνουν προόδους. Φαίνεται πως τείνουν, μετά την εξασφάλισι της καταλήψεως του Χαρκόβ, προς τα νοτιοδυτικά, δηλ. προς τα Ρουμανικά σύνορα, οπότε θα αποκόψουν όλους τους Γερμανούς στην Κριμαία, ή θα τους αναγκάσουν να υποχωρήσουν, οπότε, οπωσδήποτε καταστρέφονται τα σχέδιά των εκστρατείας στον Καύκασον.

Τετάρτη 20.5.42

Επέτειος της ενάρξεως της Μάχης της Κρήτης και τριήμερες περιπέτειες.

116. Edvard Beneš (1884-1948): Τσεχοσλοβάκος πολιτικός, πρωταγωνιστής της ανεξαρτησίας της χώρας του (1919), Πρωθυπουργός (1921-1922) και Πρόεδρος της (1935-1938, 1945-1948). Στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ανέλαβε την προεδρία της εξόριστης τσεχοσλοβακικής κυβέρνησης του Λονδίνου με πρωθυπουργό τον Jan Šrámek, η οποία τον Ιούλιο του 1941 αναγνωρίστηκε από τις συμμαχικές δυνάμεις, αλλά και από τη Σοβιετική Ένωση, με την οποία συνήψε σχετική συμφωνία. Μεταπολεμικά επέστρεψε στην προεδρία της Τσεχοσλοβακίας, όπου παρέμεινε έως το 1948.

Σάββατον 23.5.42

Επέτειος της επιβίβασεώς μας [επί του] Αγγλικού πολεμικού στα Σφακιά, εγκαταλείποντες το τελευταίο ελεύθερο κομμάτι της Ελλάδος για να αρχίσωμε τις περιπλανήσεις μας στην υδρόγειο, αρχίζοντας από την Αλεξάνδρεια, όπου φθάσαμε την επομένην, Σάββατον 24.5.42 [sic].

Κυριακή 24.5.42

Πεντηκοστή και γονυκλισία στην εκκλησία. Πόσο βαθειά αισθάνομαι την ιερότητα του χώρου, όταν βρίσκομαι στην εκκλησία. Πηγαίνω ανελλιπώς σχεδόν κάθε Κυριακή. Και προσεύχομαι, προσεύχομαι πραγματικά και με κατάνυξι για όλους εκεί κάτω. Για όλους χωρίς καμμία προτίμησι ή εξαιρετικά περισσότερο για κανένα. Όλοι οι Έλληνες τώρα είνε σαν την οικογένειά μου. Στην προσευχή μου δεν μπορώ να τους ξεχωρήσω από τους δικούς μου, όσο και να θέλω να τους σκέπτωμαι ιδιαίτερος.

Πέμπτη 4.6.42

Η Αγγλική Αεροπορία άρχισεν ήδη τις μεγάλες και καταστρεπτικές επιδρομές της κατά των Γερμανικών Βιομηχανικών Κέντρων. Την νύκτα του περασμένου Σαββάτου προς την Κυριακήν υπέρ χίλια βομβαρδιστικά έρριψαν πλέον των 2.000 τόννων βομβών στην Κολωνίαν. Επίσης την νύκτα της Δευτέρας προς την Τρίτην και Τρίτης προς την Τετάρτην άλλα τόσα επέδραμαν κατά της περιοχής του Ruhr και κυρίως κατά των εργοστασίων Krupp στο Essen. Φαντάζεται κανείς της καταστροφής που έγιναν. Η αεροπορική υπεροχή των Άγγλων είνε πλέον γεγονός έκδηλον. Ο πληθυσμός της Δυτ. Γερμανίας έχει τρομοκρατηθή. Τα θύματα εις νεκρούς και τραυματίες ανέρχονται σε χιλιάδες. Αι Γερμανικά Αρχαί τα βρήκαν μπαστούνια. Τα 2/5 του πληθυσμού της Κολωνίας εγκατέλειψαν την πόλιν. Και έπεται συνέχεια με ευοίωνους προβλέψεις. Έστι Δίκης Οφθαλμός.

Οι Ρώσσοι πάνε καλά, όχι μόνον δεν εκάμφθησαν από την Γερμανική επίθεσι αλλά και γενικώς, εκτός της απώλειας του Kerch,

έχουν βελτιώση σημαντικά της θέσεις των. Διατηρούν σχεδόν παντού την πρωτοβουλία.

Από δεκαήμερου ο Ρόμμελ (ο Γερμ. Αρχιστράτηγος στην Λιβύη) άρχισεν επίθεσιν εναντίον των Άγγλων, αλλά φαίνεται πως και κει τα βρίσκουν μπαστούνια. Η πρώτη φάσις (μια ολόκληρη βδομάδα) φαίνεται πως έκλινεν υπέρ των Άγγλων και έτσι μάλλον δείχνει και η συνεχιζόμενη δευτέρα φάσις.

Το Γερμανικό Οικοδόμημα φαίνεται πεια καθαρά πως άρχισε να γέρνη. Η Γερμανική πολεμική μηχανή να ξεχαρβαλώνεται, οι τριγμοί της όσο πάνε γίνονται και πιο ευδιάκριτοι και πιο δυνατοί. Το τέλος της, το ξαφνικό της σταμάτημα, φαίνεται πως δεν θα αργήση να επέλθῃ. Οι καταπιεζόμενοι λαοί άρχισαν να κινούνται. Ο Heydrich,¹¹⁷ ο σφαγέας των Τσέχων, υπέκυψε χθες στα τραύματα της επιθέσεως που του έγινε προ εβδομάδος στην Πράγα. Στο Παρίσι οι Γάλλοι εφόνευσαν τον Claimant, πολιτικό και Διευθυντή εφημερίδος, τέως κομμουνιστή και τώρα Γερμανόφιλο. Οι Γερμανοί λυσσάνε. Για την επίθεσι και φόνο του Heydrich ως τώρα εσκοτώσαν 21 Τσέχους και τις οίδε πού θα σταθούν, έσφαξαν ολοκλήρους οικογενείας. Κακούργοι άνευ χαλινού. Αυτοί είνε οι Γερμανοί του 20ού αιώνος που θέλουν να κυριαρχήσουν του κόσμου ολοκλήρου.

Φαίνεται πως τώρα πεια είμαι καλά. Έτσι τουλάχιστον δείχνουν οι εξετάσεις αίματος και ούρων. Από τα μέσα Μαρτίου, που υπέφερα με το σπυρί που είχα βγάλει, τράβηξα τον διάβολό μου. Εξ αιτίας αυτού, αναλύσεις ούρων έδειξαν ζάχαρον και η εξέτασις του αίματος με έδειχνε διαβητικό. Δίαιτα λοιπόν και άγιος ο Θεός. Αποφυγή της ζάχαρης και των αμιλωδών τροφών.

117. Reinhard Heydrich (1904-1942): Στέλεχος των Ες Ες, δεύτερος στην ιεραρχία μετά τον Heinrich Himmler, πρωτοστάτης της *Τελικής Λύσης* για τη γενοκτονία των Εβραίων. Το 1938 πέτυχε με δολιοφθορές, πολιτικές πιέσεις και απειλές την υποχώρηση της κυβέρνησης της Τσεχοσλοβακίας και την παραχώρηση της Σουδητίας στο Γ' Ράιχ. Το 1941 διορίστηκε «Προστάτης του Ράιχ» στην Τσεχοσλοβακία και αμέσως μετά την εγκατάστασή του δημιούργησε στο Theresienstadt το πρώτο γκέτο και προχώρησε σε διαγωγούς κατά των αντιστασιακών, αποκτώντας για τη σκληρότητά του το προσωνύμιο «Ο Χασάπης της Πράγας». Τραυματίστηκε σοβαρά σε ενέδρα στις 27.5.1942 και υπέκυψε λίγο αργότερα, γεγονός που προκάλεσε εκτεταμένα αντίποινα.

Για να δούμε, η προσεχής εξέτασις που πρόκειται να κάνω την ερχομένη εβδομάδα τι θα μου δείξῃ; Οι γιατροί μου είπαν πως οπωσδήποτε ήτον παροδικό σύμπτωμα εκνευρισμού, κοπώσεως και ψυχικής διαταραχής. Μου υποσχέθησαν πως θα με έστελλαν στην κλινική προς συστηματική θεραπεία, αν η προ τριημέρου εξέτασις δεν παρουσιάζετο αρνητική. Ευτυχώς απέφυγα την ησυχία της κλινικής. Δεν μ' αρέσει.

Σάββατο 6.6.42

Η χθεσινές εφημερίδες γράφουν πως ο Χίτλερ επεσκέφθη αεροπορικώς τον Φινλανδό Στρατάρχη Μάννερχαϊμ,¹¹⁸ συνοδευόμενος από τον Αρχιστράτηγον Κάιτελ.¹¹⁹ Φαίνεται πως και οι Φινλανδοί άρχιζαν να σκέπτονται για την Φινλανδία. Γι' αυτό και ο Μωάμεθ κατεδέχθη να πάη στο όρος, αφ' ου αυτό δεν θέλησε να πάη σε κείνον. Σημεία των καιρών. Άλλοτε ο Χίτλερ διέτασσε και τον επεσκέπτοντο. Τώρα άρχισε να επισκέπτεται.

Τετάρτη 17.6.42

Οι δολοφονηθέντες από τους Γερμανούς Τσέχοι, εις εκδίκησι του φόνου του Heydrich, πέρασαν τους τετρακοσίους. Να δούμε πού θα σταθούν, πού θα σταματήσουν οι κακούργοι. Στην Σερβία λέγεται εφόνευσαν τον πληθυσμό ολόκληρο ενός χωριού από 6.000 κατοίκους γιατί υπεστήριζαν τους αντάρτας. Έβαλαν στην γραμμή τους μαθητάς των σχολείων με τους διδασκάλους και τους εσκοτώσαν με πολυβόλα.

Η κατάστασις στην Λιβύη εξελίσσεται δυσμενώς. Οι Γερμανοί επροχώρησαν πολύ. Οι Άγγλοι κινδυνεύουν να εγκαταλείψουν το

118. Karl Mannerheim (1867-1951): Φινλανδός στρατάρχης και πολιτικός. Κατά τη διάρκεια της σοβιετικής επίθεσης (1939-1940) πρωταγωνίστησε, ως αρχιστράτηγος, στη σθεναρή αντίσταση των Φινλανδών, ενώ ηγετικός ήταν ο ρόλος του και κατά τον Β' Ρωσοφινλανδικό Πόλεμο (1941-1944). Μετά την ήττα της Φινλανδίας, εκλέχθηκε (1944) Πρόεδρος της Δημοκρατίας, αξίωμα που διατήρησε έως το 1946.

119. Wilhelm Keitel (1882-1946): Στρατάρχης του Γ' Ράιχ και αρχηγός της Ανώτατης Στρατιωτικής Διοίκησης της Βέρμαχτ (OKW), υπεύθυνος για τη διεύθυνση όλων των στρατιωτικών επιχειρήσεων στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Τομπρούκ και να αποσυρθούν στα Αιγυπτιακά σύνορα. Κατώρθωσαν όμως να περάσουν δύο νηοπομπές από 70 πλοία. Μία στο Τομπρούκ και άλλη στην Μάλτα, με μικρές σχετικώς απώλειες. Συνωδεύοντο και από Αμερικανικά πολεμικά με ένα αεροπλανοφόρο.

Η επίθεση των Γερμανών από 12ημέρου στην Ρωσσία είχε τρομερά. Ιδίως στην Πετρούπολη, Χαρκόβ και Σεβαστούπολη. Χιλιάδες νεκρών και τραυματιών εκατέρωθεν. Οι Ρώσοι όμως κρατούν παντού, σε μερικά σημεία μάλιστα αντεπιτίθενται με μικρές τοπικές επιτυχίες. Η θέση όμως της Σεβαστουπόλεως είναι κρίσιμος.

Τρίτη 23.6.42

Το Τομπρούκ κατελήφθη από τους Γερμανούς το Σάββατο μετά λυσσώδη επίθεσή των. Οι Άγγλοι έχασαν εκεί άνω των 3.500 στρατού (αιχμαλωτισθέντος) και το μεγαλύτερο μέρος του πολεμικού υλικού των, συμπεριλαμβανομένων και στρατιωτικών αυτοκινήτων, τανκς κ.λπ. Απεσύρθησαν τώρα και προσπαθούν να κρατηθούν στην γραμμή των συνόρων της Αιγύπτου, της οποίας η θέση είναι πολύ κρίσιμος.

Στην Ρωσσία η Σεβαστούπολη κινδυνεύει. Οι Γερμανοί διέσπασαν της Ρωσικές αμυντικές γραμμές, με αφάνταστες όμως απώλειες.

Οι Ρώσοι μάχονται σαν λιοντάρια. Στους άλλους τομείς τους κρατούν και τους φθείρουν αποτελεσματικά. Σε πολλά σημεία σημειώνουν και εδαφικές επιτυχίες.

Οι σφαγές των Τσέχων, εις εκδίκησι του Heydrich, συνεχίστησαν και την περασμένη εβδομάδα. Έφθασαν ήδη τους εξακοσίους. Μέσα σ' αυτούς, λένε οι Γερμανοί, συμπεριλαμβάνονται και οι ανευρεθέντες δύο φονείς του Heydrich. Έτσι ίσως τώρα να σταματήσουν;

Στην Ελλάδα ετυφέκισαν δέκα αξιωματικούς και κρατούν 300 ομήρους διά πράξεις σαμποτάζ. Η κατάσταση και εκεί άρχισε τώρα να χειροτερεύει και από της πλευράς αυτής. Ο Θεός να βάλει το χέρι του.

Ο Άγγλος Πρωθυπουργός (Churchill) ευρίσκεται από την περασμένη βδομάδα στην Washington. Συσκεπτόμενος με τον πρόεδρον των Η. Πολιτειών, Roosevelt. Λέγουν πως θέματα των ομιλιών του είναι κυρίως η αντιμετώπισις της κρίσεως των

τορπιλλισμών πλοίων στους ωκεανούς (της τελευταίας μέρες εβυθίστησαν και τρία Ελληνικά) ως και η δημιουργία δευτέρου μετώπου (δυτικού ή άλλου) προς αντιπερισπασμόν της πίεσεως των Γερμανών επί των Ρώσων. Της μέρες αυτές ανηγέλησαν οι αρραβώνες της πριγκιπίσσης Αλεξάνδρας¹²⁰ (θυγατρός Βασ. Αλεξάνδρου¹²¹ και Ασπασίας Μάνου¹²²) με τον Βασιλέα της Γιουγκοσλαβίας Πέτρον.¹²³ Δεν μου φαίνεται όμως ότι ως το τέλος θα εξελιχθή κανονικώς το ζήτημα αυτό. Μου φαίνεται πως θα τα χαλάσουν.

Οι Ιάπωνες έκαναν την περασμένη εβδομάδα αποβάσεις σε δύο νησιά του συμπλέγματος Aleutian Islands. Πλέον από 1.000 μικρονήσια, σαν αλυσίδα μεταξύ Σιβηρίας και Αλάσκας. Ιαπωνικά δε υποβρύχια δρουν στο μεταξύ Μαδαγασκάρης και Αφρικής Στενό, καταβυθίζοντας Συμμαχικά πλοία.

Παρασκευή 26.6.42

Η κατάσταση πολύ άσχημη στην Αίγυπτο. Η 8η Αγγλική Στρατιά (της Λιβύης) μετά την πανωλεθρία της, την περασμένη βδομάδα, υπεχώρησε στην γραμμή της Marsa Matrouh, 120 μίλλια εντεύθεν των συνόρων. Οι Γερμανοί τους ακολουθούν κατά πόδας. Προβλέπονται σκληραί και πεισματώδεις μάχαι, αν εν τω μεταξύ δεν ήρχισαν ήδη, που θα κρίνουν την τύχη της Αιγύπτου, και μαζί μ' αυτήν και του μεγαλύτερου συμπαγούς τμήματος του έξω Ελληνισμού. Ενισχύσεις στέλλονται εσπευσμένως από την 9ην Στρατιά, της

120. Πριγκίπισσα Αλεξάνδρα (1921-1993): Κόρη του Βασιλιά Αλέξανδρου Α' και της Ασπασίας Μάνου, που γεννήθηκε πέντε μήνες μετά τον θάνατο του πατέρα της, μετέπειτα Βασίλισσα της Γιουγκοσλαβίας.

121. Αλέξανδρος Α' (1893-1920): Δευτερότοκος γιος του Βασιλιά Κωνσταντίνου Α' και της Βασίλισσας Σοφίας. Ανέλαβε τον ελληνικό θρόνο (1917-1920) μετά την παραίτησή του πατέρα του και τον αποκλεισμό του πρωτότοκου Γεωργίου από τη διαδοχή, ύστερα από το τηλεσίγραφο των Δυνάμεων της Αντάντ. Μετά την αναγόρευσή του ως Βασιλιά, η Ελλάδα εισήλθε στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό των Συμμάχων. Ο θάνατός του από σηψαιμία τον Οκτώβριο του 1920 επηρέασε τις πολιτικές εξελίξεις σε κρίσιμη στιγμή του Μικρασιατικού Πολέμου.

122. Ασπασία Μάνου (1896-1972): Σύζυγος του Βασιλιά Αλέξανδρου Α', την οποία παντρεύτηκε σε μοργανατικό γάμο το 1919.

123. Πέτρος Β' της Γιουγκοσλαβίας (1923-1970): Ο τελευταίος Βασιλιάς της Γιουγκοσλαβίας από το 1934, χρονιά δολοφονίας του πατέρα του, έως την εκθρόνισή του το 1945.

Παλαιστίνης. Θα κρατηθή η Αίγυπτος; Ή θα δούμε τους Γερμανούς στο Σουέζ; Ας ελπίζομε πως η αποτυχία αυτή στην Αίγυπτο (Λιβύη) θα κάνει τους Άγγλους να ανανήψουν, να καταλάβουν πως έχουν πόλεμο, γιατί ως τώρα φαίνεται πως δεν το έχουν καταλάβει. Έτσι μπορεί η πανωλεθρία της Αιγύπτου-Λιβύης να μετατραπή σε ευτυχές γεγονός. Είθε!

Χθες την νύκτα νέα επιδρομή υπερχιλίων αεροπλάνων εναντίον της Γερμανίας και ιδίως της Βρέμης. Πενήντα δύο απωλέσθησαν. Τα αποτελέσματα δεν είνε ακόμη γνωστά, φαίνεται όμως πως κάτι πάλι έγινε.

Οι Ρώσοι διεξάγουν πεισματώδη αγώνα με αποφασιστική αντίσταση στην Σεβαστούπολι. Οι Γερμανοί όμως αδιακόπως επιτίθενται με νέας διαρκώς δυνάμεις, αψηφώντας τας τεραστίες απωλείας. Επίσης εσημείωσαν αισθητές επιτυχίες νοτιοανατολικά του Χαρκόβ. Διαθέτουν τεραστίες παντοειδείς δυνάμεις. Φαίνεται πως η θερινή των επίθεσις ευρίσκεται στο φόρτε της. Όπως εξελίσσεται η κατάσταση, φαίνεται πως οι Ρώσοι θα κρατήσουν σχετικώς την επίθεσι αυτή, προετοιμαζόμενοι για την σειρά των.

Η σφαγέντες Τσέχοι χάριν του Heydrich πέρασαν τους 720, μεταξύ αυτών ο πληθυσμός ολοκλήρου χωρίου, το οποίον κατεδαφίσθη ολοσχερώς.¹²⁴ Τώρα πεια δεν μπορούμε να λέμε ότι οι Γερμανοί είνε βάρβαροι. Έτσι προσβάλλουμε τους όποιους βαρβάρους λαούς. Αρκεί η λέξις «Γερμανός» για να χαρακτηρίση ό,τι ως τώρα αποκαλούσαμε βάρβαρον.

Ύψιστης σημασίας συζητήσεις διεξάγονται στην Ουάσιγκτον μεταξύ Ρούσβελτ-Τσώρτσιλ και των εκπροσώπων των άλλων συμμάχων. Ετοιμάζονται λένε για την δημιουργία του δευτέρου μετώπου.

Προχθές ήμουν στην εκκλησία, σε επιμνημόσυνη δέησι για τον θάνατο του πατέρα του Θ. Μπαίζου (προξένου Κάρδιφ) στον Πειραιά. Προ εξαμήνου πέθανε ο πατέρας του Λεβή στην Χαλκίδα.

124. Πρόκειται για το χωριό Lidice, 20 περίπου χιλιόμετρα έξω από την Πράγα. Στις 10.6.1942 εκτελέστηκαν εκεί σχεδόν 200 άνδρες και γυναίκες κάτοικοι, γυναϊκόπαιδα στάλθηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης στη Γερμανία και την Πολωνία, ενώ το χωριό πυρπολήθηκε και ισοπεδώθηκε.

Ας σκληρύνομε της καρδιές μας και, περιμένοντας συνέχισι δυσάρεστων ειδήσεων, ας σφίγγωμε της γροθιές μας για την ώρα της δικαίας εκδικήσεως, της εκδικήσεως που και οι θεοί θα την θέλουν. Ογδόντα εκατομμύρια Γερμανοί. Ο αριθμός είνε τρομερός και να τον σκέπτεται μόνον κανείς. Όμως τα θύματά των φθάνουν τα 300 εκατομμύρια. Μόνον με την αντίληψι (και εφαρμογή) της Αρχής «το μη χείρον βέλτιστον» θα μπορέση να σωθή η ανθρωπότης από παρόμοια μελλοντικά αιματοκυλίσματα.

Πέμπτη 9.7.42

Η Σεβαστούπολις κατελήφθη από τους Γερμανούς την 1ην του μηνός. Την πλήρωσαν όμως πολύ ακριβά. Οι ίδιοι ομολογούν περί της 5.000 νεκρούς και 20.000 τραυματίας και απωλεσθέντας. Στο λοιπό Ρωσικό μέτωπο επιτίθενται με όλας των τας δυνάμεις. Παίζουν όλα για όλα. Επροχώρησαν στο νοτίως της Μόσχας μέτωπο περί τα 100-120 χιλιόμετρα. Οι Ρώσοι όμως υποχωρούν κανονικά αμυνόμενοι σκυλίσια και επιφέροντες μεγάλες καταστροφές στους Γερμανούς, οι οποίοι έφθασαν [σ]τον ποταμό Don και προσπαθούν να τον περάσουν. Το αποψινό Ρωσικό ανακοινωθέν ομιλεί για αρξάμενες Ρωσικές αντεπιθέσεις.

Στην Αίγυπτο η κατάσταση φαίνεται πως τείνει να βελτιωθή. Οι Γερμανοί οχυρώνονται τώρα στην γραμμή του Alamein που κατέλαβαν και εξεκένωσαν προ δεκαημέρου. Δεν μπορούν να προχωρήσουν περισσότερο προς την Αλεξάνδρεια, η οποία απέχει 60 μόλις μίλλια.

Η Μάχη του Ατλαντικού στο φόρτε της. Οι Γερμανοί βυθίζουν διαρκώς και περισσότερα Συμμαχικά καράβια. Τα υποβρύχια των δρουν συγκεντρωμένα κατά ομάδας στα διάφορα σημεία διελεύσεως νηοπομπών. Αδιαφορούν για απώλειες. Φτιάνουν διαρκώς νέα φτηνά υποβρύχια (Γερμανικής ποιότητος) για συναγωνισμό ποσοτικό, αδιαφορούντες για την ποιότητα. Εξαιρετικής σημασίας μάχη στον Β. Παγωμένο Ωκεανό για καταστροφή τεραστίας νηοπομπής που πηγαίνει στους Ρωσικούς βορείους λιμένες. Ανεκονίσθη ότι μετέχει και το Γερμανικόν υπερδρέδνωτ "V. Tirpitz" 45.000

τόνων. Οι Ρώσοι ισχυρίζονται ότι υποβρύχιο των το χτύπησε με δύο τορπίλλες και του προξένησε σοβαρές ζημιές. Γεγονός είναι ότι απεσύρθη της μάχης, ενώ οι Γερμανοί ισχυρίζονται πως δεν έλαβε καθόλου μέρος.

Παρασκευή 24.7.42

Οι Ρώσοι εξακολουθούν να υποχωρούν κανονικά, αλλά διαρκώς και επικινδύνως. Οι Γερμανοί ισχυρίζονται απόψε ότι κατέλαβαν το Ροστόφ και πλησιάζουν στο Στάλινγκραδ. Οι πόρτες του Καυκάσου κρούονται ήδη τρομερά. Η Ρωσική προσπάθεια κινδυνεύει να πάη χαμένη. Από δω δεν γίνεται τίποτε. Ούτε κουβέντα πια για το δεύτερο μέτωπο.

Στην Αίγυπτο οι Άγγλοι εστερέωσαν της θέσεις των κατόπιν τοπικών επιθετικών ενεργειών. Ας ιδώμε και ας ελπίσωμε για καλύτερα.

Η Μάχη του Ατλαντικού αδιάκοπη, μανιώδης. Απώλεια καρabiών τρομερά. Επίσημοι ανακοινώσεις λείπουν. Αρχισα να ανησυχώ για τον Πρεζάνη, που έρχεται εδώ μέσω [δυσ] διά θαλάσσης.

Προ εβδομάδος πήρα διά του Ερυθρού Σταυρού φωτογραφία της μητέρας με το Φιλιππάκι. Είναι πολύ αδύνατη, αλλά το παιδί είναι πολύ καλά. Δεν έχομε όμως ειδήσεις καθόλου, για τον πατέρα, τον Αχιλλέα, τον Τηλέμαχο και τον Νίκο. Ανησυχώ πολύ, δεν ξέρω τι να κάνω.

Παρασκευή 7.8.42

Η κατάσταση εξελίσσεται στην Ρωσσία επικινδύνως. Οι Γερμανοί πλησιάζουν στην κυρίως περιοχή του Καυκάσου. Στα πετρέλαια. Εν τω μεταξύ πολύς θόρυβος περί ανοίγματος δευτέρου Δυτικού Μετώπου, αλλά τίποτε δεν γίνεται. Πλέομε προς τον δεύτερο χειμώνα σκλαβιάς της Ελλάδος με αναμενόμενα χειρότερα επακόλουθα από τον περασμένο χειμώνα. Μόνο ο Θεός μπορεί να σώση την Ελλάδα και τους Έλληνες, μόνο η πίστις των σ' Αυτόν μπορεί να τους δώση κουράγιο ν' ανθέξουν.

Η σημερινές εφημερίδες γράφουν ότι ανεχώρησαν από τον Καναδά τα τρία από τα οκτώ ναυλωθέντα Σουηδικά βαπόρια για

να μεταφέρουν στάρι στην Ελλάδα. Είναι τα «Έρως», «Καμέλια», «Φορμόζα». Ας ελπίσωμε πως θα συνεχισθούν τα ταξίδια των.

Πέμπτη 20.8.42

Οι Γερμανοί προελαύνουν στον Καύκασο. Κατέλαβαν της πρώτες πετρελαιοπηγές, αλλά κατεστραμμένες. Πλησιάζουν τον δεύτερο Ρωσικό Ναύσταθμο του Ευξείνου, τον Νοβοροσίσκ. Επίσης απειλούν το Στάλινγκραντ, επί του Βόλγα, από το οποίον απέχουν περί τα 45 μίλλια. Πάντως οι Ρώσοι προβάλλουν απεγνωσμένη αντίστασι και η προέλασις των Γερμανών επιβραδύνεται. Την περασμένη βδομάδα οι Αμερικανοί έκαναν αιφνηδιαστική επίθεσι κατά των Ιαπώνων στις νήσους του Σολομώντος, Β.Α. της Αυστραλίας. Κατέλαβαν πολλές εξ αυτών και εξακολουθούν να μάχωνται με ευνοϊκά αποτελέσματα στην ξηρά, την θάλασσα και τον αέρα. Αρχισα να αναλαμβάνουν επιθετική πρωτοβουλία.

Την περασμένη βδομάδα επίσης ο Άγγλος Πρωθυπουργός Τσώρτσιλ επεσκέφθη τον Στάλιν στην Μόσχα. Η συσκέψις των διήρκεσαν τρεις μέρες με συμμετοχήν αντιπροσώπου του Ρούσβελτ. Φαίνεται να ελήφθησαν σοβαρά αποφάσεις στον τρόπο διεξαγωγής του πολέμου. Ακόμη δεν γύρισε πίσω.¹²⁵

Χθες το πρωί έγινε ευρυτάτης εκτάσεως επιδρομή Αγγλικών-Καναδικών-Αμερικανικών και Ελ. Γάλλων στρατευμάτων με χρήσιν και τανκς εναντίον της Γερμανικής βάσεως στην Διέππη.¹²⁶ Διήρκεσε όλη την ημέρα και ανεχώρησαν πάλι το απόγευμα. Απώλεια εκατέρωθεν σοβαρά. Φαίνεται όμως να επέτυχε του σκοπού της,

125. Πρόκειται για τη Δεύτερη Διάσκεψη της Μόσχας, στην οποία εκτός από τους Τσώρτσιλ και Στάλιν συμμετείχε ο απεσταλμένος του Ρούζβελτ Averell Harriman· στη διάρκεια της Διάσκεψης, ο Τσώρτσιλ ενημέρωσε τον Στάλιν για τις στρατηγικές πρωτοβουλίες, αλλά και την αδυναμία των Αμερικανών και Βρετανών να ανοίξουν ένα δεύτερο μέτωπο στη Δυτική Ευρώπη εντός του 1942, όπως επιθυμούσε η ρωσική πλευρά. Υπενθυμίζεται ότι η απόβαση στη Νορμανδία πραγματοποιήθηκε τελικά τον Ιούνιο του 1944.

126. Dieppe: Πόλη της Γαλλίας στην περιοχή της Νορμανδίας, κατεχόμενη ήδη από το 1940 από τις γερμανικές δυνάμεις. Η συμμαχική επιχείρηση "Jubilee" τον Αύγουστο του 1942 είχε στόχο την καταστροφή των γερμανικών εγκαταστάσεων και των εκεί αμυντικών θέσεων.

δηλ. της καταστροφής ωρισμένων Γερμ. στρατ. στόχων, του λιμένος κ.λπ.¹²⁷ Προ παντός κατώρθωσε να αποβιβασθή ευκόλως και να δώσει μάχην στην ξηρά. Δοκιμαστική απόπειρα αποβάσεως στην Ηπειρωτική Ευρώπη επιτυχούσα πλήρως. Ευθύς από της πρώτης στιγμής της ενάρξεως, το ραδιόφωνο ειδοποιούσε τους Γάλλους να μην αναμιχθούν, διά τον φόβον μετέπειτα αντιποίνων των Γερμανών εναντίον των, διότι επρόκειτο περί απλής μόνον επιδρομής. Όταν θα γίνη η πραγματική απόβασις, θα τους την αναγγείλουν διά να ετοιμασθούν αναλόγως και να συμβάλουν στην απελευθέρωσι της Γαλλίας.

Μια περίεργο πραγματικά περίπτωση, διαισθήσεως ας το πούμε για την επιδρομή αυτή, εκτός αν πρόκειται για τίποτε άλλο, είχα χθες το πρωί, την ώρα ακριβώς που εγίνετο η απόβασις των επιδρομέων στην Διέππη. Ήμουν ξυπολητός στο κρεβάτι με ανοικτά τα μάτια κοιτάζοντας το ημίφως του παραθύρου. Οπότε σαν να βρέθηκε μπροστά μου το τραπέζι του γραφείου μου πάνω στο οποίο δύο φευγαλέα χέρια άφιναν τρία-τέσσαρα γράμματα σε διαφορετικών σχημάτων φακέλλους, ενώ ταυτοχρόνως μια φωνή αντήχησε καθαρά στα αυτιά μου. «Κύριε Κοσμίδη, Κύριε Κοσμίδη». Πήγα στο γραφείο με την ελπίδα ότι θα εύρισκα γράμμα από το σπῆτι. Μπαίνοντας όμως στην είσοδο, με υπεδέχθη ενθουσιασμένος ο θυρωρός. Λοιπόν ευχάριστα νέα σήμερα. Καιρός ήταν πεια. Είχε κυκλοφορήσει η διάδοσις περί αποβάσεως στην Γαλλία. Είθε!

Πέμπτη 27.8.42

Η επιχειρήσεις των Αμερικανών στις νήσους Σολομώντος όλο και καλύτερα πηγαίνουν· διαρκώς και νέας επιτυχίας εναντίον των Ιαπώνων μάς αναγγέλλουν.

Στην Αίγυπτο φαίνεται πως και οι δυο αντίπαλοι έχουν ετοιμασθή για την προσεχή, αναμενομένην εντός των ημερών, σύγκρουσι των. Φαίνεται πως έχουν λάβη θέσεις και Ελληνικά μονάδες. Να

127. Αντίθετα με την ενθουσιώδη εκτίμηση του Κοσμίδη, η επιχείρηση της Διέππης κατέληξε σε πανωλεθρία με μεγάλες ανθρώπινες απώλειες, κυρίως από τις канаδικές δυνάμεις, που διενήργησαν την κύρια επίθεση.

είνε τουλάχιστον αυτή την φορά τυχερές; Ας πιστεύουμε. Στο Ρωσικό μέτωπο δύο διαφορετικές εκδηλώσεις. Οι Γερμανοί εξαπέλυσαν τρομακτική επίθεση κατά του Στάλινγκραντ, κέντρου πολεμικής βιομηχανίας των Ρώσων επί του Βόλγα με ένα εκατομμ. κατοίκους. Λυσώδεις μάχαι διεξάγονται από τριήμερου νυχθημερόν στα πλησιόχωρά του. Σημερινά ειδήσεις όμως ομιλούν περί επιβραδύνσεως του ρυθμού της Γερμανικής προελάσεως. Αντιθέτως, στον τομέα του Rzeff, βορείως και δυτικώς της Μόσχας, οι Ρώσοι επετέθησαν με μεγάλας δυνάμεις· προήλασαν σε αρκετό βάθος και επί ευρέος μετώπου. Σήμερα μάχονται μέσα στο Rzeff. Ειδήσεις αναφέρουν περί 45.000 νεκρών Γερμανών στον τομέα αυτόν εντός δεκαήμερου και κυριεύσεως τεραστίων ποσοτήτων Γερμανικού πολεμικού υλικού και περί συλλήψεως αιχμαλώτων. Αν εξακολουθήσουν με τον ίδιο επιτυχή ρυθμό οι Ρώσοι ως τον Σεπτέμβριο, τότε η επιτυχίες και προελάσεις των Γερμανών προς τον Καύκασο εις το Στάλινγκραντ δεν θα έχουν καμμία αξία. Τότε... Τότε... δεν θα είναι καθόλου απίθανο να γίνη το θαύμα. Να κάνουμε Χριστούγεννα στην Ελλάδα. Θεέ μου, πες «ΝΑΙ».

Σε κάποια πόλι της Ανατολικής Αγγλίας ζούσε μια ευτυχισμένη οικογένεια. Ο Ernest Nunn, με την γυναίκα του, 42 ετών, και τα οκτώ παιδιά του, από 18 ετών το μεγαλύτερο κορίτσι του μέχρι του οκτώ μηνών τελευταίου παιδιού των, που η μάνα του το κρατούσε στα χέρια της. Φαίνεται πως ήταν πραγματικά ευτυχισμένοι γιατί η σημερινές εφημερίδες έγραφαν πως οι συμπολίται του τον έλεγαν ο «ευτυχισμένος», ο «τυχερός» Nunn. Χθες βράδυ όμως ένα επιδρομικό Γερμανικό αεροπλάνο έρριξε μία μεγάλη βόμβα. Βρήκε το οικογενειακό καταφύγιο και σκότωσε την μητέρα και τα οκτώ παιδιά μαζί. Το μικρότερο το κρατούσε στα χέρια της. Ο πατέρας, που ήταν στην πόρτα του καταφυγίου, μετεφέρθη στο νοσοκομείο θανασίμως τραυματισμένος. Και ενώ οι γιατροί καταγίνονται να τον σώσουν, εκείνος αγωνιωδώς ερωτά τι γίνεται η γυναίκα και τα παιδιά του. Μα γιατί θέλουν να τον σώσουν; Ευσπλαχνία είναι αυτή ή αναληγσία; Ήταν ευτυχής· ξεχνούσε όμως ότι ζούσε στον πολιτισμένο 20ό αιώνα. Τον αιώνα του οποίου η βαρβαρότης ξεπερνά κάθε προηγούμενο.

Η χθεσινές εφημερίδες έγραφαν για το αεροπορικό δυστύχημα που στοίχισε την ζωή του Δουκός του Kent,¹²⁸ πηγαίνοντας για υπηρεσία στρατιωτική, στην Ισλανδία. Οι Άγγλοι μπορούν τώρα να είναι υπερήφανοι για την Βασιλική την οικογένεια. Συνεισέφερε τον φόρον του αίματος, όπως όλες οι Αγγλικές οικογένειες. Ούτε σ' αυτόν υστέρησε. Ο Δουξ του Kent ήταν αδελφός του Βασιλέως της Αγγλίας και σύζυγος της πριγκιπίσσης Μαρίνας της Ελλάδος.

Κυριακή 30.8.42

Σαν και σήμερα ακριβώς, πριν 20 ολόκληρα χρόνια, κολυμβούσα στην Θάλασσα του Μαρμαρά, από τα Μουδανιά, φεύγοντας από την αιχμαλωσία των Τούρκων, ως συνέπειαν της καταστροφής μας στην εκστρατεία της Μ. Ασίας. Ποιος να μου έλεγε τότε, πώς μπορούσα τότε να φαντασθώ πως μετά 20 χρόνια θα βρισκόμουν στο Λονδίνο, φεύγοντας μια νεωτέρα, χειρότερα της πρώτης, εθνική συμφορά; Και όμως. Όμως μετά 20 ακόμη χρόνια αυτά θα μου φαίνονται σαν μια φευγαλαία ψευδαίσθησι. Ούτε να φαντασθώ θα θέλω ότι περάσαμε τέτοια εθνική καταστροφή.

Τετάρτη 2.9.42

Σήμερα κλείνει ο τρίτος χρόνος του πολέμου. Να δούμε ο τέταρτος που αρχίζει αύριο, θα είναι χρόνος ειρήνης, ή θα επιδεινώση της συμφοράς της ανθρωπότητας;

Από προχθές άρχισεν η αναμενόμενη επίθεσις στην Αίγυπτο. Επετέθησαν πρώτοι οι Γερμανοί. Αι ειδήσεις που έχουμε ως τώρα δεν είναι άσχημες. Για να δούμε.

Δευτέρα 7.9.42

Της δύο πρώτες μέρες προχώρησαν περί τα οκτώ-δέκα μίλλια. Τώρα έχουν γυρίση πίσω στις θέσεις των με μεγάλες απώλειες. Οι Άγγλοι επιτίθενται. Τρομερές μάχες στα προάστεια του Στάλινγκραντ, το οποίο έχουν κυκλώση οι Γερμανοί φθάσαντες στις όχθες του

128. Το ατύχημα συνέβη στην Σκωτία και σκοτώθηκαν μαζί άλλα 13 άτομα. Βλ. και σημ. 81.

Βόλγα βορείως και νοτίως της πόλεως. Από χθες όμως οι Ρώσοι επιτίθενται αποτελεσματικώς και κερδίζουν κάπως έδαφος. Οι Γερμανοί αγγέλλουν την κατάληψι της Νοβοροσίσκης.¹²⁹ Οι Ρώσοι την διαψεύδουν.

Τρίτη 22.9.42

Συμπληρώνομε ένα ακριβώς χρόνο αφ' ότου ήλθαμε στο Λονδίνο και 17 ακριβώς μήνες αφ' ότου φύγαμε από τας Αθήνας, Τρίτην 22.4.41.

Συμπληρώνεται ένας μήνας της Μάχης του Στάλινγκραντ και οι Ρώσοι κρατούν ακόμα. Ευτυχώς για την ανθρωπότητα και την Ελλάδα.

Σάββατον 17.10.42

Τρομερές επιθέσεις των Γερμανών στο Στάλινγκραντ, λυσσούν κυριολεκτικώς. Οι Ρώσοι όμως βαστάνε και τους επιφέρουν μεγάλες φθορές. Κρατούν καλά επίσης και στον Καύκασο, όπου οι Γερμανοί δεν κατορθώνουν να προχωρήσουν στις πετρελαιοπηγές του Grozny.

Οι Αμερικανοί μετά της επιτυχίες τους στις νήσους του Σολομώντος (Guadalcanal) έκαναν επιτυχείς αποβάσεις στο Αρχιπέλαγος Αδριανώφ, δηλ. στο σύμπλεγμα των Αλεουτιών νήσων μεταξύ Σιβηρίας και Αλάσκας. Κατέλαβαν δύο-τρία νησιά. Τώρα οι Ιάπωνες κρατούν μόνον την Κίσκα¹³⁰ προς το μέρος της Σιβηρίας. Οι Ιάπωνες από τριημέρου εξαπέλυσαν λυσσώδεις επιθέσεις προς ανακατάληψιν της Guadalcanal.

Ανηγγέλθη σήμερον ότι Αμερικανικά Στρατεύματα και Αγγλική Αεροπορία απεβιβάσθησαν στην Λιβερία της Δυτ. Αφρικής. Λέγεται

129. Το Νοβοροσίσκ καταλήφθηκε μεν από τη Βέρμαχτ, αλλά μια μικρή μονάδα Σοβιετικών ναυτών υπερασπίστηκε ένα τμήμα της για 225 μέρες, μέχρι την απελευθέρωση από τον σοβιετικό στρατό στις 16.9.1943. Για τον λόγο αυτό, η πόλη τιμήθηκε το 1973 με τον τίτλο της «Ηρωικής Πόλης».

130. Νησί στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Αλεούτιων νήσων, που έγινε βάση του ιαπωνικού στρατού μετά την κατάληψή του στις 6.7.1942.

πως και η Λιβερία θα συμπράξη εναντίον του Άξονος. Είναι μια πολύ σπουδαία βάσις για την καταπολέμησι των Γερμ. υποβρυχίων στον Ν. Ατλαντικό.

Το ραδιόφωνο του Καΐρου ανήγγειλε επισήμως σήμερα ότι από μηνός ο Ελλην. στρατός της Μ. Ανατολής έχει αναλάβει ένα τομέα στο Μέτωπο Αιγύπτου-Λιβύης και ότι εσημειώθησαν ήδη αι πρώται συγκρούσεις. Η Λιβύη ποτίστηκε με Ελληνικό αίμα.

Οι Ιταλοί του τομέως κατεθροβήθησαν. Λέγεται πως ο Στρατηγός Ρώμμελ (αρχηγός των στρατευμάτων του Άξονος στην Β. Αφρική) θα αποσύρη τους απέναντι του Ελλην. τομέως Ιταλούς, αντικαθιστώντας τους με Γερμανούς. Δεν τους έχει καμμία εμπιστοσύνη απέναντι των Ελλήνων.

Κυριακή 18.10.42

Το Στάλινγκραντ κρατεί ακόμη. Χθες είχα γράμμα από τον ανθυπολοχαγό Θεόδ. Νάκο από την Αίγυπτο, όπου κατέφυγε τον Απρίλιο. Μου γράφει ότι όλοι στο σπήτι είναι καλά, ότι ο πατέρας τον Ιανουάριο έκανε στο κεφάλι επιτυχή εγχείρησι καρκίνου (!!!)

Λόγια Ελβετού Πολιτευτού σ' ένα από τους Υπουργούς μας: «Εμείς ό,τι και να κάνωμε για την Ελλάδα θα είναι το ελάχιστο που της οφείλουμε. Της οφείλωμε την ελευθερία μας (και κάνουν τόσα πολλά διά του Δ. Ερ. Σταυρού). Ο λαός μας, όλος ο Ελβετικός λαός, δεν σας θαυμάζει απλώς. Σας θεωρεί και δικαίως και σωτήρα του.

»Ήταν μια στιγμή που οι μικροί λαοί, κουρασμένοι και τρομοκρατημένοι από της τεράστιες επιτυχίες των Γερμανών, πίστευαν πως είχε φθάσει το τέλος της ελευθερίας και ανεξαρτησίας των. Όχι λιγότερο τρομοκρατημένος, και δικαίως, ήτο και ο Ελβετικός λαός. Το παράδειγμα όμως της αντιστάσεως της Ελλάδος, σ' αυτή ακριβώς την στιγμή, έδωσε στον λαό μας να καταλάβει πως, ηνωμένος και αποφασισμένος να πολεμήσει για την ελευθερία του, στο τέλος θα μπορέσει να την κρατήσει και, όπως φαίνεται, η σθεναρά και αποφασιστική στάσις της Κυβερνήσεώς μας, εμπνεομένης από το θαύμα του Ελλην. Λαού, κατόρθωσε να αποφύγει την καταστροφή και υποδούλωσι. Όλος ο λαός μας ενεπνέετο και εχαλύβδωνε την

θέλησί του για την ελευθερία από το Ελλ. παράδειγμα». Αυτά λένουν οι Ελβετοί.

Παρασκευή 30.10.42

Και ο Στρατηγός Σματς,¹³¹ ο Πρόεδρος της Ενώσεως Ν. Αφρικής, στην ιστορική του αγόρευσι προς τους αντιπροσώπους του Βρετανικού λαού, Βουλή Λόρδων και Κοινοτήτων, που συνεδρίασαν μαζί την 21.10.42. Συνεδριάσεις που θα μείνι κοσμοϊστορική για την όλη πολεμική σημασία της και για το ότι ελαχίστων, στην Αγγλική ιστορία, μη Άγγλων προνόμιον υπήρξε να συνεδριάσουν αι δύο Αγγλικαί Βουλαί για να τους ακούσουν. Στην συνεδρίασι λοιπόν αυτήν ο Στρατηγός Σματς είπε τα εξής, αναφερόμενος στην Ελλάδα... «Προσβλέψατε προς την νέαν δόξαν της Ελλάδος, που επεσκίασε αποφασιστικά το ψευτομεγαλείο της Ρώμης του Μουσσολίνι. Αληθινά μια νέα Ελλάς αναστήθηκε για να πραγματοποιήσει το μεγάλο όραμα του ποιητού».

Την νύκτα της παρελθούσης Παρασκευής 23 Οκτωβρίου 1942 άρχισε η νέα επίθεσις της 8ης Αγγλικής Στρατιάς (Αιγύπτου) εναντίον των Γερμανοϊταλών.¹³² Ας ελπίσωμε πως η επίθεσι αυτή θα σημειώσει το τέρμα της Γερμανικής κυριαρχίας στη Β. Αφρική και την Μεσόγειον ολόκληρη. Στις επιχειρήσεις αυτές μετέχουν για πρώτη φορά και αι Ελλην. Στρατιωτικά Δυνάμεις Μ. Ανατολής. Τον θρύλλο του στρατού μας, μεταξύ των Άγγλων και λοιπών συμπατριόντων εκεί Συμμάχων, ενίσχυσε έτι πλέον το κατωτέρω κατόρθωμα Ελλην. περιπόλου, προκαταρκτικό της ενάρξεως επιθέσεως.

Η περίπολος διετάχθη να κάνει αναγνωριστική διείσδυσι στις εχθρικές γραμμές. Προχώρησε βαθειά μέσα· αιφνιδίασε φυλάκια,

131. Jan Christiaan Smuts (1870-1950): Νοτιοαφρικανός στρατιωτικός και πολιτικός, πρωταγωνιστής της δημιουργίας της Νοτιοαφρικανικής Ένωσης και Πρωθυπουργός της (1919-1924, 1939-1948). Το 1939 συντάχθηκε στο αντιαξονικό στρατόπεδο και το 1941 ορίστηκε Στρατάρχης του βρετανικού στρατού.

132. Πρόκειται για τη Δεύτερη Μάχη του Ελ Αλαμίν (23.10-5.11.1942), σημείο καμπής του πολέμου στη Βόρεια Αφρική, εφόσον σήμανε την έναρξη της υποχώρησης των δυνάμεων του Άξονα.

επέφερε ζημίες, ταραχή και αναστάτωση στις εχθρικές γραμμές και, όταν τελείωσε την δουλειά της, άρχισε να υποχωρεί συναποκομίζουσα και τινάς αιχμαλώτους. Οι Γερμανοί συνήλθαν από την ταραχή των. Αντελήφθησαν περί τίνος επρόκειτο και ήρχισαν απηνή βομβαρδισμό των καθ' όλη την γραμμή της υποχωρήσεως των. Ο βομβαρδισμός των συνεχίζεται αλύπητα. Από της δικές μας (Αγγλικές) γραμμές τούς έχουν ξεγράψει προ τόσο ανηλεούς βομβαρδισμού. Αλλά ο βομβαρδισμός συνεχίζεται επί ώρας. Και οι άνδρες της περιπόλου γυρίζουν ένας-ένας όλοι στην γραμμές μας. Όλοι. Αλλά όλοι τραυματισμένοι· ο ένας χωρίς πόδια, στους ώμους άλλου τραυματία. Αποθέωσις από τους λοιπούς συμμάχους και πίστι ακλόνητη για την επιτυχή έκβασι της νέας αυτής επιθέσεως, η οποία εξελίσσεται βραδέως μεν αλλά μεθοδικώς και ευνοϊκά για τα Συμμαχικά όπλα. Οι εφημερίδες δημοσιεύουν διάφορες φωτογραφίες από της μάχης αυτές, μεταξύ των οποίων και μία Ελληνική σημαία καταξεσχισμένη και διάτρητη από σφαίρες στην Αλβανία, που μετεφέρθη στην Λιβύη για να συνεχίση την άσβεστη φλόγα της Ελληνικής ελευθερίας. Επίσης και της πρώτης ομάδας Γερμανοϊταλών αιχμαλώτων που δεν διέφυγαν από τα χέρια των Ελλήνων που τους συνήντησαν στην εξόρμησί των.

Το Στάλινγκραντ κρατά πάντα, προξενώντας μεγάλες καταστροφές στους Γερμανούς, των οποίων ήδη κατεστράφησαν οριστικώς τα σχέδιά των του 1942.

Οι Αμερικανοί όσο πάνε και λιανίζουν βραδέως αλλ' ασφαλώς, τους Ιάπωνας στον Ν. Ειρηνικό Ωκεανό.

Λένε πως, από τους πρώτους Ιταλούς αιχμαλώτους που συνέλαβον στις επιχειρήσεις της Λιβύης οι στρατιώτες μας, απελευθέρωσαν έναν για να πάη πίσω να πη στους δικούς του πως οι Έλληνες βρίσκονται απέναντί των, για να μετρηθούν άλλη μία φορά μαζί των στις ερήμους της Λιβύης, όπως και στα βουνά της Αλβανίας.

Δευτέρα 9.11.42

Δώδεκα μέρες μετά την έναρξι της επιθέσεως στην Αίγυπτο ήρκεσαν για να επιφέρουν την Γερμανοϊταλική κατάρρευσι. Η αρχική

συγκρατημένη και στρατηγική υποχώρησίς των μετετράπη σε υποχώρησι ανάγκης, για να εξελιχθή εις αγώνα δρόμου. Πέρασαν ήδη τα Αιγυπτιακά σύνορα προς την Λιβύη όσες από της Γερμανικές, ιδίως μηχανοκίνητες, δυνάμεις μπόρεσαν να περάσουν γιατί το μεγαλύτερό των μέρος απεδεκατίσθη. Εις χιλιάδας ανέρχονται οι νεκροί και τραυματίαι των. Εις αμέτρητο όγκο το εγκαταλειφθέν και κυριευθέν, ή το καταστραφέν υλικόν των. Τα τανκς, τα κανόνια, τα αυτοκίνητα, τα αεροπλάνα των.

Λέγω Γερμανικές και όχι Γερμανοϊταλικές δυνάμεις γιατί οι Γερμανοί εγκατέλειψαν τους Ιταλούς (έξη ολόκληρες μεραρχίες) στον νότιο τομέα, χωρίς υποστήριξι και χωρίς μεταφορικά μέσα, στην τύχη των, να αιχμαλωτισθούν από τους Έλληνες και Ελευθέρους Γάλλους, στην φροντίδα των οποίων εγκαταλείφθησαν, ενώ αι κύριαι και ιδίως αι μηχανοκίνητοι και θωρακισμένοι Αγγλικά δυνάμεις κυνηγούν κατά πόδας τους Γερμανούς.

Οι αιχμάλωτοι Γερμανοϊταλοί, με τους στρατηγούς των, ανέρχονται εις πλέον των 40.000 χωρίς να υπολογίζονται αι κυκλωμέναι ήδη εξ Ιταλικά μεραρχία.

Χθες, ηνωμένοι Αγγλοαμερικανικά ναυτικά, αεροπορικά και στρατιωτικά δυνάμεις απεβίβασθησαν σε διάφορα σημεία της Β. και Δ. Γαλλικής Αφρικής. Είνε το αναμενόμενο δεύτερο μέτωπο. Είνε το ξεκαθάρισμα ολοκλήρου της Αφρικής από τους Γερμανοϊταλούς και το άνοιγμα της Μεσογείου. Πόσες ελπίδες, πόσοι κρυφοί πόθοι, πόσα χτυποκάρδια. Πόσο πολύ πιο κοντά βλέπομε την ώρα της απελευθερώσεως και της επιστροφής μας κει κάτω; Πότε θάρθη; Αλήθεια πότε;

Οι Γάλλοι του Βισύ¹³³ αντιτάσσουν αντίστασι αλλά όχι σθεναρά· κατελήφθη το Οράν, το Αλγέριο και άλλα σημεία. Οι Αμερικανοί εξήτησαν από τον Βέη της Τύνιδος την φιλική ελευθέρα διάβασι, να καταλάβουν την Τρίπολι και ούτω να θέσουν μεταξύ δύο πυρών

133. Η κυβέρνηση του Βισύ (βλ. σημ. 55), παρά την αρχική φιλογερμανική της πολιτική, τήρησε παθητική στάση στην απόβαση συμμαχικών στρατευμάτων στη γαλλική Βόρεια Αφρική το 1942.

τα υπολείμματα του άλλοτε ποτέ Africa Korps του Γερμανού στρατηγού Rommel για το τελικό ξεκαθάρισμά των. Βέβαια η Τύνις δεν θα αντιτάξει αντίσταση.

Τετάρτη 11.11.42, βράδυ

Επέτειος της Ανακωχής του 1918.¹³⁴ Τα γεγονότα εξελίσσονται ραγδαία. Μετά λυσσώδη αντίστασι του Γαλλ. Στόλου στην Καζαμπλάνκα, καθ' ην κατεστράφη το Γαλλ. θωρηκτόν "Jean Bart" και πολλά άλλα μικρότερα πολεμικά σκάφη, μετά ασθενή αντίστασιν σε άλλα σημεία, η Γαλλική Βορ. Αφρική (Μαρόκον και Αλγέριον) εσυνθηκολόγησε με αρχηγό τον Ναύαρχον Νταρλάν,¹³⁵ ο οποίος ήλθε σε συνεννοήσεις με τον Αμερικανό Αρχιστράτηγο. Αυτοεκηρύχθη αρχηγός του Γαλλ. αποικιακού κράτους, θεωρήσας τον Πεταίν¹³⁶ ως αιχμάλωτον των Γερμανών στο Βισύ, [και συνθηκολόγησε] με τας Ηνωμένας Αγγλοαμερικανικάς δυνάμεις, αι οποίαι σπεύδουν τώρα ολοταχώς προς την Τύνιδα, ης διέβησαν ήδη τα

134. Μετά τη συνθηκολόγηση όλων των συμμάχων της, η Γερμανία στις 11.11.1918 υπέγραψε πράξη ανακωχής, που ουσιαστικά προέβλεπε την «άνευ όρων» συνθηκολόγησή της. Η πράξη ανακωχής αποτέλεσε τη βάση των συνθηκών ειρήνης που συντάχθηκαν στη συνέχεια στο Παρίσι τον Ιανουάριο του 1919. Η ανακωχή υπογράφηκε μεταξύ του στρατάρχη Ferdinand Foch και του Matthias Erzberger στον σιδηροδρομικό σταθμό Ρετόντ, στο δάσος της Κομπιέν, και έμεινε γνωστή ως «ανακωχή της Κομπιέν».

135. François Darlan (1881-1942): Γάλλος ναύαρχος. Πρωταγωνίστησε στη συνθηκολόγηση της Γαλλίας και την εγκαθίδρυση της δωσίλογης κυβέρνησης του Βισύ στην οποία διετέλεσε Αντιπρόεδρος, Υπουργός Ναυτικών, Εσωτερικών, Εξωτερικών και Αμυνας, ενώ στις αρχές του 1942 ανέλαβε και αρχηγός των φιλοαξονικών γαλλικών στρατευμάτων. Όμως, μετά την αμερικανοβρετανική απόβαση στις γαλλικές κτήσεις της Β. Αφρικής τον Νοέμβριο του 1942, συνθηκολόγησε με τους Συμμάχους, ανακηρύχθηκε, με την έγκριση των Αμερικανών, Υπάτος Αρμοστής της γαλλικής Βόρειας Αφρικής και στη συνέχεια προχώρησε σε σύναψη συμφωνιών με αυτούς. Λίγες εβδομάδες αργότερα (Δεκέμβριος 1942) δολοφονήθηκε. Το γεγονός της δολοφονίας του ήταν τόσο αινιγματικό όσο και η προσωπικότητά του.

136. Henri Philippe Pétain (1856-1951): Γάλλος στρατάρχης και πολιτικός. Στη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου διακρίθηκε για τη δράση του και τιμήθηκε ως εθνικός ήρωας. Στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, μετά την κατάρρευση του γαλλικού μετώπου, ανέλαβε πρωθυπουργός και προχώρησε σε συνθηκολόγηση με τους κατακτητές. Στη συνέχεια, ανακηρύχθηκε αρχηγός του δωσιλογικού «Γαλλικού Κράτους» (Etat Français), που περιλάμβανε τις μη κατεχόμενες από τους Γερμανούς περιοχές της Γαλλίας με πρωτεύουσα την πόλη Βισύ. Μεταπολεμικά παραπέμφθηκε σε δίκη με την κατηγορία της εθνικής προδοσίας και καταδικάστηκε.

σύνορα. Αντικειμενικός σκοπός η Βιζέρτα και η πόλις της Τύνιδος, ας κατέλαβον σήμερα οι Γερμανοί με αλεξιπτωτιστάς. Ως το τέλος της εβδομάδος αι συγκρούσεις με τους Γερμανούς και στον τομέα αυτόν θα έχουν αρχίση. Κατόπιν των γεγονότων της Β. Αφρικής οι Γερμανοί, φοβούμενοι κατάληψιν Σαρδηνίας, Κορσικής και Σικελίας και απόβασι στην Νότιο Γαλλία, παρεβίασαν την ανακωχή και προήλασαν στην μη κατεχομένη Γαλλία, με κατεύθυνσι στους λιμένες της Μεσογείου. Κάποια κινήσις ανανήψεως των Γάλλων στην Β. Αφρική άρχισε να παρατηρείται. Από τριημέρου σ' όλα τα Ρωσικά μέτωπα μάλλον απραξία, με την πρωτοβουλία περιερχομένην μάλλον στα χέρια των Ρώσων.

Από τον Ν. Ειρηνικό Ωκεανό νέαι επιτυχίαι των Αυστραλοαμερικανών αναγγέλλονται εναντίον των Ιαπώνων.

Χθες ο Τσώρτσιλ σε δημοσία ομιλία του, αναφερόμενος στα ευτυχή γεγονότα της Αφρικής, είπε: «Δεν είμαστε ακόμη στο τέλος ούτε καν στην αρχή του τέλους. Είμαστε στο τέλος της Αρχής». Υπονοούσε ότι έληξεν η πρώτη φάσις της αμυντικής προετοιμασίας και ότι εισήλθομεν στην δευτέρα φάσι της επιθέσεως και συνεχίζων: «Τώρα θα σας επαναλάβω μία φράσι που είπεν ένας μεγάλος πολιτικός στον περασμένο πόλεμο. Δεν ήταν Βρετανός, αλλά ο τότε ηγέτης του Ελληνικού λαού, ο αλησμόνητος Βενιζέλος, ο οποίος είπεν: "Η Αγγλία" – με συγχωρείτε, η Μεγάλη Βρετανία ήθελε να επιή – "κερδίζει πάντα την τελευταία Μάχη"».

Σήμερα στην Βουλή είπεν ότι η Μάχη της Β. Αφρικής είνε μια μεγαλειώδης και ιστορική Νίκη της Μ. Βρετανίας και των συμμάχων της. Την προσεχή Κυριακήν οι κώδωνες των Εκκλησιών της Αγγλίας θα ηχήσουν χαρμοσύνως. Από τριετίας μόνον κτυπήματα κινδύνου και συναγερμού εσήμαιναν.

Κατ' επισήμους ανακοινώσεις, αι απώλειαι του Άξονος στην Μάχη της Αιγύπτου ανέρχονται εις 59.000 νεκρούς, τραυματίας και αιχμαλώτους (34.000 Γερμανοί – 29.000 Ιταλοί) εκτός των εγκαταλελειμμένων εις την έρημον Ιταλών. Αι Αγγλικάι απώλειαι ανέρχονται εις 13.500 νεκρούς, τραυματίας και αγνοουμένους.

Ειδήσεις από την Ελλάδα αναφέρουν ότι την 28ην Οκτωβρίου στις Αθήνας και Πειραιά έλαβον μέρος λαϊκάι συγκεντρώσεις και

εορτασμοί της επετείου, που ηναγκάσθη η αστυνομία να χρησιμοποιήσει βία διά την διάλυσίν των. Τώρα πάλι πανηγυρίζουν και εορτάζουν αναφανδόν και απροκαλύπτως της Συμμαχικές επιτυχίες στην Αφρική της οποίες (και δικαίως) θεωρούν ως προάγγελον ευτυχών και για την Ελλάδα γεγονότων.

Τα ευτυχή γεγονότα των ημερών αυτών ενθουσίασαν και ενδυνάμωσαν την θέλησι του Αγγλικού λαού να νικήση. Δηλώσεις και ψηφίσματα καταφθάνουν από παντού: «Θα παραγάγμε περισσότερα όπλα, περισσότερα κανόνια, περισσότερα βαπόρια, αεροπλάνα και τανκς, περισσότερο κάρβουνο, να κερδίσωμε την μάχη των καυσίμων, μεγαλύτερη παραγωγή για εξοικονόμησι πλοίων». Απεργίες, συνήθειες ως τώρα, απουσίες, βραδύτητες προσελεύσεως στην δουλειά, από προχθές ανήκουν στην Ιστορία. Και δεν ήσαν και λίγες. Απεργία, γιατί τους εξήτησαν να εργάζωνται περισσότερες ώρες το εικοσιτετράωρο επί ιδιαιτέρα εκτάκτω αμοιβή. Απεργία οι εργάτες ναυπηγείων. Γιατί τους είπαν ότι θα τους πληρώνουν το βδομαδιάτικο Τρίτην αντί της καθιερωμένης Παρασκευής. Απεργίες οι γυναίκες γιατί τους συνέστησαν να φορούν φούστες και όχι πανταλόνια. Απεργίες οι γυμνασιόπαιδες και προσέλευσι στο σχολείο με... φουστάνια ως που οι συμμαθήτριές τους να τους παραδώσουν τα παντελόνια των. Βραδύτης των εργατριών να πάνε στα εργοστάσια, γιατί οι άνδρες των είνε καλομαθημένοι και εννοούν να έχουν την περιποίησί των πριν πάνε στην δουλειά. Απουσία των ανδρών από της δουλειές τους, γιατί οι γυναίκες τους είνε ζηλιάρες και δεν τους αφήνουν να εργάζωνται στα εργοστάσια μαζί με άλλες γυναίκες. Τώρα όλα αυτά πάνε περίπατο. Απ' άκρου εις άκρον της Αγγλίας επικρατεί οργασμός μεγαλύτερας πολεμικής παραγωγής. Και αυτά χάρις στις νίκες της Αφρικής. Να ευχηθούμε να αυξηθούν, για να συντομεύη και το διάστημα της εξορίας μας. Το τέλος αρχίζει να διαφαίνεται.

Κυριακή 15.11.42

Οι Γάλλοι αιωνίως οι ίδιοι, αδιόρθωτοι ηττοπαθείς και Γερμανόφοβοι. Αντέταξαν ένοπλο βία στους Αμερικανούς στην Β. Αφρική

γιατί φοβούνταν τους Γερμανούς, τους οποίους όμως άφισαν ελευθέρους να καταλάβουν και την υπόλοιπο Γαλλία εξ ολοκλήρου, εξ ολοκλήρου χωρίς καμμία αντίστασι. Υπήρχε η κρυφή ελπίδα ότι ο στόλος των της Τουλώνας¹³⁷ (66 διάφορα καράβια) θα διέφευγε, ή θα ανήγето τουλάχιστον στο πέλαγος ως που να σκεφθούν αν θα έπρεπε να πάνε με τους Αγγλοαμερικανούς μετά την ολοκληρωτική κατάληψι της Γαλλίας. Επροτίμησαν την ησυχία τους, μια που οι Γερμανοί τούς είπαν ότι δεν θα καταλάβουν την βάση της Τουλώνας. Και δεν την κατέλαβον, αλλά την έχουν πολιορκημένη – κυκλωμένη γύρωθεν με τα μεγάλα παράκτια κανόνια και από της δύο πλευρές του κόλπου και με την Κορσική στα χέρια των. Τώρα ο Γαλλικός αυτός στόλος είνε στην διάθεσι των Γερμανών να τον καταλάβουν όποτε θέλουν, αφού τους ξεγέλασαν να μην κινηθούν. Άρχισαν ήδη να μαζεύουν με διαφόρους προφάσεις τους αξιωματικούς που θεωρούν ότι είνε πιθανόν, έστω και καθυστερημένα, να αντιδράσουν. Στο τέλος θα ελευθερωθή η Γαλλία, αλλά θα είνε μια ατιμασμένη Γαλλία. Μια Γαλλία μεγάλη, με πολύ μικρό ηθικό κύρος.

Η γενική πολεμική κατάσταση εξελίσσεται κανονικά γενικώς παντού. Για της επιχειρήσεις εχρειάσθησαν τεράστιες νηοπομπές. Πεντακόσια μεταγωγικά και οπλιταγωγά σκάφη και 350 πολεμικά έλαβον μέρος ταυτοχρόνως και όμως μόνον ένα μικρό βαπόρι τορπιλλίσθηκε κοντά στον προορισμό του, αλλά οι επιβαίνοντες κατώρθωσαν με της βάρκες να βγουν εγκαίρως στην παραλία και να εκτελέσουν τον ρόλο τους. Τόσο πολύ είχε μελετηθή το πρόγραμμα των επιχειρήσεων αυτών, ώστε συνεχρονίσθη απογείωσις αεροπλάνων από την Αγγλία για να προσγειωθούν σε αεροδρόμια του Αλγερίου που επρόκειτο να καταλάβουν και αμέσως [να] παραδώσουν αποβιβασθησόμενοι Αμερικανοί. Και το επέτυχαν λίγα λεπτά πριν τα αεροπλάνα φθάσουν πάνω από τα αεροδρόμια.

137. Στον ναύσταθμο της Τουλον έδρευε κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μεγάλο μέρος του γαλλικού στόλου.

Παρασκευή 27.11.42

Η επιχειρήσεις στην Λιβύη σχεδόν σταμάτησαν, με τους Γερμανούς οχυρονομένους στην Αλ Αγγέιλα¹³⁸ και τους Άγγλους ανασυγκροτούμενους μετά διαδρομήν 700 περίπου μιλίων για να ξαναεπιτεθούν με αντικειμενικό σκοπό την Τρίπολι και το οριστικό εξολόθρευμα της στρατιάς του Rommel. Στο ενεργητικό της Ελληνικής Ταξιαρχίας – της μιας από της δύο που διαθέτομε στην Εγγύς Ανατολή – που έλαβε μέρος στις επιχειρήσεις της Λιβύης προσετέθη μια νέα επιτυχία. Η αποκοπή και αιχμαλώτησις μιας ολοκλήρου Ιταλικής μεραρχίας.

Στην Τύνιδα αι Αγγλοαμερικανικά δυνάμεις εσταμάτησαν για να ανασυγκροτηθούν και ενισχυθούν, διά την τελική επίθεσι κατά Μπιζέρτας και της πόλεως Τύνιδος, τας οποίας κατέχουν οι Γερμανοί με ισχυρές δυνάμεις, ας μετέφεραν αεροπορικώς εκ Σικελίας, την οποίαν χωρίζει μια στενή λωρίδα θαλάσσης. Τους ευνοεί ο φύσει οχυρός ορεινός όγκος της περιοχής. Έρριψαν τεράστιο βάρος αεροπορίας, ην συνεκέντρωσαν από παντού και από το Ρωσικό ακόμη μέτωπο.

Οι Ρώσσοι από δεκαπενθημέρου άρχισαν μεγάλη επιθετική αιφνιδιαστική εξόρμησι κατά των Γερμανών, κυρίως στον τομέα του Στάλινγκραντ. Ο Στάλιν, λέγεται, είχε δηλώσει στους Αγγλοαμερικανούς «όταν σεις αρχίσετε να κτυπάτε κάπου αλλού, αμέσως εμείς θα αναλάβωμε γενική επίθεσι». Και το έκαμε.

Έχουν προχωρήσει περί τα 100 μίλλια προς διαφόρους κατευθύνσεις με καταστρεπτικούς αιφνιδιασμούς για τους Γερμανούς. Η πολιορκία του Στάλινγκραντ έσπασε. Οι Γερμανοί αιχμάλωτοι (σημεία των καιρών, άλλοτε δεν παρεδίδοντο) των Ρώσσων μέχρις ώρας επέρασαν της 70 χιλιάδες. Οι νεκροί και τραυματίαι των πλησιάζουν τον αριθμό αυτόν, αν δεν τον περνούν ήδη. Σε χιλιάδες μετρούνται τα καταστραφέντα ή κυριευθέντα από τους Ρώσσους Γερμανικά τανκς, κανόνια, αυτόματα όπλα, αυτοκίνητα και μεταφορικά εν γένει μέσα. Σε εκατοντάδες τα καταστραφέντα

138. Εννοεί την πόλη Ελ-Αγκέιλα στη δυτική Λιβύη, κοντά στα σύνορα με την Τυνησία.

αεροπλάνα των. Τεράστιες αποθήκες πολεμοφοδίων και υλικού εν γένει κατεστράφησαν ή εκυριεύθησαν. Και οι Ρώσσοι λένε ότι βρίσκονται ακόμη στην αρχή της επιθέσεώς των, η οποία ακόμη δεν γενικεύθηκε σε όλους τους τομείς του μετώπου των 2.000 μιλίων. Πολύ κακός χειμώνας προμηνύεται για τον Γερμανικό στρατό. Ασφαλώς με τρόπο τώρα οι Γερμανοί στρατιώται θα αναλογίζονται όσα την Άνοιξι τους είπε σε ομιλία του ο Χίτλερ «ότι περάσανε ένα πολύ κακό χειμώνα – τον περυσινό – πως πολύ λίγοι θα αντελήφθησαν τότε ότι είχαν φθάση στο χείλος της αβύσσου, παρ' ολίγον να καταρρεύσουν, αλλ' η προσωπική επέμβασίς του με την ανάληψι της αρχηγίας έσωσε την κατάστασι», τους είπε. Αλλά όταν τα έλεγε τους υπέσχετο και οριστικό ξεκαθάρισμα εντός του 1942. Το οποίο όμως σχεδόν πέρασε με τεράστιες ήττες εις βάρος του και με χειρότερες προβλέψεις για τον επερχόμενο χειμώνα.

Σημερινές πληροφορίες λένουν ότι, εντολή προσωπική του Χίτλερ, κατελήφθη και ο Γαλλικός Ναύσταθμος της Τουλών, αυτόν που υπεσχέθη να αφήσει, αποκοιμίζοντας έτσι τους ηλιθίους Γάλλους, για να βάλη χέρι στον στόλο των. Αν το καταφέρει τελικώς.

Σάββατον 28.11.42

Αν το καταφέρει τελικώς... Αλλά την ώραν που τα έγγραφα ολόκληρος η περιοχή της Τουλώνος εσειέτο από της κανονιές και της εκρήξεις των παρακτίων πυροβολείων και των πυρομαχικών του Γαλλικού στόλου, ο οποίος αυτοεβυθίσθη για να μην πέση στα χέρια των Γερμανών. Τα πληρώματα των παρακτίων πυροβολείων και των караβιών άνοιξαν πυρ εναντίον των επερχομένων Γερμανών, για να δώσουν καιρό στους συναδέλφους των να βάλουν φωτιά στις πυριτιδαποθήκες και ν' ανοίξουν της στρόφιγγες καταβυθίσεως των πλοίων. Για ακόμη περισσότερα επίσπευσι της αυτοκαταβυθίσεως ήνοιξαν πυρ και αναμεταξύ των. Το ένα κανονιοβολούσε το άλλο, συνεργούντων και των παρακτίων πυροβολείων, τα οποία και αυτά ανετινάχθησαν. Από τα 64 διαφ. πολεμικά, περί τα δύο-τρία αντιτορπιλλικά και δύο υποβρύχια κατώρθωσαν να ανοιχθούν στο πέλαγος και περί τα τρία αντιτορπιλλικά παρέμειναν στα αγκυροβόλια των. Τα άλλα όλα εβυθίσθησαν. Το σχέδιο καταλήψεως των

από τους Γερμανούς, οι οποίοι είχαν ετοιμάση και πληρώματα ειδικευμένα για τα Γαλλικά πολεμικά, απέτειχεν οικτρότατα.

Η αυτοθυσία αυτή του Γαλλικού στόλου, με τα πληρώματά των σχεδόν ολόκληρα παρασυρθέντα στον βυθό της θαλάσσης, εξαγνίζει κάπως την ως τώρα επονείδιστο στάσι της Γαλλίας. Θα μείνη ως ένα φωτεινό μετέωρο στην κατασπιλωμένη πολεμική της δράσι. Ακόμη και τώρα δεν μπορεί να βρη τον δρόμο της. Τα διαφυγόντα Γαλλ. πολεμικά φέρονται ως καταφυγόντα στους ουδέτερους, Ισπανικούς λιμένας, αντί να πάνε στην Β. Αφρική να ενωθούν με της εκεί ελεύθερες Γαλλικές δυνάμεις.

Αι επιχειρήσεις στην Β. Αφρική, αν και με πολύ βραδύ ρυθμό, εξακολουθούν ευνοϊκώς εξελισσόμενες. Επίσης στην Ρωσσία, όπου οι επιθέσεις των Ρώσων επεξετάθησαν και στον κεντρικό τομέα του μετώπου με σημαντικές επιτυχίες.

Δευτέρα 30.11.42

Χθες βράδυ ο Πρωθυπουργός της Αγγλίας κ. Τσώρτσιλ (παραμονή των 68ων γενεθλίων του) ωμίλησεν από ραδιοφώνου απευθυνόμενος σ' όλον τον κόσμο. Κύριος στόχος της ομιλίας του ήταν η Ιταλία. Μερικές φράσεις του: «Δέον να παρατηρήσωμεν προς τα πίσω τον δρόμο που διανύσαμε τα τελευταία αυτά τρία σκληρά χρόνια, για να εκτιμήσωμε δεόντως τι διεφύγαμε και τι επετελέσαμε».

Αλήθεια, πόση διαφορά από τότε που έπεσε η Γαλλία και οι Γερμανοί επετίθεντο λυσσώδως κατά του προπυργίου αυτού του πολιτισμού; Τότε που η Μ. Βρετανία μονάχη της αντίκρυζε τον ακαταμάχητο Γερμανικό όγκο; Τότε που κανένα κράτος, ούτε αι ΗΠΑ, πίστευε πως ήταν δυνατόν να νικήση η Αγγλία και όλοι ήθελαν να τα έχουν καλά με την Γερμανία; Να εξευμενίζουν τον Χίτλερ; Τότε μόνον η Ελλάς, μόνον οι Έλληνες, ο ακατανόητος αυτός λαός πίστευε σε Αγγλική νίκη. Αναφερόμενος στην πρόσφατο κατάληψι της Β.Δ. Αφρικής: «Αλλά η Αφρική δεν είχε τόπος αναπαύσεως και αδρανείας, είχε ένα ορμητήριο. Θα χρησιμοποιήσωμε την Β. Αφρική μόνον για να φτάσωμε πλησιέστερα σε άλλους αντικει-

μενικούς σκοπούς». «Με την κυριαρχία της Β. Αφρικής αποκτούμε αεροπορική κυριαρχία στην Μεσόγειο». «Το νέο αυτό αεροπορικό ορμητήριο θα μας δώση εξαιρετικές και άφθονες ευκαιρίες να τσακίσωμε τους αντιπάλους μας». «Μας δίδεται τώρα η ευκαιρία να μεταφέρωμε το βάρος του πολέμου στην Ιταλία κατά ένα τρόπο τον οποίο ως τώρα ούτε καν ανευρέθηκαν [sic] οι κακοί ηγέται της και πολύ λιγότερο φαντάσθηκε ο ατυχής Ιταλικός λαός τον οποίον ο Μουσολίνι ωδήγησε στην καταστροφή». «Ήδη τα πολεμικά βιομηχανικά κέντρα της Β. Ιταλίας υφίστανται ανηλεείς καταστροφές από αεροπορικές επιδρομές ασυγκρίτως χειρότερες από ό,τι υπέστη οποιαδήποτε άλλη πόλι της Αγγλίας τον χειμώνα του 1940». «Από την Τύνιδα θα κτυπήσωμε τώρα ανηλεώς, ως συνεχώς, όλη την Ν. Ιταλίαν». «Στον Ιταλικό λαό των 40 εκατομμυρίων απόκειται να αποφασίση αν θέλη να υποστή την τύχη αυτή». «Ένας και μόνος άνθρωπος τον έφερε σ' αυτό το αδιέξοδο». «Εκάναμε το παν για να τους πείσωμε να μείνουν ουδέτεροι εν ειρήνη και ευδαιμονία και προ παντός να πλουτήσουν από την παγκόσμιο πολεμική καταιγίδα. Αλλά ο Μουσολίνι ήθελε να κτυπήση την αιμόφυρτο ήδη Γαλλία και μετά όπως εφαντάζετο και εμάς. Κακά όνειρα αυτοκρατορικής Δόξας, κατακτήσεων και λαφυραγωγίας τον ωδήγησαν στην κατακριτέαν αυτήν πράξιν του». Όλες αι προειδοποιήσεις μας και αι σοφαί επικλήσεις του Ρούσβελτ προς αυτόν απηυθύνοντο προς ώτα μη ακουόντων. Τώρα η Αυτοκρατορία (η Ιταλική) πάει περίπατο. Πλέον από 100 στρατηγοί και 300.000 Ιταλικού στρατού βρίσκονται αιχμάλωτοι στα χέρια μας. Αγωνία συνέχει ολόκληρο την Ιταλία. Και αυτά μόλις είχε η αρχή. Τι έχουν ως τώρα επιτύχει; ...και μian πράξιν αλησμονήτου αίσχους εναντίον της Ελλάδος. Ένας και μόνος άνθρωπος έφερε την δυστυχία στον Ιταλικό λαό, τον σκληρά εργαζόμενο και μοχθούντα, τον κάποτε ευτυχή, για τον οποίο μόνον συμπάθεια είχαμε και καμμιά φιλονικεία ως την εποχή του Μουσολίνι» και συνεχίζει ακόμη τον λόγο του με παρακελεύσεις εσωτερικού ξεχαρβαλώματος στην Ιταλία για να περισωθούν από περισσότερα δεινά.

Τρίτη 8.12.42

Τσάι σ' ένα επαρχιακό σπήτι. Και τώρα αγαπητοί μου κυρίες και κύριοι, λέγει η οικοδέσποινα στους κεκλημένους της, θα σας κάνω μια μικρή έκπληξη. Όλοι σας βεβαίως θα θυμάστε κάτι ωραίους κίτρινους μυρωδάτους καρπούς που μας φέρνανε από τον τροπικό. Δεν είναι δα και τόσος πολύς καιρός που έχετε να τους δήτε. Μόλις τρία χρόνια είναι από τότε που φάγαμε για τελευταία φορά. Α! βέβαια. Της μπανάνες. Ναι της μπανάνες. Βλέπετε λοιπόν αυτό το ωραίο βελουδένιο κουτάκι; Άλλοτε έβαζα τα μπιζού μου. Τώρα έχω μέσα κάτι καλύτερο. Ο γιός μου, που ήλθε προχθές με μια νηοπομπή, μου έφερε αυτές της δύο μπανάνες που βλέπετε μέσα στο κουτί. Αλλά μου είπε ότι δεν είναι για μένα. Εγώ, λέει, έχω αργότερα καιρό να της ξαναδοκιμάσω. Αυτές είναι... είναι "in aid of starving Greece". Ποιος από σας αγαπητοί μου κυρίες και κύριοι θα έχη αυτή την υπέροχη ευχαρίστησι να της φάγη "in aid of the starving population of this gallant and noble country"; Ποιος; Πήτε μου λοιπόν; Θέλετε το αποτέλεσμα; Μια συγκινητική επιστολή στον Ερυθρό Σταυρό, συνοδευόμενη από μια επιταγή 20 λιρών. Στις £20 προσετέθησαν ακόμη και 21. Ένα παιδάκι που έφαγε δωρεάν το τελευταίο κομμάτι μπανάνας, την άλλη μέρα έστειλε το περιεχόμενο του κουμπάρά του και της αδελφής του "as a small contribution in aid of Greek children". Τέτοια είναι περίπου τα απέναντι της Ελλάδος αισθήματα ολοκλήρου σχεδόν του Αγγλικού λαού. Θα μπορέσουν άραγε οι αντιπρόσωποί του, που θα παρακάθηνται στο συνέδριο της Ειρήνης, και στα μετέπειτα συνέδρια, να φανούν αντάξιοι των αισθημάτων των αντιπροσωπευομένων των; Ας το πιστεύουμε. Άλλο. Πριν κλείσουν τα σχολεία για της Γιορτές. Ένα παιδάκι σ' ένα επαρχιακό σχολείο, εξωγράφησε ένα χριστουγεννιάτικο δένδρο, με λίγα κόκκινα στίγματα παριστάνοντα κόκκινα φωτάκια. Το τοιχοκόλλησε στον πίνακα με την υποσημείωσι: «Όσα περισσότερα προσφέρετε τόσα περισσότερα λαμπιόνια θα ανάψουν στο Χριστουγεννιάτικο δένδρο των δυστυχούντων ομηλικών μας εκεί κάτω στην Ελλάδα». Ποιο Γερμανόπαιδο θα έκανε το ίδιο σε αντιστρόφως παρομοία περίπτωση;

Πέμπτη 24.12.42

Κατελήφθη και η Σύρτις στην Τριπολίτιδα. Οι Γερμανοί υποχωρούν προς την Τρίπολι. Στην Τύνιδα η κατάσταση εξακολουθεί στάσιμος. Στην Ρωσσία όλο και καλύτερα. Νέαι νίκαι των Ρώσων. Συνεχής υποχώρησις των Γερμανών, με μεγάλες απώλειες σε νεκρούς, τραυματίας, αιχμαλώτους και πολεμικό υλικό. Αν εξακολουθήση για ένα ακόμη μήνα η ίδια εξέλιξις... αν... αλλά ας μη συνεχίζω. Καλύτερα ας περιμένω την εξέλιξι της Ρωσικής επιθέσεως.

Στην Άπω Ανατολή η επιχειρήσις των Αμερικανών εναντίον των Ιαπώνων, όλο και ευνοϊκώτερα εξελίσσονται. Οι οιωνοί δείχνουν πως οι Ιάπωνες παίρνουν πλέον την κάτω βόλτα.

Παρασκευή 25.12.42

Τα δεύτερα εν εξορία, στο Λονδίνον, Χριστούγεννα. Ο νους μας, οι σκέψεις μας, ολόκληροι βρισκόμαστε και κάτω μαζί τους. Μετά την εκκλησία κλείσθηκα όλη μέρα στο δωμάτιό μου. Δεν είχα όρεξι, δεν μπορούσα να πάω πουθενά. Ούτε για της τυπικές ευχές στον κ. Τσουδερό, που υποτίθεται ότι γιόρταζε σήμερα. Δεν ξέρω αν εμείς εδώ, ή κείνοι εκεί κάτω, με την πείνα, της στερήσις και τους βαρβάρους κατακτητές και δολοφόνους στον σβέρκο τους, υποφέρουν περισσότερο. Εκείνοι τουλάχιστον πεθαίνουν και θάπτονται στο πάτριον χώμα. Ο Κινάτος, Συνταγματάρχης Αεροπορίας, υπασπιστής του Βασιλέως και Αεροπορικός ακόλουθος Λονδίνου, κλείσθηκε από τριημέρου σε άσυλο. Ο Θεός να τον λυπηθή κι αυτόν και όλους τους άλλους.

Πρωινές ειδήσεις από ραδιοφώνου πληροφορούσαν ότι ο Ναύαρχος Νταρλάν, ο αυτοδιορισθείς, τη συγκατανεύσει των Αμερικανών, αρχηγός της Γαλλικής Β.Δ. Αφρικής, εδολοφονήθη χθες το απόγευμα στο γραφείο του στο Αλγέριο από ένα εικοσαετή Γάλλο, από μητέρα Ιταλίδα, όπως λένουν οι σχετικές πληροφορίες. Συλληφθείς εδικάσθη και ετουφεκίσθη αμέσως.¹³⁹ Ο Στρατηγός

139. Ο φοιτητής Fernand Bonnier de la Chapelle, παρά τα αντιφασιστικά κίνητρα που ο ίδιος επικαλέστηκε, παραπέμφθηκε σε στρατοδικείο και, κατηγορούμενος ως πράκτορας

Giraud¹⁴⁰ ανέλαβε την τήρησι της τάξεως. Ίσως ο θάνατος του Νταρλάν να διευκολύνη την συνεννόησι και συνεργασία όλων των εκτός της Γαλλίας Γάλλων. Ας ελπίσωμε.

Πέμπτη 21.1.43

Οι επιτυχίες των Ρώσων συνεχίζονται με συνεχείς και αδιάκοπες προελάσεις, ανακτήσεις πόλεων, σιδηροδρ. κόμβων, στρατηγικών σημείων κ.λπ. Οι Γερμανοί διαρκώς υποχωρούν, με αφάνταστες καταστροφές και απώλειες τόσον σε έμπυχο, όσο και σε άψυχο υλικό. Το Λένινγκραντ, πολιορκημένο από 15 μηνών, απελευθερώθη προ πενθημέρου. Οι Ρώσσοι όλο έκτακτα ανακοινωθέντα με νέες διαρκώς επιτυχίες δημοσιεύουν. Κοντεύουν ήδη να ανακτήσουν όλο το έδαφος που είχαν χάσει το θέρος. Και η φετεινή χειμερινή επίθεσίς των είνε πολύ πιο ισχυρά, πιο έντονος και ασυγκρίτως πιο πολύ οργανωμένη από την περυσινή και προ παντός επεκτείνεται εφ' όλου του μετώπου, από την Φινλανδία ως τον Καύκασο.

Από την περασμένη Κυριακή έχουν αρχίση και πάλιν αι έντονοι αεροπορικά επιδρομαί των Άγγλων στο Βερολίνο και των Γερμανών εδώ. Η χθεσινή επιδρομή, ημέρας, εναντίον του Λονδίνου είχε τρομερές συνέπειες σε παιδιά. Εβομβάρδισαν και πολυβόλησαν ένα σχολείο στα περίχωρα με φόνο και τραυματισμό υπερεκατό παιδιών ηλικίας 5-15 ετών.

Η επίθεσις των Άγγλων στην Τριπολίτιδα εξελίσσεται πολύ καλά. Ίσως τώρα που γράφω να έχη καταληφθή η Τρίπολις και έτσι εντός της προσεχούς εβδομάδος να φθάσουν στα σύνορα της Τύνιδος, στην Βόρ. Γαλλική Αφρική. Έτσι εξαλείφεται οριστικώς κάθε ίχνος της Ιταλικής Αυτοκρατορίας στην Αφρική.

του Άξονα, καταδικάστηκε και εκτελέστηκε με συνοπτικές διαδικασίες. Μεταπολεμικά, η καταδίκη του ακυρώθηκε.

140. Henri Giraud (1879-1949): Γάλλος στρατηγός με μυθιοποιητική δράση στους δύο παγκοσμίους πολέμους, όπου αιχμαλωτίστηκε και ισάριθμες φορές απέδρασε. Στις αρχές του 1943 ανέλαβε, ως Ύπατος Αρμοστής, τη διοίκηση της Γαλλικής Αφρικής και λίγο αργότερα ορίστηκε συμπρόεδρος με τον Charles de Gaulle της Γαλλικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης, θέση από την οποία παραιτήθηκε λίγο αργότερα, λόγω διαφωνιών.

Στην Τύνιδα όμως η κατάσταση εξελίσσεται σε καρκίνωμα κακής μορφής. Αλληλοφάγωμα των Γάλλων. Ασυμφωνία Άγγλων και Αμερικανών έφεραν το σταμάτημα των επιχειρήσεων και έτσι έδωσαν στους Γερμανούς πολύτιμο χρόνο να οργανωθούν, να ενισχυθούν και να αναλαμβάνουν επιθετική πρωτοβουλία. Ίσως όμως να αλλάξη την κατάστασι η 8η Αγγλική Στρατιά (Montgomery¹⁴¹) που από την Αίγυπτο διά της Λιβύης και Τριπολίτιδος πλησιάζει τα ανατολικά σύνορα της Τύνιδος.

Τετάρτη 27.1.43

Ο πρωθυπουργός της Αγγλίας Τσώρτσιλ που απουσίαζε από ημερών είχε, όπως γράφουν οι σημερινές εφημερίδες, δεκαήμερο συνάντησι με τον Πρόεδρο των Η.Π. Ρούσβελτ, στην Καζαμπλάνκα της Β.Δ. Γαλλ. Αφρικής. Συνεζήτησαν την εν γένει εξέλιξι του πολέμου. Ως βάσις των αντιλήψεών των, η άνευ όρων συνθηκολόγησις της Γερμανίας και των συμμάχων της.¹⁴²

Πέμπτη 28.1.43

Ενδεικτικών της κρίσιμου καταστάσεως στην Γερμανία. Επανεφέρθη εν ισχύ Νόμος του 1689 υποχρεώνον, με στρατιωτικό Νόμο, όλους τους πολίτας να συμβάλουν στην πολεμική προσπάθεια. Πάσα και η ελαχίστη αδιαφορία, δυστροπία ή, ή, ή κ.λπ τιμωρείται διά θανάτου. Εκάλεσαν τας κλάσεις ανδρών 15-65, γυναικών 15-45.

Σάββατον 30.1.43

Η επιτυχίες των Ρώσων αφάνταστες σε όλους τους τομείς, πλησιάζουν να ανακαταλάβουν σχεδόν ολόκληρη την έκτασι που έχασαν

141. Bernard Law Montgomery (1887-1976): Βρετανός στρατάρχης με αξιόλογη δράση στους δύο παγκοσμίους πολέμους. Τον Αύγουστο του 1942 ανέλαβε τη Διοίκηση της 8ης Στρατιάς (γνωστής ως «Στρατιάς του Νείλου»), η οποία είχε υποχρεωθεί από τα στρατεύματα του Rommel σε υποχώρηση στη Λιβύη. Η επιτυχημένη επιχείρησις αναχαίτισης στη μάχη του Ελ Αλαμίν (Οκτώβριος 1942) άνοιξε τον δρόμο για την εκδίωξη των Γερμανών από τη Βόρεια Αφρική.

142. Η Διάσκεψη της Καζαμπλάνκας (14-24.1.1943), στην οποία συμμετείχαν οι Ρούζβελτ και Τσώρτσιλ (με τον Στάλιν να απουσιάζει, επικαλούμενος την κρίσιμότητα των πολεμικών επιχειρήσεων στο Στάλινγκραντ), έμεινε κυρίως γνωστή για τη διακήρυξη περί συνέχισης του πολέμου μέχρι την άνευ όρων συνθηκολόγησις των χωρών του Άξονα.

το φθινόπωρο του 1942. Σε πολλούς μάλιστα τομείς επροχώρησαν και πέραν της σταθεροποιημένης γραμμής των του Ιουνίου 1942.

Σήμερα η δεκάτη επέτειος της ανόδου του Χίτλερ στην Αρχήν. Κάθε χρόνο εξεφώνει φοβερούς και τρομερούς λόγους, απειλών το σύμπαν. Εφέτος δεν θα μιλήσει. Αντ' αυτού ανέλαβαν να ομιλήσουν ο Γκαίριγκ (Στρατάρχης Υπουργός Αεροπορίας) το πρωί στις 11 και ο Γκαίμπελς (Υπουργός Προπαγάνδας) το βράδυ. Και τους δύο τούς διέκοψαν αεροπορικές επιδρομές των Άγγλων στο Βερολίνο. Οι ακροαταί αντί της φωνής του Γκαίριγκ ήκουσαν τας εκρήξεις των Αγγλικών βομβών.

Μετά την κατάληψη της Τριπόλεως και της υπολοίπου Τριπολίτιδος, η 8η Αγγλική Στρατιά, που ξεκίνησε προ τριών μόλις μηνών από την Αλεξάνδρεια, εισέρχεται τώρα στο έδαφος της Γαλλ. Τύνιδος, καταδιώκουσα την υποχωρούσα Γερμανικήν στρατιάν του Ρόμμελ.

Εσχάτως το Αγγλικόν περιοδικόν *Time and Tide* προεκήρυξε διαγωνισμόν μεταξύ των αναγνωστών του περί του ποίος κατά την κρίσιν των είνε σήμερα ο πλέον αγαπητός εις τους Άγγλους σύμμαχος. Ο διαγωνισμός απέβη υπέρ της Ελλάδος, βραβευθέντος μάλιστα και σχετικού ποιήματος, ως καλυτέρας απαντήσεως.

Δευτέρα 1.2.43

Οι Ρώσοι αναγγέλλουν το τέλος της Μάχης του Στάλινγκραντ με τρομερά αποτελέσματα εις βάρος των Γερμανών. Πλήρης και ολοκληρωτική εξολόθρευσις της 6ης Γερμ. Στρατιάς εκ 330.000 με στρατάρχην τον Paulus.¹⁴³ Αιχμάλωτοι: ο Στρατάρχης και 24 άλλοι Στρατηγοί και 90.000 αξιωματικοί και οπλίται. Διακόσιοι σαράντα χιλιάδες εξωλωθρεύθησαν ή εφονεύθησαν από τους Ρώσους, το κρύο, την πείνα και της αρρώστιες και έχει ο Θεός. Ο Ρούσβελτ επέστρεψε στην Ν. Υόρκη μέσω Βραζιλίας, όπου είχε συνομιλίας με τον Πρόεδρο Βάργκας.¹⁴⁴

143. Friedrich Wilhelm Ernst Paulus (1890-1957): Γερμανός στρατάρχης, διοικητής της 6ης Γερμανικής Στρατιάς, που πήρε μέρος στη Μάχη του Στάλινγκραντ, πολιορκώντας χωρίς επιτυχία τη σοβιετική πόλη από τον Αύγουστο του 1942 έως και τον Ιανουάριο του 1943.

144. Getúlio Vargas (1882-1954): Δικηγόρος και πολιτικός, που διετέλεσε δύο φορές Πρόεδρος της Βραζιλίας (1930-1945 και 1951-1954) και πρωταγωνίστησε, παρ' ότι συνάντησε πολλές αντιθέσεις, στις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές της χώρας του.

Τρίτη 2.2.43

Ο Churchill μετέβη στα Άδανα (απέναντι της Κύπρου) όπου είχε συνομιλίας με τον Τούρκο Πρόεδρο Ινονού.¹⁴⁵ Στην επιστροφή του πέρασε από την Κύπρο, όπου ωμίλησε ενθουσιωδώς και με δαψιλές υποσχέσεις στον Κυπριακό λαό για την Ελλάδα.

Κυριακή 7.2.43

Ο Churchill επέστρεψε στο Λονδίνο, αφού επεσκέφθη και την Τρίπολι. Οι Γερμανοί είχαν τριήμερο εθνικό πένθος για την απώλεια και τις απώλειες στο Στάλινγκραντ.

Οι Ρώσοι εξακολουθούν την προέλασι και της επιτυχίες των. Την τύχη της Γερμανικής στρατιάς του Στάλινγκραντ κινδυνεύει σχεδόν οριστικώς να υποστή και η στρατιά του von List¹⁴⁶ στον Καύκασο, αν και μικροτέρα αριθμητικώς. Ο v. List είνε ο Γερμ. στρατηγός που κατέλαβε τας Αθήνας στις 27.4.41.

Κυριακή 14.2.43

Οι Ρώσοι ανήγγειλαν απόψε την κατάληψη του Ροστόφ και κύκλωσι μεγάλων Γερμανικών δυνάμεων. Ότι επίσης περιμένουν από μέρα σε μέρα και την κατάληψη του Χαρκόβ.

Όπως συνήθως, και σήμερα κοιμήθηκα πάλι τα ξημερώματα. Δεν είχα όμως ούτε όρεξι, ούτε δύναμι να σηκωθώ από το κρεβάτι. Ευτυχώς που ήτον Κυριακή. Πήρα την εφημερίδα και διάβαζα στο κρεβάτι, οπότε ξανακοιμήθηκα, δηλ. μισοκοιμήθηκα μάλλον. Έτσι μισοκοιμισμένος είδα τον εαυτό μου στο δωμάτιό μου να ντύνεται. Οπότε άκουσα μια παρατεταμένη φωνή της μητέρας, η οποία σε λίγο σταμάτησε ταυτοχρόνως με το ρωλόι, που ήταν πάνω στο τραπέζι, δείχνοντας 12 παρά είκοσι! Αυτό είνε είπα, «πέθανε η μητέρα»

145. İsmet İnönü (1884-1973): Πρώτος Πρωθυπουργός της Τουρκικής Δημοκρατίας (1923-1937) και διάδοχος του Kemal Atatürk ως Πρόεδρος της (1938-1950). Στην πολιτική του οφείλεται η μη ανάμειξη της Τουρκίας στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και η διατήρηση ουδετερότητας.

146. Wilhelm List (1880-1971): Ανώτατος αξιωματικός της Βέρμαχτ με δράση στις εκστρατείες της Τσεχοσλοβακίας (1939), της Πολωνίας (1939) και της Γαλλίας (1940), η επιτυχία των οποίων οδήγησε στην προαγωγή του σε Στρατάρχη. Τον Απρίλιο του 1941, στο πλαίσιο της Βαλκανικής Εκστρατείας, πέτυχε την κατάληψη της Ελλάδας και στη συνέχεια διετέλεσε Ανώτατος Διοικητής Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

και πήρα χαρτί να το σημειώσω, γράφοντας «Παρασκευή», αλλά θυμήθηκα ότι ήταν Κυριακή και ενώ διέγραφα την λέξι «Παρασκευή» ξύπνησα. Είδα το ρολόι μου, έδειχνε 12 παρά είκοσι! Τώρα που τα γράφω είναι Δευτέρα βράδυ. Αλλά από χθες ούτε στιγμή μου έφυγε από τον νου. Ας πιστεύω πως δεν είναι πραγματικότητα. Θεέ μου, ποιοι υποφέρουν περισσότερο; Εκείνοι εκεί κάτω; Ή εμείς εδώ πέρα; Και τι σου φταίξανε και κείνοι και μεις;

Τετάρτη 17.2.43

Οι Ρώσοι κατέλαβον το Χαρκώβ, σιδηροδρομικό κόμβο και χωρωτάτη τοποθεσία την οποία μετέβαλον οι Γερμανοί σε πολεμική βάσι ανεφοδιασμού των, ίσως την μεγαλύτερη που είχαν στο Ρωσικό έδαφος. Η προέλασίς των συνεχίζεται τώρα προς κατάληψιν άλλης οχυράς βάσεως, του Ορέλ, για να συνεχίσουν μετά προς το Σμολένσκ,¹⁴⁷ το Ρωσικό φρούριο που οι Γερμανοί κατέλαβον κάπου τον Σεπτέμβριο του 1941.

Πέμπτη 18.2.43

Σήμερα το πρωί ύστερα από μηνών μη λήψι ειδήσεων από το σπήτι, πήρα ένα δελτίο Ερυθρού Σταυρού από τον Τηλέμαχο, της 7.11.42. Μου γράφει ότι ο πατέρας απέθανε την 19.10.42 λόγω γήρατος... Το όνειρο, μάλλον οπτασία, της Κυριακής επαλήθευσε τον πατέρα. Θεέ μου, κράτα τουλάχιστον ζωντανή την μητέρα.

Τρίτη 23.2.43

Επέτειος της 25ετίας της ιδρύσεως του Σοβιετικού στρατού. Οι Ρώσοι εξήγγειλαν ότι ως τώρα οι Γερμανοί (κατά την Ρωσική εκστρατεία των;) απώλεσαν 9.000.000 ανδρών, εκ των οποίων 4.000.000 μόνον οι σκοτωμένοι. Ότι στους τρεις τελευταίους μόνον μήνας, που γίνεται η Ρωσική επίθεσις (οι Γερμανοί πάντα) απώλεσαν πλέον των 7.000 τανκς, 4.000 αεροπλάνων και 1.700 κανονιών και αφαντάστους ποσότητας πολεμικού υλικού.

147. Οι σφοδρές μάχες που διεξήχθησαν εκεί (10.7.1941-10.9.1941), στο πλαίσιο της Επιχείρησης Μπαρμπαρόσα για την κατάληψη της Σοβιετικής Ένωσης, είχαν ως αποτέλεσμα την καθυστέρηση της προέλασης των γερμανικών στρατευμάτων.

Ο Στάλιν στην ημερησία διαταγή του λέγει ότι σκοπός των Σοβιέτ δεν είναι απλώς να εκδιώξουν από το Ρωσικό έδαφος τους Γερμανούς, αλλά να καταστρέψουν οριστικά τον Γερμανικό στρατό. “Death to the German invaders”, είναι η τελευταία φράσις της ημερησίας αυτής διαταγής του.

Στην Τύνιδα από εβδομάδος οι Γερμανοί επιτίθενται εναντίον των Αμερικανών. Τους επέφεραν μεγάλες καταστροφές, συνέλαβον αιχμαλώτους και κατέλαβον ένα μεγάλο τμήμα της Ν.Δ. Τύνιδος.

Σάββατο 27.2.43

Των ψυχών. Σήμερα το πρωί πήγα με τον Γιάννη στην εκκλησία. Κάναμε κόλυβα και μνημόσυνο για τον πατέρα. Ο Θεός ας αναπαύση την ψυχή του. Πόσο τώρα τους νοιώθω πιο πολύ τους άλλους και κάτω; Πόσο θα υποφέρουν; Θα έκαναν κι εκείνοι κόλυβα; Θα ήταν σε θέσι να το κάνουν; Όσο περνούν οι μέρες τόσο και πιο πολύ τους σκέπτομαι όλους. Ανησυχώ τόσο πολύ για τον Νίκο. Ούτε λέξι από κείνον ή για κείνον. Ούτε από τον Αχιλλέα. Τι γίνεται κείνος; Πού να είναι;

Η σημερινές ειδήσεις πάλι συνταρακτικές για την Ελλάδα. Οι Γερμανοί διέταξαν επιστράτευσι των Ελλήνων από 16-45 ετών. Τους θένε για τον Καιάδα της πολεμικής των προσπαθείας. Ο Θεός ναβάλη το χέρι του και να τους φυλάει από το καινούργιο αυτό κακό.

Στην Τύνιδα, η κατάσταση κάπως βελτιώθηκε. Οι Αγγλοαμερικανοί άρχισαν και πάλι να απωθούν τους Γερμανούς.

Στην Ρωσσία, οι Γερμανοί κάνουν λυσσώδεις αντεπιθέσεις με της οποίες επιβραδύνουν την Ρωσ. προέλασι.

Τετάρτη 3.3.43

Οι Ρώσοι κατέλαβον σήμερα το Rzeff, ένα από τα ισχυρότατα φρούρια της Γερμανικής αμύνης και ορμητήριόν των στο Ρωσικό μέτωπο, το οποίον είχαν καταλάβη το φθινόπωρον του 1941. Στους άλλους τομείς επίσης προχωρούν.

Έξη μερόνυκτα τώρα η Αγγλική Αεροπορία βομβαρδίζει συνεχώς και σφοδρώς την Γερμανία και κατεχόμενα εδάφη. Την Δευτέρα το βράδυ βομβάρδισαν επί 28 συνεχή λεπτά με βόμβες δύο και

τεσσάρων τόννων και με δεκάδες χιλιάδων εμπρηστικών το Βερολίνο με καταστρεπτικά αποτελέσματα. Οι φωτιές που προκλήθηκαν (πλέον των 100 τεραστίες) ήσαν ορατές από αποστάσεις 150-200 μιλίων. Μεταξύ άλλων προξενηθεισών καταστροφών, εκτός από τους εκατοντάδες νεκρών και τραυματιών, σημερινές πληροφορίες αναφέρουν ότι το Βερολίνο στερείται από χθες αερίοφωτος, ηλεκτρικού και νερού. Μεγάλα τμήματα της πόλεως ερημώθηκαν και ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού μένει άστεγον. Απόψε οι Γερμανοί επεχείρησαν εκδικητική επιδρομή κατά του Λονδίνου και των περιχώρων του, με κανένα όμως αποτέλεσμα, εκτός από ένα δυστύχημα που προεκλήθη σ' ένα καταφύγιο του Υπογ. Σιδ/μου. Κατέβαινε μία γυναίκα μ' ένα μωρό κι ένα μπόγο στα χέρια της. Στο τελευταίο σκαλοπάτι σκόνταψε και έπεσε συμπαρασύρουσα και ένα ηλικιωμένο. Φωτισμός ασθενής. Οι πίσω ερχόμενοι σκόνταψαν και πέσαν πάνω των. Ο συνωθούμενος έξωθεν κόσμος, μη ξέροντας τι γίνεται μέσα, ωθούσε προς την σκάλα. Εδημιουργήθη πανικός, τσαλαπάτημα ο ένας πάνω στον άλλο, κουτρουβαλώντας στην σκάλα και αποτέλεσμα: Θανάσιμα τραύματα και ασφυξία. Εκατόν εβδομήντα οκτώ νεκροί, 70 βαρέως και ελαφρά τραυματισμένοι.

Κυριακή 7.3.43

Ο συνεχής μέρα-νύκτα βομβαρδισμός της Γερμανίας συνεχίζεται αδιάκόπως δέκα τώρα μέρες σωριάζοντας ερείπια, καταστροφές, θάνατο.

Συντριπτική, ολοσχερής καταστροφή, πανωλεθρία. Ότι και να πη κανείς δεν μπορεί να φθάση την πραγματικότητα της εκτάσεως της αεροναυμαχίας που έγινε στον Ν.Δ. Ειρηνικό μεταξύ Αμερικανοαυστραλιανών αεροπορικών (μόνον) δυνάμεων και ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων των Ιαπώνων. Ιαπωνική νηοπομπή από 12 οπλιταγωγά συνοδευόμενα από δέκα πολεμικά πλοία και αεροπορίαν κατεστράφησαν ολοτελώς. Δεν απέμεινε απολύτως τίποτε και τα 12 μεταγωγικά και τα δέκα πολεμικά κατεβυθίσθησαν από την Αμερικανοαυστραλιανήν Αεροπορίαν. Επί πλέον κατεστράφησαν 59 ή 22 συμπληρωματικώς Ιαπωνικά αεροπλάνα. (90.000 τόννοι βαποριών – 81 αεροπλάνα.) Δεκαπέντε και πλέον χιλιάδες Ιαπώνων εφονεύθησαν ή επνίγησαν. Δεν επέζησε ούτε ένας. Ένας Αμερικανός αεροπόρος είπε, όταν γύρισε στην βάση του:

«Όταν πήγαίνα, είδα περί τους 500 Ιάπωνες στην θάλασσα. Μετά λίγην ώραν που επέστρεφα δεν είδα παρά λιγότερους από διακοσίους». Είχαμε έναν άλλο απροσδόκητο σύμμαχο. Τους καρχαρίες που τους έφαγαν!!!

Όλη αυτή η τεραστίας σημασίας για την όλη εξέλιξη του πολέμου στην Άπω Ανατολή (νίκη) εστοίχισε στους Αυστραλοαμερικανούς μόνον τρία βομβαρδιστικά και ένα καταδιωκτικό αεροπλάνο. Απίστευτο αλλά αληθές. Οι Ιάπωνες επεχειρούσαν νέα απόβασι στην Ν. Γουινέα, την οποία θέλουν να καταστήσουν ορμητήριο για την κατάληψη της Αυστραλίας. Η ολοκληρωτική όμως καταστροφή των αυτή στο αρχιπέλαγος Βίσμαρκ τους κατέστρεψε οριστικά τα σχέδια. Η Ρωσικές επιχειρήσεις εξελίσσονται ευνοϊκά. Στην Τύνιδα όμως η κατάσταση πολύ ρευστή, με συνεχή μπρος και πίσω αμφοτέρων των παρατάξεων.

Κυριακή 14.3.43

Προχθές οι Ρώσοι κατέλαβον το Viazma στον κεντρικόν τομέα του μετώπου των. Στον νότιο όμως δεν πηγαίνουν καλά. Οι Γερμανοί ισχυρίζονται ότι ανακατέλαβον το Χαρκώβ.

Ενδοκυβερνητική ασυνεννοησία με εκδηλώσεις ξεχαρβαλώματος και αντιπειθαρχικές τάσεις στον στρατό στην Αίγυπτο¹⁴⁸ κατέληξαν στην υποβολή παραιτήσεως του Αντιπροέδρου και Υπουργού Εθν. Αμύνης κ. Κανελλοπούλου, ον ηκολούθησε και ο Υφυπουργός Προνοίας Τσέλλος.¹⁴⁹ Της παραιτήσεως αυτών προηγήθη παραίτησις του Υφυπ. Εξωτερικών κ. Αγνίδη,¹⁵⁰ περιορισθέντος στα καθήκοντα του Πρεσβευτού.

148. Στις αρχές Μαρτίου 1943, η εξέγερση που εκδηλώθηκε στις στρατοπεδευμένες στη Συρία ταξιαρχίες ήταν το αποκορύφωμα της έντασης και των αντιπαραθέσεων που είχε προκαλέσει από τον Μάιο του 1942 η αναδιοργάνωση του στρατού και η συνύπαρξη αξιωματικών διαφορετικών πολιτικών φρονημάτων.

149. Επαμεινώνδας Τσέλλος (1898-1979): Στρατιωτικός και πολιτικός. Από τον Νοέμβριο του 1942 ήταν Υφυπουργός Κοινωνικής Προνοίας και Αντιλήψεως, ενώ από τον Δεκέμβριο είχε αναλάβει και καθήκοντα Αναπληρωτή Υφυπουργού Στρατιωτικών.

150. Αθανάσιος Αγνίδης (1889-1984): Διπλωμάτης, ανώτερος υπάλληλος της Κοινωνίας των Εθνών και του ΟΗΕ. Διετέλεσε μόνιμος Υφυπουργός Εξωτερικών (Μάιος 1942-Μάρτιος 1943) στην κυβέρνηση Τσουδερού, ενώ από τον Νοέμβριο του 1942 ανέλαβε Πρεσβευτής στο Λονδίνο, όπου παρέμεινε έως το 1947.

Κατόπιν όλων αυτών απεφασίσθη η μεταφορά της έδρας της Κυβερνήσεως στην Αίγυπτο,¹⁵¹ όπου ανεχώρησαν χθες βράδυ και έφθασαν σήμερα ο Βασιλεύς με τον Πρωθυπουργό κ. Τσουδερό και τον Υπουργό Δικαιοσύνης και Εργασίας Δημητράκη. Το Υπουργείο όμως των Οικονομικών θα εξακολουθήσει παραμένον στο Λονδίνο.

Τετάρτη 31.3.43

Κλείνει κι ο μην αυτός με γενική επιβράδυνση των επιχειρήσεων στο Ρωσικό μέτωπο. Οι Ρώσοι όμως σημειώνουν οπωσδήποτε μικροεπιτυχίες, ιδίως στον τομέα του Σμολένσκ στο κέντρον και της Νοβορωσίσκης στον Εύξ. Πόντο.

Στην Τύνιδα οι Άγγλοι σημειώνουν σημαντικές επιτυχίες, εκδιώξαντες τους Γερμανούς από την οχυρά γραμμή Mareth, που είχαν από ετών κατασκευάσει οι Γάλλοι. Κατέλαβαν το Γκαμπές και προχωρούν προς βορράν προς στο Σφαξ. Και στους λοιπούς τομείς της Τύνιδος οι Σύμμαχοι σημειώνουν γενικές επιτυχίες. Πλησιάζει φαίνεται η ώρα της οριστικής εκδιώξεως των Γερμανών από την Αφρική. Με πρόβλεψιν ευρύτερων επιχειρήσεων στην λεκάνη της Μεσογείου. Ίσως να επακολουθήσουν η Σικελία, η Κρήτη, τα Δωδεκάνησα, άλλα νησιά του Αιγαίου, ίσως...

Η Αγγλική Αεροπορία κυριαρχεί του Γερμανικού ουρανού συνεχώς. Το βάρος της δυνάμεώς της έχουν ήδη αισθανθή με τρομεράς συνέπειας το Αμβούργον, η Έσση, το Δούσελντορφ, η Βρέμη, η Κολωνία, η περιοχή του Ρουρ γενικώς και το Βερολίνον ιδιαίτερος. Η αντίδρασις της Γερμανικής Αμύνης αναλογικώς πολύ χαλαρά.

Μετά τας παραιτήσεις των κ.κ. Κανελλοπούλου-Αγνίδη, Τσέλλου, η Κυβέρνησις ανεσχηματίσθη στην Αίγυπτο με Αντιπρόεδρο

151. Η απόφαση εγκατάστασης της ελληνικής κυβέρνησης στο Κάιρο ελήφθη ύστερα από διαβουλεύσεις της ελληνικής, βρετανικής και αιγυπτιακής κυβέρνησης. Παρά την απροθυμία του Βασιλιά και του Πρωθυπουργού να μετακινηθούν στην Αίγυπτο, επικράτησε τελικά η θέση της βρετανικής κυβέρνησης, που αντιμετώπιζε πλέον με μεγάλη επιφύλαξη τον Αντιπρόεδρο Παναγιώτη Κανελλόπουλο.

τον Γ. Ρούσσο¹⁵² εξ Αλεξανδρείας, τον Β. Καραπαναγιώτη¹⁵³ ως Υπ. Στρατιωτικών και προσωρινώς της Αεροπορίας και Εμμ. Σοφούλη¹⁵⁴ Προνοίας. Εκτός των ανωτέρω παραιτηθέντων ηκολούθησαν και οι Καββαδίας – Ναυτικών, Νικολαΐδης – Αεροπορίας, Σέκερης – Παιδείας.

Στον νέο σχηματισμό και ιδίως στην συμμετοχή του Καραπαναγιώτη δεν συμφωνεί ο Υπουργός Οικονομικών κ. Βαρβαρέσος, όστις και υπέβαλε την παραίτησί του προ τριημέρου.¹⁵⁵ Ελπίζεται όμως να πεισθή να ανακαλέσει την παραίτησί του. Την ανακάλεσε υπό ωρισμένες προϋποθέσεις,¹⁵⁶ ως εδήλωσε.

Δευτέρα 12.4.43

Στο Ρωσικό μέτωπο στασιμότης με μάλλον σταθεροποιημένες της θέσεις αμφοτέρων των παρατάξεων. Οι αεροπορικές επιδρομές των Αγγλοαμερικανών συνεχίζονται άνευ διακοπής και με καταστρεπτικά

152. Γεώργιος Ρούσσος (1868-1947): Νομικός, διπλωμάτης και πολιτικός, ο οποίος είχε εργαστεί ως δικηγόρος στην Αλεξάνδρεια. Προπολεμικά διετέλεσε Πρεσβευτής στην Ουάσιγκτον (1917-1923) και Υπουργός Εξωτερικών στις κυβερνήσεις Βενιζέλου, Πανασασταίου, Σοφούλη και Μιχαλακόπουλου (1924, 1925). Στην κυβέρνηση Τσουδερού ανέλαβε Αντιπρόεδρος (Μάρτιος 1943-Ιανουάριος 1944) και Υπουργός Ναυτικών (Μάρτιος-Μάιος 1943).

153. Βύρων Καραπαναγιώτης (1894-1968): Στρατιωτικός και πολιτικός, συνεργάτης και Υπουργός του Βενιζέλου (1929-1931). Στην εξόριστη κυβέρνηση Τσουδερού διετέλεσε Υπουργός Στρατιωτικών (Μάρτιος 1943-Απρίλιος 1944) και προσωρινά Αεροπορίας (έως τον Μάιο του 1943).

154. Εμμανουήλ Σοφούλης (1892-1948): Δικηγόρος, ανιψιός του Θεμιστοκλή Σοφούλη, βουλευτής Σάμου το 1929 και το 1946. Το 1943 διορίστηκε Υπουργός Κοινωνικής Προνοίας και Αντιλήψεως (24/25.3.1943-14.4.1943) και αργότερα Υπουργός άνευ χαρτοφυλακίου (30.8.1944-18.10.1944) και Αναπληρωτής Υπουργός Δικαιοσύνης (12/14-18.10.1944) στην εξόριστη κυβέρνηση Παπανδρέου.

155. Η αντίδραση του Βαρβαρέσου υπήρξε η κορύφωση της ρήξης που είχε δημιουργηθεί στις σχέσεις των δύο ανδρών, ήδη από τα τέλη του 1942. Η επιλογή του Τσουδερού να αντιμετωπίσει την κυβερνητική κρίση που είχε προκαλέσει το κίνημα στο στράτευμα με τη συμμετοχή των Φιλελεύθερων Καραπαναγιώτη, Ρούσου και Σοφούλη στη νέα κυβέρνηση, βρήκε αντίθετο τον Υπουργό Οικονομικών, που την έκρινε άσκοπα υποχωρητική και θεώρησε τον ανασχηματισμό μονομερή και πραξικοπηματικό.

156. Η παραμονή του διασφαλίστηκε μετά από παρέμβαση των Βρετανών, που δήλωσαν ότι ο ανασχηματισμός θα ολοκληρωνόταν μόνο μετά τη συμμετοχή και μετριοπαθών αντιβενιζελικών από την Ελλάδα, όπως σταθερά υποστήριζε ο Βαρβαρέσος. Παρ' όλα αυτά, η εξομάλυνση των σχέσεων Βαρβαρέσου-Τσουδερού υπήρξε προσωρινή.

αποτελέσματα για τους Γερμανούς. Ειδήσεις φέρουν τα εργοστάσια Krupp στην Έσση βλαβέντα σε τέτοιο βαθμό ώστε να έχουν σταματήσει την εργασία από τεσσάρων εβδομάδων και με πρόβλεψη αορίστου διακοπής της παραγωγής των. Εκτός από τις άλλες σοβαρές ζημιές των Γερμανών, οι απώλειές των στην αεροπορία αναλογούν κατά μέσον όρον προς τέσσερας έναντι ενός των Αγγλοαμερικανών. Στην Τύνιδα οι επιχειρήσεις εξελίσσονται πλέον ή καλά. Τα Συμμαχικά Αγγλοαμερικανογαλλικά στρατεύματα και ιδίως η εξ Αιγύπτου προελάσασα 8η Αγγλική Στρατιά υπό τον Στρατηγό Montgomery, στην οποία μετέχει και ο λόχος των Ελλήνων Αξιωματικών, έχει καταλάβει ολόκληρο την Νοτία και Μέση Τύνιδα εντός εικοσαήμερου. Τώρα πια ο αγών περιορίζεται στον Βορειοδυτικό ορεινό όγκο της Μπιζέρτας-Τύνιδος με ευοίωνους όμως προβλέψεις ταχείας τελικώς εκκαθαρίσεως.

Της μέρες αυτές έφθασεν εδώ εξ Αιγύπτου η ενδεκάτη αποστολή ναυτών διά την επάνδρωσιν των νέων αντιτορπιλικών. Όλες η άλλες αποστολές ήλθον με μεμονωμένα πλοία εκτός νηοπομπής, ήλθαν όμως όλαι ασφαλείς διά του γύρου της Αφρικής. Και αυτή έκαμε το ίδιο δρομολόγιο, αλλά μετείχε νηοπομπής. Στον Ν. Ατλαντικό ετορπιλλίσθησαν και χάθηκαν 24 ναύτες. Πολλοί από αυτούς φαγώθησαν από καρχαρίες. Και από τους διασωθέντας, μερικοί φέρουν σημάδια από τα δόντια των καρχαριών. Κακόμοιρα παιδιά. Επί του βαποριού υπήρχαν και μερικοί Ιταλοί αιχμάλωτοι, μεταξύ των οποίων και ένας ανώτερος αξιωματικός. Ο κυβερνήτης του υποβρυχίου που τους τορπίλλισε εξήτησε ονομαστικώς τον Ιταλό τούτον αξιωματικό και τον παρέλαβε. Κατασκοπεία;!!!

Σήμερα ανηγγέλθη ότι το υποβρύχιο «Κατσώνης»¹⁵⁷ εβύθισε δύο Ιταλικά πλοία. Και αυτό ύστερα από το προ δεκαπενθημέρου παρόμοιο κατώρθωμα του «Παπανικολή».¹⁵⁸

157. «Κατσώνης»: Θρυλικό υποβρύχιο, που κατασκευάστηκε στη Γαλλία και παραλήφθηκε το 1928. Κατά τον ελληνοϊταλικό πόλεμο, πραγματοποίησε περιπολίες, ενώ μετά τη γερμανική κατάληψη κατέφυγε στην Αίγυπτο και στη συνέχεια στο Πορτ Σουδάν για επισκευή. Μετά την εκ νέου ανάπλευσή του στην Αίγυπτο, βυθίστηκε από λάθος στο λιμάνι του Πορτ Σάιντ, αλλά ανεκλύστηκε, επισκευάστηκε και άρχισε ξανά περιπολίες στο Αιγαίο σημειώνοντας σημαντικές επιτυχίες, μέχρι τη βύθισή του, τον Σεπτέμβριο του 1943.

158. «Παπανικολής»: Ένα από τα έξι υποβρύχια που διέθετε το Ελληνικό Ναυτικό στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ναυπηγήθηκε στη Γαλλία και εντάχθηκε στο δυναμικό του στό-

Κυριακή 18.4.43

Των Βαΐων. Πήγαμε πάλι στην εκκλησία να προσευχηθούμε. Σαν και σήμερα ακριβώς πριν δύο χρόνια, Μεγάλη Παρασκευή, φεύγαμε από τις Αθήνες για να βομβαρδισθούμε στον Ωρωπό επί του α/π «Σοφία», για να βγούμε την νύκτα ευτυχώς σώοι στην ξηρά, για να συνεχίσουμε την Τρίτη του Πάσχα το άθλιο αυτό ταξίδι προς το άγνωστο που αρχίσαμε πριν από δύο χρόνια και δεν ξέρομε πώς και πότε θα τελειώσει. Ευτυχώς οι οιωνοί είναι ευνοϊκοί.

Η Αγγλική Αεροπορία, με αναμφισβήτητη εκεί υπεροχή σφυροκοπεί διαρκώς μέρα και νύχτα την Γερμανία. Πρόδρομος μεγαλύτερων γεγονότων. Στην Τύνιδα πλησιάζει να αρχίσει η τελευταία φάσις εκκαθαρίσεως. Ήδη από χθες οι Γερμανοί είπαν πως το προσεχές βήμα θα είναι η Κρήτη.

Μ. Τετάρτη 21.4.43

Από την Δευτέρα το πρωί άρχισε η επίθεσις της 8ης Στρατιάς εναντίον των τελικών θέσεων των Γερμανών στην Β.Α. Τύνιδα. Τα μέχρις ώρας αναγγελθέντα αποτελέσματα είναι αρκετά ευοίωνα για την τελική εξέλιξη. Της τελικής αυτής επιθέσεως προηγήθη (Κυριακή και Δευτέρα) σπασίμο κυριολεκτικό των μεταγωγικών Γερμανικών αεροπλάνων «Πιούγκερς 52». Ως τώρα σχεδόν μόνο αυτά τα μεταφορικά μέσα μπορούσαν οι Γερμανοί να χρησιμοποιούν για τον διάπλουν της Μεσογείου. Τώρα τους τα σπάζουν κι αυτά. Εκατόν πενήντα σε 15 μέρες κατεστράφησαν.

Σήμερα ο Διοικητής της Τραπέζης και Υπουργός Οικονομικών κ. Βαρβαρέσος είχε γράμμα από την Ελλάδα ότι πέθανε ο πατέρας του. Ήταν συνομήλικος με τον δικό μου.

Μ. Πέμπτη 22.4.42 [sic]

Δύο χρόνια ακριβώς από τότε που φύγαμε από την Ελλάδα. Τότε ήταν 22 Απριλίου, Τρίτη του Πάσχα. Σήμερα είναι Μ. Πέμπτη.

Από αύριο Μ. Παρασκευή θα αρχίσουν και πάλι να κτυπούνε οι καμπάνες των εκκλησιών σε όλη την Αγγλία, όπως και εν καιρώ

λου το 1927. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, εκτέλεσε πολεμικές περιπολίες στην Αδριατική, το Αιγαίο και τη Μέση Ανατολή, σημειώνοντας μεγάλες επιτυχίες.

ειρήνης. Είχαν σταματήσει μετά την κατάρρευση της Γαλλίας, τον Ιούνιο του 1940. Ενδεχόμενο κτύπημά των έκτοτε θα ήτο σύνθημα συναγερμού προς απόκρουση πραγματοποιούμενης Γερμανικής εισβολής στην Αγγλία. Από τότε μόνον δύο εξαιρέσεις υπήρξαν. Τα περασμένα Χριστούγεννα και τον Νοέμβριο μετά την μεγάλη Αγγλική Νίκη στην Αίγυπτο. Τώρα όμως, όπως είπε ο κ. Τσώρτσιλ, στην Βουλή οι καμπάνες μπορούν να επανέλθουν στα ειρηνικά των καθηκόντων. Δεν υπάρχει πια κανένας φόβος εισβολής. Κι αν ποτέ επιχειρηθεί, υπάρχουν άλλα μέσα τώρα αμύνης. Ο προορισμός των κωδώνων είναι να προσκαλούν τους Χριστιανούς στις εκκλησίες.

Κυριακή 25.4.43

Το δεύτερο Πάσχα στο Λονδίνο.

Πέμπτη 13.5.43

Τα γεγονότα στην Τύνιδα εξελίχθηκαν ραγδαίως μέσα σε μία βδομάδα. Ότι έγινε είναι άνευ προηγουμένου. Ούτε η Μικρασιατική καταστροφή μπορεί να συγκριθεί με την κατάρρευση αυτή των Γερμανών, ούτε η κατάρρευση των Γάλλων στα 1940, ούτε το Στάλινγκραντ. Μέσα σε μία βδομάδα εξεκαθαρίστη οριστικώς η Τύνις από τους Γερμανούς. Κατ' επίσημον ανακοίνωσιν χθες το βράδυ στις 11.25 έληξαν αι επιχειρήσεις. Την Παρασκευή 7.5.43 στις 4.15 μ.μ. κατελήφθη η Βιζέρτα. Στις 4.20 η Τύνις, στις 8.5.43 το Pont du Fahs. Στις 9.5 το Zagouan και στις 12.5.43 είχε καταληφθή και το ακρότατον σημείον της Τύνιδας, το Ακρωτήριο Bon απέναντι στην Σικελία. Ολόκληρος ο Ιταλογερμανικός στρατός στην Βόρειο Αφρική, πλέον των 175.000 εξ' ων τα 3/4 Γερμανοί: με 27 Στρατηγούς, 16 Γερμανοί, 11 Ιταλοί, και [με] τον Αρχιστράτηγο von Arnim¹⁵⁹ συνελήφθησαν αιχμάλωτοι. Όλο το υλικόν των εκυριεύθη. Και τώρα αρχίζει η φάσις της εισβολής στην Ευρώπη για την

159. Hans-Jürgen von Arnim (1889-1962): Ανώτατος Γερμανός στρατιωτικός που είχε λάβει μέρος στην Επιχείρηση Μπαρμπαρόσα και την εισβολή στη Σοβιετική Ένωση. Διοικητής από τον Φεβρουάριο του 1943 του 5ου Σώματος Στρατού στη Βόρειο Αφρική υπό τον Erwin Rommel, τον αντικατέστησε στις 10.3.1943.

οποία συσκέπτονται ήδη στην Βάσιγκτων ο Τσώρτσιλ και ο Ρούσβελτ με τα επιτελεία των.

Η Ιταλία βομβαρδίζεται αμειλίκτως και συνεχώς από την Αεροπορία. Είναι στα πρόθυρα καταρρεύσεως. Στην Ρωσσία γίνονται πλέον προπαρασκευές για νέα Ρωσική επίθεση.

Τέτοια ήταν η απότομος κατάπτωση των Γερμανών στην Τύνιδα που, ενώ την μια μέρα εμάχοντο σαν σκυλιά, την άλλη μέρα έσπευδαν μόνοι να παραδοθούν αιχμάλωτοι, χρησιμοποιούντες όλα των τα μεταγωγικά μέσα. Ούτε συνοδεία ούτε τίποτα. Κάθε τρία-τέσσερα μίλλια ένας στρατιωτικός Άγγλος αστυνόμος, τοποθετημένος για να τους δείχνη την κατεύθυνση για τα στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Φωτογραφία διά του ασυρμάτου ληφθείσαι παρουσιάζουν τα Γερμανικά μεταγωγικά αυτοκίνητα πλήρη στρατού μεταβαίνοντα να παραδοθούν, οδηγούμενα από τους ίδιους. Η ευχαρίστησις ζωγραφισμένη στα πρόσωπά των όταν έφθαναν στο τέρμα των δεινών των. Πολλοί έσπευδαν να δίδουν ενθουσιασμένοι το σήμα "V", το διασυμμαχικό σύμβολο της νίκης.¹⁶⁰ Και τώρα ποια άραγε θα είναι η συνέχεια;

Χθες πρωί ανεχώρησεν αεροπορικώς ο Υπουργός των Οικονομικών κ. Βαρβαρέσος για την Αμερική προς συμμετοχή στην συνδιάσκεψι της μεταπολεμικής ανασυγκροτήσεως και οικονομικής ανορθώσεως (γύρισε για να ξαναφύγη σε λίγες μέρες).¹⁶¹

Τρίτη 18.5.43

Αι χθεσισβραδυνές και σημερινές ειδήσεις ασχολούνται σχεδόν με την ταυτόχρονο καταστροφή την νύκτα της Κυριακής προς την

160. Η χειρονομία συνδέεται με την εκστρατεία "V for Victory" που ξεκίνησε το BBC τον Ιούλιο του 1941. Αρχικός εμπνευστής της όμως ήταν ο Victor de Laveleye, πρώην Βέλγος Υπουργός Δικαιοσύνης και Διευθυντής των βελγικών γαλλόφωνων εκπομπών στο BBC, ο οποίος παρότρυνε τους συμπατριώτες του να σχηματίζουν με τα δάχτυλα του χεριού το γράμμα V, που παρέπεμπε στο αρχικό γράμμα της λέξης «νίκη» στη γαλλική (victoire), τη φλαμανδική (vrijheid) και την αγγλική (victory) γλώσσα. Στις 19 Ιουλίου, ο Πρωθυπουργός Τσώρτσιλ ανέφερε σε ομιλία του την εκστρατεία και άρχισε να χρησιμοποιεί τη χειρονομία.

161. Ο Βαρβαρέσος επρόκειτο να αντιπροσωπεύσει την Ελλάδα στο συνέδριο του Hot Springs, που συνήλθε στη Βιρτζίνια των Ηνωμένων Πολιτειών (18.5-3.6.1943) και

Δευτέραν από την RAF των τριών μεγάλων (τεραστίων) υδατοφρακτών της Γερμανικής περιοχής Ruhr-Rhine. Εκατοντάδες εκατομμυρίων κυβικών μέτρων νερού εξεχύθησαν αποτόμως και συμπαρέσυραν στην καταστροφή τα πάντα. Πόλεις και χωριά κατεστράφησαν και κατεκλύσθησαν. Σιδηροδρομικοί γραμμάι και γέφυραι, δρόμοι, υδροηλεκτρικοί σταθμοί, εργοστάσια Πολεμικής Βιομηχανίας κατεστράφησαν μέσα σε μία νύκτα. Πρώτες ειδήσεις φέρουν ως 4.000 πνιγέντας και υπέρ τας 120.000 αστέγους Γερμανούς. Το δίκτυον πλωτών διωρύγων από την περιοχή αυτή ως το Βερολίνον αποστραγγίζεται αποτόμως, σταματώντας την δι' αυτών κίνησιν εμπορευμάτων, κυρίως άνθρακος και βιομηχ. προϊόντων. Η καταστροφή αυτή θεωρείται η μεγαλύτερα από όσες μέχρι τώρα υπέστη η Γερμανία. Ναυπηγεία, ιδίως υποβρυχίων, βρίσκονται τώρα πολλά μέτρα κάτω από το νερό.

Από χθες στον κινηματογράφο "Empire" προβάλλουν μία ελληνική προπαγανδιστική ταινία, "Greek Testament". Το κοινόν (Αγγλικόν βέβαια) την χειροκρότησε θερμότατα. Είνε πράγματι καλή.¹⁶²

Επίσης χθες προέβαλαν ταινία της καταλήψεως της Τύνιδος. Ο ενθουσιασμός, η φρενίτις, ο πανζουρλισμός που συνέχει τα πλήθη της απελευθερωθείσης πόλεως είνε αδύνατον να περιγραφούν. Τρέχουν, πηδούν, σχίζουν τα ρούχα των, πετούν τα σκουφιά των, γελούν, κλαίνε, τραγουδούν, χορεύουν, αγκαλιάζουν και φιλούν τους Άγγλους στρατιώτας, καταλαμβάνουν τα Αγγλικά τανκς και παρελαύνουν μ' αυτά και με τους Άγγλους μαζί, έξαλλοι σαν δαιμονισμένοι. Και ακόμη η μάχη και η απελευθέρωσι της πόλεως δεν έχει συντελεσθή πλήρως. Σε πολλά σημεία της η μάχη εξακολουθεί φονικωτάτη. Και όμως έξη μόλις μήνες διετέλεσαν υπό Γερμανικόν ζυγόν και όχι της ποιότητος που υφίστανται οι υπόδουλοι λαοί της Ευρώπης.

οδήγησε στη σύσταση του Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας (FAO)· η ενδοκυβερνητική κρίση που είχε ξεσπάσει μετά το κίνημα της Μέσης Ανατολής τον οδήγησε σε ματαίωση του ταξιδιού του.

162. Στην ταινία-ντοκιμαντέρ του Βρετανού σκηνοθέτη Charles Hasse περιγραφόταν η γερμανική εισβολή και κατάληψη της Ελλάδας, καθώς και η ιστορία του κελευστή (pretty officer) Λεωνίδα που δραπέτευσε στην Αγγλία για να ενταχθεί στο Ελληνικό Ναυτικό.

Η Αγγλοαμερικανική Αεροπορία σφυροκοπεί τα Γερμανικά και κατεχόμενα εδάφη, αδιακόπως μέρα-νύκτα χωρίς διακοπή [sic]. Επιφέρουν τεράστιες καταστροφές.

Οι Γερμανοί ως αντίποινα στέλλουν την νύκτα μερικά αεροπλάνα σε διάφορα σημεία της Αγγλίας, πετούν βιαστικά και τυχαία μερικές βόμβες, σκοτώνουν μερικούς ανθρώπους, γκρεμούν μερικά σπήτια και φεύγουν.

Την περασμένη νύκτα είχαμε τρεις τέτοιες επιδρομές πάνω από το Λονδίνο, με μερικά θύματα και λίγα σπήτια κατεστραμμένα. Μόνο που δεν μας αφήνουν να κοιμηθούμε.

Σάββατον 22.5.43

Οι αιχμάλωτοι της τελευταίας φάσεως της Μάχης της Τύνιδος ανήλθον ήδη σε 267.000 και ακόμη εξακολουθούν πού και πού να προσέρχονται και να παραδίδονται μεμονωμένοι Γερμανοί στρατιώται. Οι συσκέψεις Τσώρτσιλ-Ρούσβελτ στην Ουάσιγκτων εξακολουθούν.¹⁶³ Ιδιαίτερος απεσταλμένος του Ρούσβελτ ο Joseph Davies,¹⁶⁴ εκόμισε χθες στο Κρεμλίνο ιδιόχειρον επιστολήν του Προέδρου των Ην. Πολ. στον Στάλιν. Είνε βέβαια σχετική με της διεξαγόμενες συνεννοήσεις. Ειδήσεις εκ Μόσχας αναφέρουν ότι ο Στάλιν αναμένεται να απαντήσει σε μία-δύο μέρες.

Το σφυροκόπημα της Ιταλίας συνεχίζεται αδιάκοπο. Χαρακτηριστικό της υπεροχής και του πείσματος της Συμμαχικής Αεροπορίας. Απώλειαι δύο ημερών: Ιταλογερμανοί 138 αεροπλάνα, Άγγλοι ένα. Σημερινή εκπομπή Ρώμης: «Ποτέ δεν περιμέναμε τέτοιο πόλεμο. Νέον κύμα βαρβαρότητος εκάλυψε την Ευρώπη και ο πολιτισμός ευρίσκεται εν κινδύνω. Βαρβαρότης άνευ προηγουμένου στην ιστορία. Οι Αγγλοαμερικανοί υπεσχέθησαν να καταστρέψουν τας πόλεις μας. Και έχουν την δύναμιν να το κάμουν». Ανάνηψις.

163. Πρόκειται για την Τρίτη Διάσκεψη της Ουάσιγκτων (12-25.5.1943), στην οποία συμμετείχαν οι Ρούζβελτ και Τσώρτσιλ· αντικείμενο των συζητήσεων ήταν η συμμαχική εισβολή στη Σικελία, η ημερομηνία της απόβασης στη Νορμανδία και οι εξελίξεις στο μέτωπο του Ειρηνικού.

164. Joseph Edward Davies (1876-1958): Αμερικανός δικηγόρος και διπλωμάτης που διετέλεσε προπολεμικά Πρεσβευτής των ΗΠΑ στη Σοβιετική Ένωση, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο.

Αποψινάι επίσημοι ειδήσεις εκ Μόσχας αγγέλλουν ότι «διά να εκλείψει παν εμπόδιο προς πλήρη (κατανόησιν) μεταξύ των Ηνωμένων Εθνών, η Κεντρική Διοίκησης (εν Μόσχα) της Τρίτης Διεθνούς (Κομμουνιστικής) απεφάσισε την διάλυσίν της, αφίνουσα πλήρη ανεξαρτησίαν εις τας εθνικάς Κομμουνιστικάς Οργανώσεις να πολιτεύονται εντός του πλαισίου των εθνικών των κατευθύνσεων, προς τον σκοπόν της αποτελεσματικωτέρας καταπολεμήσεως της Ναζιστικοφασιστικής τυραννίας». Είνε τόσο κολοσσιαίας σημασίας η πράξις αυτή, ληφθείσα προφανώς κατ' Αγγλοαμερικανικήν εισήγησιν, ώστε να μη χρειάζεται σχόλια. Έτσι φαντάζομαι πως θα επιτευχθούν καλύτερα αι εργατικά επιδιώξεις χωρίς το κομμουνιστικό μικρόβιο να φθείρη κάθε ενέργεια.

Πριν δύο ακριβώς χρόνια σαν απόψε, ή μάλλον στις 2.30 μετά τα μεσάνυκτα, επιβιβασθήκαμε από την Αγ. Ρουμέλη στο Αγγλικό αντιτορπιλικό “Decoy” που μας μετέφερε στην Αλεξάνδρεια, ρίχνοντας πάνω μας μια ερωτηματική ματιά, αν και τότε θα ξαναδούμε το πάτριο έδαφος. Πώς περνάνε τα χρόνια. Αλλοίμονον.

Πέμπτη 27.5.43

Το αεροπορικό σφυροκόπημα της Γερμανίας και Ιταλίας εξακολουθεί αέναο και αρκετά δυνατό. Ιδίως της Ν. Ιταλίας και των Ιταλικών νήσων. Προανακρούσματα ίσως της εισβολής. Ατυχώς όμως της τελευταίες μέρες άρχισαν να το δέχονται και τα Ελληνικά παράλια και νησιά. Ως την Πρέβεζα έφθασαν. Από την άλλη πλευρά οι Γερμανοί λαμβάνουν και πάλιν εκτάκτως καταπιεστικά μέτρα κατά του πληθυσμού της Ελλάδος. Σημερινές ειδήσεις αναφέρουν ότι εξετόπισαν 20.000 από την περιοχή της Θ/νίκης, από την οποία προηγούμενως ξεκαθάρισαν περί τους 50.000 Εβραίους. Ο Θεός να βάλει το χέρι του. Πότε επιτέλους θα τελειώσουν τα δεινά μας;

Τρίτη 15.6.43

Κατελήφθησαν ήδη τα μεταξύ Σικελίας και Τύνιδος τέσσαρα οχυρωμένα Ιταλικά νησιά.¹⁶⁵ (Την Παρασκευή 11.6.43 η Παντελαρία,

165. Λίγο πριν από την έναρξη του πολέμου τα νησιά είχαν μεταβληθεί από τον Μουσολίνι σε ναυτικά οχυρά και σταθμοί του ιταλικού στόλου, προκειμένου να καλύψουν ανάγκες ανεφοδιασμού, εξόρμησης και προσβολής νηοπομπών και μεμονωμένων εμπορικών πλοίων.

το Σάββατο η Λαμπεδούσα, την Κυριακή η Λινόζα και την Δευτέρα το Λαμπιόνι – βράχος-φάρος.) Σύνολον αιχμαλώτων περίπου 18.000 και πλέον.

Τώρα σφυροκοπείται η Σικελία. Όλοι αι ενδείξεις και η ειδησεογραφία φέρουν επικειμένην εισβολήν των συμμάχων στην Ευρώπη, ίσως από την Μεσόγειο.

Πέμπτη 1.7.43

Οι επιχειρήσεις στην Ευρώπη περιορίζονται σε εντατικές αεροπορικές επιδρομές μόνο. Γενική εντύπωσις ότι προετοιμάζονται επιθετικές επιχειρήσεις εναντίον του Άξονος σ' όλα τα σημεία από του βορειοτάτου σημείου της Νορβηγίας μέχρι της Θράκης. Κανείς δεν ξέρει πού θα εκδηλωθούν και πότε.

Οι Αμερικανοί αρχίσαν επιτυχείς επιθέσεις εναντίον των Ιαπώνων στον Ν.Δ. Ειρηνικό Ωκεανό. Ο Υπουργός των Οικονομικών κ. Βαρβαρέσος παρητήθη από της 17.6.43. Τώρα βρίσκεται στην Αμερική ως έκτακτος πληρεξούσιος της Ελλ. Κυβερνήσεως στις διάφορες εκεί συνδιασκέψεις (Οικονομικές-Αρωγής-Μεταπολεμικής Ανασυγκροτήσεως-Νομισματικές κ.λπ.).¹⁶⁶

Ύστερα από διάφορες μεταβολές, η σύνθεσις της Ελλ. Κυβερνήσεως έχει ως εξής:

Πρωθυπουργός – Εξωτερικών και Οικονομικών ο κ. Τσουδερός, Υφυπουργός Οικονομικών κ. Μαντζαβίνος, Στρατιωτικών Β. Καραπαναγιώτης, Ναυτικών Σοφ. Βενιζέλος,¹⁶⁷ Αεροπορίας Βούλγαρης,¹⁶⁸ Δικαιοσύνης-Εργασίας Δημητρακάκης, Εμπ. Ναυτιλίας Θεοφανίδης,

166. Ο Βαρβαρέσος, διαφωνώντας με την πολιτική του Τσουδερού, είχε υποβάλει την παραίτησή του από τις 4.6.1943. Τελικά, στις 17.6.1943, το υπουργικό συμβούλιο στο Κάιρο τον διόρισε «πληρεξούσιο Υπουργό πρώτης τάξεως με τον τίτλο Ambassadeur» και του ανέθεσε τη διαχείριση «των οικονομικών ζητημάτων της ημετέρας χώρας εν Ηνωμέναις Πολιτείαις και εν Μεγάλη Βρετανία και [την] αντιπροσωπεία του κράτους εις τας οικονομικάς και άλλας παρεμφερείς διασκέψεις».

167. Σοφοκλής Βενιζέλος (1894-1964): Δευτερότοκος γιος του Ελευθερίου Βενιζέλου που διετέλεσε αρχηγός του Κόμματος των Φιλελευθέρων και Πρωθυπουργός (1944, 1950, 1950-1951). Στην κυβέρνηση Τσουδερού ανέλαβε το Υπουργείο Ναυτικών (7.5.1943-14.4.1944) και Αεροπορίας (έως τις 20.5.1943).

168. Πέτρος Βούλγαρης (1883-1957): Ναύαρχος, αρχηγός του Στόλου (1944-1945) και Πρωθυπουργός (1945). Διετέλεσε Υπουργός Αεροπορίας (Μάιος 1943-Απρίλιος 1944) και Αναπληρωτής Υπουργός Στρατιωτικών (Ιούνιος-Ιούλιος 1943).

Προνοίας Σοφούλης. Αντιπρόεδρος της Κυβερνήσεως ο κ. Γ. Ρούσσος (εξ Αλεξανδρείας). Το Υφυπ. Τύπου-Πληροφοριών κατηργήθη. Ο μέχρι τούδε Υφυπ. κ. Α. Μιχαλόπουλος έμεινε στο περιθώριο. Τον προσέλαβεν όμως το Αγγλικόν Υπουργείον Προπαγάνδας για να τον στείλη σε περιοδεία στην Αμερική ως έκτακτο απεσταλμένο του. Φαντάζομαι τι εντύπωσι θα κάνει στους Έλληνας της Αμερικής, όπου πέρυσι είχε πάει ως Έλλην Υπουργός.

Τώρα έδρα της Κυβερνήσεως του Βασιλέως είναι το Κάιρο. Στο Λονδίνο μένουν μόνον το Υπουργείον Οικονομικών με τον Υφυπουργόν και την Τράπεζαν της Ελλάδος και μία υπηρεσία του Υπουργείου Εξωτερικών, διαλυομένη κι αυτή σιγά-σιγά.

Κυριακή 11.7.43

Την περασμένη Δευτέρα ανηγέθη ο θάνατος του Πρωθυπουργού και αρχηγού του Πολωνικού στρατού Στρατηγού Σικόρσκι.¹⁶⁹ Εφονεύθη με την κόρη του, σε αεροπορικό δυστύχημα στο Γιβραλτάρ, επιστρέφοντας από περιοδεία στην Μέση Ανατολή. Η απώλειά του είναι βαρεία για την Πολωνική υπόθεσι.

Από την Δευτέρα το πρωί οι Γερμανοί ήρχισαν λυσσώδη επίθεσι στον κεντρικό τομέα του Ρωσσικού μετώπου επί εκτάσεως πλέον των 100 μιλίων. Ρίπτουν αλλεπάλληλα κύματα τανκς, πυροβολικού, πεζικού και τεραστία δύναμι αεροπορίας, σε μια εντατική προσπάθεια να κάμ[ψ]ουν την αντίστασι των Ρώσων έως να προχωρήσουν στην Μόσχα. Αδιαφορούν για της απώλειες. Μέσα σε εξήμερες έχασαν πλέον από 2.000 τανκς, άνω των 1.000 αεροπλάνων, υπέρτας 40.000 νεκρών και εξακολουθούν με το ίδιο και μεγαλύτερο πείσμα, αλλά η επιτυχίς τους είναι ελάχιστες. Οι Ρώσσοι τούς κρατούν καλά και τους φθείρουν αντεπιτιθέμενοι.

169. Władysław Sikorski (1881-1943): Πολωνός στρατιωτικός και πολιτικός. Μετά την κατάληψη της Πολωνίας από τους Γερμανούς το 1939, τέθηκε επικεφαλής της εξόριστης κυβέρνησης που συγκροτήθηκε στο Λονδίνο και καλλιέργησε στενές σχέσεις με τους ηγέτες των Συμμάχων.

Τα ξημερώματα του Σαββάτου (10.7.43) ήρχισεν επιθετική απόβασις κατά της Σικελίας με ισχυρές δυνάμεις Άγγλων, Καναδών και Αμερικανών. Στης Συμμαχικές ναυτικές δυνάμεις μετέχει και το Ελλην. Πολεμικό Ναυτικό. Ως τώρα – μετά 36 ώρες – αι επιχειρήσεις προχωρούν ευνοϊκότατα. Κατελήφθη παραλιακή λωρίς της Ν. Σικελίας 150 και πλέον χιλιομέτρων, επίσης τρία αεροδρόμια. Τώρα ανασυγκροτηθείσαι αι αποβιβασθείσαι δυνάμεις προχωρούν προς το εσωτερικό της νήσου. Η συλλογή αιχμαλώτων παραδιδομένων κατά ομάδας 50-100 ήρχισε ήδη και εξελίσσεται με ενδείξεις πλουσιωτέρας συγκομιδής. Οι Αμερικανοί συνεχίζουν τας επιτυχίς των στον Ειρηνικό.

Σάββατο 17.7.43

Σήμερα συμπληρώνεται εννεάμηνον από του θανάτου του πατέρα. Μαζύ με τον Γιάννη κάναμε μνημόσυνο στην εκκλησία.

Κυριακή 25.7.43, 11.00 μ.μ.

Ο ραδ. σταθμός Λονδίνου διακόπτει το πρόγραμμά του διά να αναγγείλη την κολοσιαιάς σημασίας είδησι της παραιτήσεως του Μουσολίνι και σχηματισμού νέας Ιταλ. Κυβερνήσεως υπό τον Στρατάρχην Μπαντόλιο.¹⁷⁰

Τρίτη 27.7.43

Η Ιταλία βαίνει προς συνθηκολόγησιν. Ο Ιταλικός λαός ανέπνευσε ύστερα από 20 χρόνια δικτατορίας. Ο Φασισμός και το φασ. κόμμα υπό διωγμόν. Αντιφασιστική και αντιγερμανική κίνησις, αντιγερμανικά άσματα σ' όλη την Ιταλία. Στα γραφεία και τυπογραφεία της *Popolo d'Italia* (Εφημερίδος του Μουσολίνι) έβαλαν φωτιά, αφού πρώτα τα κατέστρεψαν. Η *Cor[r]riere de la Serra* του Μιλάνου γράφει: «Ο Μουσολίνι έφυγε επιτέλους. Είμεθα ελεύθεροι».

170. Pietro Badoglio (1871-1956): Στρατιωτικός και πολιτικός. Ως αρχηγός του Γενικού Επιτελείου, είχε ηγηθεί του ελληνοϊταλικού πολέμου της Αλβανίας και παραιτήθηκε μετά την ατυχή έκβασή του.

Κανείς όμως δεν ξέρει ούτε πού βρίσκεται ούτε τι γίνεται ο Μουσολίνι. Ο ραδιοσταθμός Αλγερίου τον φέρει ως αυτοκτονήσαντα. Ο νέος Πρωθυπουργός (Badoglio) εδήλωσε ότι θα συνεχίσει τον πόλεμο, αλλά διάφοροι φήμες ομιλούν περί ενάρξεως συζητήσεως μέσω του Βατικανού διά συνθηκολόγησιν. Ο Τσώρτσιλ στην Αγγλική Βουλή σήμερα είπε: «Ακόμη δεν έχουμε καμμιάν ένδειξη εκ μέρους των. Ας σκεφθούμε μεταξύ τελικής καταστροφής και εντίμου συνθηκολογήσεως (άνευ όρων βέβαια). Ας τους αφίσωμε να ψηθούνε στο ίδιο τους το ζουμί. Εμείς θα δυναμώσωμε την φωτιά». Ημίμετρα δεν χωρούν αυτή την φορά.

Στην Σικελία τα 4/5 έχουν ήδη καταληφθή, αναμένεται η τελική μάχη έναντι των Γερμανών στο τρίγωνο Κατάνης-Μεσσήνης-Σαν Στέφανο με κέντρον αντιστάσεως την Αίτνα. Προβλέπονται συντόμως επιχειρήσεις στην Ελλάδα.

Κυριακή 1.8.43

Την 10ην Ιουλίου ήρχισαν οι επιχειρήσεις κατά της Σικελίας. Μετά εννέα μέρες, την Δευτέρα 19.7.43, εβομβαρδίζοντο εντατικά (αλλά και προσεκτικά να μη γίνουν ζημιές στην πόλι) οι στρατιωτικοί στόχοι της Ρώμης, ιδίως οι σιδηρ. σταθμοί, ενώ την ίδια μέρα συνηντώντο ο Μουσολίνι με τον Χίτλερ στην Verona για να συζητήσουν την πολεμική κατάσταση, χωρίς να καταλήξουν σε καμμιά συμφωνία. Μετά εξ έξι μέρες ακόμη, την Κυριακή 25.7.43, ανετράπη ο Μουσολίνι, και το φασιστικό οικοδόμημα κατέρρευσε εξ ολοκλήρου. Σήμερα, μετά μιαν ακόμη εβδομάδα, η Ιταλία βρίσκεται ουσιαστικώς εκτός πολέμου. Η επιδρομές της συμμαχ. αεροπορίας εναντίον Ιταλικών στόχων έπαυσαν σχεδόν καθ' ολοκληρίαν. Σ' όλη την Ιταλία απηνής διωγμός των φασιστών από τον καταδυναστευθέντα λαό. Απεργίες-στάσεις-οδομαχίες-συλλαλητήρια κατά του πολέμου και της Γερμανίας, υπέρ της συνάψεως αμέσου ειρήνης και της αποκαταστάσεως των λαϊκών ελευθεριών, είνε συνεχείς εκδηλώσεις σ' όλες τις μεγάλες πόλεις, μηδέ της Ρώμης εξαιρουμένης. Η συνθηκολόγησις της Ιταλίας αναμένεται από μέρα σε μέρα, αν μη από ώρα σε ώρα. Πραγματικά η αρχή του τέλους.

Δευτέρα 23.8.43

Στας 17 Αυγούστου με την κατάληψι της Μεσσήνης έληξε η εκστρατεία της Σικελίας με την πλήρη κατάληψί της εντός 38 ημερών.

Από εβδομάδος βομβαρδίζεται εντατικώς η Νότιος Ιταλία, με την Ρώμη για δευτέρα φορά. Ήδη οι Ιταλοί εκήρυξαν την Ρώμη ελευθέραν πόλιν. Οι συνεχείς βομβαρδισμοί δείχνουν προσεχείς επιχειρήσεις επί του Ιταλικού εδάφους.

Ο Τσώρτσιλ από δεκαημέρου είνε στο Quebec του Καναδά.¹⁷¹ Έχει συνεχείς συσκέψεις με τον Ρούσβελτ και τους αρχηγούς των επιτελείων των. Στον βόρειο Ειρηνικό, Αμερικανοκαναδική απόβασις και κατάληψις της Κίσκα,¹⁷² του τελευταίου ερείσματος των Ιαπώνων στας Αλεουτίους νήσους.

Σήμερα ανηγγέθη η ανακατάληψις του Χαρκώφ από τους Ρώσους, των οποίων η επίθεσις συνεχίζεται.

Κυριακή 29.8.43

Όλη την βδομάδα η Ρωσική επίθεσις συνεχίζεται. Οι Γερμανοί άρχισαν να μιλούν για «ελαστική αμυντική γραμμή» των. Η συνδιάσκεψις Ρούσβελτ-Τσώρτσιλ στον Καναδά έληξε την Τρίτη, χωρίς να ανακοινωθή τίποτε το ενδιαφέρον. Ο Τσώρτσιλ επρόκειτο να μιλήση σήμερα από τον Καναδά στο ραδιόφωνο. Ανεβλήθη όμως η ομιλία του για την Τρίτη. Ίσως να σχετίζεται με τις φημολογούμενες διαπραγματεύσεις με τους Ιταλούς στην Λισσαβόνα.

Την Δευτέρα το βράδυ το Βερολίνον υπέστη τεραστίαν αεροπορικήν επιδρομήν, κατά την οποία ερρίφθησαν 1.800 τόννοι βόμβαι. Η καταστροφή είνε εκτός πάσης περιγραφής. Ο πληθυσμός πανικόβλητος εγκαταλείπει την πόλι. Άλλο ένα βήμα από την αρχή του τέλους του δράματος. Χθες πέθανε αιφνιδίως και υπό μυστηριώδεις

171. Η Πρώτη Διάσκεψη του Κεμπέκ (17-24.8.1943), στην οποία συμμετείχαν οι Ρούζβελτ και Τσώρτσιλ, αφορούσε κυρίως τον σχεδιασμό των πολεμικών επιχειρήσεων στην Ευρώπη. Παράλληλα, υπεγράφη η Συμφωνία του Κεμπέκ, που αφορούσε τον συντονισμό των αμερικανικών και βρετανικών προσπαθειών για την ανάπτυξη πυρηνικών όπλων.

172. Η Επιχείρησις Κότατζ, για την ανάκτηση του νησιού, είχε ξεκινήσει από τις 15.8.1943, αν και το είχαν ήδη εγκαταλείψει οι ιαπωνικές δυνάμεις.

συνθήκας ο Βασιλεύς της Βουλγαρίας Βόρις.¹⁷³ Η επίσημος εκδοχή είναι ότι έπασχε από την καρδιά του. Όμως λέγεται ότι εδολοφονήθη μόλις επέστρεψε από την Γερμανία, όπου είχε μεταβή προς συνάντησιν του Χίτλερ.

Οι Σύμμαχοι και εν συνεχεία και τα λοιπά σύμμαχα κράτη ανεγνώρισαν προχθές επισήμως (στην Διάσκεψι του Καναδά) τους υπό τους στρατηγούς Ζιρώ και Ντε Γκωλλ Ελευθέρους Γάλλους, τους ενωθέντας υπό τον τίτλον “French Committee of National Liberation” με έδραν το Αλγέριον.

Παρασκευή 3.9.43

Συμπληρούται τετραετία της εισόδου της Αγγλίας στον πόλεμο. Η επέτειος εωρτάσθη με απόβασι Αγγλικών στρατευμάτων στην Ν.Δ. άκρα της Ιταλικής Μπότας.

Δευτέρα 6.9.43

Η απόβασις εσταθεροποιήθη και προχωρεί ευνοϊκά, ενώ συνεχίζεται εντατικώς ο αεροπορικός βομβαρδισμός ολοκλήρου της Ιταλίας. Σήμερα επί τέλους πήρα μέσω Λισσαβώνος αεροπορική carte postale του Τηλεμάχου. Μας γράφει ότι είναι όλοι καλά.

Τετάρτη 8.9.43

Σήμερα έκαμα έναρξι χρήσεως των νέων ομματοϋαλίων μου πολύ ισχυροτέρων των προηγούμενων. Τα μάτια μου έχουν εξασθενήσει πολύ. Πρεσβυωπία το αριστερό, μυωπία το δεξιό. Με την αφορμή αυτή άλλαξα δωμάτιο γραφείου, πρώτα εργαζόμουν όλη μέρα με το ηλεκτρικό, τώρα πήγα σε φωτεινό δωμάτιο με δύο παράθυρα προς το Hyde Park και άφθονο ήλιο, ήταν καιρός.

173. Μπόρις Γ' (1894-1943): Βασιλιάς της Βουλγαρίας που ανέλαβε τα καθήκοντά του μετά την παραίτηση του πατέρα του Φερδινάνδου Α', το 1918. Τον Μάρτιο του 1941 συμμαχισε με τις δυνάμεις του Άξονα και επέτρεψε τη διέλευση των γερμανικών στρατευμάτων εναντίον της Ελλάδας, με αντάλλαγμα την παραχώρηση της ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Παρ' όλα αυτά, οι σχέσεις του με τον Χίτλερ διαταράχθηκαν αργότερα, καθώς δεν συμμετείχε στην επίθεση κατά της Σοβιετικής Ένωσης και εμπόδιζε τον εκτοπισμό των Εβραίων της Βουλγαρίας.

Ώρα 5.30 μ.μ. Μπουμ. Επιτέλους. Η βόμβα έσκασε. Ανηγγέλθη επισήμως, από το Συμμαχικό Στρατηγείο της Β. Αφρικής και ταυτοχρόνως και από την Ρώμη, ότι η Ιταλία εσυνθηκολόγησεν άνευ όρων. Η ανακωχή υπεγράφη στην Σικελίαν την 3ην Σεπτεμβρίου, ακριβώς την 4ην επέτειο του πολέμου. Εκρατήθη όμως μυστική τη αξιώσει των Συμμάχων διά στρατιωτικούς λόγους.

Σάββατον 11.9.43

Ενώ στην Ιταλία η κατάσταση είναι χαώδης, αλλού κυριαρχούν οι Σύμμαχοι και αλλού οι Γερμανοί, πουθενά όμως οι Ιταλοί, οι οποίοι συνθηκολογούν και με τους Γερμανούς προς τους οποίους θέλησαν προς στιγμήν να αντισταθούν, ο Ιταλικός στόλος υπακούων σε διαταγάς του Άγγλου Ναυάρχου της Μεσογείου καταπλέει τμηματικώς σε Συμμαχικούς λιμένες και παραδίδεται.

Στο Ρωσικό μέτωπο οι Ρώσσοι προελαύνουν ραγδαίως. Σε μία βδομάδα κατέλαβον το Στάλινο, την Βολνοβάγια, την Μαριούπολι, το Τσαπλίνο, το Βαρένκο, έφθασαν στα πρόθυρα της Πολτάβας, κατέλαβον το Μπάκατς και προχωρούν προς το Κίεβον, από το οποίο απέχουν λιγότερο των 70 μιλίων, και προς τον Δνείπερο ποταμό, από ένα σημείο του οποίου απέχουν λιγότερο από 40 μίλια. Απειλείται προσεχής ανακατάληψις ολοκλήρου της Κριμαίας.

Τρίτη 14.9.43

Την Κυριακή εγνώσθη ότι η Ιταλική φρουρά της Σάμου παρέδωσε την Διοίκησι της νήσου στους κατοίκους, ενώ τα Ιταλικά αεροπλάνα αναχωρήσαντα προσεγειώθησαν και παρεδόθησαν στην Κύπρο. Χθεςινές ειδήσεις μάς μετέδιδαν ότι η νήσος κατελήφθη από Συμμαχικές δυνάμεις. Σήμερα οι απογευματινές εφημερίδες γράφουν: «εις τα Βαλκάνια, εις την περιοχήν του Αιγαίου απηλευθερώθη το πρώτο τμήμα υποδουλωθέντος Συμμαχικού εδάφους. Πρόκειται περί της Ελληνικής νήσου Σάμος, η οποία τελεί ήδη υπό Αγγλοελληνικήν Διοίκησι». Καλή αρχή.

Στην Ν. Ιταλία κυριαρχούν οι Σύμμαχοι, αν και στον τομέα του Σαλέρνο οι Αμερικανοί υπέστησαν μεγάλα στραπάτσα. Από την

Νεάπολι πάνω επικρατούν οι Γερμανοί, αλλά και γενική αναρχία. Τώρα οι Ιταλοί υφίστανται τα πολεμικά πλήγματα και υπό της δύο παρατάξεις, αφού εν τω μεταξύ παρέδωσαν ολόκληρον σχεδόν τον στόλον των στους Άγγλους. Οι Γερμανοί ανακρούουν θούρια ότι δι' επιτυχούς επιδρομής αλεξιπτωτιστών απηλευθέρωσαν τον Μουσολίνι από την φυλακή του. Δεν λένε όμως από πού. Τον έθεσαν λένε επί κεφαλής νέας φασιστικής Κυβερνήσεως στην Β. Ιταλία, αλλά το περίεργον είναι ότι δεν ενεφανίσθη ακόμη πουθενά.

Οι Ρώσοι νέες σημαντικές επιτυχίες. Κατέλαβαν σήμερα το Bryansk,¹⁷⁴ ένα από τα τέσσερα κύρια κέντρα ανεφοδιασμού και αμύνης των Γερμανών. Τα άλλα τρία, Dniepripetrovsk,¹⁷⁵ Kiev και Σμολένσκ απειλούνται να καταληφθούν προσεχώς.

Τετάρτη 22.9.43

Δύο χρόνια συμπληρούνται σήμερα υποχρεωτικής διαμονής στο Λονδίνο. Στο Ρωσικό μέτωπο, οι Ρώσοι έφθασαν σε πολλά σημεία [σ]τον Δνείπερο. Άρχισαν προσπάθεια διαβάσεώς του.

Στο Αιγαίο εκτός της Σάμου έχει καταληφθή η Κως, αεροπορική βάσις (τώρα για τους Άγγλους), η Λέρος και το Καστελλόριζο. Στη δυτική Μεσόγειο έχει ήδη καταληφθή η Σαρδηνία και ξεκαθαρίζεται η Κορσική.

Παρασκευή 1.10.43

Το περασμένο Σάββατο (25.9.43) οι Ρώσοι κατέλαβον το Σμολένσκ. Χθες οι Αγγλογάλλοι την Νεάπολι της Ιταλίας. Προχθές, δηλ. στις 28.9.43, έλαβα μία κάρτα από το σπήτι μέσω Λισσαβώνας (ημερομηνίας 29.8.43) που μου έλεγαν ότι είχαν πάρει το διά της αυτής οδού γράμμα μου της 7.8.43. Από τον ενθουσιασμό των απήντησαν αυτοστιγμεί.

174. Μπριάνσκ: Πόλη νοτιοδυτικά της Μόσχας που είχε καταληφθεί από τα γερμανικά στρατεύματα από τον Οκτώβριο του 1941.

175. Πρόκειται για την πόλη Ντινπροπετρόφσκ (και Ντνίπρο) νοτιανατολικά του Κιέβου, στον ποταμό Δνείπερο.

Παρασκευή 8.10.43

Οι Γερμανοί ξανακατέλαβον εξ εφόδου τα Δωδεκάνησα. Στο λιμάνι της Λέρου εβυθίσθη το αντιτορπιλικόν «Βασ. Όλγα».¹⁷⁶

Τετάρτη 13.10.43

Η Ιταλία (δηλ. η νοτιώς της Ρώμης Ιταλία του Στρατάρχου Badoglio και του Βίκτωρος Εμμανουήλ¹⁷⁷) εκήρυξε σήμερα τον πόλεμο κατά της πρώην συμμάχου της Γερμανίας, ενώ η Βόρειος Ιταλία υπό τον Μουσολίνι εξακολουθεί να είναι σύμμαχος της Γερμανίας. Οι Σύμμαχοι, με την εύνοια των οποίων ο Badoglio εκήρυξε τον πόλεμο, καθώρισαν την θέσι της Ιταλίας ως «co-belligerent»¹⁷⁸ εναντίον της Γερμανίας, αλλ' ότι αυτό δεν ανατρέπει τους όρους της ανακωχής. Χθες ανηγγέλθη επισήμως ότι, κατόπιν διαπραγματεύσεων, η Πορτογαλλία παρεχώρησε τας Αζόρας εις τους Αγγλοαμερικανούς διά την χρησιμοποίησίν των ως βάσιν προστασίας των συγκοινωνιών των κατά την διάρκειαν του πολέμου. Η Γερμανική αντίδρασις ακόμη δεν εξεδηλώθη.

Κυριακή 17.10.43

Σήμερα κάναμε με τον Γιάννη ετήσιο μνημόσυνο του πατέρα στην εκκλησία.

176. «Βασίλισσα Όλγα»: Αντιτορπιλικό του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού, που κατασκευάστηκε σε αγγλικά ναυπηγεία το 1936-1938. Από την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου, τον Οκτώβριο του 1941, και έως τη βύθισή του είχε αξιόλογη δράση, κυρίως ως συνοδεία νηοπομπών. Η βύθισή του είχε θύματα τον κυβερνήτη και 72 μέλη του πληρώματος.

177. Vittorio Emanuele III (1869-1947): Τρίτος Βασιλιάς της Ιταλίας (1900-1946). Το 1943 επιχείρησε ανεπιτυχώς να αποσυνδεθεί από το φασιστικό καθεστώς, απομακρύνοντας τον Μουσολίνι, ενώ το 1946 παραιτήθηκε υπέρ του γιου του, ελπίζοντας να επικρατήσει η μοναρχία στο πολιτειακό δημοψήφισμα της χώρας. Παρ' όλα αυτά επικράτησε η αβασίλευτη δημοκρατία, γεγονός που τον οδήγησε σε αυτοεξορία στην Αίγυπτο.

178. Co-belligerence: Συνασπισμός και σύμπραξη εναντίον κοινού εχθρού, χωρίς όμως να έχει προϋπάρξει συνθήκη στρατιωτικής συμμαχίας. Το διάστημα 1943-1945, ο όρος χρησιμοποιήθηκε για να προσδιορίσει τη συνεργασία πρώην εταίρων της Γερμανίας (Ιταλία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Ουγγαρία, Φινλανδία) με τους Συμμάχους εναντίον της.

Κυριακή 31.10.43

Δεκαήμερος συνδιάσκεψις των Υπουργών Εξωτερικών Ρωσσίας-Αγγλίας-Ην. Πολιτειών έληξε χθες στην Μόσχα. Συνεσκέφθησαν για την εναρμόνισι των αντιλήψεών των για την λήξι του πολέμου και την μεταπολεμική κατάστασι του κόσμου. Μ' άλλους λόγους, για να λύσουν τις μεταξύ των διαφορές. Ο Ρούσβελτ χθες διακήρυξεν ότι η διάσκεψις έληξε με τεραστίαν επιτυχίαν. Τα αποτελέσματα δεν εγνώσθησαν· εγράφη όμως ότι η Ρωσσία, μολονότι δεν θέλει να ανακατευθῇ στα εσωτερικά των Βαλκανικών κρατών, εν τούτοις δεν θα ανεχθῇ να αποτελέσουν αυτά ένα απομονωτικόν κλοιόν εις την προς την Δυτ. Ευρώπην επαφήν της. Ελέχθη ακόμη ότι, όταν η Ιταλία εσυνθηκολόγησεν, ο Αγγλοαμερικανικός στρατός της Μεσογείου επεβίβάσθη διά δύο διαφορετικές κατευθύνσεις απελευθερώσεως της Ελλάδος, αλλ' ότι ημποδίσθησαν από τους Ρώσσους να αποβιβασθούν στα Βαλκάνια. Μεταγενέστεροι πληροφορίες έφεραν τους Ρώσσους ως ζητήσαντας αναβολήν τινα των επιχειρήσεων για να συγχρονισθούν με Ρωσική απόβασι στην Βουλγαρία. Σχετικώς με την Διάσκεψι της Μόσχας¹⁷⁹ οι *Κυριακάτικοι Τάιμς* σήμερα γράφουν ότι οι Σύμμαχοι έφθασαν εις ωρισμένας αποφάσεις σχετικώς με την ακολουθητέαν πολιτικήν στα απελευθερωθησόμενα κράτη και κυρίως στην Πολωνία, Γιουγκοσλαυία και Ελλάδα, όπου τα πολιτικά πάθη θα έχουν εξαφθῇ εις το έπακρον. Εν τω μεταξύ εμείς τρωγόμαστε και σκοτωνόμαστε αναμεταξύ μας κυριολεκτικώς και μεταφορικώς. Η αιωνία κατάρα της φυλής μας.

Κυριακή 7.11.43

Την Παρασκευή (5.11.43) οι Ρώσσοι κατέλαβον το Κίεβον και τώρα ευρίσκονται 30 μίλλια δυτικώτερα. Στην Ιταλία οι επιχειρήσεις εξελίσσονται βραδέως αλλά ευνοϊκά.

179. Στη διάσκεψι της Μόσχας (18.10-11.11.1943) μετείχαν οι Υπουργοί Εξωτερικών της ΕΣΣΔ, των ΗΠΑ και της Μ. Βρετανίας προετοιμάζοντας το έδαφος για την επακόλουθη Διάσκεψι Κορυφής της Τεχεράνης. Τα θέματα που κυριάρχησαν αφορούσαν τη διεξαγωγή του πολέμου και κυρίως το άνοιγμα δευτέρου μετώπου, καθώς και το ζήτημα της Ιταλίας. Παράλληλα, έγιναν προκαταρκτικές συζητήσεις για το μέλλον της Γερμανίας και τους τρόπους διαφύλαξης της μεταπολεμικής ειρήνης.

Τρίτη 16.11.43

Σήμερα το Κίεβο είνε 80 μίλλια πίσω από της πρώτες γραμμές και οι Ρώσσοι προχωρούν για τα Πολωνικά σύνορα. Η επιχειρήσις στην Ιταλία ανεκόπησαν λόγω του καιρού. Από την Παρασκευή οι Γερμανοί ήρχισαν επίθεσι από θαλάσσης και αέρος, να καταλάβουν την Λέρο. Η κατάστασις είνε κρίσιμος, φονικά μάχαι διεξάγονται εκεί μεταξύ Ιταλοάγγλων αφ' ενός και Γερμανών αφ' ετέρου. Εν όψει καταλήψεως της και αμέσου κινδύνου της Σάμου απεστάλησαν εκεί εσπευσμένως, ιδίως αεροπορικώς, τμήματα Ελλ. στρατού της Μ. Ανατολής, προς ενίσχυσιν της εκεί μικράς φρουράς. Προχθές εβομβαρδίσθη η Σόφια από αέρος. Απόψε ανηγγέλθη η κατάληψις της Λέρου, από τους Γερμανούς, και ανεπίσημες πληροφορίες περί ενάρξεως επιθέσεως κατά της Σάμου.

Δευτέρα 29.11.43

Η Σάμος εξεκενώθη από τον Αγγλικό και Ελληνικό στρατό και μέρος του πληθυσμού. Οι Γερμανοί την κατέλαβον αμαχητί την περασμένη βδομάδα.

Σε μία βδομάδα το Βερολίνον υπέστη πέντε συνεχείς αεροπορικούς βομβαρδισμούς. Ένα μέγιστο μέρος της πόλεως, Υπουργεία, Πρεσβείες, Δημ. κτίρια, ο Ζωολογ. Κήπος, δεν υπάρχουν πια. Τα θηρία ζώα του Ζοο εξεχύθησαν στους δρόμους, όπου εφονεύθησαν με πολυβόλα. Μετά μια βδομάδα οι φωτιές εξακολουθούν ακόμη. Οι ζημίες τεράστιες. Νεκροί άνω των 40.000. Υπέρ το εκατομμύριον απεμακρύνθησαν ήδη της πόλεως-κολάσεως. Σε μία βδομάδα, πλέον από 7.000 τόννους βόμβες έπεσαν σαν βροχή επ' αυτής. Χαρακτηριστικόν της κρατούσης εκεί καταστάσεως, κατά τους *Sunday Times* της χθες: «Οι zebra και οι ελέφαντες του Ζοο εσερβιρίσθησαν στο πλήθος, σε υπαίθρια κοινοτικά μαγειρεία» και «Η Γερμανική Εφημερίς *Φολκίσερ Μπεομπέχτερ*¹⁸⁰ έδιδε χθες στους

180. Η εφημερίδα *Völkischer Beobachter*, εφημερίδα του Εθνικοσοσιαλιστικού Γερμανικού Εργατικού Κόμματος (NSDAP) από το 1920, αποτέλεσε βασικό εργαλείο του ναζιστικού μηχανισμού προπαγάνδας.

Γερμανούς οδηγίες πώς να κάμουν την διαθήκη των και να γράφουν την τελευταία των θέλησι».

Τετάρτη 8.12.43

Έληξε χθες ένα εικοσαήμερον των πλέον σημαντικών Συμμαχικών διασκέψεων για την εξέλιξη του πολέμου και για την μετέπειτα ειρήνη. Κυρίως όμως για να λύσουν της μεταξύ των διαφωνίες για το μεταπολεμικό καθεστώς. Φαίνεται πως επέτυχαν να συμφωνήσουν μεταξύ των. Η πρώτη διάσκεψις μεταξύ Ρούσβελτ-Τσώρτσιλ και Τσιαγκ-Καϊσέκ¹⁸¹ στο «Μένα Χάουζ»¹⁸² του Καΐρου.¹⁸³ Η δεύτερα στην Τεχεράνη μεταξύ Ρούσβελτ-Τσώρτσιλ-Στάλιν¹⁸⁴ και η τρίτη στο Κάιρον πάλιν μεταξύ των δύο πρώτων και του Προέδρου της Τουρκ. Δημοκρατίας, Ισμέτ Ινονού.¹⁸⁵ Αυτή ενδια-

181. Τσιανγκ Κάι-Σεκ (1887-1975): Κινέζος στρατιωτικός και πολιτικός, ηγέτης των εθνικιστικών δυνάμεων από το 1925 έως την εγκαθίδρυση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας (1949) και στη συνέχεια Πρόεδρος του δυτικόφιλου καθεστώτος στην Ταϊβάν. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αν και η στάση του υπήρξε συχνά αντιφατική, συντάχθηκε με το συμμαχικό αντιαξονικό στρατόπεδο και συμμετείχε σε κρίσιμες συσκέψεις για τη μεταπολεμική τύχη της Ασίας.

182. "Mena House": Πολυτελές ιστορικό ξενοδοχείο στην Γκίζα του Καΐρου, στο οποίο διεξήχθη (22-26.11.1943) η ομώνυμη διάσκεψη με την κωδική ονομασία «Εξάντας», με στόχο τη λήψη αποφάσεων για την αντιμετώπιση της Ιαπωνίας. Η σχετική συμφωνία συνομολογήθηκε και υπεγράφη στις 27.11.1943.

183. Στην πρώτη διάσκεψη του Καΐρου (22-26.11.1943) ελήφθησαν αποφάσεις για τον τρόπο επίτευξης νίκης στον πόλεμο κατά της Ιαπωνίας και συζητήθηκαν εδαφικές διεκδικήσεις της Κίνας έναντι της Ιαπωνίας, καθώς και η μεταπολεμική τύχη της Κορέας.

184. Στη διάσκεψη της Τεχεράνης (28.11.1943-1.12.1943) συμμετείχαν οι ηγέτες των τριών κυριότερων κρατών της αντιχιτλερικής συμμαχίας. Βασικές δεσμεύσεις της διάσκεψης ήταν η διατήρηση της συμμαχίας και η μεταπολεμική συνεργασία για τη διασφάλιση της ειρήνης. Στο πλαίσιο αυτό αποφασίστηκε, μεταξύ άλλων, το άνοιγμα δεύτερου μετώπου με εισβολή στη Γαλλία τον Μάιο του 1944, ενώ συζητήθηκαν το γερμανικό και πολωνικό ζήτημα. Παράλληλα, οι ηγέτες τάχθηκαν υπέρ της ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας του Ιράν. Οι αποφάσεις της διάσκεψης προοικονομούσαν τις αποφάσεις που επικυρώθηκαν στη Διάσκεψη της Γιάλτας το 1945 και γι' αυτό θεωρείται μία από τις πιο σημαντικές διασκέψεις του πολέμου.

185. Η δεύτερη διάσκεψη του Καΐρου (4-6.12.1943) αφορούσε την πιθανή είσοδο της Τουρκίας στον Πόλεμο, στο πλευρό των Συμμάχων. Παρά την αντίθετη άποψη του Τσώρτσιλ, αποφασίστηκε να διατηρηθεί η ουδετερότητα της Τουρκίας, η οποία τελικά εντάχθηκε στο συμμαχικό στρατόπεδο, χωρίς όμως να εμπλακεί σε στρατιωτική σύγκρουση, μόλις στις 23.2.1945.

φέρει ιδιαιτέρως την Ελλάδα. Θα βγη ή όχι η Τουρκία στον πόλεμο και πότε; Να δούμε.

Τετάρτη 29.12.43

Έληξε η τριήμερος ανεπίσημη αεροπορική εκκευρία των Χριστουγέννων. Αλλά ο στόλος έκανε θαύματα. Στον Β. Παγ. Ωκεανό εβύθισε το Γερμ. δρέδνωτ «Σάρνχωρστ», ενώ στον Βισκαϊκό κόλπο τρία Γερμ. αντιτορπιλικά από την δωδεκάδα που συνώδευαν ένα Γερμ. φορτηγό 5.000 τόννων με πολύτιμο φορτίο από την Ιαπωνία. Οι Ρώσοι διαρκώς και προχωρούν περισσότερο προς τα τέως Πολωνικά και Βαλτικά σύνορα.

Η Αμερικ. Κυβέρνησις και η Αγγλική ανήγγειλαν αυτές της μέρες τους ορισθέντας ανωτάτους αρχηγούς για την πανταχόθεν εισβολή στην Ευρώπη. Θα γίνη επιτέλους; Και πότε;

Σάββατο 1.1.44

Τρίτη Πρωτοχρονιά στην Αγγλία.

Τρίτη 4.1.44

Οι Ρώσοι διέβησαν τα Ρωσσοπολωνικά σύνορα (του 1939) καταδιώκοντας τους εν υποχωρήσει Γερμανούς, εις ους προξενούν μεγ. απωλείας. Η επιδρομές κατά του Βερολίνου συνεχίζονται. Εντός εξ εβδομάδων έπεσαν επ' αυτού πλέον των 14.000 τόννων βόμβες. Η ομαδική εκκένωσις του συνεχίζεται εσπευσμένως.

Κυριακή 16.1.44

Τόσα πολλά γεγονότα, το τελευταίον εξάμηνον ιδίως, αξίζουν να σημειωθούν, αλλά πού διάθεσι. Όλη μου η σκέψι είνε συγκεντρωμένη στο τι γίνεται εκεί κάτω. Πότε θα γυρίσωμε πίσω.

Με της τελευταίες Ρωσσικές επιτυχίες στον βόρειο τομέα του μετώπου, απελευθερώθη οριστικώς το Λένινγκραδ, από την Γερμανική πολιορκία που διαρκούσε δύομισυ τώρα χρόνια. Οι Ρώσοι ευρίσκονται τώρα 30 μίλλια από τα Εσθονικά σύνορα.

Τετάρτη 2.2.44

Οι Ρώσοι από προχθές διέβησαν τα άλλοτε Ρωσσοεσθονικά σύνορα. Με την εκ μέρους των αναγγελιών συνεχών επιτυχιών σ' όλους τους τομείς ανήγγειλαν χθες μεγάλας πολιτειακάς μεταρρυθμίσεις. Εφεξής η Ρωσική Σοβιετική Ένωση προσλαμβάνει ευρύτεραν και πλέον αποκεντρωτικήν μορφήν, κάτι παραπλήσιον προς την Βρετανικήν Αυτοκρατορίαν και Κοινοπολιτείαν Εθνών (British Commonwealth and Empire). Κάθε μια από τας 16 Σοβιετικές Πολιτείας (στας οποίας συμπεριλαμβάνεται η Μολδανοβεσσαραβία προς νότον και η Φινλαδοκαρελία προς βορράν, έως και τα τρία Βαλτικά κράτη) θα είνε εντελώς ανεξάρτητος με δική της διοίκισι, δικό της στρατό και δικούς της διπλωματικούς αντιπροσώπους στο εξωτερικό και αναμεταξύ των ακόμη, αλλά με ένα Κεντρικό Σοβιετικό Συμβούλιο στην Μόσχα, με αντιπροσώπους όλων των Πολιτειών, ένα είδος δηλ. Κοινωνίας των Εθνών της Ανατ. Ευρώπης. Ο Αγγλ. τύπος αποφεύγει τα σχόλια ενώ ο Αμερικανικός υπεδέχθη την είδησι μάλλον εχθρικά και σαν αιφνηδίαν ψυχρολουσίαν. Να δούμε τι εκπλήξεις μάς επιφυλάττουν.

Δευτέρα 7.2.44

Προχθές οι Ρώσοι ανήγγειλαν την πλήρη περικύκλωσι και έναρξι εξολοθρεύσεως δέκα Γερμανικών μεραρχιών, δηλ. περίπου 120.000 στρατού στον τομέα του Cherkassy-Smyela, νοτιοανατολικώς του Κιέβου επί της δυτ. όχθης του Δνείπερου. Χθες δευτέρα ημπερικύκλωσι νοτιώτερον και κοντά στην απότομο καμπή του Δνείπερου, κοντά στην Νικόπολι, περίπου άλλες 60.000 στρατού, δηλ. επτά ακόμη μεραρχίες.

Στο Ιταλικό μέτωπο καμμία πρόοδος. Οι Γερμανοί αλλού μεν αμύνονται σθεναρά και αποτελεσματικά, όπως π.χ. στο Cassino, που από δω και 15 μέρες οι Άγγλοι μπαίνουν μέσα, οι Γερμανοί το εκκενώνουν, οι Αμερικανοί το καταλαμβάνουν εξ εφόδου, ευνοούμενοι από την προέλασι των Γάλλων στον πέριξ και υπέρ αυτό ορεινό όγκο και που όμως είνε πάντα στα χέρια των Γερμανών, αλλού δε επιτίθενται με σχετικές επιτυχίες, όπως π.χ. στον βορειο-

ανατολικό τομέα του προγεφυρώματος Νετούνο-Αντζιο (Ν. της Ρώμης), όπου απώθησαν τους Αγγλοαμερικανούς δύο και πλέον μίλλια πίσω. Από τα γραφόμενα των εφημερίδων, δεν είνε και πολύ ευχάριστη η θέσις του προγεφυρώματος.

Χθες διαβάζοντας πού και πού αποσπάσματα του ημερολογίου μου, άλλο δεν έκαμα παρά να διορθώνω ορθογραφικά λάθη. Τόσα πολλά. Τόση αφηρημάδα την ώρα που γράφω. Το μυαλό μου δεν μπορεί να συγκεντρωθή καθόλου.

Παρασκευή 18.2.44

Την περασμένη Κυριακή το βράδυ έντονη αεροπορική επιδρομή των Γερμανών κατά του Λονδίνου. Αποτελέσματα ασήμαντα. Οι Γερμανοί όμως, για εσωτερική των κατανάλωσι, την διευτυπάνισαν εις το πολλαπλάσιον. Το Λονδίνον καίεται απ' άκρου εις άκρον, διεκρήρυσαν. Προχθές το βράδυ όμως Αγγλική επιδρομή στο Βερολίνον, με ριφθείσας πλέον των 2.500 τόννων βομβών εντός διαστήματος μισής ώρας. Τα αποτελέσματα της Γερμανικής προπαγανδιστικής τυμπανοκρουσίας είχαν εντελώς διαφορετικήν απήχησιν στο Γερμανικό λαό. «Μας εκδικούνται για το κάψιμο του Λονδίνου», λένε και φοβούνται ακόμα χειρότερα επακόλουθα.

Οι περικυκλωμένες σχεδόν επτά μεραρχίες διέφυγαν εγκαίρως με αρκετές όμως απώλειες, εγκαταλείψασαι την Νικόπολι. Ενώ οι άλλες δέκα μεραρχίες, οι κυκλωμένες στον τομέα Cherkassy-Smyela, εξεκαθαρίσθησαν ολοσχερώς. Οι Ρώσοι αναγγέλλουν τους κάτωθι αριθμούς: φονευμένοι 55.000 αιχμάλωτοι, 18.000 διαφυγόντες αεροπορικώς, περί τους 2.000 αξιωματικοί. Μεταξύ των φονευμένων και ο Γερμανός στρατηγός Διοικητής των δέκα μεραρχιών. Τεράστιες ποσότητες υλικού κατεστράφησαν ή εκυριεύθησαν. Εκτός των ανωτέρω 55.000 νεκρών, οι Γερμανοί έχασαν άλλες 22.000 νεκρούς στης μάταιες επιθέσεις εκ των έξω να απελευθερώσουν τους κυκλωμένους. Εκατόν χιλιάδες σχεδόν Γερμανοί έπαυσαν οριστικώς να μάχωνται για τον Χίτλερ. Στον βόρειο τομέα επίσης οι Ρώσοι σημειώνουν ραγδαίες επιτυχίες και προέλασι. Το Λένινγκραντ ευρίσκεται τώρα πλέον πολύ – απιστεύτως πολύ

– μακριά από το μέτωπο, ένα τομέα του οποίου αποτελούσε προ μηνός μόλις. Στο προγεφύρωμα του Anzio-Nettuno (νοτίως της Ρώμης) οι Γερμανοί επιτίθενται λυσσώδως. Συγκεντρώνουν διαρκώς νέες δυνάμεις. Προσπαθούν να ρίξουν τους Συμμάχους στην θάλασσα. Είνε ζήτημα αναπτέρωσης του ηθικού των, κυρίως του λαού, γι' αυτό δεν φείδονται καμμιάς θυσίας. Προχθές η κατάστασις εκεί ήταν αρκετά κρίσιμος για τους Συμμάχους, ευτυχώς όμως εκράτησαν και εστερέωσαν, οριστικά φαίνεται, της θέσεις των, αν και με σχετική απώλεια εδάφους. Η προσεχής εβδομάς προμηνύεται κρίσιμος.

Στον τομέα της Μικτής 5ης Αγγλοαμερικανικής Στρατιάς (στο Κασσίνο βορειοανατολικώς της Νεαπόλεως), η μάχης εξελίσσονται με πείσμα χωρίς τίποτε να γίνεται. Προχθές οι Αμερικανοί ήσαν στον σταθμό της πόλεως. Χθες όμως τον εγκατέλειψαν. Ένα μεγάλο εμπόδιο γι' αυτούς είνε το παρακείμενον Μόντε Κασσίνο, όπου το περίφημο μοναστήρι του Κασσίνο, κτισθέν προ 1.400 ετών, του τάγματος των Βενεδικτίνων. Οι Γερμανοί το μετέβαλον σε φρούριο, ενώ οι Αγγλοαμερικανοί απέφευγον να το προσβάλουν, λόγω της θρησκευτικής και ιστορικής σπουδαιότητός του. Προ του διλήμματος όμως της φθοράς που τους επιφέρουν, ειδοποίησαν τους Γερμανούς πως θα το βομβαρδίσουν, αν δεν το εκκενώσουν. Σημειωτέον ότι εντός αυτού είχαν καταφύγει εκατοντάδες γυναικοπαίδων. Έρριξαν προκηρύξεις για να φύγουν τα γυναικόπαιδα και μετά 24 ώρες το εβομβάρδισαν αλύπητα από ξηράς και αέρος. Τώρα το περίφημο αυτό μοναστήρι κείται εις σωρόν ερειπίων, υπό τα οποία βρήκαν φρικτό θάνατο τα γυναικόπαιδα, γιατί οι Γερμανοί τούς εκλείδωσαν μέσα στα κελλιά αντί να τους αφήσουν να φύγουν.

Η εξέλιξις των επιτυχιών των Ρώσων στον Βόρειο τομέα έφευρεν τους Φινλανδούς σε απελπιστική κατάστασι. Ήδη Φινλανδοί πολιτευταί, και πρώην και νυν Υπουργοί, με επικεφαλής τον Ρωσσόφιλο τέως Πρωθυπουργό Παασικίβι,¹⁸⁶ ευρίσκονται

186. Juho Kusti Paasikivi (1870-1956): Φινλανδός πολιτικός, που διετέλεσε Πρωθυπουργός της χώρας (1918 και 1944-1946), καθώς και Πρόεδρος της Φινλανδικής Δημοκρατίας

στην Σουηδία διαπραγματευόμενοι την συνθηκολόγησι με την Ρωσσία. Τίποτε δεν αναγγέλλεται επισήμως, φαίνεται όμως ότι οι διαπραγματεύσεις προχωρούν με τους Ρώσσους, δεικνύοντας μετριοπαθείς έναντι των Φινλανδών αξιώσεις. Η μεγαλύτερα δυσχέρεια για τους Φινλανδούς φαίνεται να είνε όχι αι Ρωσσικά αξιώσεις, αλλά η επτά γερμανικές μεραρχίες στην Β. Φινλανδία, που απειλούν απηνή δράσι εναντίον των Φινλανδών, αν τυχόν αποφασίσουν συνθηκολόγησι. Πάντως η προσεχής εβδομάς φαίνεται πως θα ξεκαθαρίση την κατάσταση.

Οι Αμερικανοί σημειώνουν μεγάλες επιτυχίες στον νότιο Ειρηνικό εναντίον των Ιαπώνων. Μετά την προ δεκαήμερου κατάληψι των νήσων Marshall, ενήργησαν αιφνιδιαστικό βομβαρδισμό και επιτυχή απόβασι στην κεντρική ναυτική βάσι των Ιαπώνων, στον Ν. Ειρηνικό, την νήσον Truk («Τρακ» ή «Τρωκ», όπως είπεν ο εκφωνητής του BBC) του συμπλέγματος των Καρολίνων Νήσων, 1.000 μίλλια δυτικώς των Marshall.

Σάββατο 19.2.44

Των ψυχών. Το πρωί πήγα στην εκκλησία που είχαμε μνημόσυνο του πατέρα. Την βρήκα χωρίς τζάμια και χωρίς ηλεκτροφωτισμό. Αποτέλεσμα μιας Γερμανικής βόμβας που της πρώτες πρωινές ώρες κατεδάφισε μέχρι θεμελίων το απέναντι τετραώροφο σπήτι. Η επιδρομή που έκαμαν την νύκτα οι Γερμανοί με σκοπό να κάψουν το Λονδίον ήταν η ισχυρότερη από όσες έκαμαν έως τώρα από δω και δυόμισι χρόνια που είμαι εδώ. Μεταξύ των καταστραφέντων κτιρίων συγκαταλέγονται τρεις εκκλησίοι, δύο νοσοκομεία. Επίσης ένα μεγάλο σχολείο γεμάτο πρόσφυγες από το Γιβραλτάρ. Ευτυχώς είχαν καταφύγει εγκαίρως στα καταφύγια και έτσι την γλύτωσαν με μερικούς τραυματίες μόνον. Το σχολείο αυτό είνε στον δρόμο που μένει ο Πάννης, Campden Hill Road, περί τα 100-200 μέτρα από το σπήτι του. Στον δρόμο αυτό κατε-

(1946-1970). Υποστηρικτής της φιλειρηνικής εξωτερικής πολιτικής, ήταν παράλληλα οπαδός της συνεργασίας με τη Σοβιετική Ένωση.

στράφησαν και περί τα τέσσαρα-πέντε άλλα σπήτια, ενώ περί τα 20 άλλα έμειναν χωρίς τζάμια.

Παρασκευή 25.2.44

Οι Γερμανικές επιδρομές κατά του Λονδίνου συνεχίζονται κάθε βράδυ με αρκετή ένταση. Άρχισαν να θυμίζουν στους Λονδρέζους (το Blitz) την περίοδο των εντατικών βομβαρδισμών του 1940-41. Η τωρινές επιδρομές δεν υστερούν καθόλου σε ένταση, είναι όμως περιορισμένης διάρκειας, μία-μιάμιση ώρα, ενώ αι προτριετίας διαρκούσαν όλες της σκοτεινές ώρες. Μεταξύ των καταστραφέντων κτιρίων συγκαταλέγεται και το Υπουργείον Εσωτερικών (Home Office), το St. James's Theater και πολλά άλλα κτίρια γύρω στην St. James's Street και King Street και το St. James's Palace (Βασιλικόν Ανάκτορον), το οποίον υπέστη αρκετάς ζημίας. Της ελληνικής εκκλησίας τα τζάμια, όσα δηλ. είχαν μείνη γερά από της επιδρομής της νύκτας της Παρασκευής προς το Σάββατο 19.2.44, έσπασαν από την επιδρομή της νύκτας της Κυριακής 20.2.44, κατά την οποίαν κατεστράφη άλλο κτίριο απέναντί της. Από τον λόγο (πολεμική ανασκόπησι) του Churchill στην Βουλή την περασμένη Τρίτη: «Μια από τις τραγικότερες συνέπειες της υποδουλώσεως της Ευρώπης από τους Γερμανούς εμφανίζεται στην Ελλάδα. Είναι πράγματι αποκαρδιωτικόν, είπε, να βλέπεις τους Έλληνας (υπονοούσε τους αντάρτες) να χρησιμοποιούν, για να αλληλοσκοτώνονται αναμεταξύ των, γιατί η μια ομάς δεν χωνεύει την άλλη, τα όπλα που με τόσες δυσκολίες τους προμηθεύομε για να πολεμούν τους Γερμανούς». Ευτυχώς, όπως τουλάχιστον αναφέρουν πρόσφατοι ειδήσεις, που κατώρθωσαν έστω και προσωρινά να συνεννοηθούν αναμεταξύ των κατόπιν παρεμβάσεως του Στρατηγείου της Μ. Ανατολής και πολλών βασάνων της εν Καϊρώ Κυβερνήσεως.¹⁸⁷ Έτσι ελπίζεται

187. Αναφέρεται στη συμφωνία της 29ης Φεβρουαρίου 1944, που υπογράφηκε μετά τη λήξη σύσκεψης για τον τερματισμό των συγκρούσεων που είχαν ξεσπάσει μεταξύ ΕΛΑΣ και ΕΔΕΣ, κυρίως μετά τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας τον Σεπτέμβριο του 1943. Στη σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε στο Μυρόφυλλο Τρικάλων (15-22.2.1944) και την Πλάκα Ιωαννίνων (27-29.2.1944) έλαβαν μέρος εκπρόσωποι των οργανώσεων ΕΛΑΣ, ΕΔΕΣ και ΕΚΚΑ και του Στρατηγείου Μέσης Ανατολής (ΣΜΑ). Η συμφωνία, που έφερε προσωρι-

να ξαναρχίσει ο εφοδιασμός των που είχε προ πολλού σταματήσει λόγω του αλληλοφαγώματός των.

Τετάρτη 1.3.44

Χθες οι Ρώσσοι ανήγγειλαν επισήμως τους όρους των για συνθηκολόγησι με την Φινλανδία. Τους προτείνουν τους ίδιους όρους συνθηκολογήσεως που τους επέβαλαν τον χειμώνα του 1940. Μπορεί να πη κανείς πως είναι πολύ μετριοπαθείς. Ο μόνος επί πλέον όρος είναι η απομόνωσης και περιορισμός σε στρατόπεδα του Γερμανικού στρατού που είναι στην Β. Φινλανδία. Και ακριβώς εδώ είναι ο κόμβος των Φινλανδών. Η Φινλανδική Βουλή είχε χθες πολύωρο μυστική συνεδρία σχετικώς με το ζήτημα τούτο. Τι έγινε ακριβώς δεν ελέχθη. Σήμερα όμως το Φινλανδικό ραδιόφωνο ανήγγειλεν, άνευ ουδενός σχολίου, στον Φινλανδικό λαό τους προτεινομένους όρους των Ρώσων. Πάντως η συνθηκολόγησις των Φινλανδών είναι ζήτημα ημερών. Η στάσις αυτή της Φινλανδίας άρχισε να επιδρά και στις αντιλήψεις των Κυβερνήσεων Βουλγαρίας-Ουγγαρίας-Ρουμανίας.

Μαζί με την εντατική δράσι της αεροπορίας εναντίον των Γερμανών και με την προσέγγισι της ανοίξεως, άρχισαν να εντείνονται χαρακτηριστικά και οι προετοιμασίες για το δεύτερο μέτωπο. Φαίνεται πως τελειώνουν τα ψέμματα.

Σήμερα ανήγγειλαν επισήμως εδώ ότι Έλληνες αντάρτες με επικεφαλής έναν Άγγλο αξιωματικό ανετίναξαν στα Τέμπη την 22.2.44 μια αμαξοστοιχία πλήρη Γερμανών αξιωματικών και στρατού.¹⁸⁸ Εφονεύθησαν πολλοί αξιωματικοί, μεταξύ των οποίων ένας στρατηγός με το επιτελείο του και περί τους 600 στρατιώτας. Όλα καλά, αλλά τις οίδε πάλι πόσους ομήρους θα σκοτώσουν πάλι οι Γερμανοί για εκδίκηση.

νή συμφιλίωση, αναφερόταν στην καθολική καταδίκη της κατοχικής κυβέρνησης Ράλλη και των Ταγμάτων Ασφαλείας, και προέβλεπε τους όρους σχετικά με τη δημιουργία ενιαίου αντιστασιακού μετώπου, την επιλογή αρχιστράτηγου, την απόβαση συμμαχικού στρατού στην Ελλάδα και τη συγκρότηση ενωτικής κυβέρνησης.

188. Η γερμανική ταχεία αμαξοστοιχία «53» μετέφερε επίλεκτα στελέχη των Ες Ες, αξιωματικούς της Βέρμαχτ και πολεμικό υλικό από την Ελλάδα στο ανατολικό μέτωπο και ανατινάχθηκε από το Τάγμα Μηχανικού Ολύμπου του ΕΛΑΣ (με Διοικητή τον Αντ. Αγγελούλη ή Βρατσάνο) και Άγγλους σαμποτέρ.

Παρασκευή 17.3.44

Ενώ οι Φινλανδοί με συζητήσεις και αντιπροτάσεις, πιεζόμενοι από τους Γερμανούς, προσπαθούν να παρεκκύσουν την συνθηκολόγησί των, αντιθέτως οι Ρουμάνοι φαίνονται επισπεύδοντες της προσπάθειάς των εξόδου από τον πόλεμο. Αντιπρόσωπός των ήδη ο υπερεβδομηντάρης, άλλοτε Πρωθυπουργός, Πρίγκιψ Στιρμπέν,¹⁸⁹ ευρίσκεται εις Κάιρον προς διαπραγματεύσεις. Ήδη οι Ρώσοι ανήγγειλαν ότι σε πολλά σημεία έφθασαν στον Δνείστερο, το προπολεμικό σύνορο προς την Ρουμανία. Αμερικανοί αεροπόροι εβομβάρδισαν πάλι χθες και προχθές την Σόφια.

Στο Ιταλικό μέτωπο τα παλούκια εξακολουθούν παρ' όλων ότι Αγγλοαμερικανικά αεροπλάνα έρριξαν 2.500 τόννους βόμβες κατά του Κασσίνο, οι Γερμανοί εξακολουθούν να το κατέχουν και να αμύνονται εντός αυτού.

Σημερινή ειδησεογραφία φέρει επικείμενην επίθεσιν στα Βαλκάνια με βάσεις εξορμήσεως από την Ιταλία. Προς τον σκοπόν τούτο, λένουν ότι ο αρχηγός των Σέρβων ανταρτών Στρατάρχης Τίτο¹⁹⁰ είχε συνάντησι με τον Άγγλο αρχιστράτηγο στην Ιταλία, στρατηγόν Αλεξάνδερ.¹⁹¹

Δύο Αμερικανικές εφημερίδες έγραψαν σήμερα ότι η Γερμ. Κυβέρνησι εβolidοσκόπησε τον Βασιλέα της Σουηδίας Γουσταύο,¹⁹² για μεσολάβησι προς σύναψιν ειρήνης.

189. Barbu Știrbey (1872-1946): Ρουμάνος πρίγκιπας, που διετέλεσε για ολιγοήμερο διάστημα Πρωθυπουργός του Βασιλείου της Ρουμανίας (Ιούνιος 1927).

190. Josip Broz Tito (1892-1980): Γιουγκοσλάβος πολιτικός και στρατιωτικός. Γενικός γραμματέας, ήδη από το 1940, της ΚΕ του παράνομου γιουγκοσλαβικού Κ.Κ., ηγήθηκε της εθνικής αντίστασης της χώρας του, οργάνωσε τον ισχυρότερο ίσως στρατό στην κατεχόμενη Ευρώπη και κατάφερε σημαντικά πλήγματα στον εχθρό. Μεταπολεμικά πρωταγωνίστησε στη δημιουργία της Ομοσπονδιακής Λαϊκής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και διετέλεσε πρώτος πρόεδρος της (1945-1980).

191. Harold Alexander (1891-1969): Άγγλος στρατάρχης που, μετά τις επιτυχημένες αποστολές του στο γαλλικό μέτωπο, στη νότια ζώνη της Αγγλίας, καθώς και στην Απω Ανατολή, ανέλαβε διαδοχικά τη διοίκηση της Μέσης Ανατολής και την Ανωτάτη Διοίκηση των συμμαχικών δυνάμεων της Μεσογείου.

192. Gustaf V (1858-1950): Βασιλιάς της Σουηδίας (1907-1950) που ανέβηκε στον θρόνο το 1907, μετά τη διάλυση της ένωσης μεταξύ Σουηδίας και Νορβηγίας. Ενίσχυσε το συνταγματικό καθεστώς, και ήταν οπαδός της αυστηρής ουδετερότητας της χώρας του τόσο κατά τον Α' όσο και κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Από της χθεσινές εφημερίδες. Μέσος όρος πολεμικών δαπανών ημερησίως τον λήξαντα μήνα: Αμερικής £78.500.000, Αγγλίας £18.500.000, 100 δηλ. εκατομμύρια λίρες ημερησίως μόνον για την Αγγλία και την Αμερική.

Δευτέρα 20.3.44

Οι Ρώσοι διέβησαν ήδη τον Δνείστερο σε μήκος υπερτριάντα μιλίων και προελαύνουν ακάθεκτοι εντός της Βεσσαραβίας. Απέχουν ήδη λιγότερο των 50 μιλίων από τον ποταμό Προύθο, το σύνορο της παλ. Ρουμανίας (εκτός δηλ. της Βεσσαραβίας, ην οι Ρώσοι θεωρούν δική των). Στην Ρουμανία επικρατεί πανικός, σύγχυσις και αναστάτωση. Προβλέπεται συντομωτάτη συνθηκολογήσις. Επίσης, αι ενδείξεις συνθηκολογήσεως της Φινλανδίας είνε σήμερα πιο αισιόδοξοι, κατόπιν μετριάσεως των Ρωσικών όρων ανακωχής.

Στο Αλγέριον εξετελέσθη σήμερα η εις θάνατον καταδίκη του Pucheu,¹⁹³ του τέως Υπουργού Εσωτερικών του Vichy, δηλ. της μετά την συνθηκολόγησιν Γαλλ. κυβερνήσεως. Ούτος είχε προσχωρήσει στους υπό τον Στρατηγόν Giraud Γάλλους στην Β. Αφρική, όπου πήγε μέσω Ισπανίας. Εδικάσθη όμως από στρατοδικεϊόν του French Committee of National Liberation με την κατηγορίαν συνεργασίας με τους Γερμανούς, [τη] διάθεσιν της Γαλλ. αστυνομίας ως οργάνου των Γερμανών και σχηματισμού της λεγεώνας Γάλλων εθελοντών εναντίον των Ρώσων, υπό τας διαταγάς των Γερμανών. Προβλέπεται όμως ότι η καταδίκη αυτή θα εξάψη τα πάθη μεταξύ των αντιμαχομένων Γαλλικών νησίδων. Σχετικώς αναφέρουν το γεγονός Γάλλου αξιωματικού υπηρετούντος στο Γαλλ. στρατό, στην εκστρατεία κατά των Γερμανών στην Ιταλία, τον οποίον ανεκάλεσαν στο Αλγέριο με πρόθεσι αποτάξεως ως συνεργασθέντα με τους Γερμανούς, αλλά η διαταγή επιστροφής του στο Αλγέριο τον βρήκε νεκρό επί του πεδίου της μάχης, όπου επέδειξεν απaráμιλλον ηρωισμόν μαχόμενος εναντίον των Γερμανών. Η φαγωμάρα είναι και στους

193. Pierre Firmin Pucheu (1899-1944): Γάλλος βιομήχανος, Υπουργός Βιομηχανίας (1941) και Εσωτερικών (1941-1942) στην κυβέρνηση του Βισύ, γνωστός για τη σκληρή αντικομμουνιστική και αντιεβραϊκή δράση του.

Γάλλους κληρονομική αρρώστεια. Ο de Gaulle έπεσεν ήδη εκποδών του Στρατηγού Giraud, αυτού που με τον προδότη(;) ναύαρχο Darlan έθεσαν την Β. Αφρική παρά το πλευρόν των Συμμάχων.

Σήμερα το απόγευμα στην Γιουγκοσλαβική Πρεσβεία έγιναν οι Γάμοι του εικοσαετούς Βασιλέως της Γιουγκοσλαβίας Πέτρου με την Πριγκίπισσαν Αλεξάνδραν της Ελλάδος, κόρη του Βασιλέως Αλεξάνδρου. Δεν θα στεφθή όμως Βασίλισσα της Γιουγκοσλαβίας παρά μόνο μετά την επανεγκατάστασίν του στην Σερβία.

Όλαι αι ενδείξεις πείθουν περί προσεχούς αποβάσεως στην Ευρώπη, περί του πολυθρυλήτου δευτέρου μετώπου, του δυτικού, και περί ενδεχομένης επιθέσεως και στα Βαλκάνια εξ Ιταλίας, δηλ. προς Αλβανίαν και Γιουγκοσλαβίαν. Είναι άλλωστε καιρός πλέον, γιατί οι Ρώσσοι πλησιάζουν μέσω Ρουμανίας.

Οι Γερμανοί κατέλαβον στρατιωτικώς την Ουγγαρίαν, ενώ εκκενώνουν εσπευμένως την Κριμαία και την Οδησό.

Πέμπτη 6.4.44

Τρίτη επέτειος της επιθέσεως της Γερμανίας κατά της Ελλάδος. Αι ειδήσεις φέρουν ως διεξαγομένης σφοδράς μάχας μεταξύ των Γερμανών και των ανταρτών στην Θεσσαλία.

Οι Ρώσσοι έχουν προ εβδομάδος διαβή τον Προύθο και μάχονται εντός του παλ. Ρουμανικού εδάφους. Βρίσκονται μερικά χιλιόμετρα μακριά από το Ιάσιον. Οι Γερμανοί λένε θα υπερασπίσουν(;) την Ρουμανίαν μέχρις εσχάτων. Αλλά Συμμαχικοί αεροπορικοί βομβαρδισμοί με βάσιν την Ν. Ιταλίαν καταστρέφουν την Σόφια, το Βουκουρέστι, την Βουδαπέστη, το Πλοέστι και άλλα κεντρικά σημεία στα Βαλκάνια.

Το Cassino βρίσκεται πάντα (ολόκληρο τώρα) στα χέρια των Γερμανών.

Προχθές Δευτέραν 3.4.44 παρητήθη ο Πρόεδρος της Κυβερνήσεως κ. Τσουδερός¹⁹⁴ και χθες τα λοιπά μέλη της Κυβερνήσεως

194. Στις 11.3.1944 είχε συγκροτηθεί στην κατεχόμενη Ελλάδα η Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ), εξέλιξη που πυροδότησε πολιτικό αναβρασμό και στη Μέση Ανατολή. Το αίτημα για σχηματισμό νέας κυβέρνησης με βάση την ΠΕΕΑ, που είχε

τη υποδειξί του Προέδρου. Ο Βασιλεύς ανέθεσε τον σχηματισμό της Ν. Κυβερνήσεως στον Σοφοκλή Βενιζέλο, πρόκειται δε να φύγη συντόμως για το Κάιρον, ύστερα από δίμηνο περίπου παραμονή του στο Λονδίνο. Αιτία της παραιτήσεώς του φέρεται διαφωνία με τους λοιπούς Υπουργούς ως προς την έκτασιν συνεργασίας και συμμετοχής εις την Κυβέρνησιν των ανταρτικών ομάδων και ιδίως της ΕΑΜ (Εθνικόν Απελευθερωτικόν Μέτωπον – αριστερίζον). Η αιώνια κατάρα της φυλής μας, η μεταξύ μας φαγωμάρα, δεν μπορεί να τεθή κατά μέρος τώρα που πλησιάζουν οι κρίσιμες στιγμές για το έθνος μας, τώρα που με την βοήθεια του Θεού πλησιάζει ο καιρός της επιστροφής μας στην Ελλάδα, ύστερα από υπερτριετή κατοχή από τους Γερμανούς.

Μ. Τρίτη 11.4.44

Οι Ρώσσοι από το Σάββατο έχουν πατήσει το Γιουγκοσλαβικό έδαφος προς το μέρος των συνόρων με την Ρουμανίαν (Ανατ. Καρπάθια). Στην Ρουμανία έχουν προχωρήσει σε αρκετό βάθος και κατέλαβαν πολλές πόλεις και χωριά. Έχουν περάσει τον Προύθο, έφθασαν τον Σερέτ και τον πέρασαν κι αυτόν σε κάποια σημεία. Στον τομέα της Ν. Ουκρανίας χθες Δευτέραν ξανακατέλαβαν την Οδησό ύστερα από Γερμανική κατοχή δύομισι ετών. Άλλες Ρωσικές δυνάμεις από χθες διέσπασαν της γραμμές Αμύνης των Γερμανών στον Ισθμό της Κριμαίας και προχωρούν για την τελική εκκαθάρισι της Χερσονήσου, που την είχαν ως τώρα αφήσει στα χέρια των Γερμανών. Τόσο στην Οδησό όσο και στην Κριμαία οι Γερμανοί υφίστανται τεράστιες απώλειες τόσο σε έμψυχο όσο και σε άψυχο υλικό.

Η εξέλιξις της κυβερνητικής κρίσεως εσταμάτησε προς το παρόν, μέχρις ότου, κατά τας πληροφορίας, καταστούν δυνατά νεώτεροι συνεννοήσεις. Εν τω μεταξύ παραμένει η παραιτηθείσα Κυβέρνησις Τσουδερού. Ο Βασιλεύς ανεχώρησε αεροπορικώς την Κυριακή το βράδυ.

ήδη βρει αρκετούς υποστηρικτές στο στράτευμα, μετατέθηκε και στους κυβερνητικούς κύκλους, προκαλώντας την κρίση του Απριλίου.

Τρίτη 18.4.44

Σε οκτώ μέρες οι Ρώσοι κατέλαβον ολόκληρη την Κριμαία, από του βορειοτάτου μέχρι του νοτιοτάτου σημείου αυτής. Μένει μόνον η Σεβαστούπολη, την οποία έχουν κυκλώσει πανταχόθεν, ενώ ο στόλος καταδιώκει και καταβυθίζει τα Γερμανικά βαπόρια εκκενώσεως προς την Ρουμανία. Δύο βαπόρια, διαλαθόντα την προσοχή των Ρώσων, κατέφυγαν στην Τουρκία (Σαμψούντα) όπου οι αποβιβασθέντες Γερμανοί στρατιώται αφωπλίσθησαν. Στους λοιπούς Ρωσικούς τομείς οι επιχειρήσεις γενικώς εσταμάτησαν προς το παρόν.

Οι Αγγλοαμερικανικές αεροπορικές επιδρομές στην Γερμανία και της κατεχόμενες χώρες συνεχίζονται αδιακόπως νύκτα και μέρα με μεγάλη ένταση, ρίχνοντας χιλιάδες τόννων βομβών.

Η κυβερνητική κρίσις σχεδόν ετερματίσθη, ανέλαβε ορκισθείς ως Πρόεδρος ο Σοφ. Βενιζέλος με τον Ναύαρχο Δεμέστιχα¹⁹⁵ της Εμπ. Ναυτιλίας και τον υποστράτηγο Τζανακάκη της Κοινων. Προνοίας και Περιθάψεως. Όλα τα άλλα Υπουργεία εκράτησε ο ίδιος εν αναμονή πέντε-έξη αντιπροσώπων των εν Ελλάδι κομμάτων και ιδίως των μαχομένων ομάδων, ων η κυριώτερα η ΕΑΜ (Εθνικόν Απελευθερωτικόν Μέτωπον), με κομμουνιστικές αντιλήψεις.

Από την Μεγ. Παρασκευήν ως σήμερα (επί τετραήμερον) πέρασα της μέρες του Πάσχα μαζί με τον Πάννη στο εξοχικό σπήτι του Αλέκου Ορφανού (Σκυριανού) πλάι στον Τάμεσι κοντά, στο Marlow. Κυριώτερα μου απασχόλησι μάζεμμα και βράσιμο ραδικιών. Σήμερα η Αγγλική Κυβέρνησις εξήγγειλεν ένα μοναδικό στην ιστορία μέτρο. Κατήργησε τα προνόμια όλων των Διπλωματικών εν Αγγλία αποστολών (εκτός της Ρωσικής και των Ηνωμ. Πολιτειών). Δηλ. απηγόρευσε την κρυπτογραφικήν τηλ/κήν συνεννόησιν, το δικαίωμα αλογοκρίτου διπλωματικής αλληλογραφίας και τα ταξείδια. Το μέτρον τούτο (προσωρινόν) ελήφθη, λένουν, δι' ασφάλειαν

195. Ιωάννης Δεμέστιχας (1882-1960): Ανώτατος αξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού με σημαντική δράση στους εθνικούς αγώνες. Τον Απρίλιο του 1943, κατέφυγε στη Μέση Ανατολή και ανέλαβε Γενικός Επιθεωρητής του Πολεμικού Ναυτικού (1943-1945). Στην ολιγόμηρη εξόριστη κυβέρνηση του Σοφοκλή Βενιζέλου (14-26.4.1944) υπηρέτησε ως Υπουργός Εσωτερικών, Υπουργός Παιδείας και Υφυπουργός Εμπορικής Ναυτιλίας.

λόγω των προσεχών επιχειρήσεων διά την έναρξιν του Β. Μετώπου, δηλ. την εισβολή στην Γερμανοκρατούμενη Ευρώπη.

Κυριακή 23.4.44

Οι Αγγλοαμερικανικοί αεροπορικοί βομβαρδισμοί συνεχίζονται αδιάπτωτοι. Προανακρούσματα του δευτέρου μετώπου, που κατήντησε πια περίφημο, διαρκώς πρόκειται να αρχίση, αλλά ως τώρα δεν πραγματοποιείται. Εν τω μεταξύ λαμβάνονται διάφορα σχετικά μέτρα. Αναστέλλονται οι διπλωματικές προνομίες, αλλά το σαμποτάζ της πολεμικής προσπάθειας συνεχίζεται αδιάπτωτο από της συνεχείς διάφορες απεργίες ανθρακωρύχων, εργατών ναυπηγείων, σιδηροδρομικών, οδηγών λεωφορείων και δεν ξέρω τίνων άλλων. Σταματά η μία απεργία για να συνεχίση η άλλη.

Εν τω μεταξύ το αλληλοφάγωμα των Ελλήνων εξακολουθεί. Σήμερα ανηγγέθη ο φόνος (ίσως από την οργάνωσι της ΕΑΜ) του αρχηγού της μετριοπαθεστέρας και συνειδητοτέρας ομάδος ανταρτών, του συντ/χου Ψαρρού,¹⁹⁶ ο οποίος προσπαθούσε να μεσολαβεί μεταξύ των αντιμαχομένων ομάδων. Επίσης ανηγγέθη η λήξις της στάσεως, κατόπιν συμπλοκής με θύματα εκατέρωθεν, των πληρωμάτων στην Αλεξάνδρεια τριών πολεμικών (κορβετών) που αξιούσαν από την Κυβέρνησι να ανασχηματισθί με συμμετοχή των ανταρτικών οργανώσεων,¹⁹⁷ των οποίων όμως οι αντιπρόσω-

196. Δημήτριος Ψαρρός (1893-1944): Βενιζελικός και αντιμοναρχικός στρατιωτικός με σημαντική δράση, ήδη από την εποχή του κινήματος Εθνικής Άμυνας (1916) αλλά και αργότερα, στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Μικρασιατικό Πόλεμο. Στη διάρκεια της Κατοχής ήταν συνιδρυτής της αντιστασιακής οργάνωσης Εθνική και Κοινωνική Απελευθέρωση (ΕΚΚΑ) και αρχηγός του ανταρτικού 5/42 Συντάγματος. Κατά τις εμφύλιες διαμάχες μεταξύ των αντιστασιακών οργανώσεων, η ομάδα του διαλύθηκε βίαια (17.4.1944) και ο ίδιος συνελήφθη αιχμάλωτος και δολοφονήθηκε. Παρ' όλο που διατυπώθηκαν και αντίθετες απόψεις, η πράξη χρεώθηκε στην ΕΑΜική ηγεσία και υπήρξε από τις μελανότερες σελίδες του κινήματος της Εθνικής Αντίστασης.

197. Ήδη από τις αρχές Απριλίου του 1944 είχαν εκδηλωθεί στάσεις στο σύνολο σχεδόν των μονάδων του ναυτικού που τάσσονταν ενεργά υπέρ της ΠΕΕΑ, απαιτώντας από τον Τσουδερό τη συνεργασία μαζί της και τη συγκρότηση κυβέρνησης με βάση αυτήν. Η καταστολή των στάσεων αποφασίστηκε από τους Βρετανούς να ξεκινήσει πρώτα από το λιμάνι της Αλεξάνδρειας, που ήταν ναύσταθμος του αγγλικού και συμμαχικού στόλου της Μεσογείου. Η επίθεση εκδηλώθηκε τελικά τη νύχτα της 23ης Απριλίου από ομάδα Ελλήνων αξιωματικών και ναυτών, με απώλειες σε νεκρούς και τραυματίες και από τις δύο πλευρές. Τα υπόλοιπα πλοία παραδόθηκαν τις επόμενες μέρες, ενώ χιλιάδες κινηματίες

ποι αναμένονται ακόμη στο Κάιρο. Εν τω μεταξύ έχει φθάσει εκεί ο φιλελεύθερος πολιτευτής, άλλοτε Υπουργός, Γ. Παπανδρέου.

Τρίτη 25.4.44

Καταντήσαμε οπερέττα. Η σημερινές εφημερίδες γράφουν: «Άλλη Ελληνική Στρατιωτική Στάσις». Μετά την συνομωσίαν των πολεμικών στην Αλεξάνδρεια κατεστάλη και η από τριών εβδομάδων στάσις της ταξιαρχίας στην Μ. Ανατολή.¹⁹⁸ Άλλη επίσης απόπειρα στάσεως, ελαφροτέρας όμως εκδηλώσεως, έλαβε χώραν στο ΚΕΑ (Κεντρικόν Εκπαιδευτήριον Ναυτικού Αγγλίας), του μεταφερθέντος από τον Πόρο στο Chatham κοντά στο Λονδίνο. Οι κινηματίαι ζητούσαν να αποκηρύξη ο στόλος την Κυβέρνησι και να προσχωρήση στους υπό τον Συν/χη Μπακιρτζή,¹⁹⁹ (δηλαδή) το ΕΑΜ. Ο Θεός να φυλάη την Ελλάδα. Αρχίσαμε στα καλά το αλληλοφάγωμα, πριν ακόμη να ελευθερώσωμε την χώρα από τους κατακτητάς. Και πού είσαι ακόμη; Όταν θα μείνωμε κύριοι στο σπήτι μας. Τα αποτελέσματα της δικτατορίας Μεταξά εμφανίζονται έντονα και αδυσώπητα μετά δέκα ολόκληρα έτη και στην πιο κρίσιμη στιγμή της ζωής του Έθνους.

Αι διαπραγματεύσεις ανακωχής μεταξύ Ρωσσίας-Φινλανδίας φαίνεται πως ναυάγησαν οριστικώς.

αιχμαλωτίστηκαν και μεταφέρθηκαν από τους Βρετανούς σε στρατόπεδα της Αφρικής.

198. Ήδη από τις 7 Απριλίου, επιτροπές στρατιωτών είχαν αναλάβει τον έλεγχο της 1ης Ταξιαρχίας, που βρισκόταν στρατοπεδευμένη στο Μπουργκ Ελ Αράμπ, κοντά στην Αλεξάνδρεια, λίγο πριν από τη μεταφορά της – μαζί με άλλα συμμαχικά στρατεύματα – στο μέτωπο της Ιταλίας για την κατάληψη της Ρώμης. Μετά τη λήξη της επιχείρησης εναντίον των πλοίων η Ταξιαρχία, περικυκλωμένη από τους Βρετανούς, παραδόθηκε τελικά στις 24 Απριλίου.

199. Ευρυπίδης Μπακιρτζής (1895-1944): Στρατιωτικός, που πρωταγωνίστησε στο έντονο πολιτικοστρατιωτικό παρασκήνιο των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα, και ηγετικό στέλεχος στη συνέχεια της Εθνικής Αντίστασης. Στις αρχές της Κατοχής (1941-1942) διετέλεσε αρχηγός της οργάνωσης «Προμηθεύς Ι» η οποία, σε συνεργασία με τους Βρετανούς, δραστηριοποιήθηκε κυρίως στον τομέα των πληροφοριών. Στη συνέχεια διέφυγε στην Αίγυπτο, από όπου επέστρεψε το 1943. Συνέβαλε στη συγκρότηση των ανταρτικών δυνάμεων της ΕΚΚΑ του Δημήτριου Ψαρρού, αλλά έπειτα προσχώρησε στην οργάνωση ΑΑΑ (Αγών-Ανόρθωσις-Ανεξαρτησία) του στρατηγού Στέφανου Σαράφη και κατόπιν στο ΕΑΜ. Ιδρυτής της ΠΕΕΑ, ανέλαβε πρώτος Πρόεδρος της κατά το διάστημα 10.3.1944-18.4.1944 και αργότερα Αντιπρόεδρος μέχρι τη διάλυσή της.

Από μεθαύριο βράδυ, λόγω της επικείμενης ενάρξεως της εισβολής στην Ευρώπη, απηγορεύθη απολύτως η αναχώρησις οιοσδήποτε, έστω και συμμάχου Διπλωμάτου, εξ Αγγλίας.

Πέμπτη 27.4.44

Ανηγγέλθη σήμερα ότι ο κ. Σ. Βενιζέλος, αποτυχών στις προσπάθειες του σχηματισμού Κυβερνήσεως, παρητήθη. Ο Βασιλεύς ανέθεσεν εις τον κ. Γ. Παπανδρέου, τέως Βενιζελικόν και Δημοκρατικόν, ήδη δε αρχηγόν τού (υπάρχει άραγε;) Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος, να σχηματίση Κυβέρνησιν εθνικής ενότητας,²⁰⁰ με συμμετοχήν εκπροσώπων όλων των εν Ελλάδι κομμάτων και των εναντίον των Γερμανών μαχομένων ανταρτικών οργανώσεων. Η προκήρυξις του κ. Παπανδρέου τόσον προς τον ξεχαρβαλωμένον στρατόν και στόλον, όσον και προς τον Ελλ. λαόν είνε πράγματι εμπνευσμένη από τα ανώτερα εκείνα αισθήματα που πρέπει να κυριαρχούν στις σημερινές κρίσιμες περιστάσεις. Ενεποίησε βαθυτάτην εντύπωσιν σ' όλους και έτυχεν ευμενεστάτης παντού υποδοχής. Ο Churchill σε σχετική προς αυτόν ανακοίνωσιν του εδήλωσε ότι έχει αμέριστον την συμπάθειαν και υποστήριξιν της Αγγλικής Κυβερνήσεως προς επιτυχίαν του εθνικού σκοπού του. Θα επιτύχη όμως ή θα τον φθείρη κι αυτόν η μικροπολιτική και ατομικιστική αντίδρασις της κομματικής διαμάχης; Ας ελπίζωμε πως, μαζί με την υποστήριξιν της Αγγλ. Κυβερνήσεως, θα τον βοηθήση και η εξ ύψους αντίληψις. Ο Θεός της Ελλάδος ίσως μας γελάση πάλι λιγάκι, ύστερα από την τελευταία μας κατάπτωση.

Κυριακή 30.4.44

Χθες βράδυ (στης 8.00) ένα τηλεφώνημα από κάποιον στον ραδιοφωνικό σταθμό μάς πληροφόρησε ότι η περίφημος αυτή εισβολή

200. Μετά την ένταση στις ένοπλες δυνάμεις, αποφασίστηκε η διεξαγωγή εθνικής διάσκεψης στη Μέση Ανατολή για σχηματισμό κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας, με τη συμμετοχή όλων των πολιτικών κομμάτων και του ΕΑΜ. Ο Γ. Παπανδρέου αποτέλεσε την επιλογή της Βρετανίας προκειμένου να ηγηθεί κυβερνητικού σχήματος πριν από τη διάσκεψη. Στην προσπάθειά του όμως να συγκροτήσει κυβέρνηση, δεν βρήκε ανταπόκριση από τους Έλληνες πολιτικούς στο Κάιρο και τελικά ορκίστηκε μόνος, χωρίς Υπουργικό Συμβούλιο, στις 26.4.1944.

στην Ευρώπη άρχισε επιτέλους με επίθεσι σε πολλά ταυτοχρόνως σημεία. Ανησυχία, ταραχή, έξαψις, διαρκώς στο ραδιόφωνο ως τα μεσάνυχτα, αϋπνία ως το πρωί, και ξανά ραδιόφωνο, αλλά τίποτε. Ούτε εισβολή ούτε τίποτε. Στο τέλος διεπιστώθη ότι η πληροφορία διεδόθη από το Φινλανδικό ραδιοφ. σταθμό, ο οποίος μετέδωσε σχετικές πληροφορίες των Αμερικανικών εφημερίδων, αλλ' η οποίες όπως διεπιστώθη ανεφέροντο όχι σε εισβολή, αλλά σε γενικά μεγάλα γυμνάσια εισβολής που έλαβον χώραν πολλές τελευταίες νύκτες σε διάφορα μέρη της Αγγλίας.

Σχετικώς και εν συνεχεία της αθλίας ρωμείκης κατάντιας, η σημερινές εφημερίδες και το ραδιόφωνο πληροφορούν ότι το τελευταίο στασιαστικό Ελληνικό πολεμικό πλοίο (ο «Αβέρωφ»)²⁰¹ παρεδόθη στις Αρχές, των στασιαστών καταθεσάντων τα όπλα. Και κάτι άλλο, ακόμη χειρότερο. Η Αγγλική Κυβέρνησις από διετίας μάς παραδίδει κάθε τόσο και νέα πολεμικά καράβια (αντιτορπιλλικά, κορβέτες, ειδικά σκάφη αποβάσεων, υποβρύχια κ.λπ.). Μερικά από αυτά είχαν συμμετάσχη στα τελευταία στασιαστικά κινήματα. Σήμερα επίσης στο Chatham – το εν Αγγλία αντίστοιχον Προγυμν. Πόρου – επρόκειτο να μας παραδοθή ένα νέο αντιτορπιλλικό, το «Αιγαίον», αλλά η παράδοσίς του εματαιώθη, αναβληθείσα όπως λένουν οι επίσημες πληροφορίες. Η ανεπίσημες όμως πραγματικές πληροφορίες λένε ότι το Ελληνικό πλήρωμα είχαν ήδη από χθες Σάββατο επιβιβασθή στο καράβι και είχαν υψώση ανεπισήμως και την Ελληνική σημαία. Σήμερα όμως το πρωί αντιπρόσωπος του Ναυτικού Διοικητού [του] Chatham πήγε στο αντιτορπιλλικό και εξήτησε την κατάβασι της σημαίας και την αποχώρησι του πληρώματος, λυπούμενος να τους πληροφορήση ότι η Αγγλική Κυβέρνησις δεν μπορεί να μας

201. Το θωρηκτό «Αβέρωφ», θρυλικό για τη δράση του στους Βαλκανικούς Πολέμους και τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, με την έναρξη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου είχε τεθεί επικεφαλής, ως ναυαρχίδα του ελληνικού πολεμικού στόλου. Μετά την κατάρρευση του μετώπου, είχε καταπλεύσει με τα υπόλοιπα πλοία του στόλου στην Αλεξάνδρεια. Ύστερα από επισκευές στη Βομβάη δραστηριοποιήθηκε στον Ινδικό Ωκεανό, με αποστολή την προστασία νηοπομπών. Στο τέλος του 1942, κατέπλευσε στο Πορτ Σάιντ, όπου συμμετείχε σε αποστολές προστασίας λιμένων. Όταν ξέσπασε η στάση, βρισκόταν εκεί αγκυροβολημένο, μαζί με άλλα έξι αντιτορπιλικά που επίσης παραδόθηκαν αναίμακτα, καθώς και το υποβρύχιο «Παπανικολής» που καταλήφθηκε με μεγάλη δυσκολία στις 29 Απριλίου.

παραδίδη καράβια για την Συμμαχική πολεμική προσπάθεια και μεις να τα χρησιμοποιούμε για να κάνουμε κινήματα ή ακόμη, από αντίδρασι, να τα παραδώσουμε... στους Γερμανούς. Λένε μάλιστα ότι θα μας ζητήσουν να επιστρέψουμε και άλλα από τα ήδη παραληφθέντα καράβια. Λένε ακόμη – ελπίζω να είναι μόνο διάδοσις – ότι τα στασιάσαντα πολεμικά μας στην Αλεξάνδρεια άνοιξαν πυρ και εναντίον Αγγλικών πολεμικών που προληπτικώς – προς αποφυγήν δυσარέστων – τα είχαν αποκλείσει στο λιμάνι και ότι τους επέφεραν ζημίες και υπήρξαν και θύματα. Δεν ξέρω αν είναι αλήθεια ή όχι, είναι όμως γεγονός ότι επεβλήθη αυστηρά λογοκρισία στους διαφόρους εν Αιγύπτω δημοσιογράφους και ανταποκριτάς σχετικώς με της ανταποκρίσεις των για τα Ελληνικά γεγονότα. Ο Πρόεδρος των Η.Π. Ρούσβελτ σε τηλ/μά του προς τον Churchill λέγει ότι λυπείται για την αθλία κατάντια μας στην Μ. Ανατολή και ελπίζει – λέγει – τα ληφθέντα μέτρα να μας επαναφέρουν στην Συμμαχική παράταξι. Ούτε λίγο ούτε πολύ μάς απέδωσαν στάσι αντιθέτως ανάλογο προς την των Ιταλών, που τώρα είναι συνεμπόλεμοι των Συμμάχων.

Τρίτη 9.5.44

Κατόπιν τριήμερου λυσσώδους επιθέσεως, οι Ρώσοι ανεκατέλαβον την Σεβαστούπολιν και έτσι ξεκαθάρισε ολόκληρη η Κριμαία.

Πέμπτη 11.5.44

Σημερινές ειδήσεις αναφέρουν ότι έφθασαν κάπου στη Μ. Ανατολή²⁰² οι απεσταλμένοι των κομμάτων και των εν Ελλάδι οργανώσεων αντιστάσεως διά τας συνεννοήσεις σχηματισμού Κυβερνήσεως.

Πέμπτη 18.5.44

Επί τέλους έπεσε το Κασσίνο. Το κατέλαβαν Αγγλικά τμήματα της Μικτής 5ης Συμμαχικής Στρατιάς σήμερα το πρωί, ενώ τμήματα συμπτρπτόντων Πολωνικών μονάδων κατέλαβον το ύψωμα εις το περίφημο μοναστήρι του Κασσίνο. Η Συμμαχική επίθεσις στην

202. Αναφέρεται στο επικείμενο Συνέδριο του Λιβάνου, που διεξήχθη 17-20.5.1944.

Ιταλία κατάφερεν εντός εβδομάδος να ανατρέψη την Γερμανική γραμμή αμύνης, την γνωστή υπό το όνομα «Γκουστάβ-λάιν», και να πλησιάσ[ει] ήδη την επομένη γραμμή αντιστάσεως, που προστατεύει την Ρώμη, πολύ ισχυροτέραν της πρώτης και χαρακτηριζομένην ως «γραμμήν Αδόλφου Χίτλερ».

Από χθες άρχισαν στην Βηρυττό αι συνεννοήσεις των αντιπροσώπων των πολιτικών κομμάτων και των διαφ. οργανώσεων ενεργού αντιστάσεως εν Ελλάδι. Ο πρωθυπουργός Παπανδρέου κατέφερθη δριμύτατα κατά της δράσεως και των μεθόδων της ΕΑΜ (κομμουνιστών), που προσπαθούν διά της βίας των διώξεων και της τρομοκρατίας να κυριαρχήσουν εν Ελλάδι.

Η πρώτες πληροφορίες παρουσιάζουν την στάσι του Παπανδρέου ως πραγματικά σύμφωνον με της ανάγκες της υφισταμένης πραγματικότητας και επικροτουμένης πανταχόθεν, εκτός βέβαια από τους εκπροσώπους και οπαδούς της ΕΑΜ, οίτινες με όλα ταύτα, πιεζόμενοι από την πραγματικότητα, απεκήρυξαν τα τελευταία στρατιωτικά κινήματα ως αντεθνικά. Η υπάρχουσες πληροφορίες είνε πλήρεις αισιοδοξίας διά την ευνοϊκήν έκβασιν των συνεννοήσεων και σχηματισμόν Εθνικής Κυβερνήσεως. Στας δηλώσεις ο Παπανδρέου υπεγράμμισεν ως εθνικήν ανάγκην την διάλυσιν των διαφόρων ανταρτικών οργανώσεων που αλληλοτρώγονται επί ζημία της χώρας γενικής και να ανασυγκροτηθούν ως μια ενιαία εθνική στρατιωτική οργάνωσις υπαγομένη απ' ευθείας υπό τας δ/γας τού εν Μ. Ανατολή Στρατηγείου.

Τετάρτη 7.6.44

Πέρασαν 20 μέρες και παρά την επελθούσα συνεννόησιν ακόμη δεν μπορούν να συνεννοηθούν και να σχηματίσουν Κυβέρνησιν εθνικής ενότητος. Η Κυβέρνησις Παπανδρέου ανεσχηματίσθη συμπληρωθεισών των μισών θέσεων, των υπολοίπων μη συμπληρουμένων λόγω μη πλήρους εισέτι συμφωνίας.²⁰³

203. Το Συνέδριο του Λιβάνου είχε καταλήξει σε κείμενο («Εθνικόν Συμβόλαιον»), στο οποίο μεταξύ άλλων προβλεπόταν ο σχηματισμός ενιαίας κυβέρνησης. Το πρώτο κυ-

Την Κυριακήν 4.6.44 τα Συμμαχικά στρατεύματα κατέλαβον την Ρώμη. Μεταξύ των πρώτων εισήλθον και Πολωνικά μονάδες. Μόνον δικά μας στρατεύματα δεν υπήρχαν²⁰⁴ και να συλλογίζεται κανείς ότι μας επεφυλλάσσετο η τιμητική διάκρισις να μπούμε πρώτοι στην Ρώμη, αλλά τον καιρό που εγίνοντο στην Μ. Ανατολή η προετοιμασίες για την μεταφορά των δύο Ελλην. ταξιαρχιών στην Ιταλία, εμείς ξαφνικά αρχίσαμε να τρωγώμαστε και, αντί της επιβάσεως στα καράβια που είχαν επί τούτω συγκεντρωθή εκεί κάτω, εμείς προτιμήσαμε στασιαστικά κινήματα και κυβερνητική ανατροπή, με συνέπεια τον οριστικό αποκλεισμό μας από της επιχειρήσεις της Ιταλίας, αι οποίαι εξ αιτίας μας καθυστέρησαν επί 15 μέρες και φυσικά καθυστέρησαν και την προετοιμαζομένην απόβασιν στην Γαλλίαν. Η από τόσου ήδη καιρού αναμενομένη αυτή απόβασις και εισβολή στην Ευρώπη ήρχισεν επί τέλους την 1ην πρωινήν προχθές, της Δευτέρας 5.6.44. Τέσσαρες χιλιάδες καράβια, 11 χιλιάδες αεροπλάνα εκινήθησαν ταυτοχρόνως από την Ν. Αγγλία με κατεύθυνσι την Βορειοδυτική Γαλλία. Σε επτά ώρες τα αεροπλάνα έρριψαν πλέον των 10.000 τόννων μπόμπες σε επιτυχή προσπάθεια καταστροφής και εξουδετερώσεως της Γερμανικής αντιστάσεως. Η απόβασις εστέφθη υπό πλήρους επιτυχίας και εξελίσσεται ευνοϊκώτατα. Σε 36 ώρες έχει ήδη καταληφθή Γαλλική ακτή μήκους πλέον των 50 μιλίων και βάθους μέχρι 12 μιλίων σε πολλά μέρη. Από στιγμής σε στιγμή αναμένεται η κατάληψις της πρώτης Γαλλ. πόλεως (της Caen) εις απόστασιν πλέον των 10 μιλίων από την παραλία.

Σημερινές μεσημεριανές πληροφορίες, ανεπιβεβαίωτες ακόμη, αναφέρουν περί αποβάσεων στην περιοχή των Πατρών.

βερνητικό κλιμάκιο ορκίστηκε στις 24 Μαΐου στο Κάιρο με Πρωθυπουργό και προσωρινά Υπουργό Στρατιωτικών τον Γ. Παπανδρέου, ενώ το δεύτερο στις 8 Ιουνίου. Κενές παρέμεναν οι θέσεις που προβλέπονταν για τους εκπροσώπους του ΕΑΜ. Το επόμενο διάστημα η διαφωνία του ΕΑΜ με τη διαχείριση των αντιπροσωπειών του στο συνέδριο του Λιβάνου και ο επαναπροσδιορισμός της στάσης προκάλεσε νέες διαβουλεύσεις και πολιτικές ζυμώσεις που διήρκεσαν έως τα τέλη Αυγούστου.

204. Το σχέδιο προέβλεπε τη συμβολική είσοδο της Πρώτης Ελληνικής Ταξιαρχίας, ως πρώτης συμμαχικής μονάδας, εν είδει έμπρακτης επιβεβαίωσης της ελληνικής συνεισφοράς στον πόλεμο.

Παρασκευή 16.6.44

Η Caen ακόμη δεν κατελήφθη. Οι Γερμανοί προβάλλουν λυσσώδη αντίστασι και επίμονες αντεπιθέσεις σε όλους τους τομείς της ζώνης των επιχειρήσεων. Παρά ταύτα, η κατεχομένη παραλιακή λωρίς σιγά-σιγά αλλά σταθερά επιμηκύνεται και ευρύνεται. Ήδη καταδιωκτικά αεροπλάνα έχουν τας βάσεις των επί Γαλλικού εδάφους.

Γενικώς όμως η τόσο πολύ αναμενομένη αυτή απόβασις στην Ηπειρωτική Ευρώπη, αυτή που τόση αγωνία είχε σπείρη σ' όλο τον κόσμο, έγινε δεκτή με τόσο λίγη έξαψι, τόσο πολύ περιορισμένες εκδηλώσεις, σχεδόν απαρατήρητος. Είχε κουρασθή ο κόσμος να την περιμένη και τώρα που ήλθε δεν είχε κουράγιο για ενθουσιασμό και συγκίνησι.

Χθες το βράδυ (Πέμπτη 15.6.44) στις 11.40 έγινε ο πρώτος αφ' ης ήλθα εδώ αεροπορικός συναγερμός μεγάλης διάρκειας. Διήρκεσε μέχρι της 9.40 το πρωί για να ξαναρχίση και πάλι σε 15 λεπτά συνεχιζόμενος κάθε τόσο ως της 3.00 μ.μ. Οι Γερμανοί άρχισαν νέου είδους αεροπορικές επιδρομές, της πολυδιατυμπανισθείσας επιδρομές με αεροπλάνα (βόμβες) χωρίς πιλότους, οδηγούμενα από μεγάλες αποστάσεις από άλλα αεροπλάνα ή και από την ξηρά. Φαίνεται όμως πως τα αποτελέσματά των δεν είνε σοβαρώς υπολογίσιμα.

Κυριακή 18.6.44

Οι επιδρομές με τα άνευ πιλότου αεροπλάνα συνεχίζονται άνευ διακοπής καθ' όλον το 24ωρον από την παρελθούσαν Πέμπτη. Δίδεται σύνθημα λήξεως συναγερμού για να ακολουθηθή σε πέντε-δέκα λεπτά από άλλο, ενάρξεως, ή και από αντιαεροπορικό πυρ χωρίς καν σύνθημα συναγερμού. Παρ' όλα ταύτα, τα αποτελέσματα των επιδρομών αυτών είνε μηδαμινά. Ο κόσμος τής υποδέχεται ψυχραιμότητα και, παρ' όλο τον κίνδυνο θυμάτων από τα θραύσματα του αντιαεροπορικού πυρός ή από σπασμένα τζάμια από τους συγκλονισμούς του πυροβολικού, μαζεύεται έξω, στις γωνίες των δρόμων, στα κενά εξωθυρών, στα παράθυρα, ακόμη και στα μπαλκόνια και της ταρατσες, για να παρακολουθήση το θέαμα. Οι Γερμανοί σφαλώς θα διεπίστωσαν ήδη το ανωφελές αυτών, αλλά της συνεχι-

ζουν για λόγους εξυψώσεως του ηθικού του Γερμανικού λαού. Της διατυμπανίζουν στην διαπασών. Η επιδρομές αυτές, λέγουν από ραδιοφώνου, επισκιάζουν την επιτυχία της αποβάσεως των Συμμάχων στην Β.Δ. Γαλλία και την προέλασι στην Ιταλία. Το Λονδίνον, λέγουν, αδειάζει εσπευσμένως. Τα θύματα ανέρχονται εις χιλιάδας κ.λπ. Στην πραγματικότητα όμως, αποτελέσματα σχετικώς μηδαμινά, αν εξαιρέση κανείς την απώλεια του ύπνου λόγω του συνεχούς αντιαεροπορικού πυρός.

Παρασκευή 30.6.44

Είνε 16 μέρες τώρα που συνεχίζονται, δι' όλου [του] 24ώρου, οι επιδρομές των άνευ πιλότου Γερμανικών αεροπλάνων ή, όπως τα αποκαλούν τώρα, «ιπταμένων βομβών».²⁰⁵ Συνήθης ώρα ενάρξεως τα μεσάνυκτα, λήξις του συναγερμού στις 7.00 ή 8.00 το πρωί, για να ξαναρχίση μετά μισή ώρα και να συνεχισθή ως τα μεσάνυκτα της επομένης με τρεις-τέσσαρας ενδιαμέσους διακοπάς διάρκειας μισής μέχρι μίας το πολύ ώρας. Το αντιαεροπορικό πυρ σταμάτησε μέσα στις πόλεις για την αποφυγή ζημιών, συνεχίζεται όμως στην ύπαιθρο. Η ζημίες που κάνουν είνε περισσότερες τώρα παρά στην αρχήν. Ημερήσιος μέσος όρος θυμάτων περίπου 200 νεκροί και 1.000 τραυματίαι, κυρίως από θραύσματα τζαμιών. Υλικές ζημίες αρκετές. Παρ' όλα ταύτα ο κόσμος, αν και κάπως εκνευρισμένος και κουρασμένος από τους συνεχείς συναγερμούς και την αϋπνία, υποδέχεται με χαρακτηριστική ψυχραιμία και καρτερικότητα το νέο αυτό δείγμα του Γερμανικού πολιτισμού. Κανείς δεν ξέρει τι μπορεί να του συμβή από την μια στιγμή ως την άλλην. Καμμιά συνοικία του Λονδίνου δεν έμεινε άθικτη. Ο κόσμος καταφεύγει της νύκτες στα διάφορα αντιαεροπορικά καταφύγια, ιδίως στους σταθμούς του υπογείου [σιδηροδρόμου] που είνε διαρκώς υπερπλήρεις μέχρι σημείου παρεμποδίσεως της κινήσεως των επιβατών.

205. Πρόκειται για τον πρώτο βαλλιστικό πύραυλο A-4, που κατασκευάστηκε από τη ναζιστική Γερμανία υπό τη διεύθυνση του Werner von Braun. Γνωστός και ως όπλο αντι-ποίων, χρησιμοποιήθηκε από τον Σεπτέμβριο του 1944, χωρίς καμία προειδοποίηση, εναντίον συμμαχικών πόλεων, όπως το Λονδίνο, το Παρίσι και η Αμβέρσα.

Οι επιχειρήσεις στην Β. Γαλλία εξελίσσονται ευνοϊκώτατα. Οι Αμερικανοί κατέλαβον προ πενθημέρου το Χερβούργο.²⁰⁶ Επίσης στην Ιταλία τα Συμμαχικά στρατεύματα προχωρούν ταχέως προς βορράν. Σήμερα βρίσκονται σε απόστασι 20 μιλίων από το Λιβόρνο.

Οι Ρώσοι από εβδομάδος άρχισαν γενική θερινή επίθεσι στον κεντρικό τομέα και έχουν ήδη προχωρήσει δεκάδας μιλίων προς δυσμάς, καταλαμβάνοντας δεκάδας οχυρών συγκροτημάτων και πόλεων και συγκοινωνιακών κόμβων. Απέχουν ήδη λίγα μίλλια από τα παλαιά Ρωσοπολωνικά σύνορα. Οι Γερμανοί υποχωρούν ατάκτως και με μεγάλας απωλείας.

Παρασκευή 21.7.44

Οι Ρώσοι προχωρούν ραγδαίως σ' όλα τα μέτωπα, από βορρά προς νότον. Έχουν φθάσει ήδη σε απόστασι οκτώ μιλίων από την Ανατ. Πρωσσία και ο ρυθμός της προελάσεως των διαρκώς επιταχύνεται. Στο δυτικό μέτωπο επίσης οι Αγγλοαμερικανοί προχωρούν βραδέως μεν αλλά σταθερά. Επίσης στην Ιταλία έχουν προχωρήσει αρκετά. Κατέλαβον το Λιβόρνο και την Αγκώνα και προχωρούν προς την Φλωρεντία.

Αποφασιστικά γεγονότα εξελίσσονται από χθες μέσα στην Γερμανία. Χθες το απόγευμα εξερράγη στρατιωτική επανάσταση των αντιχιτλερικών στοιχείων.²⁰⁷ Ένας συνταγματάρχης έρριψε βόμβα σε μια σύσκεψι στο Στρατηγείο του Χίτλερ. Υπάρχει ένας νεκρός και περί τους 12 τραυματίες ελαφρώς ή βαρέως. Ο Χίτλερ διέφυγε

206. Πρόκειται για εξελληνισμένη απόδοση της πόλης Cherbourg, στην περιοχή της Νορμανδίας, την οποία κατείχαν από το 1941 οι Γερμανοί. Με τη συμμαχική απόβαση στη Νορμανδία, η κατάληψη του λιμανιού επιβαλλόταν για τον ανεφοδιασμό των δυνάμεών τους.

207. Η οργάνωση πραξικοπήματος, με την κωδική ονομασία «Βαλκυρία», από ανώτατους αξιωματικούς του ναζιστικού καθεστώτος είχε στόχο την κατάληψη της εξουσίας και τη διαπραγμάτευση ευνοϊκών όρων ειρήνης με τους Συμμάχους. Στο πλαίσιο αυτό, έγινε στις 20.7.1944 ανεπιτυχής απόπειρα δολοφονίας του Χίτλερ. Την αποστολή είχε αναλάβει ο αντισυνταγματάρχης Claus von Stauffenberg, επιτελάρχης του Εφεδρικού Γερμανικού Στρατού, ο οποίος στη συνέχεια συνελήφθη και εκτελέστηκε μαζί με εκατοντάδες άλλους συνωμότες.

με ελαφρά επιπόλαια τραύματα. Ο δράστης αυτοκτόνησε. Άρχισε ήδη άγριο ανθρωποκυνήγι, πάντων των αντιχιτλερικών. Τι γίνεται δεν ξέρομε ακόμη. Πληροφορίες δεν υπάρχουν ακόμη θετικές. Οι Χιτλερικοί αποφεύγουν συγκεκριμένες ανακοινώσεις.

Κυριακή 30.7.44

Το κίνημα στην Γερμανία έχει πνιγή στο αίμα των πρωταιτίων του. Και δεν ήσαν ούτε λίγοι ούτε ασήμαντοι: ο Αρχηγός του Γεν. Επιτελείου του Γερμ. Στρατού. Οι ανώτεροι Επιτελείς, Στρατηγοί, Διοικηταί Σωμάτων εν ενεργεία και εις διαθεσιμότητα. Με λίγα λόγια, αι κορυφαί του Γερμ. Στρατού. Οι εξ επαγγέλματος στρατιωτικοί, οι οποίοι είδαν ότι δεν υπάρχει καμμία ελπίς έστω και συμβιβαστικής ειρηνεύσεως με την φοράν που έχη πάρει η πολεμική κατάσταση, προσεπάθησαν να ανατρέψουν τον Χίτλερ και τον Ναζισμό, για να περισώσουν ό,τι περισσότερο μπορούν. Ευτυχώς όμως απέτυχε το κίνημά των. Θα αργίση κάπως περισσότερο τώρα η κατάρρευσις της Γερμανίας, αλλά θα είνε χειρότερα γι' αυτήν.

Οι Ρώσοι προελαύνουν ραγδαίως από τα Καρπάθια προς Νότον μέχρι του Φιννικού κόλπου προς βορράν. Ήδη ευρίσκονται σε απόστασι 25 μιλίων από την πρωτεύουσα της Πολωνίας, την Βαρσοβία, και κρατούν 60 μίλλια γραμμή στον Βιστούλα.

Βορειότερα έχουν εισχωρήσει βαθειά στα τρία Βαλτικά κράτη (Λιθουανία-Λεττονία-Εσθονία), απέχουν περί τα 25 μίλλια από την πρωτεύουσα της Λεττονίας, την Ρίγα. Με την προσεχή κατάληψί της θα αποκόψουν όλα τα Γερμανικά στρατεύματα που είνε [σ]την μισή (Βόρειαν) Λεττονίαν και την Εσθονίαν. Νοτίως πλησιάζουν τον λιμένα του Μέμελ. Έτσι θα κυκλώσουν από βορρά Ανατ. Πρωσσία, ενώ θα αποκόψουν σχεδόν και την επικοινωνία με την Φινλανδία.

Στο Γαλλικό μέτωπο σημειώνεται σχετική πρόοδος. Εκεί οι Γερμανοί έχουν συγκεντρώσει τα εκλεκτότερα στρατεύματά των και αντιτάσσουν πεισματώδη αντίστασι. Στην Ιταλία επίσης προχωρούν βραδέως προς την Φλωρεντίαν, απέχουν ήδη γύρωθεν, περί τα 6-12 μίλλια κατά διάφορα σημεία. Ενώ στην παραλία της Αδριατικής προελαύνουν προς βορράν οι Πολωνοί. Εκεί δηλ. που προορίζονταν να

δράσουν αι Ελλην. δυνάμεις. Εμείς όμως πάντα την τελευταία στιγμή κάτι θα κάνωμε για να κλωσήσωμε την τύχη μας. Ο στρατός μας και το Ναυτικό, αντί να λάβουν μέρος στην Ιταλική εκστρατεία, επροτίμησαν τα κινήματα, με αποτέλεσμα να μείνωμε έξω του νυμφώνος και να παρακολουθούμε με σπαραγμό ψυχής στρατοδικεία, καταδίκες σε θάνατο, αλληλοφαγομάρα, ασυνεννοησία για σχηματισμό εθνικής Κυβερνήσεως. Δεν μπορούμε να αρθούμε στο ύψος των περιστάσεων ποτέ.

Η ιπτάμενες βόμβες εξακολουθούν αδιάπτωτα τα καταστρεπτικά αποτελέσματά των. Δεν είνε τόσο η υλικές ζημιές που κάνουν, αν και αρκετές, ούτε και η φθορά του ηθικού του λαού, το οποίο παραμένει αμείωτο, όσο η κούραση που άρχισε να καταλαμβάνη τον κόσμο. Δεν ξέρουν πώς να προφυλαχθούν. Οι παλαιότερες δι' αεροπλάνων επιδρομές καταστρεπτικώτερες, δεν κούραζαν τον κόσμο όσο οι επιδρομές αυτές.

Τετάρτη 2.8.44

Από της δηλώσεις του Άγγλου Πρωθυπουργού στην Βουλή: Αποτελέσματα ιπταμένων βομβών μέχρι τέλους Αυγούστου, ήτοι διά 45 ημέρας, στην Νότιον Αγγλία, αλλά σχεδόν αποκλειστικώς στην περιφέρεια του Λονδίνου: Επί εκσφενδονισθεισών εν συνόλω 5.340 ιπταμένων βομβών: Νεκροί 4.735, σοβαρώς τραυματισμένοι 14.000. Οικοδομαί καταστραφείσαι τελείως 17.000. Υποστάσαι βλάβαι 800.000, εξ ων επιδιορθώθησαν και έγιναν πάλιν κατοικήσιμοι 600.000, ένα εκατομύριο κατοίκων της περιφέρειας Λονδίνου, εκ των μη απαραίτητων, ιδίως γυναικόπαιδα και γέροι, μετεφέρθησαν στις επαρχίες.

Από άλλα σημεία του λόγου του: Η Ελληνική Αεροπορία και ο Ελλην. στόλος μετέχουν ικανοποιητικώς των πολεμικών επιχειρήσεων, ενώ μια Ελλην. ταξιαρχία μεταβαίνει στην Ιταλία για να πάρη μέρος στις επιχειρήσεις.

Στο Γαλλ. μέτωπο αι επιχειρήσεις εξελίσσονται ευνοϊκότατα της τρεις τελευταίες ημέρες και με ταχύτερο ρυθμό.

Πέμπτη 3.8.44

Οι Αμερικανοί προχωρούν ραγδαίως. Ολοκλήρωσαν την κατάληψη της χερσονήσου της Νορμανδίας (Χερβούργου) και προχώρησαν βαθειά στην Βρετάνη. Κατέλαβον ήδη την πρωτεύουσα της Rennes, πόλιν 70.000 κατοίκων, και προελαύνουν προς όλας τις κατευθύνσεις. Επίσης καλά προελαύνουν και τα Αγγλικά στρατεύματα στο αριστερόν των Αμερικανών. Οι Ρώσσοι βγήκαν στην Βαλτική θάλασσα πλησίον της Ρίγα και απέκοψαν την μισή Λεττονία και ολόκληρη την Εσθονία με μεγάλες Γερμανικές δυνάμεις, η οποίες μόνο διά θαλάσσης τώρα μπορούν να φύγουν. Νοτιώτερα διέβησαν ήδη τα σύνορα της Ανατ. Πρωσσίας και μάχονται επί Γερμανικού εδάφους. Στην Κεντρική Πολωνία διέβησαν τον Βιστούλα σε πολλά σημεία, προσπέρασαν την Βαρσοβία και προχωρούν προς τα παλαιά Πολωνογερμανικά σύνορα.

Στην Φινλανδία ραγδαίαι εξελίξεις. Χθες παρητήθη ο Γερμανόφιλος Πρόεδρος Ryti²⁰⁸ και αντικατεστάθη από τον Στρατάρχη Μάνερχαϊμ.²⁰⁹ Επίσης κυβερνητικάι μεταβολαί με συμμετοχή στοιχείων ευνοούντων συνθηκολόγησι με την Ρωσσία. Αι ενδείξεις είνε ότι γρήγορα θα δεχθούν τους Ρωσσ. όρους.

Χθες η Τουρκία διέκοψεν επί τέλους διπλωματικές και εμπορικές σχέσεις με την Γερμανία. Περιμένεται ότι δεν θα βγη μεν ενεργώς στον πόλεμο, θα παραχωρήση όμως στους Συμμάχους ναυτικές και αεροπορικές βάσεις για επιχειρήσεις στα Βαλκάνια.

Σάββατον 12.8.44

Τα Αμερικανικά στρατεύματα στην Γαλλία έχουν ήδη περικυκλώσιν την Brest, το Lorient και το St. Nazaire, πολεμικούς λιμένας

208. Risto Heikki Ryti (1889-1956): Οικονομολόγος και πολιτικός, που διετέλεσε Πρωθυπουργός (Δεκέμβριος 1939-Δεκέμβριος 1940) και Πρόεδρος της Φινλανδίας (Δεκέμβριος 1940-Αύγουστος 1944). Μεταπολεμικά, παραπέμφθηκε σε δίκη ως βασικός κατηγορούμενος για τη στάση της Φινλανδίας στον πόλεμο.

209. Carl Gustaf Emil Mannerheim (1867-1951): Φινλανδός στρατάρχης και πολιτικός. Ανέλαβε Πρόεδρος της Δημοκρατίας (1944) προκειμένου να διαπραγματευθεί την υπογραφή και τους όρους της ανακωχής.

στην Χερσόνησο της Βρετάνης. Αναμένεται σύντομα η αναγγελία της καταλήψεως των. Εν τω μεταξύ έχουν καταλάβει την Nantes επί του ποταμού Loire, τον οποίον διέβησαν και προχώρησαν περί τα 10 μίλλια νοτίως προς την Κεντρική Γαλλία. Επίσης ανατολικότερα κατέλαβον την Le Mans και τώρα ευρίσκονται έξω της Chartres σε απόστασι 58 μιλίων Ν.Δ. των Παρισίων. Βορειότερα, στον τομέα των Άγγλων και Καναδών, οι Γερμανοί προβάλλουν λυσσώδη αντίστασι. Αν σπάσουν εκεί, ο δρόμος μένει ανοικτός για το Παρίσι.

Εν τω μεταξύ εξακολουθεί ο βομβαρδισμός του Λονδίνου με της ιπτάμενες βόμβες. Η ζημιές όμως που προκαλούν είναι μηδαμινές συγκρινόμενες με της ζημιές που προβλέπεται ότι θα κάνει το άλλο μυστικό όπλο που προετοιμάζουν τώρα οι Γερμανοί, το “V2”, όπως το αποκαλούν, τον βομβαρδισμό δηλ. με ρουκέτες, οι οποίες όταν φθάνουν στον στόχο των θα έχουν καθαρή εκρηκτική ύλη 10 τόνων, όπως λένε οι εδώ ειδικοί. Προσπαθούν όμως οι Αγγλοαμερικανοί να ανακαλύπτουν τα εργαστήρια κατασκευής των, ως και της βάσεις εκτοξεύσεως, της οποίες καταστρέφουν με έντονο αεροπορικό βομβαρδισμό. Γι’ αυτό και ο αγών ταχύτητος για αποφασιστική νίκη στην Γαλλία, που να αναγκάση τους Γερμανούς να καταρρεύσουν πριν προφθάσουν να χρησιμοποιήσουν το όπλο αυτό.

Στην Γερμανία τα επακόλουθα της αποπείρας δολοφονίας του Χίτλερ και ανατροπής του καθεστώτος συνεχίζονται. Μένεα πνέων, ο Χίτλερ εσκηνοθέτησε λαϊκό Δικαστήριο, το οποίον με συνοπτική διαδικασία κατέδικασε και εκρέμασε οκτώ στρατηγούς. Η εκτέλεσις διά τυφεκισμού, είπαν, είναι μεγάλη τιμή, μη αρμόζουσα σε προδότας. Αλλά δεν σταμάτησαν εδώ. Εσκότωσαν εν συνεχεία τας συζύγους, τα παιδιά και τους στενούς συγγενείς των καταδικασθέντων. Και έπεται συνέχεια.

Παρασκευή 18.8.44

Η από 15ημέρου διεξαγομένη μεγάλη μάχη στην Νορμανδία βαίνει προς το τέρμα της με συντριπτική νίκη των Συμμάχων εναντίον της 7ης Γερμ. Στρατιάς, η οποία κυριολεκτικώς διελύθη και υποχωρεί ατάκτως προς τον Σηκουάνα με τεράστιες απώλειες σε νεκρούς, τραυματίας και αιχμαλώτους. Με απώλειαν όλου σχεδόν

του υλικού των. Εν τω μεταξύ τα Αμερικανικά στρατεύματα προελαύνοντα από νοτιοδυτικά έφθασαν στις Βερσαλλίες και άλλα σημεία των περιχώρων των Παρισίων. Ανεπιβεβαίωτες ακόμη απογευματινές ειδήσεις φέρουν τους Αμερικανούς εισελθόντας εντός των Παρισίων.

Εν τω μεταξύ, το πρωί της παρελθούσης Τρίτης 15.8.44 έγεινε άλλη Συμμαχική απόβασις στην Νότιο Γαλλία μεταξύ Νικαίας και Τουλώνος. Εξελίσσεται ευνοϊκά με σταθερά προέλασι προς όλας τας κατευθύνσεις. Η Γερμανική αντίστασις, ασθενής, εκάμφθη ευκόλως. Στον υποστηρίζοντα την απόβασι Συμμαχικό στόλο συμμετέχουν και Ελλην. καράβια.

Επίσης σήμερα υπάρχει η πληροφορία ότι μία Ελλην. ταξιαρχία μάχεται ήδη στην Ιταλία. Κάπως αργά αλλά παρά ποτέ...

Δευτέρα 21.8.44

Οι Αμερικανοί προελαύνουν ραγδαίως στην Γαλλία. Έφθασαν στα πρόθυρα των Παρισίων (Versailles-Fontainebleau). Διέβησαν ήδη τον Σηκουάνα βορείως και νοτίως των Παρισίων.

Τρίτη 22.8.44

Τα γεγονότα εξελίσσονται αλλεπάλληλα. Το μεσημέρι ανηγγέλη η απελευθέρωσις των Παρισίων από τον εντός της πόλεως μυστικόν στρατόν των Γάλλων (50.000 maquis). Διεθνής συγκίνησις, ανταλλαγή επισήμων συγχαρητηρίων προς τους Γάλλους από τας Συμμαχικάς Κυβερνήσεις, τον Βασιλέα της Αγγλίας και τον Ρούσβελτ. Το βράδυ, άλλη συγκλονιστική είδησις: Κατάληψις της Μασσαλίας πάλι από τον μυστικόν Γαλλικόν στρατόν, δηλ. τους maquis ή, όπως επισημότερα τους καλούν, τους “French Forces of the Interior”. Ραγδαία προέλασις προς βορράν των αποβιβασθέντων εις την Ν. Γαλλίαν Αμερικανικών στρατευμάτων.

Τετάρτη 23.8.44, βράδυ, ώρα 11.00

Από το ραδιόφωνο επίσημος αναγγελία ότι η Ρουμανία εσυνθηκολόγησε με την Ρωσσίαν. Εδέχθη τους Ρωσσικούς όρους και συνήψεν ανακωχήν.

Πέμπτη 24.8.44

Αναγγελία καταλήψεως του Bordeaux και της Lyon. Προέλασις των Αμερικανών προς Ανατολάς και νοτίως των Παρισίων. Ενώ οι Άγγλοι και Καναδοί προελαύνουν προς βορράν και ανατολικάς κατά μήκος του κάτω Σηκουάνα, προς τας όχθας του. Τείνουν εν συνεργασία με τους Αμερικανούς σε δευτέρα κυκλωτική κίνησι διά την εξολώθρευσιν του απομείναντος της 7ης Γερμανικής Στρατιάς, η οποία στην μάχη του προηγουμένου δεκαημέρου, στην περιοχή Falaise, έπαθε πανωλεθρίαν απωλέσασα πλέον των 60.000 αιχμαλώτων και πολύ περισσότερους νεκρούς και ακόμη περισσότερους τραυματίας. Σχεδόν όλο των το πολεμικό και τροχάιον υλικόν. Τώρα ευρίσκονται εν όψει της Ηαντε από την Δ. όχθη του Σηκουάνα. Η συνθηκολόγησις της Ρουμανίας ετάραξε τους Βουλγάρους οι οποίοι επισπεύδουν τις προσπάθειές των για σύναψι ειρήνης με τους Συμμάχους. Αντιπρόσωποί των επεσκέφθησαν επανειλημμένως τον εν Αγκύρα Άγγλον Πρεσβευτήν.

Παρά την αναγγελθείσαν απελευθέρωσιν των Παρισίων, σήμερα διεξάγονται εντός της πόλεως οδομαχίαι, με οδοφράγματα κ.λπ. εναντίον των Γερμανών, οι οποίοι ενισχυθέντες με άρματα μάχης ξαναμπήκαν στην πόλι. Εν τω μεταξύ όμως, προς ενίσχυσιν των maquis, μπήκε στην πόλι και μια μηχανοκίνητη Γαλλική μεραρχία, εκ των συνεργαζομένων με τους προελαύνοντας Γερμανούς.

Παρασκευή 25.8.44, βράδυ

Οι εντός των Παρισίων Γερμανοί συνθηκολόγησαν και παρεδόθησαν. Ο Στρατηγός de Gaulle (ο αρχηγός των μέχρις εσχάτως Ελευθέρων Γάλλων και ήδη αρχηγός της Προσωρινής Γαλλικής Κυβερνήσεως) εισήλθεν επισήμως στο Παρίσι αποθεωθείς.

Η Ρουμανία εν συνεχεία της συνθηκολογήσεώς της εκήρυξε τον πόλεμο κατά της Γερμανίας. Σήμερα ο Ρουμανικός στρατός επιτίθεται εναντίον των εν Ρουμανία ευρισκομένων Γερμανικών στρατευμάτων.

Ανεκοινώθη σήμερον επισήμως η αίτησις της Βουλγαρίας εξόδου της από τον πόλεμο. Οι όροι των Συμμάχων, καταρτιζόμενοι

από τους αρμοδίους Άγγλους και Αμερικανούς, θα υποβληθούν στην Ρωσική Κυβέρνησι και μετά την συμφωνία και ταύτης θα ανακοινωθούν στην Βουλγαρική Κυβέρνησι προς εκτέλεσιν. Πάντως θα προβλέπουν παράδοσι άνευ όρων, εκκένωσι των Ελληνοσερβικών εδαφών και εκδίωξι των Γερμανών εκ Βουλγαρίας.

Πλησιάζομε πια στην ώρα της απελευθερώσεως. Υπάρχουν πληροφορίες καθ' ας οι Γερμανοί ήρχισαν ήδη να αποσύρωνται από τα Βαλκάνια.

Σάββατον 26.8.44

Οι Βούλγαροι, προτρέχοντες των επιβληθησομένων αυτοίς από τους Συμμάχους όρων, διεκήρυξαν την πρόθεσιν των της πλήρους ουδετερότητας. Ήδη ηξίωσαν την αποχώρησιν των Γερμανικών στρατευμάτων από το Βουλγαρικό έδαφος. Αφοπλίζουν τα Γερμανικά τμήματα που, διαβαίνοντα τα Ρουμανικά σύνορα, καταφεύγουν στο Βουλγαρικό έδαφος. Θα αφοπλίσουν δε και όσα από τα ευρισκόμενα στην Βουλγαρία δεν αναχωρήσουν αμέσως. Οι παραδοθέντες στους Γάλλους εντός των Παρισίων Γερμανοί ανέρχονται σε 10.000.

Τώρα δυτικώς των Παρισίων και του Σηκουάνα εν γένει δεν παραμένουν παρά μόνον περί της 35-40.000 υπολείμματα της διαλυθείσης 7ης Γερμανικής Στρατιάς και τα οποία εκκαθαρίζονται συντόνως. Με την προέλασι των Συμμάχων ανατολικάς των Παρισίων και του Σηκουάνα επανέρχονται στην επικαιρότητα τοπωνυμικά και τοποθεσίες του προηγουμένου πολέμου. Αμερικανικά στρατεύματα σ' ένα σημείο απέχουν ήδη μόνον 108 μίλλια από τα Γαλλογερμανικά σύνορα.

Στην Νότιο Γαλλία, ενώ τα αποβιβασθέντα Συμμαχικά στρατεύματα προελαύνουν προς την κατεύθυνσι των Ελβετικών συνόρων, εκκαθαρίζοντα τον ορεινό όγκο στην υπόλοιπο ύπαιθρο, οι maquis εκκαθαρίζουν από παντού τους Γερμανούς. Όλη η Νότιος Γαλλία τώρα μπορεί να πη κανείς ότι ελέγχεται από τον εσωτερικό Γαλλ. στρατό, ενώ οι Γερμανοί προσπαθούν να διαρρεύσουν προς τα βορειοανατολικά.

Δευτέρα 4.9.44

Κατόπιν επελευθέρωσης συμφωνίας, πέντε μέλη της ΕΑΜ και του κομμουνιστικού κόμματος συμμετέχουν της Κυβερνήσεως, επιτευχθείσης ήδη της εθνικής ενότητας υπό Κυβέρνησιν εθνικού συνασπισμού, με πρόεδρο τον Παπανδρέου.²¹⁰

Δυτικόν μέτωπον: Δέκα μέρες μετά την απελευθέρωσί του, το Παρίσι βρίσκεται αρκετά πάνω στα μετώπισθεν. Αγγλοκαναδικά στρατεύματα εισελθόντα στο Βέλγιο κατέλαβον χθες της Βρυξελλες και σήμερα την Αμβέρσα. Προχώρησαν ακόμη παραπέρα και εισήλθον ήδη στο Ολλανδικό έδαφος. Σε δύο μέρες από την διάβασι των Γαλλοβελγικών συνόρων, το Βέλγιο απηλευθερώθη ολόκληρο σχεδόν χωρίς μάχη και τώρα άρχισε το ξεκαθάρισμα της Ολλανδίας, ενώ τα Αμερικανικά στρατεύματα εκκαθαρίζοντα την Β.Δ. Γαλλία διεσκέλισαν την γραμμή Maginot,²¹¹ κατέλαβον αμαχητί το περίφημο από τον άλλο πόλεμο, Βερντέν,²¹² το Μετς, το Νανσύ και άλλες οχυρές πόλεις και προχωρούν συντόνως προς τα Γερμανικά σύνορα τα οποία έφθασαν ήδη, όπως υπάρχουν πληροφορία, σε δύο σημεία. Νοτιότερα, τα από Μασσαλίας στρατεύματα έφθασαν προ ημερών [σ]τα Ελβετικά σύνορα και τώρα έχουν διαβή τον ορεινό όγκο και μπήκαν στο Ιταλικό έδαφος, ενώ προχωρούν ταυτοχρόνως ακάθεκτοι και προς βορράν πλησιάζοντες προς το Παρίσι.

Οι Ρώσοι από τριημέρου εισήλθαν στο Βουκουρέστι, προχωρούν προς την Ουγγαρία και την Τσεχοσλοβακία. Η Φινλανδία

210. Η γνωστή ως κυβέρνηση «Εθνικής Ενώσεως» του Γ. Παπανδρέου συμπληρώθηκε στις 2.9.1944 με τη συμμετοχή των Αλ. Σβώλου (Υπουργού Οικονομικών), Η. Τσιριμώκου (Υπουργού Εθνικής Οικονομίας), Ν. Ασκούση (Υπουργού Συγκοινωνιών), Μ. Πορφυρογένη (Υπουργού Εργασίας), Ι. Ζεύγου (Υπουργού Γεωργίας) και Α. Αγγελόπουλου (Υφυπουργού Οικονομικών). Λίγες μέρες αργότερα, μετέφερε την έδρα της από το Κάιρο στη Νεάπολη της Ιταλίας.

211. Γραμμή Μαζινό: Σειρά οχυρωματικών έργων που κατασκευάστηκαν μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στα σύνορα της Γαλλίας με την Γερμανία. Το ιδιαίτερα φιλόδοξο έργο, που οφείλει το όνομά του στον εμπνευστή του και Υπουργό Πολέμου André Maginot, αποδείχθηκε ανεπαρκές για τα δεδομένα και τις συνθήκες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

212. Verdun: Πόλη της βορειοανατολικής Γαλλίας, στην οποία διεξήχθη μία από τις πιο σημαντικές, μακροχρόνιες και αιματηρές, αναμετρήσεις του Α' Παγκοσμίου Πολέμου (21.2.1916-18.12.1916) ανάμεσα στον γερμανικό και τον γαλλικό στρατό.

εδέχθη τους Ρωσικούς όρους και διέκοψε σχέσεις με την Γερμανία, αξίωσασα την αποχώρησι των Γερμανικών στρατευμάτων από το Φινλανδικό έδαφος, απειλούσα άλλως να τα αιχμαλωτίση.

Τώρα ουσιαστικώς ολόκληρος η Γαλλία, εκτός της βορείας παραλίας, εκκαθαριζομένης ήδη, και της Αλσατίας και Λωρραίνης, έχει απαλλαγή από τους Γερμανούς. Είνε απίστευτος η ταχύτης της προελάσεως των Συμμαχικών στρατευμάτων. Επέρασε σε ταχύτητα την προέλασι των Ρώσων.

Πράγματι τα Συμμαχικά στρατεύματα προσπερνούν και αφήνουν πίσω των τα Γερμανικά, διασκορπισμένα σε διάφορα σημεία, μεμονωμένα απ' αλλήλων και εκκαθαριζόμενα από την δευτέρα σειρά προελαυνόντων Συμμαχικών στρατευμάτων εκκαθαρίσεις των απελευθερουμένων εδαφών.

Στην Β. Ιταλία η προέλασις επίσης συνεχίζεται επιτυχώς, ενώ είνε τραγική η θέσις των Γερμανών στην Ελλάδα και Γιουγκοσλαβία. Ήδη από τα νησιά του Αιγαίου, την Κρήτη και την Θράκη παραδίδονται στους Τούρκους, όπου αφοπλίζονται και περιορίζονται.

Εντός της Γερμανίας οι διά της βίας στρατολογημένοι εργάται ήρχισαν να κινούνται εχθρικώς.

Τρίτη 5.9.44

Ο κίνδυνος των ιπταμένων βομβών σχεδόν εξουδετερώθη ή μάλλον έληξεν οριστικώς με την προέλασι μέχρις εντός της Ολλανδίας. Πενθήμερος ησυχία διεκόπη μόλις σήμερα το πρωί με λίγες βόμβες, άνευ όμως θυμάτων.

Η Ρωσσία, κατηγορούσα την Βουλγαρίαν επί συμπράξει με την Γερμανίαν και με παροχήν πάσης προς αυτήν διευκολύνσεως, ακόμη και τώρα που ισχυρίζεται ότι διέκοψε σχέσεις, της εκήρυξε σήμερα τον πόλεμο. Ήδη Ρωσικά στρατεύματα μπήκαν στο Βουλγαρικό έδαφος. Επίσης, διαβάντα τα δυτικά Ρουμανικά σύνορα, ευρίσκονται τώρα επί Γιουγκοσλαβικού εδάφους υποστηρίζοντες τους Γιουγκοσλαβούς αντάρτας. Βορειότερα έχουν μπη σε αρκετό βάθος στο Ουγγρικό έδαφος. Στο δυτικό μέτωπο συνάπτονται σήμερα μάχαι επί Γερμανικού εδάφους. Συμμαχικά στρατεύματα μπήκαν στο Λουξεμβούργο. Σήμερα το απόγευμα συγκίνησις γενική από

μιαν είδησι δοθείσαν από τον ραδιοφωνικό σταθμό των Βρυξελλών και διαψευσθείσαν μετά 20 λεπτά, ότι η Γερμανία εσυνθηκολόγησε.

Παρασκευή 8.9.44

Από χθες η Ελληνική Κυβέρνησις βρίσκεται επί Ιταλικού εδάφους. Αναχωρήσασα από το Κάιρον, εγκατεστάθη στην Καζέρτα κοντά στην Νεάπολι.

Σήμερα στις 6.00 μ.μ. η Βουλγαρία, τη αξιώσει της Ρωσσίας, εκήρυξε τον πόλεμο κατά της Γερμανίας. Πόσα περίεργα συνέβησαν και συμβαίνουν ακόμη σε αυτόν τον πόλεμο. Η Βουλγαρία εμπόλεμος και με τας δύο αντιμαχομένας παρατάξεις.

Φαίνεται πως κάτι το σοβαρότερο άρχισε να πραγματοποιείται στα Βαλκάνια. Αγγλοαμερικανικά δυνάμεις, κυρίως αεροπορία, ανηγγέλη σήμερα, συμπράττουν με τους Γιουγκοσλαύους αντάρτας που, ενισχυθέντες και από τους εισβαλλόντας εκ Ρουμανίας Ρώσσους, απέκοψαν όλες τας οδούς αναχωρήσεως των Γερμανών εκ των Βαλκανίων και κυρίως από την Ελλάδα. Στο ραδιόφωνο ανακοίνωσαν ότι η ώρα της απελευθερώσεως πλησιάζει. Πολύ παράξενες όμως αι Σοβιετοβουλγαρικές σχέσεις-εχθροπραξίαι. Οι Βούλγαροι δεν φεύγουν από τα Ελληνικά εδάφη. Οι Ρώσσοι κατέρχονται προς Νότον μέσω Βουλγαρίας.

Ανεκοινώθη χθες επισήμως η λήξις της χαρακτηρισθείσης ως μάχης των ιπταμένων βομβών κατά του Λονδίνου. Διήρκεσε 80 μέρες (13 Ιουλίου-31 Αυγούστου). Σύνολον εκτοξευθεισών βομβών 8.000. Στο Λονδίνο έφθασαν 2.300. Την προτελευταία μέρα από 101 έφθασαν μόνον τέσσαρες. Δηλ. κατεστράφησαν από τα διάφορα αμυντικά μέσα 97, ήτοι 97%.

Στο δυτικό μέτωπο, μετά ολιγοήμερο ανάπαυλα ξαναήρχισε πάλι η επίθεσις των Συμμαχικών στρατευμάτων. Η Βελγική Κυβέρνησις, εγκατεστημένη επί τέσσαρα χρόνια στο Λονδίνο, γύρισε σήμερα αεροπορικώς στις Βρυξέλλες.

Παρασκευή 15.9.44

Τα Συμμαχικά στρατεύματα εισχωρούν βραδέως αλλά σταθερά στο Γερμανικό έδαφος, κυρίως από τα σύνορα του Λουξεμβούργου και

Βελγίου. Στην Γαλλία οι Γερμανοί κατέχουν πλέον μόνον ένα τμήμα της Αλσατίας και Λωρραίνης. Άλλα δε τμήματά των έχουν αποκοπή τελείως και εκκαθαρίζονται στην Νοτιοδυτική Γαλλία, απομονωθέντα τελείως από παντού κατόπιν της ενώσεως εις την περιοχήν του Dijon των Αμερικανικών στρατευμάτων, που απεβιβάσθησαν στην Νότιο Γαλλία, με εκείνα που προήλασαν εκ Νορμανδίας και Βρετάνης. Κατέχουν όμως ακόμη οι Γερμανοί, και αμύνονται σθεναρώς, αν και πολιορκημένοι, της περιοχής των λιμένων Δουγκέρκης,²¹³ Τουλώνης, Καλαί και Βρέστης. Στην τελευταία ταύτην άρχισαν ήδη να παραδίδονται. Επίσης κατέχουν ακόμη τους ναυστάθμους του Λοριάν και του Σαιν-Ναζαίρ.

Στην Ελλάδα, η εξέλιξις της καταστάσεως ικανοποιητική. Οι Γερμανοί εκκενώνουν τμηματικώς την χώραν, αποσυρόμενοι προς την κατεύθυνσιν Μακεδονίας-Αλβανίας. Κυρίως εκκενώνουν τα νησιά του Αιγαίου και την Κρήτην. Επισήμως ανηγγέλη η ολοτελής αποχώρησις των από την Χίον και, κατ' ανεπιβεβαίωτες ειδήσεις, από την Λήμνο, Σάμον, Μυτιλήνην και Ρόδον. Επίσης από την περιοχήν της Θράκης προς τα Τουρκικά σύνορα. Την διοίκησι των απελευθερουμένων εδαφών αναλαμβάνουν τα ανταρτικά σώματα. Χθες ανηγγέλη η συνάντησις του πρωθυπουργού κ. Παπανδρέου και του Υπουργού των Οικονομικών Σβώλου²¹⁴ (εκπροσωπούντος στην Κυβέρνησι το ΕΑΜ) με τον γενικόν Αρχιστράτηγον των Συμμαχικών στρατευμάτων στην Ανατ. Μεσόγειο Στρατηγόν Μαίτλανδ Ουίλσον,²¹⁵ σχετικώς με την προσεχή συνεργασίαν των Αγγλικών

213. Dunkirk: Λιμάνι στη γαλλική ακτή της Μάχης, κοντά στα βελγικά σύνορα. Τον Μάιο του 1940, μετά την κατάληψη της Γαλλίας και τον αποκλεισμό των συμμαχικών δυνάμεων προς τη Μάγχη, οργανώθηκε εκεί η επιχείρησις "Dynamo" για την εκκένωσις της ευρύτερης περιοχής και τη μεταφορά των στρατευμάτων στην Αγγλία, με αποτέλεσμα τη διάσωσι περίπου 350.000 στρατιωτών.

214. Αλέξανδρος Σβώλος (1892-1956): Διακεκριμένος νομικός και πολιτικός. Κατά την περίοδο 1941-1943, ως πρόεδρος της Επιτροπής Μακεδόνων και Θρακών, κατήγγειλε τις ωμότητες των Βουλγάρων στις περιοχές αυτές και εργάστηκε για την ανακούφισή τους. Τον Απρίλιο του 1944 έγινε πρόεδρος της ΠΕΕΑ και με την ιδιότητα αυτή έλαβε μέρος στο Συνέδριο του Λιβάνου (Μάιος 1944) που κατέληξε στη συγκρότησι της κυβέρνησης Εθνικής Ενότητος υπό τον Γ. Παπανδρέου, στην οποία ανέλαβε το Υπουργείο Οικονομικών.

215. Henry Maitland Wilson (1881-1964): Άγγλος στρατιωτικός με σημαντική δράση στον Β' Πόλεμο των Μπόερς (1900-1902) στη Νότιο Αφρική και κατά τον Α' Παγκόσμιον

και Ελληνικών δυνάμεων. Σήμερα δε ανακοινώθη ότι Ελληνικά δυνάμεις μάχονται και προχωρούν, παρά την ισχυράν Γερμ. αντίστασιν στον δεξιόν τομέα (προς την Αδριατικήν) της Συμμαχικής πόλεως Ρίμινι,²¹⁶ την οποίαν επλησίασαν.

Μια ανησυχία όμως μας κρατεί σε διαρκή αγωνία: Η παρουσία των Ρώσων στα Ελληνοβουλγαρικά σύνορα. Η έλλειψις ειδήσεων από εκεί και κυρίως η έλλειψις πληροφοριών, αν οι Βούλγαροι (οι τώρα πολεμούντες τους Γερμανούς, συνεμπόλεμοι των Ρώσων) εκκενώσουν τα Ελληνικά εδάφη. Η ανακωχή μεταξύ Ρωσσίας-Ρουμανίας υπεγράφη προ τριημέρου. Κυριώτεροι όροι: 75.000 λίρες αποζημίωσις πληρωτέα εις εμπορεύματα εντός εξαετίας και 12 Ρουμανικά μεραρχία τιθέμεναι υπό τας διαταγάς των Ρώσων να πολεμήσουν εναντίον των Γερμανών.

Η Φινλανδία από σήμερα είνε εμπόλεμος με την Γερμανία. Ένας από τους επιβληθέντας από τους Ρώσους όρους τής υπό σύναψιν ανακωχής ήτον να αποσυρθούν μέχρι του μεσονυκτίου τής σήμερον όλοι οι Γερμανοί εκ του Φινλανδικού εδάφους. Μετά την εκπνοήν της προθεσμίας ταύτης, να συγκεντρωθούν οι μη αναχωρήσαντες εις στρατόπεδον συγκεντρώσεως. Από χθες όμως το βράδυ, Γερμανικά τμήματα επετέθησαν εναντίον των Φινλανδών για να καταλάβουν επίκαιρα στρατηγικά σημεία. Έτσι άρχισαν οι εχθροπραξίες αναμεταξύ των. Ο Τσώρτσιλ από τετραημέρου βρίσκειται στον Καναδά (Quebeck) συναντηθείς με τον Ρούσβελτ.²¹⁷

Πόλεμο. Με την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου κατήγαγε σημαντικές νίκες εναντίον των Ιταλών ως Γενικός Διοικητής των βρετανικών στρατευμάτων στην Αίγυπτο και τον Απρίλιο του 1941, ως Διοικητής του βρετανικού εκστρατευτικού σώματος, συμμετείχε στην άμυνα της Ελλάδας εναντίον της γερμανικής εισβολής. Στη συνέχεια, ανέλαβε Γενικός Διοικητής των βρετανικών δυνάμεων στην Παλαιστίνη, την Υπεριορδανία, την Περσία και το Ιράκ. Τον Ιανουάριο του 1944 ορίστηκε Ανώτατος Διοικητής Επιχειρήσεων Μεσογείου, όπου παρέμεινε έως τις αρχές Δεκεμβρίου του 1944.

216. Rimini: Πόλη της Ιταλίας στην Αδριατική Θάλασσα. Από τα τέλη Αυγούστου 1944, στο πλαίσιο της επιχείρησης «Ελαία», συμμαχικές δυνάμεις με τη συμμετοχή και ελληνικού στρατιωτικού σώματος επιχειρούσαν εκεί τη διάσπαση της λεγόμενης «Γοτθικής Αμυντικής Γραμμής», στην οποία είχαν συμπτυχθεί οι υποχωρούντες Γερμανοί.

217. Η Δεύτερη Διάσκεψη του Κεμπέκ (12-16.9.1944), στην οποία συμμετείχαν οι Ρούζβελτ και Τσώρτσιλ, αφορούσε τις ζώνες κατοχής στη Γερμανία, το Σχέδιο

Φαίνεται πως τα υπό συζήτησιν θέματα έχουν μεγάλους και γερούς κόμβους. Ο Στάλιν προσκληθείς στην συνδιάσκεψιν απέφυγε να μετάσχη. Η Ιαπωνία όσο πάει και στριμώχνεται από τους Αμερικανούς και Αυστραλούς στον Ν. Ειρηνικό.

Παρασκευή 22.9.44

Από την σημερινή ειδησεογραφία των εφημερίδων: Επίσημον ανακοινωθέν του Συμμαχικού Αρχηγείου της Μεσογείου λέγει τα εξής: «Το Rimini, η είσοδος εις την μεγάλην κοιλάδα του ποταμού Πω (Βόρ. Ιταλία), κατελήφθη από τα Ελληνικά στρατεύματα, τα οποία ύψωσαν την Ελλην. Σημαίαν επί του Ταχυδρομικού μεγάρου, εις το σημείον όπου η κεντρική οδός η άγουσα προς την Bologna τέμνει τον ποταμόν Marecchia. Τούτο σημαίνει ότι τα Συμμαχικά στρατεύματα και κυρίως αι μηχανοκίνητοι φάλαγγες (τανκς κ.λπ.) θα μπορούν τώρα εύκολα να εισδύσουν εις την εκτεταμένην πεδιάδα της Λομβαρδίας όπισθεν της Γερμανικής οχυρωματικής γραμμής «Gothic Line»».

Από της άλλες ειδήσεις: Οι Γερμανοί σχεδόν εκκενώνουν την Ελλάδα και την Κρήτην, από την οποίαν, όπως και από τα νησιά του Αιγαίου, αποσύρουν τα στρατεύματά των και τα μεταφέρουν στην Θεσσαλονίκη.

Σάββατον 23.9.44

Από της εφημερίδες: Δυνάμεις Ελλήνων ανταρτών βαδίζουν προς τας Αθήνας, ων η απελευθέρωσις υπολογίζεται να γίνη εντός ολίγων ημερών.

Κυριακή 24.9.44

Πεντακόσια βομβαρδιστικά Αγγλικά και Αμερικανικά αεροπλάνα εβομβάρδισαν τα αεροδρόμια Τατοΐου, Καλαμακίου, Ελευσίνος, καθώς και του Σκαρामαγκά, την Λάρισσα και διάφορα σιδηροδρομικά και άλλα συγκοινωνιακά κέντρα.

Morgenthau για τον γερμανικό αφοπλισμό, καθώς και τη συνέχιση των επιχειρήσεων εναντίον της Ιαπωνίας.

Οι Αμερικανοί άρχισαν ήδη επιτυχείς επιχειρήσεις ανακαταλήψεως των Φιλιππίνων νήσων. Οι Ιάπωνες φοβούνται προσεχή Συμμαχική απόβασι και στην Ιαπωνία.

Μια από της σημαντικότερες πολεμικές επιχειρήσεις, η μεγαλύτερα ως τώρα αεροπορική μεταφορά ολοκλήρου μεραρχίας και προσγεώσις της όπισθεν των Γερμανικών γραμμών, στην Β.Α. Ολλανδία, στο Arnhem, επί της δεξιάς όχθης στην καμπή του Ρήνου, αρχίσασα την περασμένη Κυριακή, εσταθεροποιήθη κάπως μόλις χθες, κατόπιν λυσσώδους αντιστάσεως και αντεπιθέσεως των Γερμανών νύκτα και ημέρα. Η πλήρης επιτυχία της θα σημάνη αποκοπή 100.000 περίπου Γερμανών και άνοιγμα του δρόμου προς εισβολήν στην κυρίως Γερμανίαν, δι' υπερκεράσεως της αμυντικής των γραμμής (Siegfriedline).

Στα απελευθερούμενα εδάφη της Ελλάδος, τα οποία καταλαμβάνουν τμήματα της ΕΑΜ εν ονόματι της Ελλην. Κυβερνήσεως, αποστέλλονται ήδη και αντιπρόσωποι της Κυβερνήσεως. Ήδη ωρίσθησαν διά τας νήσους του Αιγαίου, του Ιονίου και την Πελοπόννησον.

Η ώρα της επιστροφής μας πλησιάζει. Αρχίζομε ήδη να σκεπτόμαστε διά την τακτοποίησι των αποσκευών μας.

Τετάρτη 27.9.44

Καθημερινώς αναγγέλλεται η απελευθέρωσις νέων τμημάτων της Ελλάδος από τους αντάρτας. Χθες ανεφέρετο η Λευκάς, σήμερα η Σαμοθράκη και άλλα νησιά του Αιγαίου. Ειδήσεις όμως μέσω Τουρκίας παρουσιάζουν ως μη ομαλή την εξέλιξι των σχέσεων μεταξύ των διαφόρων αντιμαχομένων παρατάξεων και κομμάτων, παρά την συμφωνία των αρχηγών και τον σχηματισμό τής υπό τον Παπανδρέου Κυβερνήσεως Εθνικής Ενότητος.

Στην Ολλανδία η επιχείρησις της αεροπορικώς μεταφερθείσεως εις Arnhem μεραρχίας απέτυχε τελικώς, διότι παρά την πάροδον οκταήμερου αι από ξηράς δυνάμεις δεν κατώρθωσαν να ενωθούν και να τους παράσχουν βοήθειαν. Εις 8.000 περίπου υπολογίζονται

οι νεκροί τραυματίαι και αιχμαλωτισθέντες, ενώ περί της δύο μόνον χιλιάδες κατώρθωσαν να περάσουν νύκτα τον Ρήνο και να καταφύγουν σε φίλιον έδαφος, αφού εγκατέλειψαν ολοσχερώς τον οπλισμό των. Η διαφυγή των ήταν πράγματι δραματική. Πέρασαν μέσα από της Γερμανικές γραμμές με τα παπούτσια τυλιγμένα με κουβέρτες για να μην ακούωνται τα πατήματά των. Αλλά ακόμη πιο δύσκολη ήταν η διά βενζινακάτων διάβασις του ποταμού, που δεν μπορούσαν να αποφύγουν τον σχετικό θόρυβο.

Σήμερα το απόγευμα ανηγέλη ότι Αγγλοαμερικανικά τμήματα στρατού, απεβιβάσθησαν σε διάφορα σημεία της Αδριατικής από των Αλβανικών παραλίων μέχρι της Δαλματικής ακτής με σκοπό της παρενοχλήσεως και ει δυνατόν ματαιώσεως της προς βορράν διαφυγής των Γερμανών μέσω Σερβίας ή διά της Δαλματικής παραλίας.

Σημερινή ειδησεογραφία φέρει την Ουγγαρίαν ως προσπαθούσαν να συνάψη ανακωχή με τους Συμμάχους.

Τετάρτη 4.10.44

Διάφορα νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου έχουν ήδη απελευθερωθή. Μεταξύ αυτών και η Σκύρος. Επίσης έγινε απόβασις στην Β.Δ. Κρήτη.

Πέμπτη 5.10.44

Η απογευματινές εφημερίδες, με ολοσέλιδους τίτλους αναγράφουν την απελευθέρωσι των Πατρών από αποβιβασθέντα από αέρος και θαλάσσης Αγγλοαμερικανικά στρατεύματα. Οι εφημερίδες εγκωμιάζουν την Ελλάδα και την από τετραετίας δράσι της. Καμμία άλλη χώρα, γράφουν, δεν αξίζει περισσότερο την απελευθέρωσι όσον η Ελλάς.

Παρασκευή 6.10.44

Ευρέως κυκλοφορούσα φήμη, αλλά μάλλον πρόωρος, αναφέρει ότι απελευθερώθησαν και αι Αθήναι.

Τρίτη 10.10.44

Εκτός της Κορίνθου, όλη η Πελοπόννησος ηλευθερώθη. Από χθες ο Τσώρτσιλ ευρίσκεται στην Μόσχαν διεξάγων συνεννοήσεις με τον Στάλιν εν γνώσει της Κυβερνήσεως των Ην. Πολιτειών.

Τρίτη 10.10.44, βράδυ

Η Κόρινθος είνε ελευθέρη.

Παρασκευή 13.10.44

Αθήναι, Πειραιεύς ηλευθερώθησαν. Οι Γερμανοί απεχώρησαν των Αθηνών, και εισήλθον και κατέλαβον την πόλιν τμήματα των εκτός αυτής, πιεζόντων τους Γερμανούς, ανταρτικών σωμάτων. Από της μέχρι ώρας πληροφορίες, φαίνεται ότι οι Γερμανοί κατά την αναχώρησίν των δεν έκαμαν καταστροφάς στις Αθήνας.

Σάββατον 14.10.44

Ηλευθερώθη η Κέρκυρα. Η Κυβέρνησις ή έφυγεν εξ Ιταλίας αεροπορικώς διά τας Αθήνας ή φεύγει εντός της ημέρας. Έτσι, αύριον Κυριακήν, θα γίνη στις Αθήναις η επίσημος δοξολογία της απελευθερώσεως επί παρουσία της επανακαμπτούσης εκ της εξορίας νομίμου Κυβερνήσεως της χώρας.

Τετάρτη 18.10.44

Ανηγγέλθη σήμερα επισήμως η άφιξις της Κυβερνήσεως εξ Ιταλίας εις Αθήνας, επιβαίνουσα του «Αβέρωφ».

Αύριο θα γίνη δοξολογία στον καθεδρικό Ναό του St. Paul επί τη απελευθερώσει των Αθηνών. Την Κυριακή θα γίνη στην Ελλην. εκκλησία του Λονδίνου.

Μεθαύριον Παρασκευή αναχωρεί αεροπορικώς δι' Αθήνας ο Υποδιοικητής της Τραπεζής κ. Γ. Μαντζαβίνος.

Κατά υπάρχουσας πληροφορίας, φορτία τροφίμων ιδίως εκ Μ. Ανατολής ευρίσκονται εν πλω δι' Ελλάδα.

Στας Αθήνας προχθές εσημειώθησαν συγκρούσεις των αντιμαχομένων δύο ανταρτικών παρατάξεων με οκτώ νεκρούς και περί τους 40 τραυματίας. Εσταμάτησαν τη παρεμβάσει των εκεί Αγγλικών στρατιωτικών τμημάτων.

Σάββατον 21.10.44

Εκάναμε στην εκκλησία διετές μνημόσυνο του θανάτου του πατέρα.

Τετάρτη 15.11.44

Όλη η Ελλάδα είνε τώρα πια ελεύθερη εκτός μερικών νήσων των Κυκλάδων και της Δυτικής Κρήτης, όπου ακόμη υπάρχουν Γερμαν. δυνάμεις. Επίσης κρατούν ακόμη σχεδόν όλα τα Δωδεκάνησα. Η ημέρα της επιστροφής μου στις Αθήνας πλησιάζει. Ήδη ελάβαμε οδηγίας να ετοιμάσωμε τα διαβατήριά μας και να είμαστε έτοιμοι προς αναχώρησιν.

Κυριακή 10.12.44

Από την περασμένη Κυριακή ευρισκόμεθα σε εμφύλιο πόλεμο κυριολεκτικώς. Αφού οι εν τη Κυβερνήσει Υπουργοί-εκπρόσωποι του ΕΑΜ παρητήθησαν, ήρχισεν ένοπλος επίθεσις των ενόπλων δυνάμεων του ΕΑΜ, δηλ. των υπό τον τίτλον «ΕΛΑΣ ανταρτών», εναντίον τών υπό τας διαταγάς της Κυβερνήσεως μικρών στρατιωτικών δυνάμεων, καθώς και των εν Ελλάδι Αγγλικών Στρατευμάτων. Η επίθεσις, κυρίως στις Αθήνας και τον Πειραιά, στρέφεται κατά των αστυνομικών τμημάτων, τα οποία καταλαμβάνουν το ένα μετά το άλλο, κατασφάζοντας τους αστυνομικούς και αστυφύλακας.

Εθεωρήσαμε ήδη τα διαβατήριά μας, διά να αναχωρήσωμε δι' Αθήνας. Υπολογίζεται, σύμφωνα με τας δηλώσεις του αρχηγού των εν Ελλάδι Βρετανικών δυνάμεων Στρατηγού Scobie,²¹⁸ ότι ως να πάμε εκεί η ανταρσία θα έχη κατασταλή.

218. Ronald MacKenzie Scobie (1893-1969): Βρετανός στρατιωτικός με σημαντική δράση κατά τον Α' και Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το 1943, ως αρχηγός του Γενικού Επιτελείου του Στρατηγείου της Μέσης Ανατολής, εργάστηκε για την υλοποίηση των αγγλικών σχεδίων που αφορούσαν τη μεταπολεμική τύχη των Βαλκανίων. Μετά τη Συμφωνία της Καζέρτας (Σεπτέμβριος 1944), ορίστηκε Αρχιστράτηγος των αγγλικών και ελληνικών ενόπλων δυνάμεων στην Ελλάδα, όπου εγκαταστάθηκε μετά την αποχώρηση των γερμανικών στρατευμάτων (Οκτώβριος 1944). Το επόμενο διάστημα πρωταγωνίστησε στις στρατιωτικές και πολιτικές εξελίξεις του εμφυλίου, ενώ καθοριστικός υπήρξε και ο ρόλος του στην ένοπλη αναμέτρηση του Δεκεμβρίου 1944 («Δεκεμβριανά»). Παρέμεινε στην Ελλάδα ως εντολοδόχος της κυβέρνησής του μέχρι τις πρώτες μεταπολεμικές εκλογές του 1946.

Πέμπτη 14.12.44

Μεσημέρι. Αναχωρούμε διά Λίβερπουλ προς επιβίβαση α/π διά την Ελλάδα. Παίρνω μαζί μου ό,τι μπορώ χρήσιμο, δηλ. είδη ρουχισμού, υποδήσεως και προ παντός τρόφιμα, ων τόση έλλειψις υπάρχει εκεί.

Ο Πάννης, κωλυόμενος υπηρεσιακώς, παραμένει ακόμη εις Λονδίνον.

Παρασκευή 15.12.44, μεσημέρι

Επιβιβαζόμεθα του α/π "Al Cantara", τέως επιβατηγού της Royal Mail Lines, περίπου 20.000 τόννων, μετατραπέντος ήδη εις οπλιταγωγού. Έχει στρατεύματα προοριζόμενα δι' Ινδίας. Φαίνεται ότι θα αποβιβασθώμεν εις Port Said, διά να επιβιβασθώμεν άλλου πλοίου διά την Ελλάδα.

Σάββατον 16.12.44, μεσημέρι

Αναχωρούμε εκ Λίβερπουλ, έξωθεν του οποίου συναντώμεθα με νηοπομπήν 15 πλοίων, συνοδευομένην από τέσσαρα μικρά πολεμικά πλοία και αρχίζει το ταξίδι με κατεύθυνσι νοτιοδυτική.

Κυριακή 17.12.44

Η επανάστασις, πραγματικός άγριος εμφύλιος πόλεμος, εξακολουθεί στην Ελλάδα με χιλιάδας θυμάτων εις νεκρούς και τραυματίας. Οι επαναστάται κυριαρχούν σ' όλην την Ελλάδα και ιδίως στην βόρειον, όπου εγκατέστησαν κομμουνιστικόν καθεστώς. Επίσης, στο σύνολον σχεδόν των Αθηνών, εκτός της πλατείας Συν/τος και μικράς περιοχής. Η Κυβέρνησις και το Αγγλικόν Στρατηγείον έχουν κλεισθή στο ξενοδοχείον της Μεγάλης Βρετανίας.

Πέμπτη 21.12.44, μεσημέρι

Προσπερνούμε το Γιβραλτάρ.

Σάββατον 23.12.44, απόγευμα

Προσπερνούμε την Μάλτα.

Δευτέρα 25.12.44, Χριστούγεννα

Πλέομε στο ύψος της Αλεξανδρείας. Η κατάστασις στην Ελλάδα είνε τραγική. Ο κόσμος κλεισμένος στα σπήτια του, στερείται των πάντων. Αδυσώπητος τρομοκρατία των ανταρτών, στους οποίους επικρατούν τα κακοποιά στοιχεία και οι κομμουνισταί.

Σφάζουν, σκοτώνουν, βασανίζουν τους αντιθέτους των, δεν φείδονται ούτε γερόντων ούτε γυναικοπαίδων. Βομβαρδίζουν τα σημεία της πόλεως, τα κρατούμενα εισέτι από την Κυβέρνησιν της Μ. Βρετανίας, δηλ. της υπό τον κ. Παπανδρέου Κυβέρνησιν, την κλεισμένην εις το ξενοδ. της Μ. Βρετανίας. Καταστρέφουν και δηώνουν το σύμπαν. Ανατινάσσουν αλογίστως κτίρια, διά να κάνουν οδοφράγματα, εναντίον των μηχανοκινήτων Αγγλικών τμημάτων. Λέγεται ότι με τους επαναστάτας συμπράττουν Γερμανοί, Ιταλοί, Ρουμάνοι, Αλβανοί και Βούλγαροι, για να απελευθερώσουν την Ελλάδα από τον Αγγλικό ζυγό. Ετρελλαθήκαμε ωρισμένως.

Ο Πρωθυπουργός της Αγγλίας κ. Τσώρτσιλ μετέβη αεροπορικώς εις Αθήνας, διά προσπάθειαν ειρηνεύσεως και αποκαταστάσεως της τάξεως.

Τρίτη 26.12.44, πρωί

Ευρισκόμεθα στο Πορτ Σαΐδ, όπου επρόκειτο να αποβιβασθούμε. Αλλά νεώτεροι διαταγαί προς το πλοίον το κατευθύνουν προς το Σουέζ. Η διαδρομή της Διώρυγος αξιοθέατος. Κατά της πέντε το απόγευμα σταματάμε στο μέσον περίπου της Διώρυγος, στην Πικρά Θάλασσα, όπου και διανυκτερεύομε με τα φώτα του πλοίου για πρώτη φορά αναμμένα, χωρίς καμμιά απολύτως συσκότησι.

Τετάρτη 27.12.44, απόγευμα

Φθάνομε στο Σουέζ, όπου και διανυκτερεύομε σε απόστασι μισής ώρας από την παραλία.

Πέμπτη 28.12.44

Παραμένομε μέσα στο βαπόρι.

Παρασκευή 29.12.44, μεσημέρι

Αποβιβάζομεθα εις Σουέζ, από το οποίον αναχωρούμε στις 5.30 μ.μ. διά το Κάιρον, όπου φθάνομε στις 1.30 μετά τα μεσάνυκτα. Ευτυχώς η Πρεσβεία έχει φροντίσει διά δωμάτια.

Σάββατον 30.12.44, πρωί

Παραλαμβάνομε από τον σιδ. σταθμό τας διάφ. αποσκευάς μας και τα υπηρεσιακά αρχεία και τα εναποθηκεύομεν ασφαλώς μέχρι της ημέρας αναχωρήσεώς μας.

Δευτέρα 1.1.45

Πρωτοχρονιά μονότονη στο Κάιρο, μετά διήμερον βροχήν, ιδιαιτέρως καταρρακτώδη το Σάββατο βράδυ, ασυνήθιστη για το Κάιρο, από δω και 23 χρόνια. Έκαμε μεγάλες ζημιές, παρέσυρεν εξ ολοκλήρου ένα αράπικο χωριό από λασποκαλύβες.

Τρίτη 2.1.45

Μετά τακτοποίησι των διατυπώσεων για την εν καιρώ αναχώρησίν μας δι' Ελλάδα (Αρμοδιότης Υπουργού Προνοίας κ. Θ. Σοφούλη), αναχωρούμε κατά της 4.30 μ.μ. διά την Αλεξάνδρειαν, όπου φθάνομε στις 9.00 το βράδυ και μεταβαίνομε στο ξενοδοχείο «Μετροπόλ», όπου μέيناμε και προ τετραετίας.

Τη υποδείξει του εις Λονδίνον επιστρέψαντος Άγγλου Πρωθυπουργού προς τον Βασιλέα, ούτος εδέχθη και διώρισεν Αντιβασιλέα τον Αρχιεπίσκοπον Αθηνών Δαμασκηνόν.²¹⁹

Πέμπτη 4.1.45

Ο Στρατηγός Πλαστήρας,²²⁰ εις ον ο Αντιβασιλεύς έδωσεν εντολήν, εσχημάτισε Κυβέρνησιν από ανεγνωρισμένους Δημοκρατικούς και

219. Δαμασκηνός (κοσμ. όν. Δημήτριος Παπανδρέου) (1891-1949): Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος (1941-1949) που διετέλεσε Αντιβασιλέας (1944-1949) και παράλληλα Πρωθυπουργός (1945). Κατά τη διάρκεια της Κατοχής, ανέπτυξε σημαντική εθνική και κοινωνική δραστηριότητα, κυρίως για την αντιμετώπιση της πείνας και τη διάσωση αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης.

220. Νικόλαος Πλαστήρας (1883-1953): Έλληνας στρατιωτικός και πολιτικός, ηγέτης της Επανάστασης του 1922. Στη διάρκεια της Κατοχής, αν και βρισκόταν στο εξωτερικό,

αριστερούς εν γένει πολιτευτάς. Διά διαγγέλματός του προς τους ανάρτας, τους καλεί να συνετισθούν και να σταματήσουν τον εμφύλιον πόλεμον, καταθέτοντες τα όπλα. Τονίζει ότι σκοπός του είναι η οργάνωσις ισχυρού Εθνικού Στρατού, ικανού να επιβάλη την τάξιν και ότι, μετά την επιβολήν της τάξεως και της κανονικής λειτουργίας της κρατικής μηχανής καθ' όλον το Κράτος, θα προκηρύξη εκλογάς.

Σάββατον 6.1.45, των Θεοφανείων

Ο Θεός φαίνεται πως φώτισε τους επαναστάτας. Πράγματι, σημειναι πληροφορίαι βεβαιούν ότι οι επαναστάται εγκατέλειψαν ολοσχερώς τας Αθήνας και τον Πειραιά και κατευθύνονται προς τα βουνά, βορείως και δυτικώς των Αθηνών. Ο πληθυσμός της πόλεως εξεχύθη στους δρόμους πανηγυρίζων το γεγονός.

Παρασκευή 12.1.45

Υπεγράφη ανακωχή μεταξύ του Άγγλου Στρατηγού Scobie και των επαναστατών, οίτινες θα αποσυρθούν από την Νοτιοανατολική Στερεάν Ελλάδα, την Βόρ. Πελοπόννησον, τας νήσους και την περιοχήν της Θεσσαλονίκης μέχρι της 22.1.45.

Πέμπτη 18.1.45, βράδυ

Πέρνομε οδηγίες να αναχωρήσωμε αύριο το πρωί διά Κάιρον προς αναχώρησιν δι' Ελλάδα μέσω του Πορτ Σάιδ.

Κυριακή 21.1.45

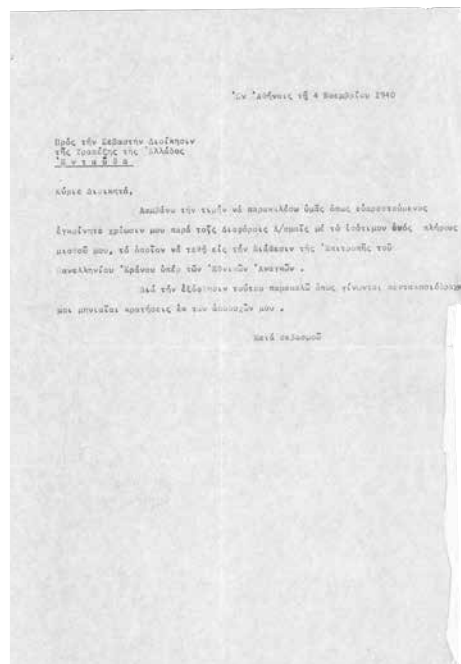
Μετά διήμερον παραμονήν εις Κάιρον, αναχωρούμε σήμερα πρωί με το τραίνο, διά Πορτ Σάιδ. Στο Κάιρο, λόγω δυσχερειών μεταφοράς, αναγκάζομαι να εγκαταλείψω μία κάσα (περίπου 70 οκάδων) με

πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Εθνικού Δημοκρατικού Ελληνικού Συνδέσμου (ΕΔΕΣ), του οποίου υπήρξε τυπικά αρχηγός. Επανεμφανίστηκε στο ελληνικό πολιτικό προσκήνιο μετά τα Δεκεμβριανά και ανέλαβε Πρωθυπουργός ως προσωπικότητα ευρείας αποδοχής, με κύρια επιδίωξη να αποτρέψει τον εμφύλιο. Η θητεία του όμως υπήρξε σύντομη (3.1.1945-8.4.1945). Μετά την παραίτησή του, αποσύρθηκε από την ενεργό πολιτική δράση. Επανήλθε στην πολιτική μετά τη λήξη του Εμφυλίου και διετέλεσε δύο ακόμη φορές Πρωθυπουργός (1950 και 1951-1952).

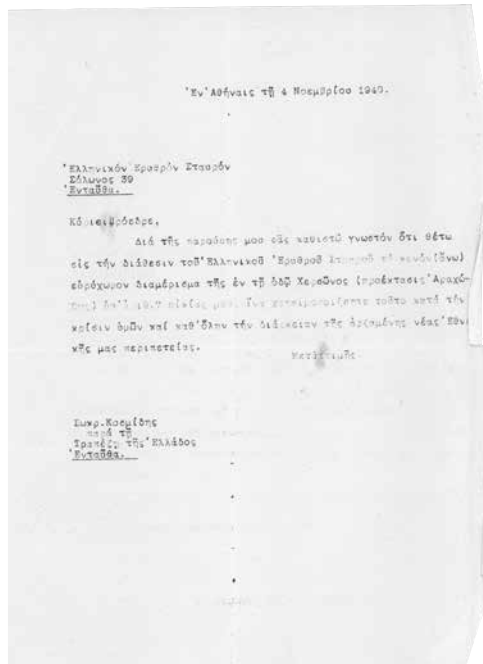
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

2. Υπηρεσιακή ταυτότητα από την Τράπεζα της Ελλάδος.

3. Αντίγραφο επιστολών που αναφέρονται στην οικονομική συμβολή του Σ. Κοσμίδη στην πολεμική προσπάθεια, 4.11.1940.

(1) ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

Πρότυπον Δ' (άρθρ. 25 Νόμου και 10 Β.Δ.τος)

(2) ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Περιοχή (3) Άστυν. Τμήματος

ΒΕΒΑΙΩΣΙΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΟΣ

Ο κάτωθι υπογεγραμμένος (4) Όθωνας Κυριακόπουλος, Διευθυντής Τραπεζικής της Ελλάδος

ὅπ' ὄψει τῶν ἀρθρῶν θ παρ. γ' καὶ δ' τοῦ ὅπ' ἀριθ. 832[1937] Ἀναγκαστικοῦ Νόμου καὶ τοῦ ἀρθροῦ 11 τοῦ ἐκτελεστικοῦ τούτου Βασιλικοῦ Διατάγματος, βεβαίω ὅτι ὁ (5) Κοσμίδης Σωκράτης τοῦ Φιλίππου (6)

ἔγγεγραμμένος εἰς τὰ μητρώα ἀρρένων τοῦ Δήμου ἢ Κοινότητος Σκάρου τῆς Ἐπαρχίας τοῦ Νομοῦ Εὐβοίας ὑπὸ ἔτος γεννήσεως 1898 ἔτυχεν (7) μέχρι τέλους 1941 ἀναστολῆς προσελεύσεως δυνάμει τῆς ὅπ' ἀριθ. 151092/15.1.40 Διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου (8) Στρατιωτικῶν

Ἡ παρῶσα ἰσχύει συμφώνως τῷ ἀρθρῷ 10 παρ. γ' τοῦ ἀπὸ 31 Μαρτίου 1938 Βασιλικοῦ Διατάγματος, ἐκτελεστικοῦ τοῦ ὅπ' ἀριθ. 832[1937] Ἀναγκαστικοῦ Νόμου, ἐπὶ δεκαπενθήμερον ἀπὸ σήμερον.

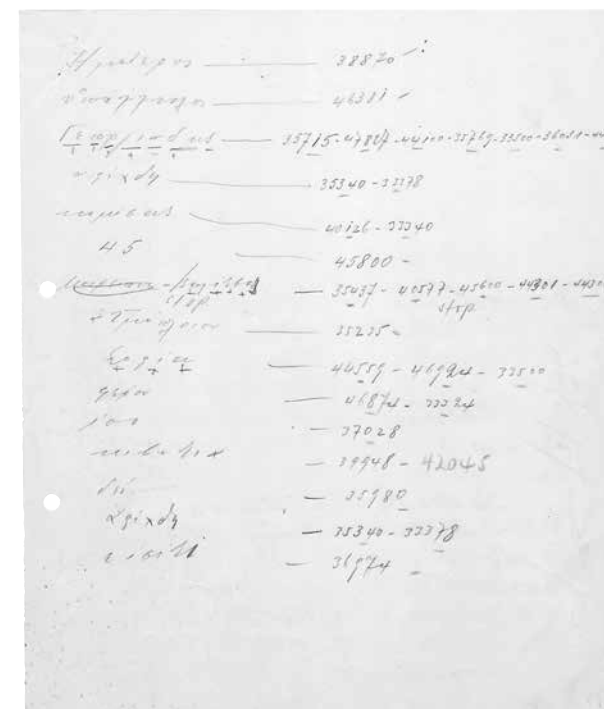
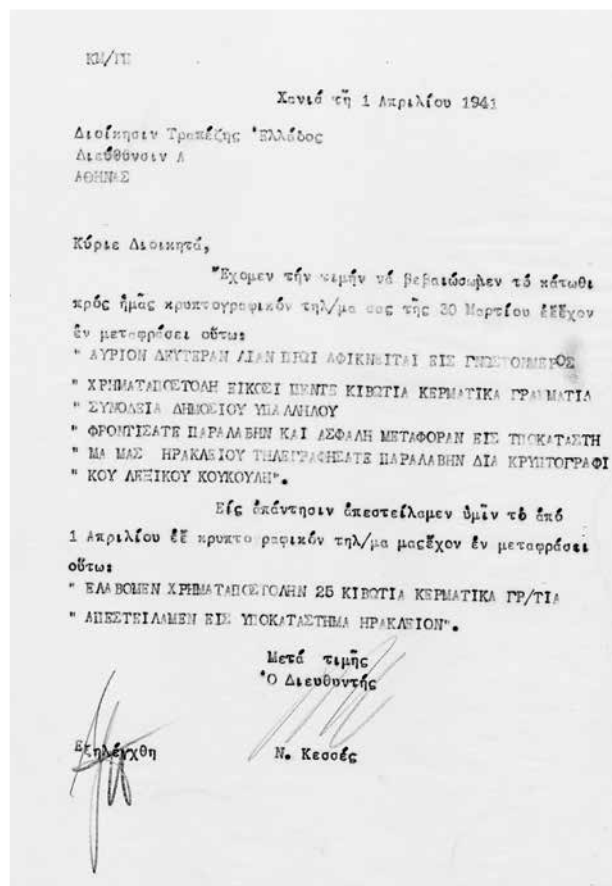
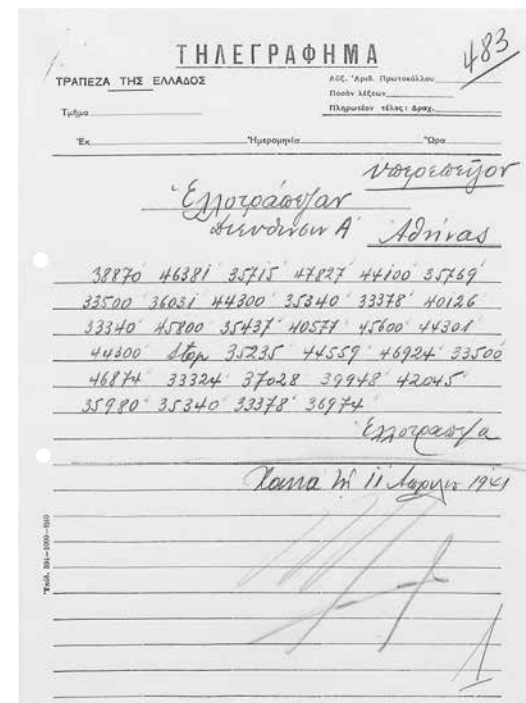
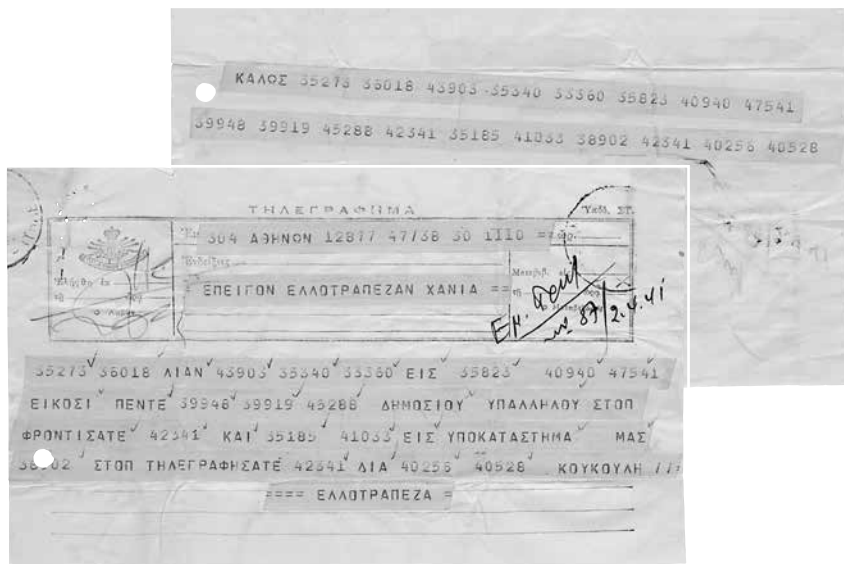
Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Νοεμβρίου 1940

(9) Όθωνας Κυριακόπουλος (ὕπογραφή)

(1) Τίτλος Προϊσταμένου Ἀρχῆς.
(2) Τίτλος Κρατικοῦ ἢ Ἰδιωτικοῦ Ὁργανισμοῦ.
(3) Ἀριθμὸς ἢ διακριτικὸν τοῦ Ἀστυνομικοῦ Τμήματος.
(4) Ὅμοιον μὲ τὸ (2).
(5) Ὄνοματεπώνυμον καὶ ὄνομα πατρὸς τοῦ Ἐφέδρου.
(6) Βαθμὸς, ἔαρον καὶ εἰδικότης αὐτοῦ.
(7) Χρονικὴ διάρκεια τῆς ἀναστολῆς.
(8) Στρατιωτικῶν ἢ Ναυτικῶν ἢ Ἀεροπορίας.
(9) Προϊστάμενος ἢ Διευθυντὴς τῆς Κ. Υ. ἢ Ι. Ο.

Σφραγὶς
τῆς ἐκδόσεως τῆς
βεβαίωσης Κ.Υ. ἢ Ι.Ο.

4. Βεβαίωση «αναστολῆς προσελεύσεως» στον στρατό, 1.11.1940.

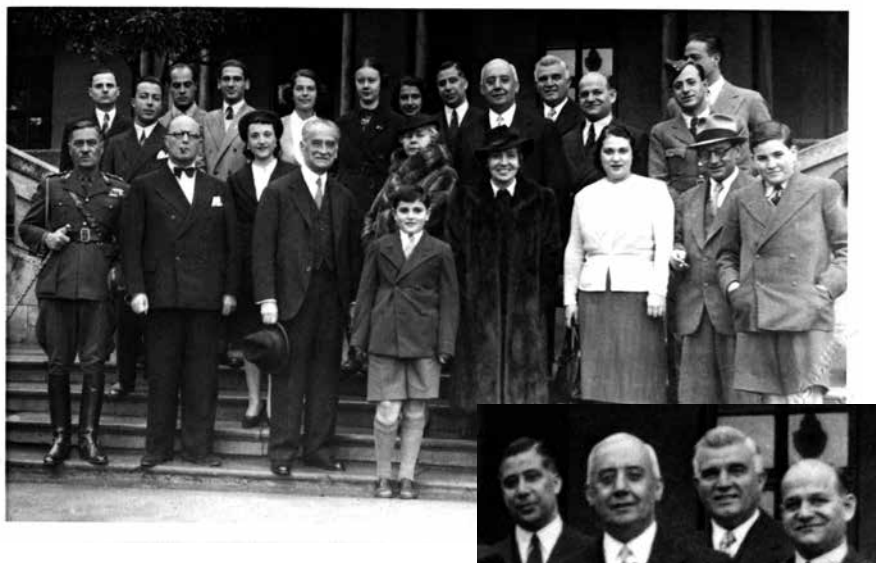

5. Κρυπτογραφικό τηλεγράφημα (και η αποκωδικοποίησή του) προς το Υποκατάστημα Χανίων· διευκρινίζεται το κρυπτογραφικό λεξικό που πρέπει να χρησιμοποιηθεί στην απάντηση, 30.3.1941.

6. Κρυπτογραφικό τηλεγράφημα Υποκαταστήματος Χανίων προς την Αθήνα, λίγες ημέρες πριν από τη μεταφορά της έδρας της Τράπεζας στην Κρήτη· για την αποκωδικοποίηση απαιτούνταν οι «κώδικες και κλειδες» που αναφέρει ο Σ. Κοσμίδης στο ημερολόγιο.

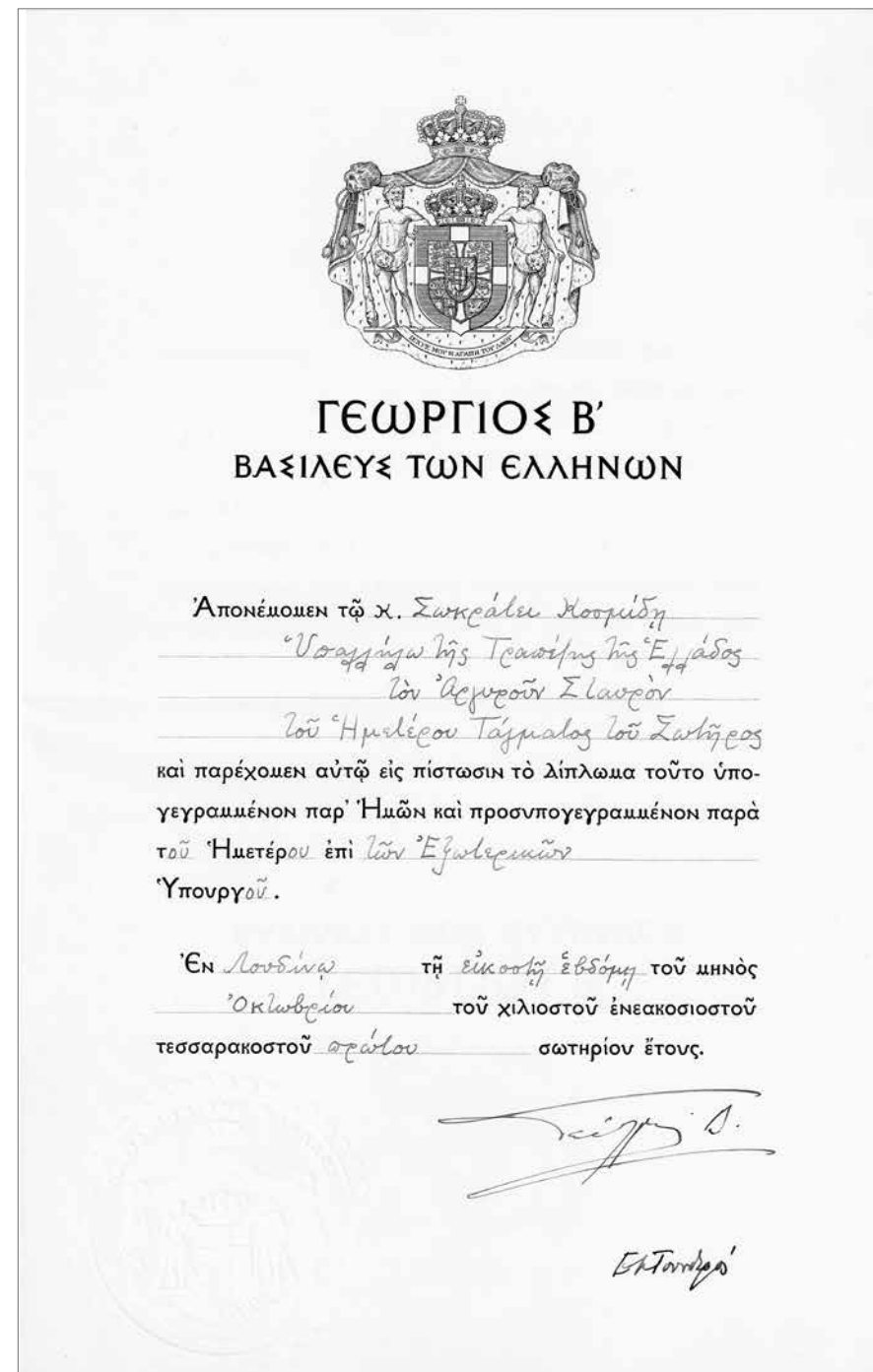

7. «Δίπλωμα» διάβασης του Ισημερινού, 3.7.1941.

8. Μέλη της εξόριστης κυβέρνησης και στελέχη της Τράπεζας της Ελλάδος με τις οικογένειές τους στον κήπο του Mount Nelson Hotel, στο Κέιπ Τάουν της Ν. Αφρικής, 16.8.1941.

Σε μεγέθυνση οι υπάλληλοι της Τράπεζας με τον Διοικητή Κυριάκο Βαρβαρέσο· από αριστερά: Μ. Λεβής, Κ. Βαρβαρέσος, Α. Λαζαρίδης και Σ. Κοσμίδης.

9. Δίπλωμα «εις πίστωση της απονομής» Αργυρού Σταυρού του Τάγματος του Σωτήρος, υπογεγραμμένο από τον Βασιλιά Γεώργιο Β' και τον Ε. Τσουδερό, ως Υπουργό Εξωτερικών, 27.10.1941.

Handwritten notes in Greek:
 Η οδο Ριμίνι (Rimini) προς το ποτάμι (Po Valley) είναι τώρα ανοικτή. Οι Γερμανοί έχουν εγκαταλείψει την περιοχή. Οι Άγγλοι και οι Αμερικανοί έχουν εισέλθει στην περιοχή. Η οδο είναι τώρα ανοικτή για τον εμπορικό και τον στρατιωτικό κίνηση.

RIMINI FALLS TO THE ALLIES 22-9-44 **ROAD TO PO VALLEY IS NOW OPEN**

RIMINI, gateway to the great Po Valley, in Northern Italy, has fallen, says to-day's Allied Mediterranean communique.

Greek troops have run a flag up on the post office—at the point where the main road to Bologna crosses the Marecchia River. That means that Allied tanks will be able to cross and flow out over the great Lombardy Plain behind the Gothic Line. At the same time British tanks and infantry, working forward in difficult country beyond the northern frontiers of the San Marino Republic, were by-passing Rimini to strike the road to Bologna, six miles inland. The Germans have reacted vigorously to this threat, says Reuter. They put in several counter-attacks with tanks, guns, and bazookas, but the British held their gains.

GERMANS ALMOST OUT OF GREECE

CRETE MOVEMENT, TOO

THE Germans have evacuated the greater part of the Peloponnese, the southern area of the Greek mainland, according to reliable reports reaching Cairo in the last 24 hours, cables Reuter's special correspondent to-day. The German movement from Southern to Northern Greece still continues. They are taking with them all the motor transport they can lay their hands on. At the same time the Germans are moving their garrison in Crete from east to west.

25-4-1944 **ANOTHER GREEK MUTINY**

CAIRO, Monday.—It is disclosed tonight that the 1st Greek Brigade in the Middle East has been in a state of mutiny for three weeks.

They resumed obedience to orders today, following the crushing of a three-weeks' mutiny in three Greek warships. A communique signed by General Sir Bernard Pagel, C-in-C. Middle East, says:— "Early today the 1st Greek Brigade, which during the past three weeks had refused to comply with the orders of the Commander-in-Chief, laid down their arms and vacated their camp.

REORGANISE THEM

"This brought to an end the mutiny organised by subversive elements which had destroyed all discipline in the brigade. "It is now hoped to reorganise the reliable elements in the brigade so that they may play a worthy part in the liberation of their country. Trouble in the Greek forces began when the Greek Government—which has since resigned—refused to negotiate at once with the new left-wing Political Committee in the Greek mountains. Members of this committee have been invited to join the new Government.—B.U.F.

ITALY NOW SAYS—

"WE NEVER EXPECTED
A WAR LIKE THIS"
22-5-43

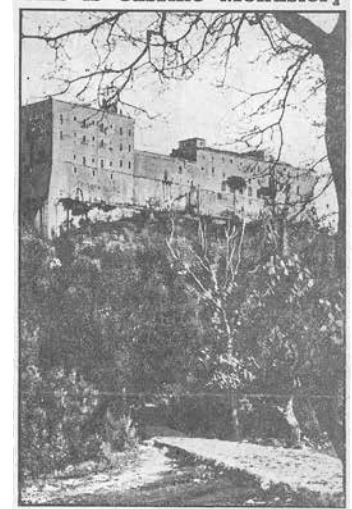
Rome radio said to-day: "As we contemplate the ruins of our cities we can but exclaim that a new era of terrible barbarism has descended upon Europe. When we entered the war we could not expect such a trend of events. "We never thought that a Europe of progress and civilisation would be swept by a wave of barbarism unsurpassed in history. The Anglo-Americans have sworn to wipe out our cities and they may carry out their threat. What else can one expect of these modern barbarians who drop explosive pencils and dolls into our cities aiming at the destruction of our children? We have indeed entered a dark age. Europe is in peril. "The assertion that our planes drop explosive toys and pencils—and which has become a favourite with the Axis propagandists recently—has been officially described as untrue."

PATRIOTS PUSH TOWARDS ATHENS

GREEK patriot forces are advancing on Athens and the fall of the city is expected in the next few days, say Greek circles in Ankara. Partisan forces now dominate the Corinth region, and the Germans have virtually evacuated the whole Greek west coast. Navy Ships Fleeing Nazis.—
BACK PAGE.

This is Cassino Monastery

MOUNT Cassino Monastery, 1400 years home of the Benedictine Order, which is reported by Rome radio to be under Allied shells. The Germans cleared in 48 hours.

ΑΠΟΦΑΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΟΥ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Εχοντες υπ όψιν τό άρθρον 7ον, παράγραφος 2α, τοῦ ἐπ'δριθ. 3070 Αναγκαστικοῦ Νόμου τῆς 21ης Νοεμβρίου 1941, "περί καταστάσεως τῶν Ὑπουργῶν καί τῶν τακτικῶν, προσωρινῶν καί ἐκτάκτων Δημοσίων ἑκαλλήλων, καθορισμοῦ τῶν ἀποδοχῶν αὐτῶν καί συστάσεως Ἐπιτροπῆς Προμηθειῶν", καί τήν ἀνάγκην ὅπως χρησιμοποιοῦσιν εἰς τήν διοίκησιν τῶν ἐποθέσεων τοῦ Κράτους πάντες οἱ δυνάμενοι, ὅς ἐκ τῆς θέσεως καί ἐκανότητός των νά προσφέρωσι τάς ὑπηρεσίας των, ἀποσκιμν εἰς τήν ὑπηρεσίαν τοῦ Κράτους καί εἰς τάς ἀντιστοιχοῦς εἰς τόν βαθμόν αὐτῶν θέσεις, τοῦς κάτωθι ἑκαλλήλους τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος:

- 1) κ. Ἀριστείδην Φ. Δαζαρίδην, Διευθυντήν τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τήν αὐτήν θέσιν παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Οἰκονομικῶν.
- 2) κ. Μίνωα Λεβῆν, Τμηματάρχην τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, εἰς τήν αὐτήν θέσιν παρὰ τοῖς Ὑπουργείοις Οἰκονομικῶν καί Ἐμπορ. Ναυτιλίας.
- 3) κ. Σωκράτην Φιλ. Κοσιῖδην, Τμηματάρχην τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, εἰς τήν αὐτήν θέσιν παρὰ τοῖς Ὑπουργείοις Οἰκονομικῶν καί Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Οἱ ἐπάλληλοι οὗτοι ἐξακολουθοῦσιν ἀσχοῦντες καί τά παρὰ τῇ Τραπεζῇ τῆς Ἑλλάδος καθήκοντα αὐτῶν.

Ἐν Ἀθῆναις τῇ 21 Νοεμβρίου 1941

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
Signature

Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ
ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Signature

11. Αποκόμματα εφημερίδων
επικολλημένα σε σελίδες του ημερολογίου.

12. Απόφαση απόσπασης των υπαλλήλων της Τράπεζας
της Ελλάδος σε υπουργεία της κυβέρνησης, 21.11.1941.

ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ Κ. Σ. ΚΟΣΜΙΔΗ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΕΤΕΙΟΝ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Απόψε θα σας μιλήσω για την επέτειον της μάχης της Κρήτης, που άρχισε πέρου σάν αυτές της μέρες και κράτησε δολόκληρο 150ήμερο.

Γι'ά την ιστορική σημασία της μάχης αυτής θα σας μιλήσουν ίσως 'αλλοι άριστοί άνθρωποι από μένα. Έγώ θα μεριονομήσω νά σας εξιστορήσω μερικά περιστατικά της, που δέν θα γραφτούν βέβαια στην ιστορία, χωαρακτηρίζουν όμως άνωκατά ζωηρά την άγανη για την έλευθερία και τους σκληρούς 'αγώνες που από α'ιόνων διεξάγουν τά παιδιά της 'Ενωστόκου Κρήτης.

Θά σας διηγηθώ λοιπόν μερικά από τά έπεισόδια της ποροσκεικής μου σχεδόν ζωηρήσας που χωαρακτηρίζουν την άκατάβλητη δύναμι της φυλής μας, την δύναμι αυτή με την όποια κατορθώνουμε ζοοο τώσα χρόνια νά διατηρούμε την εθνική μας 'οντότητα και 'υπόστασι. Νά βρισκόμαστε πάντα στο ποροσκήνιο του πολιτισμοού, πρωτοπόροι πάντα και καθοδηγηταί των λαών στο δρόμο της έλευθερίας, της δόξας και της τιμής.

'Αλλά άς προχωρήσω στο θέμα μου, άφου πρώτα σπηδών εύλαβικά τό βλεμματός τά έκαί, σάν σε νοερό ποροσκήνιο στούς άγιασμένους τάφους των ήρώων που έδωσαν τη ζωή των για την 'Ελλάδα και την έλευθερία.

— 'Η μάχη μαίνεται. Νά άεροπλάνα των Ούγγων σκοπούν άλύπητα της βόμβας των και τό θάνατο, με άσυγκράτητη λύσσα έρημώσεως και καταστροφής των πάντων.

Ένα Κοητικόπουλο όμως, 14 χρόνων, όπλισμένο με μιά σφενδόνα, πηγαίνει νά πολεμήση μαζί με τούς 'άλλους. Δέν θά πετύχω, μου λέγει, κάνα όμπερλά, έτσι λέγανε οί Κοητικοί τούς άλεξιπρωτιστές- θά τότε και έγω μιά στην κεφαλή, θά τόν σκοτώσω και θά του πάρω τό αυτόμάτο του.

— Άλλο. Ένας άλεξιπρωτιστής κέφτει κοντά σε μιά καλύβα. Δέν έχει όμάς, άλλά 'άπελευθερωθι 'από τό άλεξιπρωτικό. Αυό 'άνδρες τρέχουν νά τόν κιάσουν. Άλλά μέτω γιαταγάνι της στο χέρι τούς 'εμποδίζει μιά Κοητικοπούλα. Δέν θά μου πάρωτε σε'ς τό μεροϊκό μου τούς λείει. 'Ο 'άλεξιπρωτιστής έχει αυτόματο και χειροβομβίδες. Άλλά αυτά δέν έμποδίζουν την κοπελιά νά του έπιτεθι και με ένα σάλτο, σάν τίγρις, νά κανονίση μιά για πάντα τούς λογαριαμούς της μαζί του.

— Άλλο κοητικόπουλο, άσπλο κι 'α'υτό, παρακολουθεί μιά ομάδα που πάει νά 'ενισχύση άλλους μαχομένους. Τόν 'ερωτώ: πώς πές 'εσύ 'ετσι 'άσπλος;

-/-

THE GOVERNOR
BANK OF GREECE

TEL. GROSVENOR 2862.
8, ALFORD HOUSE,
PARK STREET,

LONDON, W. 14, Δεκεμβρίου 1944.

Πρός τόν

κ. Σ. Κοσμίδη

Άγαπητέ φίλε,

Τήν στιγμήν καθ'ήν έγκαταλείπετε τό Λονδίνον διά νά έπιστρέψετε είς την φιλότατην πατρίδα, άπελευθερωθείσαν άλλά ταλαιπωρουμένην άκόμη, αίσθάνομαι την ανάγκην νά σας άπευθύνω τάς όλίγας αυτές λέξεις διά νά σας έκφράσω θερμάς εύχαριστίας και έγκάρδια συγχαρητήρια διά την πίστιν, την άφοσίωσιν και την αυταπάρνησιν με την όποιαν έξετελέσατε τό προς την Τράπεζαν και την Πατρίδα καθήκον.

Έγώ ποροσκεικώς δέν θα λημονήσω την ποροθυμίαν μεθ'ής ύπηκούσατε είς την πρόσκλησιν της διοικήσεώς σας και άπεδέχθητε άνευ όρων και άνευ ένδοιασμών νά άκολουθήσετε αυτήν είς την δυσχερή και πλήρη κινδύνων και άβεβαιότητος άποστολήν της έν τη ξένη, παρασχόντες ούτω άνεπιμήτους ύπηρεσίας είς την λώραν και την Τράπεζαν.

Κατά την σχεδόν τετραετη άσκησιν των καθήκόντων σας έν τη άλλοδαπή, διεκρίθητε μεταξύ των κληθέντων και ποροσλθόντων όπως παράσχωσι τάς ύπηρεσίας των, όχι μόνον διά της ποροσηλώσεώς σας είς τό καθήκον άλλά και διά της άειοκρεπούς και άνεπιλήπτου συμπεριφορής σας κατά τε

- 2 -

τόν δημόσιον και τόν έδιωκτικόν σας βίον, τηρήσαντες ούτω σεβαστόν τό 'έλληνικόν όνομα.

Σήμερον άποχωρίζόμενος ύμιν με βασύθυμον ψυχήν, δέν έχω παρά νά σας συνοδεύσω με ένα έγκάρδιον χαιρετισμόν και με θερμάς εύχάς ύπέρ της ύγιείας και ποσόδου σας.

Με φιλικώτατα αίσθήματα

Barbaros

13. Κείμενο ραδιοφωνικής ομιλίας Σ. Κοσμίδη με χειρόγραφες διορθώσεις· εκφωνήθηκε στις 20.4.1942.

14. Ευχαριστήρια επιστολή του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος Κ. Βαρβαρέσου προς τον Σ. Κοσμίδη, με αφορμή την αναχώρηση του τελευταίου για την Ελλάδα, 14.12.1944.

Πηγές εικόνων:

Αρχείο Σωκράτη Κοσμίδη, στο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος (IEEE) [και σε ψηφιακό αντίγραφο στο Ιστορικό Αρχείο της Τράπεζας της Ελλάδος (ΙΑΤΕ)]: εικ. 1, 2, 3, 4, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14.

Αρχείο Α1 Τράπεζας της Ελλάδος, στο Ιστορικό Αρχείο της Τράπεζας της Ελλάδος: εικ. 5, 6, 15.

Φωτογραφικό Αρχείο Εθνικού Ιστορικού Μουσείου: εικ. 8.

«Με εκάλεσε στο γραφείο του ο Προσωπάρχης της Τραπέζης και με αυστηρώς απόλυτον εχεμύθειαν με ηρώτησε αν θα ήμουν διατεθειμένος να ακολουθήσω την Διοίκησιν της Τραπέζης στις οποιασδήποτε μετακινήσεις της, τας οποίας ήτο ενδεχόμενον να έχη λόγω της δυσμενούς εξελίξεως των πολεμικών επιχειρήσεων. Η Διοίκησις της Τραπέζης, στην επιδείνωσι της καταστάσεως που προεβλέπετο, έπρεπε να ακολουθήση την Νόμιμον Κυβέρνησιν της Χώρας [...] Του απήντησα αδιστάκτως “ναι”».